ATATÜRKÇÜLÜK NEDİR

Doğan AVCIOĞLU
Niyazi BERKES
Uğur MUMCU
Şevket Süreyya AYDEMİR
Mehmet Ali AYBAR
Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU

Attilâ İlhan'ın önsözüyle

ileri yayınları
2.BASKI

ATATÜRKÇÜLÜK NEDİR

Doğan Avcıoğlu, Niyazi Berkes, Şevket Süreyya Aydemir, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Mehmet Ali Aybar, Uğur Mumcu
Attilâ İlhan'ın önsözüyle

ISBN:975-92801-2-4

İLERİ YAYINLARI
No: 3
Birinci Basım: Mayıs 2003 (5000 adet)
İkinci Basım: Temmuz 2003 (3000 adet)
Baskı: Avcı Ofset

İLERİ YAYINLARI
İstiklal Caddesi Ayhan Işık Sokak Fescioğlu Apt. No:7/5
Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 292 73 00-244 77 07-244 77 08
web: www.ileri2000.org
e-posta: ileri2000@hotmail.com

ATATÜRKÇÜLÜK NEDİR

ÇİNDEKİLER

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK 7

UNUŞ 13

ATTİLÂ İLHAN

Önsöz yerine 17

DOĞAN AVCIOĞLU

Kemalizm karşısında İngiliz emperyalizmi 42
Çi bağımsızlık anlayışı 68
Bir değerlendirme 93
Medrese Atatürkçülüğünden gerçek Atatürkçülüğe 100
Kemalizmi iyi anlamak gerek 105
Cumhuriyet'in 42. yılında 108
1965 yılında Atatürkçülük 112
Ulusal Kurtuluş Devrimi 117
Atatürk diyor ki 119
Devekuşu politikası 121
İlericilik-ilericilik 125
Biz ne istiyoruz? 129
Parlamentoculuk 133
Boyuttan somuta! 138

BİYAZİ BERKES

Ulusal Bağımsızlık Savaşı 142
Antiemperyalist tepki 153
Başından sonuna doğru: Atatürk zamanı 162

CEVKET SÜREYYA AYDEMİR

Türk İnkılâbı, ıslahatçılık değildir 192
İnkılâp ve ideoloji 195
Türk İnkılâbının çağın akışındaki yeri 200
Bize ve başkalarına göre Milli Kurtuluş Hareketleri 210
Türkiye ve Milli Kurtuluş Hareketleri 220

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

Atatürk'ün ideolojisi 228

Büyük inkılâp ve küçük politika 239

MEHMET ALİ AYBAR

Ulusal Kurtuluşların başladığı gün 272

Bütün meselelerin düğüm noktası: Bağımsızlık 276

Cumhuriyet Bayramı'nı kutlarken 282

Kurtuluş Savaşı 285

Bağımsızlıktan bağımlılığa 292

Tam bağımsızlık 295

UĞUR MUMCU

Devrimci Cumhuriyet 302

Cumhuriyet'i savunmak 305

Anayasayı çiğneme sanatı 308

Milliyetçilik bu mu? 311

Devrimci lider 313

YAZARLAR HAKKINDA 315

Hepiniz bilirsiniz ki, Avrupa'nın en önemli devletleri, Türkiye'nin zararıyla, Türkiye'nin gerilemesiyle ortaya çıkmışlardır. Bugün bütün dünyayı etkileyen, milletimizin hayatını ve ülkemizi tehdit altında bulunduran en güçlü gelişmeler, Türkiye'nin zararıyla gerçekleşmiştir. Eğer güçlü bir Türkiye varlığını sürdürseydi denebilir ki, İngiltere'nin bugünkü siyaseti var olmayacaktı. Türkiye, Viyana'dan sonra, Peşte ve Belgrad'da yenilmeseydi, Avusturya-Macaristan siyasetinin sözü edilmeyecekti. Fransa, İtalya, Almanya da, aynı kaynaktan esinlenerek hayat ve siyasetlerini geliştirmişler ve güçlendirmişlerdir.

Bir şeyin zararıyla, bir şeyin yok olmasıyla yükselen şeyler elbette, o şeylerden zarar görmüş olanı alçaltır. Gerçekten de Avrupa'nın bütün ilerlemesine, yükselmesine ve uygarlaşmasına karşılık, Türkiye gerilemiş, düştükçe düşmüştür. Türkiye'yi yok etmeye girişenler, Türkiye'nin ortadan kaldırılmasında çıkar ve hayat görenler, zararlı olmaktan çıkmışlar, aralarında çıkarları paylaşarak birleşmiş, ittifak etmişlerdir. Ve bunun sonucu olarak, bir çok zekâlar, duygular, fikirler Türkiye'nin yok edilmesi noktasında yoğunlaştırılmıştır. Ve bu yoğun-

laşma, yüzyıllar geçtikçe oluşan kuşaklarda adeta tahrip edici bir gelenek biçimine dönüşmüştür. Ve bu geleneğin, Türkiye'nin hayatına ve varlığına aralıksız uygulanması sonucunda, nihayet Türkiye'yi ıslah etmek, Türkiye'yi uygarlaştırmak gibi bir takım bahanelerle, Türkiye'nin iç hayatına, iç yönetimine işlemiş ve sızmışlardır. Böyle elverişli bir zemin hazırlamak güç ve kuvvetini elde etmişlerdir.

Avrupa'dan Nasihat Alma Zihniyeti Türkiye'yi Geriletti

Oysa bu güç ve kuvvet Türkiye'de ve Türkiye halkında olan gelişme cevherine, zehirli ve yakıcı bir sıvı katmıştır. Bunun etkisi altında kalarak, milletin, en çok da yöneticilerin zihinleri tamamen bozulmuştur. Artık durumu düzeltmek, hayat bulmak, insan olmak için, mutlaka Avrupa'dan nasihat almak bütün işleri Avrupa'nın emellerine uygun yürütmek, bütün dersleri Avrupa'dan almak gibi bir takım zihniyetler ortaya çıktı. Oysa hangi istiklâl vardır ki yabancıların nasihatlarıyla, yabancıların planlarıyla yükselebilsin? Tarih böyle bir olay kaydetmemiştir; tarihte böyle bir olay yaratmaya kalkışanlar, zehirli sonuçlarla karşılaşmışlardır. İşte Türkiye de, bu yanlış zihniyetle sakat olan bazı yöneticiler yüzünden, her saat, her gün, her yüzyıl biraz daha çok gerilemiş, daha çok düşmüştür.

Vasilik ve himaye altına giren bir devlet bağımsızlığını yitirir. Egemenlik hakkı teslim olunamaz, ayrılık kabul edilemez. Bağımsızlık bir bütündür. Ya vardır, yok ise devletin kimliği ortadan kalkmış demektir.

Mandacılar diyorlar ki, bizi bağımsız bırakmayacaklar. Onlar ne düşünürlerse düşünsünler ortada bir gerçek var. Her ulus bir devlet halini alıyor ve bir Türk ulusu vardır. Bizi bağımsız bırakmazlar düşüncesi maneviyat bitkinliğinden doğan bir iman eksikliğidir. Bir an için kabul ve teslim edelim ki, bizi devlet olarak yaşatmayacaklar, o halde bunu biz mi isteyelim?

Ahmaklar, memleketi Amerikan mandasına, İngiliz koruyuculuğuna bırakmakla kurtulacak sanıyorlar. Kendi rahatlarını sağlamak için bütün bir vatanı ve tarih boyunca devam edip gelen Türk bağımsızlığını feda ediyorlar.

Oh ne ala! Mücadele yerine mandayı kabul edeceğiz ve rahata kavuşacağız! Bu ne gaflet, bu ne körlük, bu ne budalalık. İstanbul'un yüce kişileri de bu fikirde. İçlerinden biri çıkıp da ya istiklâl ya ölüm

diyemiyor.

Batıya Yaklaştığımızı Zannettiğimizde
Asıl Mayamız Olan Doğu Maneviyatından Soyutlanıyoruz

Kurtuluş için, bağımsızlık için eninde sonunda düşmanla, bütün varlığımızla vuruşarak onu yenmekten başka karar ve çare yoktur ve olamaz.

Ordu ile, savaş ile, inat ile bu işin içinden çıkılamaz biçimindeki kaynağı dışarda bulunan öğütlere uymakla bir vatan, bir ulus bağımsızlığı kurtarılamaz. Emperyalistlerin pençesine düşen bir kuş gibi yavaş, sefil bir ölüme mahkum olmaktansa babalarımızın oğlu sıfatıyla vuruşa vuruşa ölmeyi tercih ederiz.

Bunun tersini düşünerek hareket edeceklerin, acılı sonuçlarla karşılaşacakları kuşkusuzdur. İşte böyle yanlış görüşlü, yanlış anlayışlı kişiler yüzünden Türkler her yüzyıl biraz daha gerilemiş, biraz daha çökmüştür.

Bu düşüş, bu alçalış, yalnız maddi şeylerde olsaydı, hiçbir önemi yoktu. Ne yazık ki, Türkiye ve Türk halkı, ahlak bakımından da düşüyor. Durum incelenirse görülür ki Türkiye Doğu maneviyatı ile sona eren bir yol üzerinde bulunuyordu. Doğuyla Batının birleştiği yerde bulunduğumuz, Batıya yaklaştığımızı zannetiğimiz taktirde asıl mayamız olan Doğu maneviyatından tamamıyla soyutlanıyoruz. Hiç şüphesizdir ki, bu büyük memleketi, bu milleti çöküntü ve yok olma çıkmazına itmekten başka bir sonuç beklenemez bundan.

Bu düşüşün çıkış noktası korkuyla, aczle başlamıştır. Türkiye'nin, Türk halkının nasılsa başına geçmiş olan bir takım insanlar, galip düşmanlar karşısında, susmaya mahkummuş gibi, Türkiye'yi atıl ve çekingen bir halde tutuyorlardı. Memleketin ve milletin çıkarlarının gerektirdiğini yapmakta korkak ve müterediddit idiler. Türkiye'de fikir adamları, adeta kendi kendilerine hakaret ediyorlardı. Diyorlardı ki, "biz adam değiliz ve olmayız. Kendi kendimize adam olmamıza ihtimal yoktur". Bizim canımızı, tarihimizi, varlığımız, bize düşman olan, düşman olduğundan hiç şüphe edilmeyen Avrupalılara, kayıtsız şartsız bırakmak istiyorlardı. Onlar bizi idare etsin diyorlardı.

Türkiye'yi böyle yanlış yollarda boğulma ve yok olma uçurumuna sürükleyenlerin elinden kurtulmak gerekir. Bunun için bulunmuş bir gerçek vardır, ona uyacağız. O gerçek şudur: Türkiye'nin düşünen

kafalarını büsbütün yeni bir inançla donatmak... Bütün ulusa sağlam bir maneviyat kazandırmak.

Evet, Bizim Yabancı Düşmanı Olduğumuz Söylenebilir

Eğer yabancı düşmanlığından o kadar pahalı elde edilen bir bağımsızlığa gölge düşürebilecek her şeyden nefret etmek anlamı çıkarılırsa, evet, bizim yabancı düşmanı olduğumuz söylenebilir. Size açıkça söyledim, sonuna kadar açık sözlü olacağım. Henüz güvencemiz yerinde değildir. Evvelce Türkiye'deki yabancı teşebbüslerinin, yabancı amaçlarının içimizde uyandırdığı kaygılar, bütünüyle ortadan kalkmış değildir. Eğer bazen ihtiyatlı hareket ediyorsak, aşırı derecede kuşkulu davranıyorsak, bize çok pahalıya malolan özgürlüğümüzü kaybetmek korkumuzdandır.

Yüzyılardır düşmanlarımız Avrupa ulusları arasında Türklere karşı kin ve düşmanlık fikirleri telkin etmişlerdir. Batılı zihinlerine yerleşmiş olan bu fikirler özel bir zihniyet vücuda getirmişlerdir. Avrupa'da bugün de Türk'ün her türlü ilerlemeye düşman bir adam olduğu, moral ve fikir yönünden gelişmeye elverişsiz bir adam olduğu sanılmaktadır. Bu zihniyet hâlâ ve bütün olaylara rağmen mevcuttur. Bu çok büyük bir yanılgıdır. Cevabımı basitleştirmek için size şu örneği vereceğim: Farz ediniz ki, karşınızda iki adam var, bunlardan biri zengin ve emrine her türlü araç verilmiş, diğeri ise yoksul ve elinde hiçbir araç yok. İkincinin, bu araç gereç yoksunluğundan başka birinciden hiçbir eksikliği yoktur. İşte Avrupa ile Türkiye birbirine karşı bu durumdadır. Bizi aşağı olmaya mahkum bir halk olarak tanımakla yetinmemiş olan Batı, yıkılmamızı çabuklaştırmak için ne yapmak lazımsa yapmıştır. Batı ve Doğu zihinlerinde birbirine karşıt iki ilke söz konusu ise, bunun en önemli kaynağını bulmak için Avrupa'ya bakmalı. İşte Avrupa'da aralıksız mücadele ettiğimiz zihniyet budur.

Yerine Getirdiğimiz Görevin Esas Ruhu Tam Bağımsızlık!

Bizim huzur ve tatbik kabiliyeti gördüğümüz siyasi meslek, milli siyasettir. Dünyanın bugünkü umumi şartları ve yüzyılların dimağlarda ve karakterlerde topladığı hakikatler karşısında hayale kapılmak kadar büyük hata olmaz. Tarihin ifadesi budur, ilmin, aklın, mantığın ifadesi böyledir. Milletimizin kuvvetli, mesut ve müstekar yaşayabilmesi için, devletin tamamıyla milli bir siyaset takip etmesi ve bu

siyasetin iç teşkilatımıza tamamiyle uygun olması ve ona dayanması lazımdır. Milli siyaset dediğim zaman kastettiğim mana şudur: Milli sınırlarımız içinde herşeyden önce kendi kuvvetimize dayanarak varlığımızı koruyup memleketin iç saadet ve imarına çalışmak!

İstiklâli tam, bizim bugün, yerine getirdiğimiz görevin esas ruhudur. Bu görev, bütün millete ve tarihe karşı yerine getirilmiştir. Bilgin, bilgisiz, bütün halkımız belki içindeki zorlukları tamamiyle anlamaksızın, bugün yalnız bir nokta çevresinde toplanmış ve sonuna kadar kanını akıtmaya karar vermiştir. O nokta, tam bağımsızlığımızın sağlanması ve sürdürülmesidir. Tam bağımsızlık denildiği zaman elbette siyasal, parasal, ekonomik, yasal, askeri, kültürel ...vb her yönde tam bağımsızlık ve serbestlik demektir. Bu saydıklarımızın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk ulusun ve memleketin, gerçek anlamda bütün bağımsızlığından yoksun olması demektir.

Biz bunu sağlamadan ve elde etmeden barışa ve esenliğe erişeceğimiz kanısında değiliz. Görünüş ve yöntem bakımından barış yapabiliriz, anlaşma yapabiliriz, ama tam bağımsızlığımızı sağlayamayacak olan bu gibi barışlar ve anlaşmalarla ulusumuz hiçbir zaman canlılığa ve esenliğe erişmeyecektir. Belki, silahlı çarpışmasını bırakarak yıkıma sürüklenmeye yolaçmış olacaktır. Eğer ulusumuz bunu kabul etseydi, kabul edecek nitelikte bulunsaydı, iki yıldan beri savaşmak hiç de gerekli değildi.

Türkiye'nin Savunduğu Bütün Mazlum Milletlerin Davası

Biz hakkımızı korumak, bağımsızlığımızı güven altına almak için, toptan bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı milletçe savaşmayı uygun gören bir doktrini izleyen insanlarız. Biz Batı empeyalistlerine karşı bağımsızlığımızı korumakla kalmıyoruz. Aynı zamanda Batı emperyalistlerinin güçleri ve bilinen her vasıtası ile Türk ulusunu emperyalizme araç olarak kullanmak isteyenlere engel oluyoruz. Bununla bütün insanlığa hizmet ettiğimize inanıyoruz

Türkiye'nin bugünkü mücadelesinin yalnız Türkiye'ye ait olmadığını bütün arkadaşlarımız, ifade etmiş iseler de bunu bir defa daha teyit etmek lüzumunu hissediyorum. Türkiye'nin bugünkü mücadelesi yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi. Türkiye azim ve mühim bir gayret sarfediyor. Çünkü müdafa ettiği, bütün mazlum milletlerin,

bütün şarkın davasıdır. Ve bunu nihayete getirinceye kadar Türkiye kendisiyle beraber olan şark milletlerinin beraber yürüyeceğinden emindir.

Bütün vatandaşlarım tarafından da paylaşılan kanaatim şudur ki, zulüm altında tutulan Asya ve Afrika halkları ile Batıdaki işçiler uluslararası kapitalizmin kendilerini, efendilerinin çıkarları için istismar etmek gayesiyle sabırlarını suistimal ettiklerini anladıkları ve çalışan kitleler tarafından sömürgeci siyasetin meşum tesirinin bilincine varıldığı zaman, burjuva sınıfının kuvveti ortadan kalkacaktır. Sovyetler Birliği'nin Avrupa işçileri üzerindeki yüksek manevi otoritesi ve Müslüman dünyasının Türk milletine olan bağlılığı, şimdiye kadar cehalet ve uyuşukluklarının neticesi olarak itaatleri sayesinde sömürgeci kuvvetini desteklemiş olan herkesi Batı emperyalistlerine karşı birleştirmeye samimi dostluğumuzun kafi geleceğini bize açık şekilde göstermektedir.

Sömürgecilik ve Emperyalizm Yeryüzünden Yok Olacak

Şarktan şimdi doğacak olan güneşe bakınız!

Bugün günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan bütün şark milletlerinin de uyanışlarını öyle görüyorum. İstiklal ve hürriyetine kavuşacak olan çok kardeş millet vardır. Onların yeniden doğuşu, şüphesiz ki terakkiye ve refaha müteveccih olacaktır. Bu milletler bütün güçlüklere ve bütün engellere rağmen muzaffer olacaklar ve kendilerini bekleyen geleceğe ulaşacaklarıdır.

Sömürgecilik ve emperyalizm yeryüzünden yok olacak ve yerlerinde milletler arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir ahenk ve işbirliği çağı hakim olacaktır.

Mustafa Kemal Atatürk

Sunuş

Atatürkçülük Nedir, önemli bir ihtiyacı karşılamak üzere hazırlandı. İhtiyaçsa açık; Atatürkçülüğün ne olduğu ya da ne olmadığı konusunda kafalar oldukça karıştırılmış durumda.

Bunun böyle olması bir açıdan çok garip, bir açıdan da çok üzücü. Sonuçta, Atatürk bu ülkenin kurtarıcısı ve kurucusu. Onun kurduğu ülkede bugün hâlâ Atatürkçülüğün ne olduğu bir tartışma konusu ise, ortada bir gariplik var demektir.

O garipliğin elbet tarihsel bir zemini de var. Atatürk'ün ölümünden sonra başlayan Atatürkçü Türkiye'den uzaklaşma dönemi ile birlikte, ülkenin temel harcı olan Atatürkçülük de tahrif edilmeye başlandı. Tabi tahrifatın sonucu ihanet oldu. Yıllar geçtikçe Atatürkçü Türkiye yerini Atatürk'e ve Atatürkçülüğe karşı bir Türkiye'ye bıraktı. Şimdilerdeyse 19 Mayısların bile yasaklandığı günleri yaşıyoruz. Demek artık Atatürkçülükle hesaplaşan bir Türkiye'de yaşıyoruz.

Böyle olduğu içindir ki gerek ülke yönetimini Atatürkçü çizgiden saptıranlar, gerek o çizgiye açıktan karşı çıkanlar, gerek o çizgi ile hesaplaşmak isteyenlerin hepsinin yarattığı bir "Atatürkçülük" de oluşturuldu.

O halde Atatürkçülük Nedir diye tartışıyorsak, buraya nereden ve nasıl

geldiğimizi tartışıyoruz demektir. Bunu bir tartışma olarak da koymamak gerek çünkü Atatürkçülük bir fikirden öte bizim tarihimiz. Yaşanmış bir tarih ve dahası bizi kurtarmış olan bir tarih. Fakat ülkemiz esaret altına girdikçe Atatürkçülük de bir tarih olmaktan çıkarılmaya çalışıldı ve önemli ölçüde de başarılı oldu.

Ama Atatürkçülük tartışmasının olması bile bu tarihin hâlâ canlı olduğunun önemli bir kanıtıdır. Sonuçta esir edilmek istenen Türk milleti hâlâ yaşıyor, dolayısıyla Atatürkçülük de Türk milleti ile birlikte yaşıyor.

Bakmayın şimdilerde Atatürkçülükle hesaplaşmak ve onu tarihe gömmek için çabalayanların çokluğuna ve gücüne. Esir edilememiş bir milletin son kurtarıcısı ve liderinin fikri, milletin ruhunda dipdiridir ve yeniden milletin kurtarıcı fikri olarak meydana çıkmak üzeredir. Saldırının büyüklüğü de bundan.

Atatürkçülüğün bu yeni çıkışma düşünsel ve tarihsel bir temel olmak için hazırlandı bu kitap. Kitapta Atatürkçülüğün önde gelen fikir ve mücadele adamlarının yazıları var. Bunlar arasında şöyle bir tarihsel dönemleme yapabiliriz:

Cumhuriyet'in ilk devrimci atılım döneminde Atatürkçülük, ya da Altı Ok, tanımlanmaya çalışılıyordu. Atatürk Devrimi yepyeni bir safhaydı ve bunun incelenmesine girişildi. Atatürk'ün yaşadığı yıllarda bu yöndeki çabanın merkezi Kadro dergisi idi. Bu kitapta yazılarına yer verdiğimiz Şevket Süreyya Aydemir ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu, o derginin önemli ideologlarıydı. Onların yazıları, Atatürkçülüğün çıkış dönemi ve nereye yönelmek istediği konusunda çok önemli ipuçları verecek. Zaten bu yazılar, Atatürkçülük üzerine yapılmış ilk teorik değerlendirmelerdir. Ancak Atatürk'ün ölümü ile başlayan Atatürkçülüğe ihanet devresinde bu iki yazarımızın fikirleri de unutturulmaya çalışıldı.

Fakat hemen 1960'larda yeniden bir Atatürkçülüğe dönüş dalgası başladı. Bu dönem, gerek 27 Mayıs Devrimi ile, gerek 68 Hareketi ile önemli bir toplumsal dalgalanmaya da yol açtı. Kitapta yer alan diğer yazarlar, Doğan Avcıoğlu, Niyazi Berkes, Mehmet Ali Aybar ve Uğur Mumcu, 60 sonrası Atatürkçü şahlanış döneminin önemli ideologları.

O dönem için de önemli bir dergi adı var: Yön. Yön de tıpkı Kadro gibi, çok etkili olmuş bir dergiydi. Doğan Avcıoğlu'nun önderliğinde çıkartılıyordu. Kitapta okuyacağınız bu yazılar, Atatürkçülükten saptırılmış bir ülkenin Atatürkçülüğe dönüş çabasının da kanıtıdır.

Kadrocuların başına gelenler Yöncülerin de başına geldi. Atatürkçülük düşmanlarının gücü üstün geldi. Sonra yavaş yavaş bu önemli yazarlarımız ve onların değerlendirmeleri unutturuldu.

Son nokta ise Atatürkçülükle hesaplaşmanın geldiği boyutun en kanlı göstergesidir: Uğur Mumcu bir bombalı saldırıda öldürülmüştür. Yıl 1993. O gün Uğur Mumcu'yu aramızdan ayıran bomba, Atatürk'ün ölümünden 55 yıl sonra Atatürkçülük düşmanlarının ve Atatürkçülerin geldiği noktayı belgelemektedir.

Ancak Uğur Mumcu'dan 10 yıl sonra bugün, o bombanın çok da başarılı olamadığını görüyoruz. Çünkü Atatürkçülüğün ilk dalgası Kadro'dan, ikinci dalgası Yön'den sonra Atatürkçüler, 2000 yılında **İleri** dergisi ile yeni bir çıkış yaptılar, hemen sonrasında ise **TÜRKSOLU** gazetesi geldi. Bu, Atatürkçülüğe dönüşün yeniden başladığının en büyük kanıtıdır.

Atatürkçü düşüncenin yaşayan en büyük fikir adamlarından Attilâ İlhan bu gerçeği şöyle saptıyor: "... sonuçta, 'taban'dan geldiği tartışılamaz, bir 'dip dalgası' içindeyiz; her defasında olduğu gibi, bu defa da ülkemizde başı, 'inkılapçı gençlik' çekmektedir: son dönemde Kemalizm'in ve onun Batıyla gerçek ilişkilerinin, tarih perspektifi içinde fena halde gündeme gelmesi; ... sorunun tartışılmasına imkan hazırladı. Okununca görülecektir ki, '60'lı yılların başından itibaren savunduğumuz ilke ve tutumlar, artık elle tutulur toplumsal davranışlara dönüşmektedir. Az şey mi?.."

Gerçekten az şey değil. Ama sadece bir başlangıç.

Elinizdeki kitap, yine Attilâ İlhan'ın önsözde giriştiği kapsamlı Atatürkçülük değerlendirmesi ile birlikte önemli bir başvuru kaynağı ve yol gösterici olacaktır.

Kitapta yer alan değerli düşünürlerimizin yazıları, orijinaline sadık kalınarak kendi eserlerinden derlenmiştir. Doğan Avcıoğlu'nun, Milli Kurtuluş Tarihi kitabı ile Yön dergisinde çıkan yazılarından, Niyazi Berkes'in, Türk Düşününde Batı Sorunu ile Atatürk ve Devrimler kitaplarından, Şevket Süreyya Aydemir'in İnkılap ve Kadro kitabından, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Atatürk eserinden, Mehmet Ali Aybar'ın Bağımsızlık ve Sosyalizm ile Neden Sosyalizm kitaplarından ve Uğur Mumcu'nun, Yön ve Devrim dergilerindeki yazılarından yaptığımız bu derleme umarız beğenilecektir.

İleri Yayınları

Önsöz yerine

Romanlarımdan birinde, (Kurtlar Sofrası'nda mı?) Kuva-yı Milliye kuşağından bir yaşlı kahraman der ki: "- ... Cumhuriyetçi olmanın ne büyük bir inkılâpçılık demek olduğunu anlatamadık! Herkese padişahın kovulması, halk hâkimiyeti rejiminin getirilmesi oyuncak geliyor. Cumhuriyet'in, ne büyük bir yenilik hamlesi olduğunu, genç nesle anlatabilseydik, Cumhuriyetçi kuşaklar başlangıçtaki atılımı sürdürebileceklerdi."

Bugünkü Türkiye, Cumhuriyet rejiminin devraldığı Türkiye midir?

Buna evet diyebilecek Türk vatandaşının çıkabileceğini sanmıyorum. En gözü kanlı padişahçı da, en insafsız Kemal Paşa ya da İsmet Paşa düşmanı da olsa, hiç kimse, geçmiş yılların bu ülkeye kattıklarını gözü kapalı yadsıyamaz. Bırakın temel bazı sağlık sorunlarıyla eğitim sorunlarının kökünden çözümlenmiş olmasını, gerçekleşmiş kadarıyla sanayileşme, ulaşım, iletişim, güvenlik vs. altyapı olanakları hep onun eseridir.

(Fakat, hayrola? Bana ne oluyor, güneş mi çarptı da böyle durup dururken, açık bir Cumhuriyet savunmasına giriştim?)

İki şeyi çok yanlış buluyorum, onları belirteceğim de ondan:

Türk Halkı Bilmez Mi Sanırsınız?

Birincisi, bazı delikanlılarımızda fark ettiğim, Cumhuriyet'i küçümseme eğilimi. Bunlara bakarsanız, Mustafa Kemal hiçbir şey yapmamış, Cumhuriyet Anadolu halkının kaderine hiçbir değişiklik getirmemiş, hep yerimizde saymışız, o kadar ki bugün herhangi bir üçüncü dünya ülkesi bile bizden ilerde bulunuyormuş! Bu iddialar ipe sapa gelmez iddialardır: Hangi istatistiğe başvursanız, çürütülürler... Bırakın istatistikleri, yaşı Cumhuriyet'le bir olanlar ülkenin nasıl geliştiğini, toparlandığını gözleriyle görmüş, elleriyle tutmuşlardır. Salaklığın alemi yok, Türk halkına sana hiçbir şey yapmadılar demek, hem yalan söylemektir, hem onun gözünde yalancı durumuna düşmektir, o neler yapıldığını bilmez mi sanırsınız?

Bir de kendilerini daha akıllı sayanlar var, diyorlar ki evet, Cumhuriyet rejiminde bazı gelişmeler olmuştur, ülke daha derlenmiş toparlanmış, eğitim öğretim ilerlemiş, sanayileşme ucundan ucundan başlamıştır, fakat...

İşte bu fakat müthiş, zira arkasından şu geliyor: Canım böyle bir ilerleme, her ülkenin doğal ilerlemesidir, bu kadar uzun bir zaman parçası içinde nasıl olsa buna benzer şeyler gerçekleştirilecekti. Bu bakımdan, yapılanları Cumhuriyet'in başarı hanesine kaydedemeyiz!

Böylelerine cevap yerine başka bir sorum var: İyi ama, Osmanlı rejimi, son iki yüz yılı içerisinde acaba neden zaman içinde doğal ilerlemeyi gösterememiş de, batmıştır? Bizi de batırmıştır? Buna karşılık Cumhuriyet rejimi elli yıl içersinde o batmış ülkeden pekâlâ eli ayağı düzgünce yepyeni bir devlet çıkarabilmiştir? Ha, işte bu soruya karşılık veremezler, zira eleştirileri sağduyunun gereklerini taşımamaktadır. Olumsuzluğu devrimcilik, disiplinsiz isyancılığı ilericilik sanmaktadırlar.

Tarih Tanıktır

40 yıllarında, İnönü diktası, Mustafa Kemal hareketinin anti-emperyalist niteliğini unutturmaya çalışırken, bunun altını çizen kimlerdi bilir misiniz? Cezaevinde süründürülen, sürgünden sürgüne gönderilen solcular. Açın o yıllarda yayımlanmış dergileri, gazeteleri, açıkça görürsünüz. Buna ne hacet, Nâzım Hikmet Kurtuluş Savaşı Destanı'nı

tam da o yıllarda yazmamış mıdır? Talihin şu garip cilvesine bakın ki, 70 yıllarının solcuları Kurtuluş Savaşı'nın anti-emperyalistliğine dudak büküyorlar. Dudak büküyorlar deyişim kibarlığımdan, içlerinde Kemal Paşa'yı faşistlikten İngiliz ajanlığına kadar türlü boyaya boyayanı çıkıyor. Düşündüm ki, böyle bir günde sosyalist hareketin en büyüklerince Mustafa Kemal nasıl değerlendirilmiş, onu göstermek en iyisidir.

Aşağıdaki satırların her biri sosyalist hareketin en büyük adları tarafından imzalanmıştır. Gençlerimizin dikkatine arz ederim.

Şu sözler Mustafa Suphi'nin: "... Elimizde kalan bir parça toprakla bir dilim ekmeği, bu zalim ve yağmacı Avrupa ve Amerikan emperyalistlerine kaptırmamak, bu gözü doymaz emperyalist ve arlanmaz Yunan istilacılarına karşı direnmek, kutsal görevimizdir. İstilacılara kuyruk olup memleket ve halkımızı kulluğa düşürmeye çalışan İstanbul hükümetine karşı başkaldıran ve Rusya İşçi ve Köylü Şûralar Cumhuriyeti ile kol kola giden Anadolu devrimcilerine her türlü yardımı yapmak birinci işimizdir."

Şu sözler, Bakû Şark Milletleri Kurultayı Nihai Bildirisi'nden: "... Kurultay, Doğu halklarını ezen ve sömüren ve dünya emekçilerini kölelik altında tutan dünya emperyalizmine, en başta da İngiliz ve Fransız emperyalizmine karşı mücadele eden bütün Türk savaşçılarına duyduğu yakınlığı ifade eder. Komünist Enternasyonal'in 2. Kongresi gibi, Şark Milletleri 1. Kurultayı da Doğu'nun ezilen halklarını yabancı emperyalizmlerin boyunduruğundan kurtarmaya çalışan ulusal devrimci hareketleri desteklediğini bildirir."

Şimdi geçelim ötekilerine:

Şu sözler Lenin'in: "... Türkiye'nin işçileri ve köylüleri, çağdaş ulusların yağmaya karşı direnişlerinin hesaba katılması gereken bir şey olduğunu kanıtlamışlardır. Türkiye emperyalist devletlerce yağma edilmeye öyle bir şiddetle karşı koydu ki, içlerinden en kabadayı olanı bile ondan elini çekmek zorunda kaldı."

Şu sözler Stalin'in: "... Çin'de Kanton, Türkiye'de Ankara, emperyalizme karşı savaş yürütürken, onlara yardım etmemiz doğru değil miydi? Elbette doğruydu. Böyle hareket etmekle doğru yaptık ve Lenin'in adımlarını izledik. Çünkü Kanton ve Ankara'nın mücadelesi emperyalizmin güçlerini parçaladı, onu zayıflattı ve soyutladı."

Şu sözler Ho-şi-Minh'in: "... Türk halkı, hayranlık verici bir cesaret

ve fedakârlık ruhu ile meşum Sevr Anlaşması'nı yırttı ve bağımsızlığını geri aldı. Emperyalizmin düzenlerini yendi ve sultanların tahtını devirdi. Bitkin, parçalanmış ve çiğnenmiş bir ulusu, birleşmiş ve güçlü bir Cumhuriyet haline getirdi. Devrimini yaptı."

Meraklısı eski söylevleri, gazete yazılarını, arşivleri karıştırsın, bunlara benzer daha nice sözler, yazılar bulacaktır. Dünya sosyalist hareketi, Anadolu ihtilalini anti-emperyalist bir devrim olarak nitelendirmiş, yalnız nitelendirmekle de kalmamış, emperyalizme karşı savaşımında, onu her bakımdan desteklemiştir. Müdafaa-i Hukuk öğretisinin bu temel özelliğini ne unutmalı, ne unutturmalıyız.

Nedeni belli: Değil mi ki Türkiye'nin kuruluş felsefesi böyle anti-emperyalist bir felsefedir, emperyalizm elbette zamanla bu felsefenin yaratıcısı ve eyleme çeviricisi olan Mustafa Kemal Paşa'yı aşındırmak, kendi ulusunun gözünde küçük düşürmek isteyecektir. İstemiştir de. Daha Kurtuluş Savaşı sırasında başlayan, uzun süre yakamızı bırakmayan şeriat isyanları, dinselliğe ve bölücülüğe dayanılarak, anti-emperyalist ve demokratik yeni iktidarın yıpratılması için kullanılmamış mıdır? Dün olduğu gibi bugün de kullanılmamakta mıdır?

Günümüzde Atatürkçü Olmak

Günümüzde Atatürkçü olmak, Mustafa Kemal'in gerçekleştirdiği ulusal demokratik devrimi, toplumsal sürekli değişme içerisinde, bir sonrakine ulaşmak işin geçerli bir birikim, bir aşama saymakla başlar. Hem ümmet olarak kalmak, hem de çağdaşlaşmak hiçbir yerde gerçekleşmemiştir ki, Türkiye'de gerçekleşsin. Elbette uluslaşacaktık, uluslaştık, uluslaşıyoruz. Bu Mustafa Kemal demektir. Ama hepsi değil. Türk ulusu, ulusluğunu saldırgan emperyalist sisteme karşı savaşarak elde etmiştir, bu da Müdafaa-i Hukuk doktrinini, ülkenin sonraki yaşantısı için geçerli ve sürekli kılar. Ulusallığın bir başka belirgin karakteristiği kültürse, özgürlük ve bağımsızlık alanında, 'sistem'e karşı gösterilecek direnişin, kültür alanında da gösterilmesi gerekiyor. Ulusal kültürü, ulusal geşmişten yararlanmadan yaratamayız. Bu da, İnönü döneminde olduğu gibi Yunan/Latin klasiklerini başucu kitabı yapmakla olmaz, tam tersine, Mustafa Kemal döneminde olduğu gibi, Türk Tarih Kurumu'nun, Türk Dil Kurumu'nun, işi ciddiye alıp, ulusal tarihi ve dili, üzerinde çalışacak zemin olarak belirlemesi ile olur. Buysa, içinden geldiğimiz Doğu/İslam/Türk/Bizans kültürlerinin, çağdaş yöntemlerle kaynaştırıl-

ması, bileşkesinin alınması anlamına gelir.

Bilmem farkında mısınız, sıraladığım bu şeyleri yapmak, yaratıcılığı zorunlu kılıyor. Zaten İnönücülükle Atatürkçülük arasındaki gerçek fark da buradadır. Mustafa Kemal yeni bir ülke yapmayı istiyordu, İnönü ise bu ülkeyi Batılı emperyalist sistemin ülkelerine benzetmeyi.

O zaman, özellikle gençlerin şu sorun üzerinde düşünmelerini istemek, acaba çok mu olur? Ümmet anlamında aynen aktarılmak istenen ve uygulanması düşünülen bir İslâmcılıkla, bundan hemen hiç farksız bir aktarmacılığı deyimleyen dogmacı Stalincilik, İsmet Paşa'nın liberal kapitalist aktarma batıcılığından farklı mıdır? Fikir, prensip, köken olarak elbette farklı, ama başka ortamlardan alınıp Türkiye'ye aynen aktarılmaları yönünden, aynı: İsmet Paşa Yunan/Latin klasiklerini, ümmetçi dinsel dogmaları, Stalinci ise Stalinciliğin dogmalarını tartışmasız aktarıyor.

Oysa bağımsız ve özgür olmak demek, özgün bileşim yaratmak demektir.

Çağdaşlaşmak Nasıl Batılılaşmak Oldu

İnönü'nün faşizan CHP diktası döneminde, Mustafa Kemal Paşa'nın 'çağdaşlaşmak' ilkesi ('muassır medeniyet seviyesine ulaşmak'), gayet ustalıkla 'Batılılaşmak' biçimine dönüştürülmüştür. Nasıl ki dış politikada, Mustafa Kemal'in ölümüne kadar Batılı emperyalist ülkelerle ittifaklara girmeyen Türkiye, İnönü döneminde İngiltere ve Fransa ile ittifak anlaşmaları imzalamıştır. Daha 1937'de Mustafa Kemal Paşa'nın Hatay dolayısıyla savaşmaya kalkıştığı Fransa ile.

Kültür düzeyinde yozlaşmayı bir iki alıntıyla gözden geçirmek olasıdır. Önce Mustafa Kemal'in iki küçük metnini okuyalım: a/ "Efendiler, bir şeyin zararıyla, bir şeyin imhasıyla yükselen şeyler, bittabi, o şeylerden mutazarrır olanı alçaltır. Ve filhakika Avrupa'nın bütün terakkisine, tealisine ve temeddününe mukabil, Türkiye bilakis tedenni etmiş ve sükût vadisinde yuvarlanadurmuştur. Artık ıslah-ı hal etmek için, insan olmak için, mutlaka Avrupa'dan nasihat almak, bütün işleri Avrupa'nın amaline göre tedvir etmek, bütün dersleri Avrupa'dan almak gibi birtakım zihniyetler küşayiş buldu. Halbuki hangi istiklâl vardır ki, ecnebilerin nesayihiyle, planlarıyla yükselebilsin? Tarih böyle bir hadise kaydetmemiştir." (6 Mart 1922) b/ "Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin tarihi tedenniyatında en mühim amil

olduğu kanaatındayım. Onun için milli bir terbiye programından bahsederken, eski devrin hurafatından ve evsaf-ı fıtriyemizle hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, şarktan ve garbten gelen bilcümle tesirlerden uzak, seciye-i milliye ve tarihiyemizle mütenasip bir kültür kasdediyorum. Çünkü deha-yı millimizin inkişafı, ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir. Laalettayin bir ecnebi kültürü, şimdiye kadar takib olunan yabancı kültürlerin tahrib edici neticelerini tekrar ettirebilir. Kültür (haraset-i fikriye) zeminle mütenasiptir, o zemin milletin seciyesidir." (Temmuz, 1921)

Şimdi isterseniz, İnönü döneminin kültür önderlerinden Nurullah Ataç'ın Türkiye için çıkar yolu nerede gördüğüne geçebiliriz. Ataç, İnönü'nün gözde bir adamıydı, İnönü dönemi ulusal eğitim politikası hatırlanırsa, Ataç'ın sözlerinin, o dönemin eğilimini yansıttığı hemen fark edilir. Bu eğilim, Mustafa Kemal düşüncesinin tam karşıtıdır. Ataç diyor ki: a/ "Bizim devrim dediğimiz hareketin amacı bu ülkeyi Batı ülkelerine benzetmektir; devrimcisi ile gelenekçisi ile." b/ "Biz görüyoruz eksiğimizi, Yunanca öğrenmedik, Latince öğrenmedik, Avrupalıların eğitiminden geçmedik, onun için ne denli uğraşsak Avrupalılar gibi olamıyoruz. Buna üzülüyoruz." c/ "Gençleri, kendilerine hür edebiyat öğreterek kurtarabiliriz. Eski Yunaneli'nin, eski Roma'nın edebiyatı. Platon'u, Aristophanes'i, Euripides'i, Horatius'u, Vergillius'u okusunlar. Yalnız birini değil hepsini okusunlar. Onların etkisi ile yetişen Avrupa edebiyatlarının eserlerini okusunlar." Buna karşılık, Ataç, 'halk musikisini sevenleri' uygarlığa düşman saymakta, aydınları bu 'laubalilikten vazgeçirmek' gerektiğini ileri sürmektedir. 'O zaman alaturka musikiden de belki kurtulur'muşuz. Divan şiirini okumamak gerekirmiş, onun için de 'severekten, yüreğimiz kanayaraktan kaptacağız divan şiirini' dememiş midir?

'Milli İstiklâl Bence Hayat Meselesidir'

Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye konusunda üzerinde en çok durduğu şey, onun bağımsızlığıdır (istiklâli). Türk gençliğine hitabesinde 'Muhafaza ve müdafaa' mecburiyetinden söz ettiği iki şeyden birisi (ve birincisi) Türk 'istiklâli'dir. 1919 Mayısı'nda, ne diyor: "Türk'ün haysiyet ve izzetinefis ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa mahvolsun evladır. Binaenaleyh, ya istiklâl ya ölüm!"

Nutuk'ta, 'istiklâl' üzerine unutulmayacak sözler söylenmiştir, buyurun birkaçını okuyun: "Ben, yaşayabilmek için mutlaka müstakil bir milletin evladı kalmalıyım. Bu sebeple milli istiklâl bence hayat meselesidir." Ya şu: "Ne kadar zengin ve müreffeh olursa olsun, istiklâlden mahrum bir millet, medeni insanlık karşısında uşak olmak mevkiinden yüksek bir muameleye liyakat kazanamaz."

Dahası, şu hâlâ ne kadar güncel görünen, ilginç sözleri: "Milletimizin kurduğu yeni devletin mukadderatına, muamelatına, istiklâline unvanı ne olursa olsun hiç kimseyi müdahale ettirmeyiz! Milletin kendisi, kurduğu devleti ve onun istiklâlini muhafaza ediyor ve ilelebet muhafaza edecektir."

Anlamlı görünüyor, evet! Otuz yıldır, Atatürkçü geçine geçine bazı politika esnafının bizi nerelere sürüklediğini daha iyi canlandırmak için, Mustafa Kemal Paşa'nın 'istiklâl'den neyi anladığını da hatırlamalıyız, hatırlamalısınız: "Tam istiklâl denildiği zaman, tabii, siyasi, mali, iktisadi, adli, askeri, kültürel vs. her hususta tam istiklâl, tam serbestlik denilmektedir. Bu saydıklarımın herhangi birinde istiklâlden mahrumiyet, millet ve memleketin hakiki manasıyla bütün istiklâlinden mahrumiyeti demektir."

İyi mi? Hadi bir de, uluslararası ilişkilerde bağımsızlık dendi mi ne derece titiz olduğuna şöyle bir göz atalım: "Millet ve memleketimin menfaatleri icab ettirirse, insanlığı teşkil eden milletlerden her biriyle medeniyet icabı olan dostluk ve siyaset münasebetlerini büyük bir hassasiyetle takdir ederim. Ancak, benim milletimi esir etmek isteyen herhangi bir milletin, bu arzusundan vazgeçinceye kadar, amansız düşmanıyım."

Yaşa Paşam!

Bir Mustafa Kemal Paşa'nın istiklâl (bağımsızlık) konusunda dediklerini okuyunuz, bir 'Atatürkçü' geçinen politika esnafının yaptıklarını düşününüz, çoğunun Atatürkçü filân olmadıklarını hemen fark edeceksiniz ya, bu arada bağımsızlığımızın çok alanlarda güme gitmiş olduğunu dehşetle göreceksiniz. Hele Mustafa Kemal'in, askeri, iktisadi vs. alanların herhangi birinde dahi tam bağımsızlığı yitirmenin, bütün alanlarda yitirmek anlamını taşıdığını söylediğini okuyunca, dehşetiniz öfkeye dönüşecektir: Ordumuzun, donanmamızın, hava kuvvetlerimizin donatılması için bizi yabancıların eline baktıranlar kimlerdir,

ekonomimiz için şundan bundan borç para dilendirenler?

Çok sahip çıkar göründükleri Atatürkçülük, gerçek anlamda ele alınır, yozlaştırılmazsa, hiç şaka kaldırmıyor. Tam bağımsızlıktan yanadır, tam bağımsızlığın bölünmez bir bütün olduğuna inanmaktadır, yabancı ülkelerle ilişkilerimizde istiklâlimizin tehlikeye düşmesine şiddetle karşı çıkmakta, böyle bir işe kalkışan yabancı ülkeye 'amansız' düşman olmamızı öngörmektedir; ayrıca, ne kadar zengin olursa olsun, bağımsızlığını yitiren bir ülkeye ancak uşak muamelesinin yakışacağını söylemekte, bunun için de Türk milletinin yeni kurduğu devletin 'mukadderatına, muamelatına, istiklâline' hiç kimseyi karıştırmayacağını açıklamaktadır.

Hangisi "Atatürkçüyüm" diye bangır bangır bağırarak, topraklarımızda yabancılara üs verdi? Hangisi ikili anlaşmalar yaparak, bölünmez bir bütün olan bağımsızlığımızı, parçalara bölüp zedeledi? Hangisi milli ordumuzu yabancıların iradesine bağlı kıldı? Hangisi ekonomimizi, yabancı ekonomilerin ve güçlerin arzu ve iradesine uygun bir gelişmeye sürükledi? Hangisi hâlâ bu ödünleri "Atatürkçülük adına utanmadan savunuyor, sürdüreceğini ilan ediyor? Hangisi son vereceğini, gerçek anlamda bir Kuva-yı Milliye ve Müdafaa-i Hukuk Mustafa Kemalciliğine döneceğini söyleyebiliyor? Hangisi bu derece önemli, devletin kurucusu için 'Cumhuriyet'ten bile önde gelen, "bağımsızlık" ilkesini gargaraya getirip, lafı ikinci derece konulara, gündelik işlere çevirmeyi kurnazlık sayıyor?

Durumu Yeni Koşullara Göre Değerlendirmek

Biri gelmiş şöyle atıp tutuyor: -Mustafa Kemal deyip duruyorsun, bu adam 1919/20 yıllarında Türkiye'deki solcu hareketin başını yiyen adamdır, o tarihte pekâlâ sosyalist bir birikim oluşuyordu, fakat Mustafa Kemal ne yapıp etmiş, bu birikimin önde gidenlerini önce bölmüş, sonra etkisizleştirmiştir. Hem zaten İngilizler olmasaydı, ne iktidar olabilirdi, ne de Yunanı yenebilirdi, Bolşevik Rusya meydana çıkınca İngiltere Mustafa Kemal'i destekledi, zira Enver Paşa'yı Rusların destekleyeceği anlaşılmıştı... (Bu, tahmin edeceğiniz üzere, soldan Atatürk aleyhtarıdır.)

Ötekisi gelmiş asıp kesiyor: -Birader senin bu Mustafa Kemal merakını anlayamadık gitti. Mustafa Kemal Osmanlı mülkünün olanca muktesebatını çarçur eden, ülkenin ahlâk ve maneviyatını ortadan kaldıran bir zındıktır, zaten Milli Mücadele esnasında Bolşevik Ruslarla teşrik-i

mesai etmesi bir tesadüf müdür sanırsınız? Lâikliği ilân ve halifeyi yurtdışına sürgün etmesi, onun nasıl Hıristiyan ve Bolşevik temayüller taşıdığının kat'i delilleridir. Memleketin bütün mazisine hakaret etmesi, dini handiyse yasaklaması, mürteci diyerek ehl-i İslâmı sehpalarda sallandırması ne türlü bir adam olduğunu yeterince gösterir... (Bu da, tahmin edeceğiniz üzere, sağdan Atatürk aleyhtarıdır.)

İkisi birbirine karşıt şeyler söylüyor gibi görünüyorlar ama, çok önemli bir ortaklıkları vardır, asıl onu söylemek istiyorum:

Türkiye'de sağın da, solun da Mustafa Kemal'e bakış açısı, nesnel gerçeklere, tarihsel verilere dayanmıyor, 'kuyruk acılarına' dayanıyor. Açıkça görülen bir şey var, Mustafa Kemal şu ya da bu şekilde 1919'dan itibaren Anadolu'da kademe kademe vaziyete hâkim olmuş, o kargaşalıkta her birisi kendisine göre bir devrime ya da bir iktidara oynayan çeşitli kişi ve kuruluşları birer birer haklayarak, kendi anladığı iktidarı, kendi tasarladığı Cumhuriyet'i kurmuştur. Bu derece büyük ve çalkantılı bir olayın, arkasında 'gayr-ı memnunlar' bırakmaması olası mı? Cumhuriyet sonrası yıllarının, biraz gerici isyanları, biraz İngiliz kışkırtması Kürt isyanları nedeniyle, hayli sıkı bir baskı düzeni içinde geçmesi, bu 'gayr-ı memnunların' yakınmalarını açığa vurmalarını engellemiş, rejim Mustafa Kemal'in ölümünden epeyce sonra onun özlediği ideale yaklaşınca (başka deyişle liberal burjuva demokrasisinin asgari koşulları gerçekleşince), Mustafa Kemal aleyhtarlığı sağda da solda da kendisini göstermiştir.

Mustafa Kemal'e İngiliz destek oldu diyen solcu, Lenin'e Almanların destek olduğunu nasıl unutur? Mustafa Kemal'e Bolşevikler destek oldu diyen sağcı, Hıristiyan ve Musevi baskısına karşı Müslüman Arapları Sovyetler'in desteklediklerini nasıl unutur? Yeni durumlara eski kuyruk acılarıyla değer biçme dönemini artık aşmalıyız. Yeni bir devlet ortaya çıkmış, üstelik yöneticilerinin dirayetsizliği yüzünden yeni tehlikelere düşmüştür. Sanırım işte burada Mustafa Kemal'e en büyük kötülüğü yapan Mustafa Kemal aleyhtarlarından söz etmek gerekiyor. Bunların özelliği, öbürleri gibi onu şu ya da bu kuyruk acısıyla yermeleri değil, tam tersine, onu kusursuz saymaları, dediğini dogma yapmaları, birtakım gizli iktidar isteklerini Atatürkçülük diye ortaya atıp sağdan soldan beliren bütün demokratik muhalefetleri buna karşı olmak suçlamasıyla sindirmeye kalkışmaları!

Bana sorarsanız, en büyük Atatürk düşmanları bu sözde 'hızlı' Atatürkçülerdir.

Nedeni basit ve açık, bunlar ne Mustafa Kemal'in başını çektiği demokratik devrimin farkındadırlar, ne çağdaş uygarlık düzeyi kavramındaki sürekli devrimcilik diyalektiğinin; bunlar sadece, Cumhuriyet'in ilk yıllarında o zamanki çağdaş uygarlık düzeyidir diye Batıdan esinlenmiş üstyapısal uygulamalardan kendilerine göre Tanzimatçı bir kozmopolit Batıcılığı çıkarmışlar, Atatürkçülük diye bunu handiyse dikta zoruyla ulusa benimsetmeyi iş edinmişlerdir. İşin tuhafı, şöyle bir kurcaladınız mı ne çıkıyor, şu: Gerek soldan, gerek sağdan Atatürk muhalifi geçinenler elli yıldır, bu Atatürkçü geçinenlerin baskısı altında bunaltılmış, sindirilmişlerdir. Buna rağmen, yine de Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, yüceliğini ve geleceğini savunmaktadırlar; buna karşılık, o sözüm ona hızlı Atatürkçü takımı yok mu o, İnönü'lü Bayar'lı takım, asıl onlardır ki Türkiye'yi şimdi pençesinde kıvrandığı emperyalist sistemin tutsağı etmişler, ormanlarını işletmek, kıyılarında otel açmak için elin keferesinden izin dilenmek gibi utanç verici hallere düşürmüşlerdir.

Ben size bir şey diyeyim mi, sağdan soldan Mustafa Kemal'e eski kuyruk acılarıyla karşı çıkmak hiçbir şeyi çözmez, hiçbir şeyi hiçbir yere götürmez, ne şeriat geri gelir, ne şûralar hükümeti kurulur; Mustafa Kemal'i ulusal demokrat devrim aşamasındaki yerine koymanın bundan sonrası için ne yapmamız gerektiğini doğru dürüst araştırmanın zamanıdır.

Yoksa daha sittin sene yakamızı bu sözüm ona Atatürkçü, aslında ise Reşit Paşa Tanzimatçısı takımından kurtaramayacağız.

'Çağdaş Uygarlık Düzeyi' Kavramı

Teslimiyetçiliğin karşıtı bir program dendi mi, çoğu ne sanıyor, hemen sıvanıp çemrenip sosyalist bir program döktüreceğimi! Oysa dedim, ortalıkta dolaşanları mat etmek için sosyalizmin büyük adlarına başvurmaya hiç gerek yok. Mustafa Kemal Paşa'nın şaşılacak bir ileri görüşlülükle öne sürdüğü ilkeleri ciddiye almak yeter. Bunlar hanidir 'Atatürkçü' geçiniyorlar ya, Allah sizi inandırsın, Mustafa Kemal'in bir tek sözü, bir tek ilkesi üzerinde bile doğru dürüst düşünmemiş, neyi nasıl ele alıp uygulayacaklarına kafa yormamışlardır.

Örnek mi? Alın şu her karşı programın temelini oluşturması gereken

ünlü sözünü, "Türkiye'yi çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmalıyız" ne demek oluyor, hiç düşündünüz mü, pek sanmıyorum; tutturmuşuz en büyüğümüzden en küçüğümüze, ha bre tekrarlıyoruz, ama içerdiği nedir, boyutları nedir, gerekleri nedir, araştıran yok. Oysa biraz kurcalasan al sana programların en halisi, en sağlamı.

Önce biraz bunu yapalım diyorum.

Bir tarihte, tartışıyorduk, birtakım dogmatik 'Atatürkçüler' bana çağdaş uygarlık düzeyi diye, Amerika'nın denetimindeki Batılı emperyalist sistemi yutturmaya çalışıyorlardı, kızmışım, dedim ki "Arkadaş, Kemal Paşa'nın iki büyük hüneri vardır ki, birisi bu 'çağdaş uygarlık' deyimi, ötekisi bunun içinden çıkan bir düşünüş biçimidir." Önce bunları kavramayı öğrenelim. Ne gibi mi, şöyle: Çağdaş uygarlık düzeyini hedef diye aldın mı, bir kere sürekli devrimciliğe mecbursun, çünkü çağdaş uygarlık düzeyi dogmatik değil diyalektik bir kavram, kendi karşıtlarıyla çarpışa birleşe gelişiyor. Dünün uygarlık düzeyiyle bugünün uygarlık düzeyi bir mi, aynı şey mi, aynı şey olabilir mi, olamaz elbet. Her geçen gün insanlık yeni buluşlarla uygarlık düzeyini daha ileri götürüyor, götürdükçe de Mustafa Kemal'in Türkiye'ye tespit ettiği amaç yenileşiyor, gelişiyor, başkalaşıyor. Bunu anlamaz, bir kenara yazmazsan, istediğin kadar Atatürkçüyüm diye yırtın. Atatürkçülük adına olmadık zulümler yapıp ileri fikirli aydınları ezaya çek, Kemal Paşa'nın tutumundan çok uzaklardasın.

Hadi somut konuşalım: Kemal Paşa sağ iken "çağdaş uygarlık düzeyi" ne idi? Onun kuşağı için, bu, o sıralarda dünyaya hükmeden sanayi devrimini yapmış, emperyalizm çağına ulaşmış "Batı'dır", Batılı toplumlardır, Batılı bilim ve teknolojidir. Mustafa Kemal, ülkemizi çağdaş uygarlık düzeyine çıkaracağız dediği sırada, iç içe iki şeyi amaçlar; birincisi çağdaş ekonomik altyapıya sahip olmak, ikincisi bu altyapının içerdiği topluma ulaşmak! Birincisine varıldı mı, ikincisinin olamayacağını kestirmiş, bu bakımdan çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak için, metodu da vermiştir; "hayatta en hakiki mürşit ilimdir" ne demek, bilimlere dayanarak, bu düzeye ulaşacağız demek. Peki bilimler sabit, dogmatik mi, ne münasebet, onlar da çağdaş uygarlık düzeyi gibi aralıksız değişiyor, yenileşiyor, ilerliyor. O halde, Türk aydınları kendilerini sahiden Mustafa Kemal'in savaşçıları sayıyorlarsa, bir kere bilimsel olmak zorundadırlar, ikincisi dogmatik değil diyalektik olmak zorundadırlar,

üçüncüsü zaman içinde verilmiş hedefleri sık sık yeniden değerlendirmek, çağdaş uygarlık düzeyinin hâlâ aynı yerde mi, yoksa başka yerde mi olduğunu saptamak zorundadırlar.

Sık sık düşünmüş, bazen de yazmışımdır:

Mustafa Kemal kuşağı için, uygarlık düzeyi endüstri devrimi idiyse, Türkiye bu devrimi şimdiye kadar çoktan gerçekleştirmeliydi. Çünkü bir süredir çağdaş uygarlık düzeyi, endüstri sonrasının sorunlarını içeren nükleer ve elektronik teknolojisi düzeyidir. Şimdi hal böyle iken Atatürk bize o düzeyi demiyor, çağdaş uygarlık düzeyi diyor, fikrim odur ki siyasal ve toplumsal olarak da, bu düzeyin içeriği günümüzde değişmiştir. Kemal Paşa'nın sağlığında liberal anlamda demokratik olan bu toplumlar, bugün o aşamayı geçmiş, toplumsal anlamda demokratik olma aşamasına ulaşmışlardır. Arada önemli fark var, liberal toplum başka, sosyal ya da sosyalist toplum başka. Acaba Atatürkçülüğü kimselere vermeyenler, toplumların bugünkü çağdaş uygarlık düzeyleri üzerinde bir fırt olsun düşünmüşler midir? Mustafa Kemal'in atılımcılığı, sürekli devrimciliği, Türk toplumunu aşamadan aşamaya sıçratmayı öngörmekte, kendisinden öncekilerin yaptıkları gibi bir aşamada dondurmaktan kurtarmayı içermektedir. Oysa Mustafa Kemalciliği donuk bir milliyetçilik gibi kabul ettirmek isteyenler, onun düşüncesindeki diyalektiği öldürüp atılımcılığı mahvediyorlar, sonra da 'Atatürkçü' geçiniyorlar.

Mali Bağımsızlık Gerçekleşmedikçe...

Dedik ki, yaşadığımız çağda "uygarlık düzeyini" Batı ülkeleri oluşturduğu için Mustafa Kemal o uygarlığı (asıl anlamıyla endüstri toplumunu) Türkiye'ye amaç olarak göstermiştir. Doğru, doğru ama, bunu yaparken Avrupa halklarıyla, Avrupa emperyalizmini ayırt etmediğini mi sanırsınız, çok aldanırsınız: 2 Temmuz 1920'de şu sözleri o söylemiştir:

"... Yaşamak isteyen milletimizin isteği tek kelimede özetlenebilir ve gayet meşrudur: Bağımsızlık. Avrupa'nın yöneticilerden ve sermayedarlardan ayrı olan asıl milletleri, bizim hayatımızı bile çok görmüyorlar. Eğer bugün Fransız milleti ile, İtalyan milleti ile, hatta İngiliz milleti ile düşmanlık halinde bulunuyorsak, bu milletlerin seslerini işittirememelerinden ve kendi yöneticilerinin istila ve sermaye emelleri için bizi yok etmelerine ses çıkaramamalarındandır."

Gördüğünüz gibi asıl halkla egemen yönetici çevreleri bir güzel ayırmış, milli mücadelenin egemen yabancı burjuvaziye ve onun saldırgan sömürücü emellerine karşı yapıldığını işaretlemiştir. Bunun için çağdaş uygarlık düzeyi kavramının ilk basamağı Mustafa Kemal'de hep tam bağımsızlıktır (istiklâl-i tam), mali bağımsızlık.

Yeni kurulacak bir cumhuriyet hükümetinin önüne yabancı banka konsorsiyumlarının, emperyalist denetimindeki Para Fonu ve Dünya Bankası'nın bazı "tavsiyelerle" çıkacağını bildiğimizden, karşı bir program için gerçekte hangi Müdafaa-i Hukukçu tezlere dayanmamız gerektiğini araştırmak, hepimiz için bir görev!

1 Mart 1922'de Mustafa Kemal şunları söylemiş:

"... Bugünkü savaşımlarımızın gayesi tam bağımsızlıktır. Bağımsızlığın tamlığı ise ancak mali bağımsızlıkla mümkündür. Bir memleketin maliyesi bağımsızlıktan mahrum olunca, o devletin bütün hayat kollarında bağımsızlık felce uğramıştır. Çünkü her devlet organı ancak mali kuvvetle yaşar. Mali bağımsızlığın korunması için ilk şart, bütçenin iktisadi yapı ile uygun ve denk olmasıdır. Binaenaleyh devlet bünyesini yaşatmak için dışarıya müracaat etmeksizin memleketin geri kaynaklarıyla idare edilmesi çare ve tedbirlerini bulmak lâzım ve mümkündür..."

16 Mart 1923'te söyledikleri ise şunlar:

"... İktisadi hayatımızda tam bağımsızlık. Güzel vatanımızı yoksulluğa, memleketi yıkıntıya sürükleyen çeşitli sebepler içinde en kuvvetli ve en önemlisi, iktisadi hayatımızda bağımsızlıktan yoksunluğumuzdur. (...) Devletler şimdiye kadar bile şu ve bu meselelerde gösterişli müsaadelerde bulunuyorlar gibi görünüyorlar, lakin iktisadi esaretle bizi felce uğratıyorlardı. Öteden beri bile bazı şeyleri vermiş gibi, bizim bazı haklarımızı tanımış gibi vaziyet alırlar, hakikatte iktisatta elimizi kolumuzu bağlarlardı. Bu esarete katlanan mevki sahibi kimseler memnundu. Çünkü görünüşte büyük bir bağımsızlık sağlamışlardı. Fakat hakikati halde milleti manen miskinlik çukuruna atmışlardır. Bunlar iktisadi mahkumiyeti anlamayan bedbaht hayvanlardı. Fakat artık bugün milletimiz hayat noktasının nerede olduğunu pek güzel anlamıştır..."

Millet belki anlamıştır, ülkeyi yönettiğini zannedenler anlamış mıdır? Anlasalardı hem 'Atatürkçüyüz' diye bas bas bağırıp, hem de 'mali bağımsızlığımızı tehlikeye atan ilişkilere girerler miydi?

Mustafa Kemal, o zamanki 'uygarlık düzeyi'nin yönetici ve sermayedarlarla halk karşıtlığını taşıdığını biliyor, bizi yutmak isteyenin de, o yabancı sermayedarlarla onların maşası yöneticiler olduğunun farkındadır; buna karşı tam bağımsızlığımızı, özellikle mali bağımsızlığımızı savunmaktadır. Peki, bunun yolu ne olacak? Ne yapacağız da, 'iktisatta elimizi kolumuzu bağlayan' yabancılara boyun eğmeyeceğiz? Cevabı açık ve seçiktir: Sanayileşerek!

"... Endüstrileşmek en büyük milli davalarımız arasında yer almaktadır. Çalışması ve yaşaması için ekonomik elemanları memleketimizde mevcut olan büyük küçük her çeşit sanayii kuracağız ve işleteceğiz. En başta vatan müdafaası olmak üzere ürünlerimizi değerlendirmek ve en kısa yoldan, en ileri ve refahlı Türkiye idealine ulaşabilmek için; bu bir zarurettir."

Bu sözleri onun ekonomik vasiyeti saymak bile mümkün, çünkü ölmeden bir yıl önce 1 Kasım 1937'de söylemiş! Bir de sonrakilerin yaptıkların hatırlayınız, Akdeniz'de Amerikan 6. Filosu var diye donanmayı ihmal edenleri, Amerikalılar uçak verecek diye Kayseri Uçak Fabrikası'nı kapatanları! İkili anlaşmalar imzalayıp "bizim bazı haklarımızı tanırmış gibi vaziyet alan" yabancı ülkelerle inanılmaz uzlaşmalara girenleri! Hepsi "Atatürkçü" geçiniyorlardı, evet ne yazık ki Kemal Paşa'nın 1920'lerdeki, 1930'lardaki görüş ufkuna bile sahip değildiler, görüşleri Tanzimat paşalarının görüşlerini aşamıyordu, üstelik bu tatlısu frengi alafrangalığını yeni kuşaklara Atatürkçülük diye yuttırdular.

Basbayağı tahrif ederek.

M. Kemal'i Kim Tahrif Etmiştir?

Ha sahi, henüz size söylemedim. Sosyalistler arası tartışmalarda, ne vakit sözün ucu Mustafa Kemal'e dokunsa, demişimdir ki, onu Lenin'le karşılaştırmak yanlıştır, Robespierre'le karşılaştırmalı. Nedeni belli, Mustafa Kemal sosyalist değil demokratik bir devrim denemişti: İktidarın yapısal niteliğini, padişahın iradesi yerine halkın iradesini koyup da değiştirerek! Emperyalizmin azgın dönemine rastlandığından, bu demokratik devrimcilik, ister istemez bir 'mazlum milletler' anti-emperyalistliğiyle kaynaşıyor. Devrimin, özellikle başlangıç yıllarında hissedilen, hayli yoğun toplumculuk, halkçılık eğilimleriyse, yukardaki komşumuzda kopan sosyalizm kıyametinden gelmektedir: Ama

bütünüyle ele aldınız mı, Anadolu devrimi, (yerli burjuvaziden çok) aydınların, eşrafın ve halkın elbirliğiyle tarihsel bir blok oluşturup gerçekleştirdiği demokratik bir devrimdir; olağan sonucu da endüstri devrimini başarması, toprak reformunu yapması, laik bir burjuva cumhuriyeti aşamasına ulaşmasıdır.

Bunların çoğunu yapamadık. İnönü, Kemal Paşa'nın ölümünden sonra, biraz da dünya savaşını bahane ederek, toplumumuzdaki Kuvayı Milliye atılımını kemikleştirdi, dondurdu, Müdafaa-i Hukuk dönemindeki toplumsal atılganlığı ise bürokrat birtakım kurumlara dönüştürerek frenledi. Atatürkçülük, o tarihten sonra Atatürk'ün yaptıkları, ya da yapmayı tasarladıkları değil; yapılmakta olanların, ona yakıştırılmasından ibarettir.

İş, dediklerini tahrif etmeye kadar varıyor. Az önce tahrif lafı ağzımdan kaçmadı, bilerek kullandım. Olaylar denk düşürdükçe Mustafa Kemal'in sözlerinden örnekler veriyorum; onun, yaygın görüntüsünden ne kadar farklı bir adam olarak belirdiğini, gözlerinizle görüyorsunuz. Şimdi bir de sözlerinin nasıl tahrif edildiğine, değiştirildiğine değin bir örnek vereyim.

Örneğin, bin yıllık arkadaşım Fethi Naci, o ufak fakat yararlı Atatürk'ün Temel Görüşleri adındaki kitabında açıklıyor. Son derece meraklı bir konu, nasıl olmasın ki, Mustafa Kemal'in düşüncesini tahrif eden kişi yıllarca ülkemizde Atatürkçülüğün bayraktan geçinen ünlü Behçet Kemal Çağlar, evet, ta kendisi. Hadi beraberce okuyalım:

"... 'İslamiyetin en yüksek kural ve kanunların içine alan Bolşevizmin, bizim de varlığımıza kasdetmiş olan müşterek düşman aleyhinde, bugün elde etmiş olduğu zafer, bizim için de teşekküre layık bir neticedir' diye sadeleştirdiğim cümlenin aslı şöyledir: 'İslamiyetin en ali kaide ve kanunlarını ihtiva eden Bolşevizmin, bizim dahi mevcudiyetimize kasdetmiş olan müşterek düşman aleyhinde, bugün ihraz etmiş bulunduğu zafer bizim için de şayan-ı teşekkür bir neticedir." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt 1, Baskı 1961, s. 95)

"Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı bir kitap vardır: Bugünün Diliyle Atatürk'ün Söylevleri. Kitap, Behçet Kemal Çağlar tarafından bugünkü dile aktarılmıştır. 1968 yılında yayımlanan bu kitabın 80. sayfasında, Atatürk'ün yukarıya aldığım cümlesi bugünkü dile şöyle aktarılmış: 'İslamlığın en yüce kurallarıyla yasalarını içine almaya özenmiş

Bolşevikliğin, bizim varlığımıza da göz dikmiş olan düşmana karşı bugün kazanmış olduğu zafer bizim için de sevilmeye sevinilmeye değer bir sonuçtur.'

"... Kolaylıkla fark edilebileceği *gibi*, Behçet Kemal Çağlar, nedense Atatürk'ün sözlerine 'özenmiş' kelimesini eklemek ve 'müşterek düşmanı' düşman yapmak gereğini duymuştur. Buna Atatürk'ün sözlerini bugünkü dile aktarma değil, Atatürk'ün sözlerini tahrif etme denir.

"Ayrıca Atatürk'ün 'amele sınıfı' (s. 95) Behçet Kemal Çağlar'da 'işçiler' (s. 79) olmuş. Atatürk'ün 'Bu itibarla da bu noktai nazardan bizim istikametimizde Bolşevik istikameti görülebilir' (s. 101) cümlesi, Behçet Kemal'de 'Bu bakımdan bizim davranışımızda Bolşevikliğe dayanan bir yön görenler bulunabilir' (s. 82) olmuş. Bunlar pek önemli sayılmayabilir ama, işte akıl alınaz bir tahrif daha: Atatürk'ün 'Elbette böyle bir prensip Bolşevik prensipleriyle tearuz etmez' (s. 101) cümlesi, Behçet Kemal'de şu şekle sokulmuş; 'Böyle bir ilke, Bolşeviklerinkiyle ilk bakışta zıtlaşmayabilir' (s. 81, 82). Yani Behçet Kemal, Atatürk'ün cümlesindeki 'elbette' kelimesini atmış, buna karşılık Atatürk'ün söylemediği 'ilk bakışta' kelimelerini eklemiş, 'tearuz etmez'i (çatışmaz, zıtlaşmaz) 'zıtlaşmayabilir' yapmış.

'Atatürkçü' Behçet Kemal Çağlar, Atatürk'ün düşüncelerini işte böyle tahrif etmiştir. Ve Atatürk'ün parasıyla yaşayan Türk Dil Kurumu da, göz göre göre tahrif edilmiş bu düşünceleri bugünün diliyle Atatürk'ün Söylevleri adı altında yayımlamıştır. Türk Dil Kurumu da en az Behçet Kemal Çağlar kadar sorumludur. Çünkü Atatürk'le ilgili bir kitabın Kurum tarafından denetlenmeden yayımlanması düşünülemez."

Nasıl, şaştınız öyle mi? Ben burada bunlar Atatürkçü filan değillerdir dedikçe, Atatürk'ü bunların anlattığı, bunları da Atatürk'ü sürdürenler sanıyordunuz belki, işte görün, mal meydanda: Mustafa Kemal'in eylemi de, düşüncesi de, Kuva-yı Milliye ve Müdafaa-i Hukuk çerçevesi içinde yeniden ele alınıp, diyalektik bir görüşle değerlendirilmelidir.

Bugünkü Türkiye'de 'teslimiyetçi' programlara baş eğenlere 'karşıt bir program', orada kanla ve ateşle yazılmıştır . . .

Ulusal Savunma Kavramı: Müdafaa-i Hukuk

Türk ordusu NATO'ya tutsak edilmeden evvel, 'ulusal bir savunma' kavramına sahip değil miydi? Elbette sahipti, hem de en iyisine: Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın saptadığı 'ulusal savunma

kavramına.' İstiyorum ki, konuyu lafa boğmadan görüşelim, bunun da en iyi biçimi o 'ulusal savunma kavramını' Kemal Paşa'nın sözleriyle aktarmaktır:

"İstiklal-i tam, bizim bugün, deruhte ettigimiz vazifenin ruh-u aslisidir. Bu vazife bütün millete ve tarihe karşı deruhte edilmiştir. (...) Bilgin, bilgisiz, bütün halkımız, belki içindeki zorlukları tamamiyle anlamaksızın bugün yalnız bir nokta çevresinde toplanmış ve sonuna kadar kanını akıtmaya karar vermiştir. O nokta, tam bağımsızlığımızın sağlanması ve sürdürülmesidir. Tam bağımsızlık (istiklal-i tam) denildiği zaman elbette siyasal, parasal, ekonomik, yasal, askeri, kültürel vb... her yönde tam bağımsızlık ve serbestlik demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk, ulusun ve memleketin, gerçek anlamda bütün bağımsızlığından yoksun olması demektir. (5 Ekim 1919)

Ulusal savunma kavramının temel ilke ve hareket noktası, işte budur. Şimdi gelelim örgüt (teşkilat) sorununa. Gazi Mustafa Kemal, 'ulusal savunma kavramı'nda örgüt sorununa şöyle yaklaşıyor: "... İstanbul'da hükümet merkezi vardı ve bütün kuvvetler oraya bağlanmıştı. Hükümet merkezi, düşmanların kuvvetli çemberi içinde, vatanı savunacak, ulusun ve devletin bağımsızlığını koruyacak toplam güçlere (kuvve-i umumiye), ulusa emrediyorlardı. Böyle verilen emirlerle milletin araçları ve devlet, asıl görevini yerine getiremiyordu. Bu savunma araçlarının başında gelen ordu kuşkusuz asıl görevini yerine getiremiyordu. (Buraya dikkat!) İşte bunun içindir ki, vatanı savunma ve korumadan ibaret olan asıl görev, doğrudan doğruya ulusun kendisine yönelmiş oluyordu. Ulus orduya, kendiliğinden teslim ettiği bireylerini, düşman saldırısına uğrayan bölgelerin savunmasına, düşman saldırısına uğrayan kardeşlerinin hayatının savunmasına memur etmeye mecbur olmuştur. İşte buna Kuva-yı Milliye (ulusal kuvvetler) diyoruz. Ve bütün evren de böyle diyor." (Mayıs 1920) Bilmem yorum gerekiyor mu, Kemal Paşa'nın ulusal savunma kavramı ulusun tam bağımsızlığını 'kendi kuvvetleriyle' savunması ilkesine dayanmaktadır. Bu, silahlı eylem tarafı işin, bir de sivil savunma örgütü konusu var ki, ana yaklaşımı da şöyle:

"... Ulusun birliğini yaratan ve İstanbul'un içinde bulunduğu koşullara rağmen bu birliği dahilde ve hariçte göstermeye yönelik bir amaçla yapılan örgütlenme ise, yalnız Kuva-yı Milliye eratından ibaret değildir. Tam tersine, bütün memlekette, memleketin en uzak köşelerinde bile

meydana gelmiş doğrudan doğruya yasal ve uygar bir örgüttür ki ona Müdafaa-i Hukuk örgütü diyoruz. Onda silah söz konusu değildir. Belki uygar, toplumsal ve genel bakımdan siyasal bir dernek (cemiyet) demektir. (...) İşte merkezde merci bulamayan ordu da elbette bir taraftan korunmak, yönetilmek, yönlendirilmek (sevk ve idare) gereğini duyuyordu ve böylece Müdafaa-i Hukuk Örgütü, Silahlı Kuvvetleri de içine almış bulunuyordu." (Mayıs 1920)

Ne kadar açık. Gazi Mustafa Kemal, aslında onu daha da açık bir biçimde, handiyse bir özdeyişe indirgeyerek 1919 Aralık'ında şöyle ifade etmişti: "Kuva-yı Milliye'ye amil, irade-i milliye hakim olacaktır. Ve bu teşkilatın ruhu budur."

O zaman şöyle mi toparlayacağız, Türkiye Cumhuriyeti'nin Silahlı Kuvvetleri'nin 'ulusal savunma kavramı' aslında Müdafaa-i Hukuk (hakların savunulması) öğretisidir. Türk Silahlı Kuvvetleri, ulusun iradesinin bir savunma aracıdır; görevi, bu iradenin emrettiği biçimde ulusal çıkarları korumak ve savunmaktır. Bunların başında tam bağımsızlık ve özgürlük geliyor, çünkü Gazi'nin 1922 Nisan'nda işaret ettiği gibi "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin ordusu istilalar yapmak saltanatlar yıkmak, saltanatlar kurmak için şunun bunun elinde ihtiras aleti olmaktan münezzehtir. İnsanca ve bağımsız yaşamaktan başka gayesi olmayan ulusun, aynı ülküye bağlı ve yalnız onun emrine baş eğen ve sadık öz evlatlarından oluşmuş saygıdeğer ve değerli bir topluluktur."

Cumhuriyet'in ulusal ve savunma kavramı böyle oluşturulurken ülkenin işgal altında olduğunu unutmamalı. Gazi Mustafa Kemal Paşa o zaman tehdidin Batı'dan (Yunanistan) geldiğini hemen saptamış, ulusal çıkarların kuzeyde bir anlaşma gerektirdiğini görerek 'Bolşeviklerle anlaşmak' fikrini ortaya atmıştı. Stratejik olarak doğrudur bu, vurucu gücü Batı'ya toplamak ancak kuzeyi güvenceye almakla mümkündü, o da böyle yapmıştı. Şimdi eğer Türkiye Batı'dan aynı biçimde tehdit ediliyorsa, ulusal savunma kavramının gereği elbette ödün verip Yunanistan'la uyuşmak, buna karşılık vurucu gücümüzü bizi tehdit ettiği kuşkulu kuzeye yönelik tutmak değildir.

O itirazı biliyorum, şimdi biri çıkar der ki, iyi ama Silahlı Kuvvetler'imizin donatımı için NATO'da kalmak, ABD ile iyi geçinmek zorundayız, yoksa ambargo gelir filan fıstık. Bu itiraza da cevabı ben

vermeyeceğim, Mustafa Kemal Paşa verecektir: "Ben, ordumuzun varlığını ve gücünü, paramızla orantılı bulundurmak görüşünü kabul edenlerden değilim: 'Para vardır, ordu yaparız, paramız bitti, ordu dağılsın.' Benim için böyle bir mesele yoktur. Efendiler, para vardır ya da yoktur, ister olsun ister olmasın, ordu vardır ve olacaktır." (Mayıs, 1922)

Kurtuluş Savaşı'nı kazanan işte bu 'ulusal savunma kavramıdır.'

'Türkiye'yi İçinden Çökertmek" Planı

Meğerse arşivde Mustafa Kemal'in 1 Kasım 1936 Meclis'i açış söylevi varmış da, yıllardir biz bunu Paşa'nın kendi sesinden duyamazmışız. Bu 10 Kasım'da duyurdular. Şu cümlesini işitmeyelim diye mi bunca yıllar saklamışlardı, adamın düşünesi geliyor: "... Bundan böyle muharip herhangi bir devletin harb sefinelerinin Boğazlardan geçmesi memnudur. Bu münasebetle, karada ve denizde büyük komşumuz Sovyet Rusya ile aramızdaki, on beş seneden beri her türlü tecrübeden geçmiş olan dostluğun, ilk gündeki kuvvet ve samimiyetini tamamiyle muhafaza ederek, tabii inkişafatında devam ettiğini beyan etmekle de, ayrıca memnuniyet duyarım ." Kemal Paşa'nın 1920'deki değerlendirmesinde Sovyetler Birliği ne rol oynamış idiyse, 1936'daki değerlendirmesinde aynı rolü oynamaktadır. Çünkü Atatürk Türkiye'nin kuzey komşusuyla dostluk bağlantısını kopardığı anda kapitalist emperyalist sistemin (o zamanki deyimiyle itilafçıların) kucağına düşeceğini biliyor.

Aynı 1920 tarihli durum muhakemesinde, emperyalizmin bizi 'kahretmek işin' başvuracağı ikinci yolun ne olduğunu Kemal Paşa şöyle açıkhyordu: "... Karşı koyma gücümüzü yok edecek tedbirlerin ikincisi, fiilen var olan ortak idareden istifade ederek, Türkiye'yi içinden oyarak çökertmektir. Bu hususta memlekette mevcut siyasal karışıklık İtilaf'ın elinde çok iyi bir araçtır. İtilafçılar bu araçtan ve bazı makamların kesin teslimiyet taraftarlıklarından istifade ederek çalışmaktadırlar." Şimdi bakın, aradan geçmiş yarım yüzyıldan fazla bir zaman, fakat Kemal Paşa'nın o zaman ülkenin çökertilmesi için emperyalizmin başvuracağı çarelere ilişkin söyledikleri, bugün için de geçerli: Yine Türkiye içinden oyularak çökertilmek isteniyor, yine mevcut siyasal kargaşalık çok iyi bir araç olarak kullanılıyor, yine emperyalizm bu araçtan ve bazı 'makamların kesin teslimiyet taraftarlıklarından istifade ederek' çalışıyor.

Nasıl mı, Kemal Paşa onu da o tarihte şöyle söylemiş.

Lütfen her kelimenin hakkını vere vere okuyunuz: , "Birinci derecede

Kafkas planını ve ikinci derecede içerdiği çöküntüyü sağlamaya gerekli zamanı İtilaf devletleri ancak, zayıf, kararsız hükümetler sayesinde elde edebileceklerdir. Çünkü bu gibi hükümetler İtilaf'ın baskılarına baş eğerek iç kuvvetlerin gelişmesini kısıtladıkları gibi, kamuoyunu da devamlı surette korku ve endişe içinde tutarak, resmi ve resmi olmayan kararların alınmasına kesin şekilde engel olurlar. Bundan başka itilaf devletleri İstanbul'un önemli şahsiyetleriyle içte ve dışta akla gelebilecek bütün toplu bulunulan yerlede doğrudan doğruya ilişki kurarak, millete, devamlı, açık olmayan, doğru bulunmayan ümitler telkin etmektedirler. Bu telkinler zayıf hükümetin sağladığı zamanı artırmakta ve faaliyetleri kolaylaştırmaktadır. Bu şekilde kazanılan zamandan istifade ederek itilaf devletleri sonuçta Türkiye'nin kuşatılmasını ve içinden çökertilmesini tamamlayacaklar, sonra maskelerini birdenbire atarak İstanbul'da geniş ölçüde tutuklamalara, sarılmış Türkiye'nin çeşitli cephelerinde yığnaklara ve kuşatma tedbirlerine başlayacaklar ve aynı zamanda idam hükmü özelliğini taşıyan barış şartlarını tebliğ edeceklerdir."

Hele bir düşünün, kaç yıldır 'zayıf ve kararsız' hükümetlerin yönetiminde yaşıyoruz, kaç yıldır bu zayıf ve kararsız hükümetler emperyalizmin basklılarına boyun eğerek iç kuvvetlerin gelişmesini kısıtlıyorlar, kaç yıldır kamuoyu devamlı surette korku ve endişe içinde tutuluyor, kaç yıldır resmi ya da resmi olmayan kararların alınmasına engel olunuyor? Ya emperyalizmin iktidarların önemli şahsiyetleriyle içte ve dışta ilişki kurarak, millete telkin edip durduğu açık ve doğru olmayan ümitler? Bütün bunlar, tıpkı o zamanki gibi Türkiye'nin kuşatılmasını ve içerden çökertilmesini amaçlamıyor mu dersiniz? Ben size bir şey söyleyeyim mi, Kemal Paşa'nın saptamaları o kadar doğru ve yerindedir ki, yalnız o dönemdeki iç isyanları, siyasal kargaşalıkları, yönetimi zayıf düşüren silahlı eylemleri değil, bugünkü anarşiyi, tırmanan terörizmi ve yaygınlaşan bölücülük faaliyetlerini de açıklamaktadır. Sorunun iktidar ve muhalefetin kabahati birbiri üzerine atmasıyla çözümlenecek bir sorun olmadığını yabancı güçlerin ülkemizdeki 'beşinci kol' faaliyetleri olduğunu öteden beri söyleyip durduğumuz için, Kemal Paşa'nın yarım yüzyıl geriden yolumuza tuttuğu bu ışık doğrusu bizi ayrıca yüreklendiriyor.

Nasıl ki, o durum karşısında öne sürdüğü çareler de tam gönlümüze

göredir. Aynen demiş ki: "... Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti için acele bir görev, siyasal durumumuzun gereklerine uygun tedbirleri, hükümetle tam bir görüş ve fikir birliği içinde olmamaya imkan olup olmadığını, bir an evvel kestirmektir. Eğer böyle bir hükümet kurulmasına imkan yoksa -üzülerek belirteyim ki ümitli olmamıza sebep görülemiyor- aldanmayarak, bu durumu şimdiden görüp kabul etmeliyiz. Bunun üzerine alacağımız tedbirler Heyet-i Temsiliye arkadaşlarımızı derhal İstanbul'dan çekmek, Kafkas milletlerine müracaat etmek, yukarda bildirdiğim tedbirlere gayr-ı resmi fakat fiilen başvurmaktır. Bu hareket tarzımızın, içte ve dışta ilişkilerin kesilmesini ne zaman ve ne surette meydana çıkaracağını kestirmek mümkün değildir. Fakat, işler bir kere bu yola girdikten sonra, ilişkilerin kesilmesi herhalde uzak görülmemektedir."

Kemal Paşa "Batı"cıları Ya Sürdü Ya Da Astı...

Brzezinski'nin dediklerine çok mu içerlemişim dersiniz? Dönüp dolaşıyorum, aklımda o laf: "Atatürk çizgisini izlerse, Türkiye Batılılaşmaya devam eder, yoksa Ortadoğu'ya dönmüş olur." Bu, bir anlamda, gericiliğe dönmüş olur demeye geliyor. İyi ama, Atatürkçülüğü, Tanzimat türünden bir Batı taklitçiliği diye anlayan bir sürü Türk aydını yok mudur. Öfkem niye? İki sebepten: Birisi, Müdafaa-i Hukuk öğretisinin, gerçekte, hiç de bu türden bir Batıcılığı içermemesi. İkincisi, bu gerçeğin bir türlü Türk halkına aktarılamaması. Ne halkı canım, bırakın halkı, doğru dürüst okumuş yazmış olanlar, Kurtuluş Savaşı sırasında, Mustafa Kemal Paşa'nın en çok uğraşmak zorunda kaldığı zümrenin, padişahçı şeriatçı takımı kadar, Batı taklitçisi Jöntürk aydınları olduğunu biliyorlar mı sanki?

Bunu da nereden mi çıkardım? Hiçbir yerden, tarih böyle söylüyor. Hadi belki bana inanmazsınız, size konunun uzmanı birisinin, Niyazi Berkes'in dediklerinden bölümler vereyim: "... Başlangıçta Batıcılar, hem zorunlu gördüklerinden, hem de devrimci saydıkları yeni rejimin kurulmasından kaçınmak için, Batı devletleriyle uzlaşma yanlısı olanlardı. İlk zamanlarda bu istek, Manda ve Wilson ilkeleri, Amerikan himayesi gibi sorunlarla ilişkili görülmekle birlikte, Mustafa Kemal, sorunu saltanat ve hilafetin kaldırılması, onlardan bağımsız ulusal egemenliği ortaya atması aşamasına getirdiğinde, buna karşıt tutum almaları bana gösterir. Batıcılar, çağdaş uygarlığa uyan bir rejim kurulması yanlısı değil, meşrutiyet rejimini saltanat ve hilafetiyle birlikte tutmak üzere

Batı'ya el uzatma yanlısı olanlardır." Nasıl, gördünüz mü, mübarekler hiç değişmemiş, işleri güçleri Batı'ya el uzatmak, Batı'nın himayesinde yaşamayı istemek. Fakat Niyazi Berkes, tuttuğunu kolay bırakmıyor, kurtuluş mücadelesi sırasında batı yandaşı geçinen takımın ne istediğini daha da açıklığa kavuşturuyor:

"... Bunların (Batı yandaşlarının) Cumhuriyet'in kuruluşuna, hatta ondan biraz sonraya kadar süren siyasal çabalarda, yeni Osmanlıların görüşlerinden daha öteye giden bir rejim istediklerini gösteren hiçbir kanıt yoktur. Batı yanlılığıyla kastedilen şey, müttefiklerin kabul edeceği sanılan bir dış siyasa, örneğin Manda sistemini isteme, Amerikan himayesini çağırma, ya da düşmanla uzlaşma yoluna giderek, Batı devletlerinin daha Birinci Cihan Savaşı sona ermeden, bütün diplomatik eylemlerinin asıl hedefi haline gelen, Sovyet devrimine karşı dönme tutumu olabilir. Savaş süresi için gerekli siyasal rejim konusunda bunların meşrutiyet, saltanat ve hilafet rejiminin tutulmasından öteye giden bir görüşleri yoktur ve Mustafa Kemal'e karşı oluşlarının asıl nedeni, onun bu rejimi bırakmaya doğru giden bir tutumu olmuştur. Şu halde asıl çatışma konusu kapitalist ya da sosyalist bir rejim kurulması üzerinde değil, sadece savaşı yürütecek geçici bir hükümet kurulmasından öteye gidilmemesi tezi üzerindedir. Batı ile uzlaşıldıktan sonra mevcut meşru rejime, saltanat hilafet rejimine dönülecekti."

Buradan ne çıkıyor, şu mu: Kurtuluş Savaşı sırasında, Mustafa Kemal, bir yandan emperyalizmin ezdiği 'mazlum milletlerin' -ki çoğu Müslümandır- davasına sahip çıkıp İslamlığa anti-emperyalist bir içerik verirken, öte yandan ülkesinde emperyalizmle fiili işbirliği halinde bulunan Halife'yi devre dışı bırakacak yapısal bir iktidar değişikliğine yöneliyordu. Kuracağı hükümet egemenliğin kayıtsız şartsız halkın elinde olacağı, anti-emperyalist bir Cumhuriyet olacaktı. 28 Ocak 1921'de bunu şöyle tanımlamıştır: "Kurduğumuz hükümet şekli ülkemizin koşullarına, toplumsal eğilimlerine ve kimi ihtiyaçlarına tamamiyle uygun bir hükümet şeklidir." İşte o zamanki batı yandaşları, buna karşı çıkıyorlar, Batı'yla uzlaşacak, padişah ve halifeyi koruyacak 'meşruti' eski rejimi savunuyorlardı. Bu bir. İkincisi Rusların Kuva-yı Milliye'ye yardıma başlarken ilişkiye girdikleri hükümet de bu hükümetti. Başka bir şey Ruslar, Kemal Paşa'nın Bolşevik olmayacağını, Bolşeviklik yapmayacağını biliyorlardı. Yalnız ulusal demokratik devrimini yapan, anti-

emperyalist bir lider olması sebebiyle yardıma gidiyorlardı. Lenin'in Türkiye'ye gönderilen ilk elçi Aralof'a söyledikleri bunu tamamiyle teyit eder.

Ama konumuz o değil. Beyaz Saray'ın Güvenlik Danışmanı Brzezinski sanıyor ki, çagdaşlaşmadan yana olan, ülkesine 'çağdaş uygarlık düzeyini' hedef gösteren Mustafa Kemal bir 'Batıcı idi". Acaba? Cumhuriyet rejimi kurulunca Kemal Paşa'ya ençok direnenler Osmanlı'nın 'Batıcıları' olmuşlardır. Falih Rıfkı ne yazıyor: "... Gazetelerin ve ülke aydınlarının toplandığı merkez olan İstanbul, hemen hemen tüm sınıflarıyla Ankara'ya ısınamamıştı. (...) 1923'te İstanbul'un mustaripleri, Ankara'ya karşı hoşnutsuzlar seferberliğinin gonüllüleri olmuşlardır." Yine Falih Rıfkı, İttihatçı Cavit Bey'in Batı yanlısı görünüşünü şöyle yansıtır: "... Büyük Avrupa devletlerinin yardımı olmaksızın ve bu yardımı sağlayacak ödünleri vermeksizin, Anadolu'nun ortasında tek başımıza devlet kurup yaşamamız olanak dışıdır." İşte Brzezinski'nin bayıldığı "Batıcı görüş" bu, bu görüşü savunan adamıysa, Mustafa Kemal Paşa ne yaptı biliyorsunuz, bir güzel astı.

Batı yandaşlığı Mustafa Kemal'in yoluymuş... Halt etmişler.

'Batı" Ya Enver Arar Ya Da Damat Ferit...

Batılı emperyalist, çıkarı için denefleyeceği ülkede 'Batı yandaşı' politikacı arar. Bu politikacı sözde 'hür dünya'dan yana olacak, gerçekte ise ülkesini emperyalizmin somürüsüne açacaktır. Talihsizliği de budur ya... Batılıların çıkarları için daldıkları ülkelerin hiçbirinde, onları kayıtsız şartsız destekleyen politikacıların 'mutlu bir sona' ulaştıkları görülmedi. Adamın ülkesini öylesine somürür, öylesine vahşi bir baskı uygularlar ki, halk ayağa kalkar, bu patırtı içinde Batı yandaşı iktidarın politikacısı 'himayesinde bulunduğu' ülkenin yardımını isteyince, aaa, bir de ne görür, kimse umursamıyor. Örnek mi, çok, Van Thieu, Shygman Rhee, Çankayşek, nihayet Muhammed Rıza Pehlevi, hatta Somoza...

Ben de tutmuş, yabancı ülkelerden örnek gösterip duruyorum, yahu buna gerek ne?

Hep biliyoruz, Enver Paşa Türkiye'de Almanya'nın 'el ulağı' idi, gitti Türkistan'da İngilizlerin kışkirttığı Basmacıların başında, bir süre önce kendilerinden olduğunu söylediği Bolşeviklerle dövüşürken öldü. Almanlar, ne Enver'i, ne Cemal'i, ne de Talat'ı kurtarabilmişlerdir. Oysa Türkiye'yi onların adına savaşa sokan bunlardı. Ya Damat Ferit Paşa? Ya

Padişah Vahdeddin? 'Hürriyet ve İtilaf'ın ileri gelenleri? Mütareke'den sonra, ülkenin geleceğini 'İngiltere devlet-i fehimesinin' ellerine bırakan emperyalist kuklası politikacıları, emperyalizm, Anadolu hareketinin başarıya ulaştığı gün yüz üstü bırakmadı mı? 'Yüzellilikler' diye devrim tarihimizde geçen yüzelli kişi, gerçekte, Anadolu hareketine karşı İngiltere'yi, İngiliz emperyalizmini savunan, kısacası 'Batı yandaşlığı' yapan 'zevat' değil miydi? Sonra ne oldu ha? Bir de, az kalsın unutuyordum, yakın dönemin 'Batıcı' devlet adamları, uğradıkları 'hazin' akıbetler var. Nasıl mı? şöyle: Emperyalist bir ülkenin, ya 'sistem'in adamısın diye tutup seni paraşütle iktidara indiriyorlar, bir süre bakıyorlar ki, bu adam 'sistem'in çıkarını kolluyor ama, ülkesinin çıkarını da ihmal etmiyor, yandı, ekonomik ambargo, askeri ambargo, iç karışıklık, anarşi, terörizm derken, bakıyorsun gümbürdemiş, kimisi öldürülüyor, kimisi yargılanıyor, kimisi asılıyor. Yerlerine elbette 'sistem'in kendisine daha sadık saydığı başkaları getiriliyor. Bunun en geçerli örneği, sanırım Zülfikar Ali Butto. Tabii, Menderes'i sayabiliriz.

Bütün bu lafları, siyasal düzeyde 'Batılı'; 'Batı yandaşı' deyimlerinin hangi içeriği taşıdığını belirtmek için söylediğimi elbette anladınız. 'Sistem', 'sistem'in basım ve yayın organları, falan ülkedeki 'Batı yandaşı'dır dedi mi, zinhar çağdaşlaşma taraftarıdır diye anlamayacaksınız, bu düpedüz 'işbirlikçi'dir. Batı'nın çıkarlarını ulusunun çıkarlarından üzla korur demektir. Mustafa Kemal konusunda da, -ilk önce Niyazi Berkes'in işaret ettiğini sandığım- böyle bir yanılmadan söz edilebilir: Mustafa Kemal, çağdaşlaşma yanlısıydı, kendi çağında çağın uygarlık düzeyini Batı'da gördüğü işin, uygarlık doğrultusundaki atılımlarında o taraftan esinlendiği olmuştur, ama bu siyasal düzeyde Batı'nın çıkarlarından yana olduğunu, bu çıkarları savunduğunu deyimlemez.

Tam tersine, Mustafa Kemal, Batı'nın gözünde ulusalcıdır, anti-emperyalisttir, oysa Batı'nın istediği 1950'den itibaren yaşadığımız İnönü/Bayar türünden iktidarlar, bunları (Batıcı) sayıyor, şimdi bu iktidarlar 'Atatürkçü' geçindikleri için de, Brzezinski adındaki herif-i naşerif kalkıp, 'Ortadoğu'da Amerikan savunmasının Güneydoğu kalesi' olmanızı Atatürk'ün yolunda g-itmek diye tanımlayabiliyor.

Attilâ İlhan
21 Mayıs 2003

Doğan Avcıoğlu

Kemalizm Karşısında İngiliz Emperyalizmi

Kemalist, Eşkiya Anlamınaymış...

Sönen İttihatçılık gibi, Anadolu'da fışkıran "Kemalist" harekete karşı da İngiltere'nin tutumu, tamamen olumsuz olmuştur. Kemalizm deyimi, daha önce Amerika Kurtuluş Savaşı'nda "Washingtonist" diye kullanıldığı biçimde, Türk milliyetçileri için kötü anlamda kullanılmıştır. "Washingtonist", muhteris bir çete başıyla, ona çıkar ilişkileriyle bağlanmış bir avuç çeteci demekti. Kemalist deyimi de, "Kemal ve çetesi" anlamına piyasaya sürülmüştür. "İngiltere'de hem Hükümetin, hem de basının kullanmayı sevdiği Kemalist takma adı, Prof. Toynbee'ye göre, -tıpkı Washingtonist gibi- "birkaç hempasıyla birlikte bir askeri maceracının terör, yaltaklanma ve göz boyama yoluyla, Anadolu içlerine yerleşmesi ve sahte bir hareketi başlatması" düşüncesini uyandırır. Prof. Toynbee, bu görüşünü, "Tanıklık edebilirim ki, Mustafa Kemal, bir Kemalist değildir" diye tamamlamaktadır.

Mustafa Kemal Küçümseniyor...

"Mustafa Kemal, Kemalist değildir", fakat ona Kemalist adını takanlar, Anadolu'daki milliyetçi hareketi ezme kararındadırlar.

Bununla birlikte, İngilizler, bu hareketi başlangıçta hayli küçümsemişlerdir. Lloyd George'un deyimiyle, nihayet "asi bir general" söz konusudur; "asi bir general" elbette Majestelerinin Hükümeti'ne muhatap olamayacaktır. İstanbul Hükümeti'ne baskı yaparak, nasıl Ali İhsan, Yakup Şevki, Cemal vb. gibi paşalar saf dışı edildilerse, bu "asi general" de hizaya getirilmek istenecektir. Nitekim 1919 Temmuzu başında Mustafa Kemal'in İstanbul'a geri getirilmesini bildirirler. Bakanlar, Sadrazam ve hatta Sultan Vahdettin dahi, bu yolda baskı güçlerini kullanırlar, fakat öteki paşalardan farklı olarak "Kemalist eylem"in lideri, İstanbul'a geri çevrilemez. O, üniformasını çıkararak "sine-i millet"e döndüğünü açıklar.

O günlerde Yunan işgaline karşı Ege'deki silahlı direnme dikkati çekmektedir. Fakat bu eylem, Kuva-yı Milliye'cilerle sıkı sıkıya içiçe bulunan İngiliz istihbarat subayları tarafından izlenmektedir. Rahip Frew adlı ünlü İngiliz Albayı dahi, Ege'de faaliyet göstermekte, Ege direnmesini "Kemalist eylem"in dışında tutmak ve yavaş yavaş söndürmekte başarılı oluyor izlenimini vermektedir. Padişah'ın "Öğüt Kurulları" ve Jandarma Genel Komutanı Kemal gibi arabulucular da aynı yönde çaba göstermektedir. Bu çabaların etkisiz kaldığı söylenemez. Bu nedenle, İngilizler, İstanbul Hükümeti'nin duruma egemen olacağına güvenmektedirler. İngilizler daha çok, İstanbul Hükümeti'nin bir kısım üyelerinin ve askeri komutanların milliyetçi hareketi önleme konusunda iyi niyetli davranmadıklarından kuşkuludur. Bu inançla, "Kemalist eylemi" söndürmek için Babıali'ye baskı yapmanın yeterli olabileceğini düşünmüşlerdir. Nitekim Kuva-yı Milliye'nin dağıtılmasına gücü yeteceği inancıyla, General Milne, Mustafa Kemal'i temizlemek için Ali Galip komploları düzenleyen işbirlikçi İçişleri Bakanı Adil'e baskı yapmıştır. Yüksek Komiser Amiral Calthorpe, "Mustafa Kemal'in kanun dışı sayıldığının Doğu illerinin bütün asker-sivil memurlarına bildirilmesini" Babıali'den istemiş ve isteğinin yerine getirileceğine tam güvenmediğinden olacak, Mustafa Kemal'i kanun dışı ilan eden yazı "Tarafımdan görülecektir" buyurmuştur! Padişah ve Halife'nin Hükümeti, içtenlikle davranırsa, Kemalist hareket önlenebilecektir...

Mustafa Kemal'e Karşı Komplo...

Sadrazam Ferit Paşa da, İngilizlerle konuşmalarında "Kemalist

eylem"i küçümser. İngilizlere, "Mustafa Kemal Paşa'nın hareketi, askeri bir nitelikten yoksundur. Milletin arzusuna dayanmıyor. Alevleri sönmüş bir saman ateşinden başka birşey değildir" der. Fakat öte yandan Ferit Paşa, Ali Galip gibi maceracı emekli albaylardan, Kürt Kulübü'nden ve "Kürt Lawrence'i" olmaya hevesli Binbaşı Noel'den yararlanarak Mustafa Kemal'i ortadan kaldırmaya çalışır...

Kürt aşiretlerini İngiltere'ye kazanma yolunda Diyarbakır bölgesinde çaba gösteren Binbaşı Noel'in, Damat Ferit ve İçişleri Bakanı Adil tarafından Mustafa Kemal'e karşı düzenlenen komplodaki rolü kesinlikle söylenemez. İngiliz yetkilileri, Büyükelçiliğin önde gelen kişisi Hohler'in "Noel buraya Bağdat'tan geldi, sevimli bir insan, fakat müfrit mi müfrit Kürt havarisi. Korkarım ki, altından bir Kürt Albayı Lawrence çıkacak" diye tanımladığı Noel'i, doğal olarak aklamaya çalışmaktadırlar. Büyükelçilik Baştercümanı Ryan'ın 19 Kasım 1919 tarihli memorandumuna göre, Noel-Ali Galip ve Kürt lideri buluşması, bir ters raslantıdan ibarettir:

Noel, Kürdistan durumunu öğrenmek üzere, özerklik ile ilgili hususlar için gönderilmişti. Ne yazık ki, Malatya'da (Ali) Galip Bey'e rastladı... (Böylece) Sivas'ta milliyetçileri ezmek isteyen Damat Ferit ile bir Kürdistan yaratmak isteyen Hain Albion (İngiltere) arasında, bir anlaşma varlığına hükmedildi. Bu, saçma idi."

Fakat kitabında İngiltere'yi korumaya titizlikle dikkat eden Lord Kinross dahi, komplo olasılığını hiç de saçma bulmamaktadır:

"Ali Galip, Malatya'da yanında E.W.C. Noel adında bir İngiliz Binbaşısı ile birlikte Kürtlerden bir kuvvet topluyordu. Bu subay, Musul'un işgalinden sonra, Irak'ın kuzeyindeki Kürtlerin bir takım yarı-özerk iller biçiminde örgütlenmelerine yardım için Süleymaniye'ye gönderilmiş, şimdi de Osmanlı Hükümeti'nin de onay ve desteği ile İngiliz makamları tarafından sınırın ötesindeki Kürt aşiretlerinin durumunu incelemek üzere Malatya'ya yollanmıştı. Politik bir subay olan Noel'in usulsüz hareket ve temasları, bazı kere yalnız Türkleri kuşkulandırmakla kalmaz, Allenby Ordusu'ndaki kendi arkadaşlarına bile utanç verirdi. Şimdi de yanına eskiden bu bölgeleri haraca kesmiş olan Bedirhan adlı Kürt aşiretinden iki kişiyi (Celadet ve Kamuran) almıştı. Mustafa Kemal, hem (Ali) Galip'in, hem de Noel'in tutuklanmaları için emir verdi."

"...Kürtler dağıtıldı. Binbaşı Noel de sınıra kadar gönderildi. (Noel), bu arada -biraz da saflıkla- İstanbul'a şifresiz bir telgraf çekerek, milliyetçilerin kendisine karşı kötü davrandığından yakınmıştı. Böylece, Ryan'ın telgrafı alır almaz düşündüğü gibi, işler kızışmaya başlıyordu. Mustafa Kemal'in eline, kendisine karşı sadece Damat Ferit tarafından değil, İngilizler tarafından da alçakça bir tertip hazırlandığını belirten kanıtlar geçmişti."

Milliyetçileri Yumuşaklıkla Dağıtma Girişimi

Mustafa Kemal'in eline başka kanıtlar da geçecektir. İngiliz ajanı Sait Molla'nın ünlü İngiliz casusu Rahip Frew'a yazdığı 24 Ekim tarihli mektuptan Sivas'taki Şeyh Recep irtica olayını, İngilizlerin düzenlediğini öğrenecektir. Fakat 1919 sonbaharında, İngilizlerin Anadolu'daki milliyetçi harekete karşı kesin ve kararlı bir eyleme girişikleri söylenemez. Nitekim Mustafa Kemal'in, Ali Galip olayından ustaca yararlanarak, Damat Ferit Hükümeti'ni düşürmesi üzerine, milliyetçilere daha yakın bir hükümetin kurulmasına İngilizler karşı çıkmamışlardır. Ordu Müfettişliğinden ayrılıp İstanbul'a geri çağırttıkları Mersinli Cemal Paşa'nın Harbiye Bakanı olmasını ve kendisini "milliyetçi hareketin Hükümet'teki temsilcisi" diye tanıtmasını tepkisiz karşılamışlardır. Hatta belki de, milliyetçilerin düşman ilan eylediği Damat Ferit Hükümeti yerine güvenebilecekleri bir hükümetin gelmesini yararlı saymışlardır. Böylece milliyetçi hareketin kontrol altına alınabileceğini ve giderek yumuşatılabileceğini düşünmüşlerdir. Nitekim, özellikle İstanbul'da Meclis'in toplanmasından sonra, yeni hükümet, "Heyet-i Temsiliye'ye artık gerek yok, dağıtılsın" görüşünü savunmuştur ve bu görüş, Karabekir Paşa gibi milli hareketin ön planda kişileri arasında dahi yankı bulmuştur! İstanbul'un havasında Meclis, yumuşama ve Anadolu'nun kontrolünden çıkma eğilimi göstermiştir. Nitekim Lloyd George, 26 Şubat 1920'de, "Sultan ve Hükümeti neden İstanbul'da bırakıldı?" sorusu üzerine ilginç bir açıklama yapar:

"Sultan ve bakanları bir İngiliz garnizonunun gözetiminde ve Boğaz açıklarındaki İngiliz Zırhlılarının ateş menzili içindeyken, Lloyd George kendini çok daha rahat hissetmektedir. Eğer onlar en yakın Müttefik garnizonundan ve İngiliz Zırhlıları ile toplarının egemen olduğu denizden yüzlerce mil mesafede, bu durum gözden ve zihinden

uzak olarak, Torosların ötesinde Konya'da bulunsalardı, Lloyd George, kendisini daha az rahat hissedecekti..."

Milliyetçilere Karşı Amansız Savaş...

Bu İngiliz oyununu iyi değerlendiren Atatürk, İstanbul Hükümeti ile yakınlaşmayı milli hareketi zayıflatma değil, tam tersine güçlendirme yolunda kullanmayı bilmiştir. Anadolu'da sivil ve askeri idare üzerindeki kontrolünü artırmış, Kuva-yı Milliye örgütünü yurt düzeyine yaymış, "Garbi Anadolu Umum Kuva-yı Milliye Kumandanı" Ali Fuad Paşa'ya bağlı güçler, İzmit ve giderek İstanbul'u tehdit etmeye başlamıştır. Nitekim Mart ayının ikinci yarısında, 15 gün içinde, Kilikya'dan İzmit'e kadar uzanan bölgede milliyetçi güçler egemen olmuştur.

O kadar ki, İngilizler, kendileri için yaşamsal ve vazgeçilmez saydıkları Boğazlar'ı tehlikede görmüşlerdir. Bu durumda İngiltere'nin İstanbul'daki temsilcileri alarm zillerini çalmışlardır:

"İzmit'i terkedersek, İstanbul milliyetçilerin eline düşer...", "Mustafa Kemal'ın askerleri Gebze'ye kadar geldi. Haydarpaşa ve Üsküdar'ı Kemalistlerin basmasından korkuyoruz..."

İşte bunun üzerinedir ki, İngiltere, milliyetçi hareketi ezmek için elinden gelen her çareye başvurarak harekete geçecektir. Bu sırada esasen Türkiye'ye uygulanmak istenen barış koşullarının, gönül rızasıyla kabul ettirilemiyeceği anlaşılmaya başlanmıştır. Hem ağır barış koşullarını kabul ettirmek, hem de Boğazlar'ın güvenliğini sağlamak için milliyetçileri ezmek gereklidir. Artık İngiltere, Anadolu'ya karşı yumuşak davranışlı sayılan Ali Rıza ve Salih Paşa Hükümetlerini de kötü gözle görecektir. Nitekim Lord Curzon, Fransızları kazanmak için Maraş olaylarını da vesile ederek, 26 Şubat 1920'de Ali Rıza Paşa Hükümeti daha iktidarda iken, "Olaylardan İstanbul Hükümeti sorumlu tutulmalıdır. Mustafa Kemal, İstanbul ile devamlı temas halindedir ve onların onay ve yardımı ile hareket etmektedir" dedikten sonra, Padişah'ın tahttan indirilmesi, Hükümet üyelerinin yurt dışına çıkarılmaları gibi tedbirler ileri sürecektir. Lloyd George, 28 Şubat'ta, "Sadrazam, Harbiye Bakanı ve öteki bazı bakanlar, İstanbul Hükümeti'nce gerekli tedbirler alınıncaya kadar tutuklanarak ya Boğazlar'ın ötesinde bir yerde, ya da İstanbul'daki Müttefik gemilerinden birinde hapsedilmelidir" demektedir.

İşte bu hava içinde, 5 Mart'ta, İstanbul'un işgali kararlaştırılır ve o gün Lloyd George, şöyle konuşur:

"Mustafa Kemal Paşa, bir çeteci değildir. Türk Hükümeti'nin atadığı Erzurum Valisi'dir.[1] Bu Türk valisi, bizim müttefikimize (Maraş'ta Fransızlara) saldırsın, biz hiçbir harekette bulunmayalım. Bu, olamaz. Hemen en enerjik tedbirleri almaktayız. İlk iş olarak Mustafa Kemal Paşa'nın atılmasını istemeli, sonra Müttefik kuvvetlerle İstanbul'u işgal etmeliyiz."

İngilizler Fetva İstiyor...

İşgal, 16 Mart günü yapılır. Şehzadebaşı'nda savunmasız askerler boğazlanır. Meclis basılarak milletvekilleri ve öteki milliyetçiler tutuklanır. Harbiye Bakanlığı işgal edilerek oraya İngiliz Ordusu temsilcisi General Shuttleworth yerleştirilir.

Harbiye Bakanı Fevzi (Çakmak) Paşa'nın sözleriyle, "Hükümet, nota bombardımanı altında tutulur". 17 Şubat'tan 31 Mart'a kadar Babıali'ye beş nota verilmiştir. İngilizler ve müttefikleri, Ali Rıza Paşa Hükümeti'ne Ege'de Kuva-yı Milliye Cephesi'nin üç kilometre geriye alınmasını buyurmuşlardır. Hükümet'in gücü buna yetmemektedir. Hükümet, gücünün yetmiyeceğini söyler ve 3 Mart'ta istifa eder. Yerine getirilen Salih Paşa Hükümeti'nden, Yüksek Komiserler, 26 ve 31 Mart tarihlerinde "Kuva-yı Milliye eylemlerinin resmen reddedilmesini ve kınanmasını" isterler. Hükümet, Kuva-yı Milliye'nin "meşru hakların savunmasını yaptığını" ileri sürer. Salih Paşa Hükümeti de 2 Nisan'da istifasını verir. 5 Nisan 1920'de İngiltere'nin isteklerini itirazsız yerine getirecek Sadrazam olarak, daha iyisi bulunmadığından Damat Ferit iş başına getirilir, Saray ve Hükümet, artık tam anlamıyla İngilizlerin elindedir.

İngilizler, Padişahı ve Ferit Hükümeti'ni, bir iç isyanı körüklemek yolunda kullanırlar. 10 Nisan'da, İngilizlerin isteği üzerine, Şeyhülislam Dürrizade fetva verir; fetva 11 Nisan'da ilan edilir. Damat Ferit, "İngilizlerin fetva için ısrar ettiklerini ve bu ısrar karşısında Dışişleri Bakanı sıfatıyla fetva ilanını kabul ve taahhüt eylediğini" açıklamıştır.[2] Padişah'ın bir "Hat-tı Hümayun"u ve Hükümet'in bir bildirisiyle dağıtılan "Fetva-yı Şerif" ile Milliciler "eşkiya" ilan olunur ve bunların öldürülmesi "meşru ve farz" sayılır. Bütün müslümanlar "adil Halifemiz ve imanımız" Sultan Vahdettin çevresinde toplanmak

ve bu eşkiyalarla çarpışmak için yapılan çağrıya koşmakla yükümlüdür. Eşkiyaları, yani millicileri öldürenler gazi, onlarca öldürülenler ise şehit olacaktır!

Fetva, etkilidir. Mustafa Kemal, Ankara Müftüsü'ne, bir karşı fetva hazırlatmak ve millici müftülere imzalatmak zorunda kalır. Karşı fetvada, İslam Halifesi'nin İslam düşmanı devletlerin elinde tutsak olduğu, bütün iman sahiplerinin Halife'yi kurtarmak için ellerinden gelen çabayı göstermelerinin farz olduğu, bu yolda savaşan islam halkının, şeriatça eşkiya sayılamayacağı, ya gazi, ya şehit olacağı belirtilir. Düşman devletlerin zorlamaları ve kandırmaları ile çıkartılan fetvalar, şeriatça geçerli değildir.

Atatürk'ün Panislamist Çağrısı

Mustafa Kemal, İstanbul'un işgali üzerine de, 17 Mart 1920'de, İttihatçıların panislamist günlerini hatırlatan biçimde "İslam Alemi"ne bildiri yayınlar:

"İslamlığın kutsal halifeliğinin yükselme merkezi olan İstanbul'da Meclis ve bütün hükümet daireleri zor yoluyla resmen işgal edilmiştir. Bu saldırı, Osmanlı Saltanatından çok, özgürlük ve bağımsızlıklarının biricik dayanağını halifelik makamında gören bütün İslam Dünyası'na yöneltilmiştir. Asya'da ve Afrika'da Peygamber'in öveceği bir yüksek çabayla özgürlük ve bağımsızlık mücadelesine devam eden müslümanların maneviyatını kırmak için son tedbir olarak İtilaf Devletlerince başvurulan bu hareket, Halifelik makamını tutsaklık altına alarak binüçyüz yıldan beri en sağlam biçimde yaşayan ve sonuna kadar da yaşayacağına kuşku bulunmayan islam bağımsızlığını hedef almaktadır.

Mısır'ın on bini bulan aziz şehitlerine, Suriye ve Irak'ın saygıdeğer binlerce fedakar evladına, Azerbeycan'ın, Kuzey Kafkasya'nın, Türkistan'ın, Afganistan'ın, İran'ın, Hint'in ve Çin'in, kısaca bütün Afrika'nın ve bütün Doğu'nun bugün büyük bir birlik coşkusu ve derin bir kurtuluş isteği ile titreyen ortak kamuoyuna indirilmiş olan bu hakaret ve saldırı darbesinin, düşmanların umduğu gibi maneviyatı bozmak şöyle dursun, belki bütün şiddetiyle mucizeler gösterecek bir gelişmeye yol açmak sonucu doğuracağı hususunda kuşkumuz yoktur. Osmanlı milli güçleri, Hilafet ve Saltanat'ın birbiri ardına uğradığı suikastların başladığı günden beri devam eden içten birlik ve dayanış-

ma içinde durumu, bütün ağırlığına rağmen, kesin bir kararlılık ve sağlamlıkla karşılamakta ve bu son haçlı saldırısına karşı bütün Dünya İslamlığı'nın ortak direnç gücüne inanmaktan gelen bir yardımlaşma duygusuyla, kesin kararlılık ve imanın etmen olduğu bir din uğruna savaşmada Tanrı'nın destek ve yardımının kendilerinden yana olacağına güvenmektedirler.

Ortaçağın şövalye akınlarından bugünün ittifaklarına kadar uğursuz ve gaddarca bir uzayışla sürüp giden haçlıların bu son sefil işlemi, islamlığın özgürlük ve irfan aydınlığına ve Halifeliğin birleştirdiği kutsal beraberliğe bağlı olan bütün müslüman kardeşlerimizin vicdanında aynı kınama ve direnme duygusunun, aynı kaynaşma ve ayaklanma ödevini uyandıracağına güvenerek Tanrı'nın kutsal savaşımızda hepimizin yanında bulunmasına ve Peygamberimizin ruh varlığına dayanan birleşik örgütümüze yardımcı olmasına dua ederiz."

Irk, Din ve Mezhep Ayrılıklarını Sömürme...

Yalnızca çaresiz bir savunma silahı olarak bu İslam Birliği ve Dayanışması çağrılarının ve karşı fetvaların, Halife'yi tamamen avuçlarının içine almış olmalarına ve "Milliyetçilerin katli vaciptir" fetvalarına dayanmalarına rağmen, İngilizleri bolşeviklik kadar korkuttuğu ve din istismarcılığına daha çok yönelttiği anlaşılmaktadır. Büyükelçilik Baştercümanı Ryan, 25 Aralık 1919 tarihli raporunda bu korkuyu dile getirmekte ve hizmetlerindeki satılık iktidarların aşırı müslüman görünmesini önermektedir:

"...Milliyetçiler şimdi iki yol kullanıyorlar. Milliyetçi ol, çünkü islamı kurtaracak tek yol odur. İslama bağlı ol, çünkü senin milli varlığını kurtaracak tek yol odur."

"Bazı kuvvetler ezilebilirse de, bolşeviklik ezilemez. Bu fikirlerin her ikisi de İslam Dünyası'ndaki İngiliz egemenliğini yok edebilir. Biz, gerçek ideali din imiş gibi davranacak çıkarcı bir grubu yönetici olarak sunmaya çalışacağız."

"Panislamizmi ezemeyiz, bu tıpkı Batıdaki milliyetçilik gibidir. Bizim şimdiki hedefimiz, bölmek, arkadaş gibi davranıp kazanmak ve sonra hükmetmek olmalıdır."

Bolşevikliğe ve Türkiye'ye karşı Kafkasya'da bir set kurmakla görevli İngiliz diplomatlarından Stokes da sünni-şii bölücülüğünü geliştirmeyi ileri sürmektedir:

"Sünniler ve şiiler arasındaki karşıtlık büyüktür, biz bu karşıtlığı daha da geliştirebiliriz."

Gerçekten İngilizlerin tutumu, bölme ve parçalama politikasına uygun biçimde olmuştur. Bu bölme ve parçalama çabası yalnız dinsel planda kalmamış, etnik gruplar arasında da uygulanmıştı. Bu, emperyalizmin sömürge milletlerde her türlü direnci kırmak için başvurduğu değişmez kuraldır. Nitekim Türkiye'de de, emperyalizm, dinsel bölücülüğün yanı sıra, yalnız Ermeni, Nasturi, Rum gibi hıristiyan unsurları kışkırtmakla yetinmemiş, Çerkez, Kürt ve hatta Laz gibi bölünmeler bulmaya ve bunları sömürmeye çalışmıştır. Örneğin Lord Curzon, Şubat 1920 Londra Konferansı'nda Erzincan'ı dahi kapsayan bir Ermenistan kurulmasını ileri sürerken, Ermenistan mandasında bir Lazistan kurma önerisinde bulunmuştur! İngilizler, Batum çevresinde bu yolda hayli çaba harcamışlar, ama Laz sorunu diye birşey olmadığı için çabaları ters tepmiştir.

Kürtçülük Yaratma Çabaları...

Kürtçülük ise, İngilizlerin Mütareke'den beri Türkiye aleyhinde geliştirmeye çalıştıkları bir akımdı. Prof. Toynbee'nin deyimiyle, "İngilizler, Musul'u işgal ettikleri andan itibaren Kürt milliyetçiliğini teşvike koyulmuşlardır. İngilizlerin bu politikası, Bağdat'ta İngiliz mandası altında kurulmuş olan Irak'ın Arap Hükümeti tarafından da kabul edilmiştir."

Fransa ile yapılan görüşmeler sırasında, 23 Aralık 1919'da, Fransız Delegasyonu Başkanı Berthelot, Güney Kürdistan'ın Irak üzerindeki İngiliz mandası çerçevesinde bırakılması, geri kalan kısmın bir çeşit aşiretler federasyonu biçiminde Türk egemenliğinde tutulması görüşünü ileri sürmüştür. Ne var ki, Lord Curzon, Kürdistan bölünmesini ve Kürdistan üzerinde bir Türk egemenliğini -tamamen biçimsel bile olsa- kabul etmeye yanaşmamıştır! Tek bir Kürdistan kurulmasını önermiştir. Türkiye'ye ve Bolşevik yönetimine karşı tampon devlet olarak bir Kürdistan yaratmaktan medet ummuştur. Ayrıca Türk direnmesini kırmakta, Kürtçülüğün kullanılması düşünülmüştür. Bu aynı zamanda Sadrazam Damat Ferit'in de fikridir. Osmanlı Sadrazamı Ferit, 17 Nisan 1920 ve 20 Temmuz 1920 tarihlerinde iki kez, İngilizlere, Mustafa Kemal hareketine karşı Kürtleri kullanmayı önermiştir. Yüksek Komiser Amiral de Robeck, Ferit'in önerisini Lord

Curzon'a şu sözlerle aktarmıştır:

"Damat Ferit bana geldi, barış antlaşmasına göre Kürtler ayrı bir devlet olacaktır. Kürt liderleri Mustafa Kemal'i sevmezler. Çünkü o bolşevikliği getirmek istiyor. Siz Mustafa Kemal'den nefret ediyorsunuz. Çünkü o sizin yaptığınız antlaşmayı kabul etmiyor. O halde Kürtleri Mustafa Kemal'e karşı birlikte kullanalım, dedi."

Lord Curzon, Damat Ferit'in bu önerilerini, İngiliz belgelerine göre, teşekkürle geri çevirmiştir! Fakat İngiltere, Kürtleri Türklere karşı kullanma çabalarından vazgeçmiş değildir. Nitekim İstanbul'daki Büyükelçilik, Dışişleri Bakanlığı'na, "Hükümetimizin niyeti, Türkleri ne olursa olsun zayıf düşürmek ise, Kürtleri onlardan ayırmak hiç de fena fikir değildir. Bu da mümkündür" demektedir. Ne var ki, İngilizler, hem Kürtleri, hem de Ermenileri Türklere karşı kullanmak istemektedirler. Bu da Kürt-Ermeni uzlaşmasını gerekli kılmaktadır. Yüksek Komiser de Robeck: 26 Mart 1920'de, "Kürdistan, Türkiye'den tamamen ayrılıp bağımsız olmalıdır. Ermeniler ile Kürtlerin çıkarlarını bağdaştırabiliriz. İstanbul'daki Kürt Kulübü Başkanı Seyit Abdülkadir ve Paris'teki Kürt delegesi Şerif Paşa hizmetimizdedir"der, ama Üçüncü Kitap'ta ayrıntılarıyla göreceğimiz üzere kökleri derinlere giden bir kanlı çatışma içinde bulunan Kürtlerle Ermenileri birleştirmek mümkün değildir. İngiliz egemenliğine hiçbir itirazı olmayan unsurlar bile, Ermeni egemenliği olasılığı karşısında, Türk egemenliğini benimsemişlerdir. İngilizler de sonunda bunun farkına varmaya başlarlar. Nitekim Baştercüman Ryan, 23 Eylül tarihli raporunda, Kürtleri Türklere karşı kullanmanın kolay olmadığını, bunun çok köklü çabaları gerektirdiğini belirtir:

"Kürtlerin birçoğunu siyasal düşünce bakımından Türklerden ayırmak zordur ve bunlar milliyetçilerin etkisi altındadır. Bir kısmı ise, çeşitli biçimlerde Kürt milliyetçiliği gütmektedir. Bunlar dağınık haldedirler. İngilizler tarafından esaslı bir biçimde ele alınırlarsa, bunları bolşeviklere ve milliyetçilere karşı kullanmak mümkün olur. Ancak şunu da hatırdan çıkarmamamız gerekir ki, Kürtler şu sıralarda Kürdistan'a tanınan sınırların dar tutulması ve bu topraklardan bir kısmının da Fransız bölgesi olarak ayrılması ve ayrıca Ermenistan'la sınırların belli olmaması nedeniyle hoşnutsuzluk duymaktadırlar. Bütün Kürtleri birleştiren tek şey, bölgelerinin Ermeni egemenliğine

bırakılması fikrine karşı duydukları nefret ve Amerikalılara da Doğu işlerinin acemisi ve bağnaz hıristiyan taraftarı gözü ile bakmalarıdır."

Bununla birlikte Kürt Teali (Yükselme) Derneği, Hürriyet ve İtilaf Partisi ve İngiliz Sevenler Derneği ile sıkı işbirliği halinde, Ayan'dan Seyit Abdulkadir'in başkanlığında, İngiliz himayesinde bir Kürdistan kurma davasını sonuna kadar sürdürecek ve ayaklanmalara yol açacaktır. Daha 1919 yılı başlarında Cevat Dursunoğlu, Süleyman Nazif ile birlikte Kürt Yükselme Derneği'nin "Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti"ne katılmasını sağlamak için bu derneğe gittiklerinde, Seyit Abdülkadir ve arkadaşlarından "İtilaf Devletleri bize her türlü yardımı yapacak. Sizinle konuşacak bir şeyimiz yok" cevabını alacaklardır. Seyit Abdülkadir, 9 Aralık 1919'da İngiltere Yüksek Komiserliği'nin gözde danışmanı Hohler ile konuşacak, ona Damat Ferit'in yaptığı bir öneriyi anlatacaktır: Damat Ferit, tekrar Sadrazam olunca, Güneydoğu'da Osmanlı Devleti'nin kanadı altında aşiretlere özerklik verileceğini vaad etmiş, bunun karşılığında da aşiretlerin birleşip Mustafa Kemal'in milliyetçi kuvvetlerine karşı durmalarını istemiştir. Bu yolda anlaşmaya varmışlardır ama Bogos Nubar Paşa ve Ermenilerle anlaştığını söyleyen Ayan'dan Seyit Abdülkadir, İngilizlerden daha fazlasını umut etmektedir. Bu umutladır ki, Abdülkadir'in derneği, İngilizlerin başlattığı Mustafa Kemal hareketini yok etme kampanyasına, bütün uşaklığıyla katılacaktır. Bu demek, 81 Mart 1920 tarihli Peyam-ı Sabah gazetesinde şöyle bir bildiri yayınlayacaktır:

"Kuva-yı Milliye'ye aldanmayınız. Bolşeviklerin kafasını taşıyan yurtsuz serserilerdir. Hilafet ve Saltanat'a bağlılıktan ayrılmayınız!"

Bolşevikliğe Karşı Fetva!

Bolşeviklik suçlamaları da o günlerden itibaren başlayacaktır. 26 Şubat 1920 tarihli Alemdar gazetesi, "Şeyhülislam'dan bolşevizme karşı bir fetva istendi" haberini verecektir. Milliciler, bolşeviklikle suçlandıklarından, İsmet İnönü 3 Mart'ta bunu Atatürk'e bildirir. Atatürk de bolşeviklik fetvası üzerinde önemle durarak, Karabekir'e ve öteki komutanlara durumu duyurur. Örneğin, Atatürk'ün 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa'ya iletilen 11 Mart 1920 tarihli haber alma raporunda şu bilgiler yer almaktadır:

"İstanbul'a Yüzbaşı Sili adında bir İngiliz subayı gelmiştir. Bu,

Mustafa Sabri Efendi'den müslüman dininin bolşeviklik aleyhine olduğuna dair bir fetva almıştır. Hoca Vasfi Efendi, Sabahattin Bey ve başka muhaliflerin bir kısmı bundan haberdardır. Tevfik Paşa da taraflısıdır. Şeyhülislam'dan da aynı biçimde bir fetva almaya başlıyorlar. İşbu fetvaya karşı İngilizler, Padişah'ın başkanlığında, Müslüman Dünyası'ndan gelecek sözcülerden kurulu bir Hilafet Meclisi yapmayı öneriyorlar ve muhaliflerin büyükleri de bu fikri savunuyorlar."

Görüldüğü üzere, milliyetçilerin elinde olunca İslam Halifeliği'nden pek ürken ve onu yok etmeye çalışan İngiltere, İstanbul'u ve Halife'yi avcunun içine alınca, bunu milliyetçiliğe ve bolşevikliğe karşı kullanmakta hevesli gözükmektedir. Halife, 1914'te İngiltere'ye karşı cihad ilan etmiş, fetvalar yayınlatmıştır. 1920 yılında ise, Türk milliyetçilerine "katli vaciptir" fetvaları çıkartılmaktadır.

İngiltere-Halife İşbirliği...

Mustafa Kemal, 26 Şubat 1920'de Karabekir'e yazdığı bir yazıyla, İngiltere-Halife işbirliğini şöyle değerlendirmektedir:

"İngilizler, Boğazlar'daki egemenliklerini sağlamak ve Kuva-yı Milliye'ye bağlı Anadolu kısımları ile İstanbul arasında tampon teşkil eylemek üzere, Hürriyet ve İtilaf ve Nigehbancılarla[3] yaptıkları birleşme sonucunda bir Ahmediye Derneği kurmaya girişmişlerdir. İslam Yükselme (Teali-i İslam) Derneği de bunun destekleyicilerindendir. Bu dernek (Ahmediye), Biga'da yarattığı son olay ile eyleme geçmiştir. Söz konusu Ahmediye Derneği'nin kabul ettiği, halkın dinsel bir perde altında bağnazlığından yararlanarak, Kuva-yı Milliye'ye karşı cihad ilan amacını gütmektedir. Amaç, Biga'da örgüt tamamlanınca, Gönen'i ve daha sonra Bursa'yı elde etmek, Adapazarı ile birleşmektir."

"Özetle, hazırlanmakta olan irtica hareketinin teşvikçisi İngilizler olup, merkez dimağı da İstanbul'dandır. Hareketi yönetenlerden başlıcaları şunlardır: Kürt Mustafa Paşa (Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanı, Kürtçü ve İngilizlerin adamı), Kiraz Hamdi (işbirlikçi bir paşa), Zeynelâbidin (Konya isyanlarının baş tertipçisi, İtilafçı), Refi Cevat (Ulunay), Ali Kemal, Sâdık Bey (Albay, Hürriyet ve İtilaf Partisi lideri, 1913-1919 yıllarında İngilizlerden maaş almıştır) ve ötekilerdir. Eski Anzavur sorununa karışan Şah İsmail (çete reisi), İngiliz torpidosuyla Çanakkale'ye giderek, İngilizlerden direktif almıştır."

Atatürk, iki ay kadar sonra, 18/19 Nisan 1920'de de, bu karşıdevrim olayını şöyle değerlendirmektedir:

"Düşmanlarımızın memleketimizde iç savaş çıkarma girişimi başarıya ulaşmak üzeredir. Anzavur, Düzce olayları, İstanbul'un ve İngilizlerin pek ciddi ve kapsamlı bir biçimde bu işe sarıldıklarını göstermekte ve İzmit ve Adapazarı yönlerinde de el altından önemli girişimlerde bulundukları anlaşılmaktadır. İstanbul'a yakın Türk ve Çerkez bölgeleri teşvik ve aldatmaya pek elverişlidir. Bu akımın önüne geçilmezse, bu fenalığın Sivas Çerkez bölgesine bulaşmasını da düşünmek gerekir. İngilizler, Hilafet makamının gücünü de pek etkin bir biçimde kullanmakta ve paraca önemli özverilerde bulunmaktadırlar."

Kazım Karabekir Paşa da, Atatürk'e yazdığı 10 Mart 1920 tarihli yazıda İngilizlerin iç savaş planını çarpıcı bir üslupla ve çok daha geniş kapsamlı olarak, fakat aynı noktadan hareketle değerlendirmektedir:

"Durumu nasıl görüyoruz: Bütün yabancı basın ve İtilaf Devletleri'nin tutum ve davranışı pek açık gösteriyor ki, hakkımızda yapılan yok etme planı ile Milli Meclis'imizin toplanmasından sonra dahi eskisi gibi adım adım yürünüyor. Bu planın ana çizgileri, önce Kürdü, hatta Çerkezi ayırmak, Türkleri birbirine düşürmek, Anadolu'yu paylaşmak, en sonra da Endülüs'teki gibi engizisyon zulmünü uygulamak ile, Anadolu'da Türklüğü ve islamlığı bitirerek, Rum ve Ermeni gibi kendilerine sadık kültürler yapmaktır. Bu planın uygulanmasını, Kuva-yı Milliye geciktirdi, bolşevizmin zaferi ise, bir engel olarak billurlaştı. Bolşeviklerin Kafkas'ı aşmaları ile doğacak sonuç, hayalci olan bu alçakça planı altüst etti. Ve değil Türklük, belki islamın zorunlu birliğine yol açma korkusu, ana planı ilk fırsatta erteleterek daha basit ikinci bir plan düzenlettirdi. O da Anadolu'nun bolşeviklerle ittifakına karşı, Boğazlar'ı ve Batı ve Güney Anadolu parçalarını elden kaptırmamak ve böylece bugün Rus milletine karşı uygulamayı başardıkları birbirine vuruşturmak planını yürütmek. Yani Anadolu, Bolşeviklerle birleşince, İngilizlerden çok İngilizci olan mel'unları Türk Hükümeti diye tanımak ve başta Padişah olmak üzere hükümet gücüyle toplayabilecekleri kuvvetle bir savunma hattı yapmak, bir Türk Denikin'e (Bolşevikliğe karşı İtilaf Devletleri'nin hizmetinde savaşan Beyaz Rus Generali) ordusu ile tehlikeyi tutturmaya çalışmak.

İşte bu son ayların bütün hazırlıkları, Türk Denikin'i olmak üzere Kiraz Hamdi, Süleyman Şefik gibi bir namussuz generali ve ordusunu sağlamak ve bunlara hareket alanı olacak araziyi bulmak ve milletin oradaki kısmını, bu alçaklar ordusunu kabul ve özümleyecek bir duruma koymaktır."

Basın Maskaralıkları...

İstanbul'da ve Anadolu'da işgal altındaki bölgelerde İngiltere ve Fransa'nın hizmetinde yayın organları türer. Bu basın olanca gücüyle, milliyetçiler aleyhindeki kampanyaya katılır. Birkaç örnek, basındaki Mustafa Kemal düşmanlığını göstermeye yeterlidir:

"Yalancı milliyet davası, şer-i şerif'e aykırıdır." (Ali Kemal, Peyam-ı Sabah, 11 Nisan 1920)

Katli vaciptir fetvası üzerine: "Mustafa Kemal, layık olduğu cezayı gördü." (Alemdar, 15 Nisan 1920)

"Sultan Vahdettin, Mustafa Kemal'i kovarak adam etti." (Ferda, 16 Nisan 1920)

"Yalnız Fransızlar Türklerin dostudur." (Ferda, 20 Nisan 1920)

"İngiltere'ye olan muhabbetimize, Amerika'ya olan saygımız halel getirmez." (Türkçe İstanbul, 16 Aralık 1918)

"Mustafa Kemal ne yaptı? İsyan!" (Peyam-ı Sabah, 2 Ağustos 1919)

"Mustafa Kemal Paşa Anadolu'da bir milli hareket yaratmaya çalışıyor. Bu ne çocukça bir hayaldir! Bütün cihanın kuvvetine karşı... Savaştan ezilmiş olan zavallı Anadolu'nun gücü ile... Kafa tutmasının ne hükmü olabilir? Anadolu'da ne kalmıştır, ne var ki mukavemet teşkili kabil olsun." (Renin, 11 Ekim 1919)

"İdam, idam, idam! Mustafa Kemal cezasını bulacak!", (Ali Kemal, Peyam-ı Sabah, 25 Nisan 1920)

"Anadolu, Kemalistlerden temizlenecektir." (Alemdar, 29 Nisan 1920)

"Kızıl tehlike!" (Açıksöz, 22 Şubat 1920)

"Milli hareket boşa gitmeye mahkumdur." (Sait Molla, Peyam-ı Sabah, 1 Mayıs 1920)

"Mustafa Kemal'in maskaralıkları" (Ali Kemal, Peyam-ı Sabah, 7 Mayıs 1920)

"Rıfat'ın fetva-yı deccaliye'si" (Atatürk'ün Ankara Müftüsü Rıfat'a hazırlattığı karşı fetva. Deccal, kıyamet günü ortaya çıkacak olan

yalancı ve zararlı yaratık, yalancı mesih) (Alemdar, 11 Mayıs 1920)

"Mustafa Kemal ve hempalarının idamı" (Peyam-ı Sabah, 13 Mayıs 1920)

"Büyük Millet Meclisi, küçük heriflerin esiridir." (Ali Kemal, Peyam-ı Sabah, 28 Mayıs 1920)

Konya'da Delibaş isyanı üzerine: "Mustafa Kemal, firara hazırlandı." (Ferda, 18 Ekim 1920)

"Kemali payıtaht Ankara" (Alemdar, 10 Ocak 1921)

"Ankara Hükümeti, Doğu'yu (bolşevikleri) seçmiştir" (Alemdar, 27 Mayıs 1921)

"Ankara nereye gidiyor? Moskova ile anlaşmaya..." (Adana Postası, 12 Haziran 1921)

"Mukadderatımızı Ankara'ya bırakmamalıyız" (Ali Kemal, Peyam-ı Sabah, 1 Ocak 1922)

"Ankara ileri gelenlerinin zihniyetiyle ancak İran ve Turan'a gidebiliriz, fakat Edirne, İzmir ve İstanbul'un özgürlüğüne yetişemeyiz." (Ali Kemal, Peyam-ı Sabah, 26 Ağustos 1922)

İzmir'in kurtuluşu üzerine: "Türkün bayramı" (Ali Kemal, Peyam-ı Sabah, 9 Eylül 1922)

"Gayeler bir idi ve birdir" (Ali Kemal'in son yazısı, Peyam-ı Sabah, 10 Eylül 1922)

Anadolu'da Karşı-Devrim...

İşte bu fetvalar, basın kampanyaları, din, mezhep ve ırk ayrılıklarını körükleme, Halife orduları kullanma vb. gibi çok çeşitli metodlarla, İngiltere, Padişah ve Damat Ferit Hükümeti ile tam işbirliği halinde, Anadolu'da geniş çapta bir karşı-devrim hareketini başlatır. Çerkezlikten, Kürtlükten, mezhep ayrılıklarından yararlanarak bir iç savaşı körükler. Amaç, milliyetçi hareketi ezmek, fakat aynı zamanda da İngilizlerin yaşamsal önem verdikleri Boğazlar bölgesini millicilerin ve hatta millicilerle birlik sayılan Bolşeviklerin tehdidinden kurtarmaktır. Genelkurmay'ın Türk İstiklal Harbi incelemesinde de belirtildiği üzere, İngiltere, Anadolu yönünden rahatsız edilmekten korunmak için, Boğazlar'ın Doğusunda iki tampon bölge kurmayı düşünmüştür. Bunlar da Çanakkale Boğazı'nı Doğuya karşı koruyacak olan Biga, Gönen ve çevresi ile Karadeniz Boğazı'nı Doğuya karşı güvene alacak olan Düzce, Hendek yöresidir. Nitekim iç isyanlar bu bölgel-

erde başlar. Damat Ferit'in güvendiği Ahmet Anzavur ve adamları 1919 sonbaharındaki bir ilk başarısız denemeden sonra, 1920 baharında Biga'da yeniden ortaya çıkarlar! İlk iş olarak Biga'yı işgal eylerler ve Akbaş cephaneliğini kaçırmakla ünlü kahraman Kuva-yı Milliye'cilerden Kaymakam Hamdi Bey'i şehit ederler. Harp Tarihi Dairesi arşivlerine göre, şehitlerin cesetleri iki İngiliz subayına gösterilir. Eşkiyalardan Şah İsmail, bu İngiliz subaylarıyla Karabiga'ya ve oradan da bir İngiliz torpitosuna binerek Çanakkale'ye gider. Üç gün sonra Biga'ya dönüşünde yedi küçük torba içinde beş bin İngiliz altınını beraberinde getirir. Anzavur çetesine İstanbul'dan Padişahçı subaylar gönderilir...

Anzavur, başlangıçta başarılı olur. Biga'dan sonra Gönen'i alır, Susurluk üzerinden Balıkesir'e doğru yürümeye koyulur. 5 Nisan'da yeniden Sadrazam olan Damat Ferit, Anzavur'la övünmektedir. 7 Nisan'da İngiltere Yüksek Komiseri Amiral de Robeck'e Damat Ferit, Anzavur'un büyük başarılarını anlatır! 11 Nisan'da bu emekli jandarma subayı Paşa yapılır. Fakat çetesine "Kuva-yı Muhammediye" adını da veren Anzavur Paşa, birkaç gün sonra Çerkez Etem kuvvetleri karşısında bozguna uğrar ve dağılır. Anzavur, bu Nisan yenilgisinden sonra, İngilizlerin yaşamsal saydığı İzmit bölgesinde Mayısta boy gösterecek, 20 Mayıs'ta Geyve'de yenilgiye uğrayacaktır.

Mustafa Kemal'e Karşı Hilafet Ordusu...

Nisan'da Biga ve Gönen'de Anzavur hareketi başlarken, aynı günlerde Bolu ve Düzce isyanı patlak verir, isyan Beypazarı ve Ankara'ya doğru yayılır. Bu isyan dalgaları içinde, Damat Ferit'in İngilizlerle birlikte İstanbul'da kurduğu Kuva-yı İnzibatiye denilen kolordu, İzmit ve çevresindeki İngiliz tampon bölgesini millicilerden temizlemek için harekete geçirilir.

Daha şatafatlı biçimde Halife Ordusu adı verilen bu kuvvetin kurulmasına, İngilizlerin izniyle 18 Nisan'da başlanmıştır. İngilizlerin izni, İngiliz belgelerine göre 7 Nisan 1920'de çıkmıştır. Damat Ferit, 7 Nisan sabahı Amiral de Robeck'i ziyaret ederek onunla milliyetçilere karşı alınabilecek şiddet tedbirlerini görüşür. Damat Ferit, hükümetin milliyetçilere karşı bütün otoritesini kullanacağını, ancak buna rağmen direneceklere karşı kuvvete ihtiyacı olduğunu söyler. Anzavur adlı bir Çerkez tarafından örgütlendirilmiş kuvvetler, Hükümet'in elindeki ilk

silahtır. Ferit, Yüksek Komiserden bu ve buna benzer kuvvetlerin milliyetçilere karşı kullanılmasında Müttefiklerin ne ölçüde yardımcı olabileceklerini sorar. Yüksek Komiser, Anadolu'daki milliyetçilere karşı böyle bir hareket için aktif bir İngiliz işbirliğini umut etmemesini Sadrazam'a uygun biçimde anlattıktan sonra, milliyetçilere karşı örgütlenen bu kuvvetlere askeri malzeme, silah ve cephane yardımı yapacaklarına söz verir. Bunun ilk adım olacağını, bunu öteki tedbirlerin izleyeceğini, prensip olarak askeri işbirliğinin dışında Müttefiklerin yeni hükümete her türlü yardıma hazır bulunduklarının düşünülebileceğini belirtir. General Milne de, Yüksek Komiser ile aynı görüştedir. Gerçekten erlerine 30, teğmenlerine 60 ve alay komutanlarına 150 lira maaş verilerek kurulan bu Hilafet Ordusu'nun silah, araç ve gereç ihtiyaçlarını, kontrolleri altında bulunan İstanbul'daki depolardan İngilizler sağlamışlardır.

Hilafet Ordusu birlikleri, Nisan sonları ve Mayıs başlarında İzmit ve bölgesinde yığınak yapmaya koyulurlar. Taze kuvvetlerle güçlendirilen İngiliz birlikleri de, Halife Ordusu'nun arkasında İzmit ve gerisindeki ordugahlara yerleşirler.

İngilizlerle Savaşıyoruz!

Halife Ordusu, Kuva-yı Milliye karşısında bir varlık gösteremez. İzmit'e geri çekilir. İşte bu kez milliciler, 14 Haziran 1920'de İzmit'e yürümek gibi İngilizlerin her çareye başvurarak karşı koymaya kesin kararlı oldukları cüretli bir harekete girişirler. Batı Cephesi Kuva-yı Milliye Komutanı Ali Fuad Paşa, İngilizlerle bu çatışmayı şöyle anlatır:

"İngilizler, İzmit etrafında Hasanpaşa-Solaklar-Tepeköy-Ağa Köyü hattının bazı yerlerine siperler kazarak buralara Halife Kolordusu'ndan 1, 2 ve 3. Alayları yerleştirmişler ve bunların cenah ve gerilerine de iki üç İngiliz taburu koymuşlardı. İzmit limanında bulunan birkaç parça İngiliz savaş gemisi de söz konusu savunma mevzilerinin sağ kanadını ateşleriyle koruyabilecek bir durum almıştı."

"14 Haziran sabahının erken saatlerinde, önceden kararlaştırdığım plan gereğince, her taraftan yapılan baskın saldırıları Halife Kolordusu'nun birlikleri üzerinde beklediğimiz etkiyi yapmış, piyadelerinin hemen hepsi direnme göstermeksizin tüfek ve makineli tüfekleri ile bizim tarafımıza geçmişlerdi. Yalnız topçuları Kumla

Çiftliği civarında mevzi alarak, üzerimize ateş açmak cüretinde bulunmuştu. Fakat topçumuzun karşı şiddetli ateşi karşısında ateş keserek İzmit şehrinin girişine sığınmışlardı. Öğleye kadar Hacı İbrahim-Solaklar-Tepeköy-Akköy hattı tarafımızdan işgal olunmuş, Halife birliklerini bizimle savaşa sokmak amacıyla üzerimize ateş açmış olan bazı İngiliz birlikleri, İzmit içerisine kadar sürülmüştü."

Bu durumda, bir İngiliz subayı, elinde beyaz bayrak Ali Fuad Paşa'nın karargahına gelir, ateşin kesilmesini ister, savaşta taraf değil de hakemmiş gibi bir tutum takınarak Halife Ordusu'nun İstanbul'a geri gönderildiğini açıklar. Eğer hareket durdurulmazsa, savaş durumu yaratacağımız tehdidini savurur! Ali Fuad Paşa, İzmit'in boşaltılmasını ister. Cevap, İngiliz uçaklarının Türk birliklerine bomba atması olur. Cebesoy, hikayenin gerisini şöyle tamamlar:

"İngiliz uçaklarının bu saldırısı üzerine, 14/15 Haziran gecesi baskın hareketi ile İzmit'in işgaline karar vermiştim. Ne yazık ki, bu baskın, İzmit'in kuzeyini inatla savunmakta olan Ermeni çetelerinin direnmesine rastlamış ve bu nedenle bir sonuç vermemişti.

15 Haziran'da İngilizlerin İzmit'i boşaltacakları söylentisi dolaşmışsa da gerçekleşmemişti. Aynı gün İzmit'in Kuzeyine karşı tekrarlanan saldırı hareketimiz, şehrin kenarlarına kadar ilerlemişti.

16 ve 17 Haziran'da İngilizlerin karadan ve denizden İzmit'i savunmaya başlamaları üzerine, hareketimizin biçimi ve niteliği değişmiş, esasen bu saldırılardan beklediğimiz sonuçlar da sağlanmış olduğundan hareketimizi durdurmuş, birliklerimizin eski mevzilerine dönmeleri kararını vermiştim. 17 Haziran'da, karargahımla birlikte İzmit civarında Sapanca'ya ve 18 Haziran'da Geyve istasyonuna gelmiştim."

Ali Fuad Paşa geri çekilmeseydi, İngilizlerin İzmit için döğüşmeye kararlı oldukları anlaşılmaktadır. Nitekim elde başka yeterli kuvvet bulunmayınca, 22 Haziran'da acele Yunan birliklerini harekete geçirirler. Yunan birlikleri kısa bir sürede Bandırma, Bursa ve İzmit bölgesini işgal ederek İngiltere hesabına Boğazlar'ı güvenlik altına alırlar. İngilizler, Anzavur Paşa kuvvetleri ile Süleyman Şefik ve Suphi Paşaların Halife Ordusu'nun başaramadığı bu işi, Venizelos'un Yunan Ordusu'na yaptırma kararındadırlar.

İngiliz Raporu: "Türkü Türke Karşı Kullanalım..."

Öte yandan milliyetçileri dize getirmek için iç isyanları körüklemekten, doğal olarak vazgeçmezler. Hatta isyanları, Düzce-Bolu bölgesinden Konya, Sivas, Yozgat taraflarına da yayarak genişletirler. Kürt isyanları çıkartırlar. Nitekim İngiltere Büyükelçiliği'nin Türkiye uzmanı Baştercüman Ryan, 23 Eylül 1920 tarihli raporunda, "Yunanlılar ölçüsüz ödünler istiyorlar, millicileri ezmek için ölçüsüz ödün vermek yerine daha çok iç ayaklanmalara güvenelim" demektedir:

"Müttefikler, Antlaşma üzerinde (Sevr'in reddi) milliyetçilerin haklı olduklarını kabul etmek ya da onlarla savaşı göze almak arasında bir seçim yapmak zorundadırlar. Milliyetçi liderlerle mücadele için yalnız üç yol vardır: İlki Müttefik kuvvetlerin doğrudan doğruya harekete geçmesi; ikincisi, Yunanlıların kullanılması; üçüncüsü ise, Antlaşmayı (Sevr'i) olduğu gibi kabulden yana Türklerin kullanılması."

"Müttefiklerin (galip devletlerin) doğrudan doğruya askeri harekata başlaması söz konusu olamaz. Bu fikre ve milliyetçi örgütün yok edilmesine İtalyanlar taraftar görünüyorlar. Fransızlar ise, bu konuda bölünmüş durumdadırlar. İngiltere Hükümeti ise, Anadolu içlerindeki bir macera için para ve asker harcamaya niyetli değildir."

"Barış Antlaşması'nın bugünkü biçimde bırakılması amacıyla, Yunanlıların kullanılmasına devam edilmesi de pek mümkün görünmemektedir. Yunanlıların daha fazla çaba göstermeleri için mutlaka ödüllendirilmeleri gerekir. Daha geniş bir İzmir bölgesi ya da İstanbul ya da bir Pontus Cumhuriyeti ödülü gibi... Yunanlılardan yukarıdaki amaçlarla daha fazla yararlanmanın bir başka sakıncası, bunun Müttefik işgali dışında kalan Türkiye arazisinde hıristiyanlara karşı kırım tehlikesinin artmasına yol açmasıdır."

"Bu durum karşısında, Sevr Antlaşması'nın olduğu gibi kalmasını istiyorsak, bunun için yol, gönüllü Türk unsurlarını kullanmaktır. Aslında İstanbul Hükümeti de bizden bunu istemektedir. Bize bir barış antlaşması imzalattınız, uygulanmadığı takdirde, başvurulacak ceza hükümlerini bildirdiniz. Ancak antlaşmanın uygulanmasını sağlama yolunda aldığımız her tedbirin karşısına çıkıyorsunuz, diyorlar. Bu konuda askeri raporlar hazırlayıp onayımıza sunuyorlar. İstanbul Hükümeti bunu yaparken, Anadolu'nun tamamen milliyetçilere cephe

alması için azıcık cesaretlendirilmeye gerek olmasına rağmen, biz susmayı yeğ tutuyoruz.

Bir önceki gönüllü Türk unsuru kullanma önerisine bir alternatif olarak, Türkiye'nin içinde bulunduğu kötü durumu bütün Anadolu halkına açık bir dille anlatma yoluyla, milliyetçi liderlerden uzaklaştırılmaları ve milliyetçi örgütün parçalanmasının sağlanması akla gelebilir. Bu telkin, Anadolu'da halkın çoğunluğunun milliyetçilerden bıkmış ve usanmış oldukları ve biraz teşvik gördükleri takdirde, milliyetçilere karşı harekete geçebilecekleri varsayımına dayanmaktadır."

Bu varsayım, elbette geçerli değildir. Fakat Halife'nin ve İngilizlerin isyan kışkırtıcılığı, 1920'nin ilk yarısındaki şiddet ölçülerine ulaşmasa bile, tehlikeli biçimde sürüp gitmiştir. Bu konuda, emperyalistlerin ırk, din ve mezhep bölünmeleri icat edip, bundan nasıl yararlanmaya kalkıştıklarını belirtmek için kısaca bir iki örnek vermekle yetineceğiz:

Mayıs sonlarında Halife Ordusu'nun Samsun'a ve yakınlarına geldiği söylentisi duyulur. "Bu ordunun öncüsü olarak, hep birlikte Yıldızeli'den Sivas'a yürüyelim" propagandalarıyla Yıldızeli olayları başlatılır. O günlerde Tokat Bölge Komutanı, Atatürk'e Tokat'ta Çerkezler arasındaki huzursuzluğu bildirir. Zile'de de kaynaşma vardır. Geniş bir Alevi topluluğunun bulunduğu Sivas, tehdit altında görünmektedir. 3. Kolordu Komutanı Albay Selahattin, 27/28 Mayıs gecesi, Genelkurmay'a "Kolordu, Sivas'ı kesin olarak savunacaktır" telgrafını çeker. Genelkurmay, ayaklanmanın yayılmasından kuşkuludur. Genelkurmay Başkanı İsmet İnönü, yeni kuvvetler hazırlanmasını telgrafla bildirir. Aynı gün Mustafa Kemal, Mucur Askerlik Şubesi Başkanı'na şu emri verir:

"Yıldızeli ve Zile'de bulunan Alevileri uyarmak ve olumlu fikirler aşılamak için Alevi Dedesi Çelebi Efendi'nin harekete geçirilmesi."

Emri ilginç bulan Kenan Esengin, hikayenin gerisini şöyle anlatmaktadır:

"Bektaşi şeyhi olan Çelebi Efendi, Büyük Millet Meclisi üyesi idi. Bu sırada Mucur'da bulunuyordu. Fakat durum kendisine bildirilince hasta olduğunu söyledi ve böyle bir yardıma yanaşmadı. Belki de gerçekten hasta idi."

Ayaklanma Yozgat'a da yayılır, 14 Haziran'da Yozgat işgal edilir. İsyancılar, Ankara'ya yürümekten söz ederler. İsyan, Batıdan getirtilen

Çerkez Etem birlikleriyle bastırılır. Fakat Zile, Konya, Düzce isyanları 1920 yılının ikinci yarısında da devam edecektir.

Kürt Ayaklanmaları...

1921 yılında Ermeni sorununun da ortadan kalkmasıyla, Kürt Derneği Başkanı Seyit Abdülkadir, büyük kısmı Zara, Suşehri, Refahiye, Kemah, Kangal, Ovacık ve Kuruçay bölgesinde yaşayan Koçkiri aşiretini ayaklandırmayı başarır. Abdülhamit paşalarından Mustafa'nın oğlu aşiret başkanı Haydar, Seyit Abdülkadir'in derneğine üyedir ve bunun bir şubesini İmranlı'da açmıştır. Hatta şubesinin sekreteri Alişir, İmranlı'da "Jepin" adlı bir gazete de çıkartmaya başlamıştır.

Ayaklanma 5 Mart 1921'de İmranlı'da başlar ve genişler. 8 Nisan 1921'de yedi aşiret başkanının imzasıyla Koçkiri bölgesinde, başında bir Kürt vali bulunan bir il kurulmasını Büyük Millet Meclisi'nden isterler. İsyan, Haziran 1921'e kadar sürer.[4]

İngilizlerle Musul Savaşı

Özellikle Irak petrol bölgesini Türklerden korumak için Kürtleri tampon olarak kullanmak isteyen İngilizler, bu bölgede devamlı kışkırtmalarda bulunmuşlardır. İngilizler, Irak'taki Kürtleri görünüşte Irak Devleti çerçevesinde kalsa bile, doğrudan doğruya himayelerine alma ve bir ara Hindistan'a sürdükleri Süleymaniye'de nüfuzlu Şeyh Mahmut'u kazanma çabasındadırlar. Revandiz ileri gelenleri, Türk egemenliğinden yanadırlar. Türkiye, Milli Misak sınırları içinde kalan yerleri kurtarma amacıyla, 1922 baharında, Antep'te Kuva-yı Milliye Komutanlığı yapmış olan Milis Yarbayı Özdemir Bey'i Revandiz bölgesine gönderir. Görevi, Irak Kralı Faysal'ın Milli Misak sınırları içindeki bölgeyi işgalini önlemektir.

Özdemir Bey'e verilen direktifin bir maddesinde şöyle denilmektedir:

"Halkla yapılacak görüşmelerde, İngilizlerin İslam Birliği'ni çalamak ve böylece memleketlerini işgal etmek amacı güttükleri, sal'ın da tamamen İngiliz isteklerine göre hareket ettiği açık olarak atılmalı, Süleymaniye'de bulunmakta olan Nemrut Mustafa'nın[5] duğu derneğin İngiliz çıkarlarına çalıştığı açıklanmalıdır."

Revandiz'de bir kısım aşiretlerin güçlükle desteğini sağlayan

Özdemir Bey, karşısında İngilizleri bulacaktır. İngilizler, Revandiz'i havadan bombalamaya koyulurlar. Özdemir Bey, 30 Ağustos 1922'de Büyük Zafer kazanıldıktan bir gün sonra, İngilizlere karşı Derbent Savaşı'nı verecek ve İngilizleri tam bir yenilgiye uğratacaktır. 18 Eylül 1922'de Revandiz-Erbil yolu üzerinde önemli bir yer olan ve Musul ile bağlantıyı sağlayan Şaklava ilçesini işgal edecektir.

Derbent zaferi ile, Süleymaniye tehdit altındadır. Bölgenin Türkler tarafından işgalinden korkan İngilizler, Süleymaniye bölgesinin İngiliz mandası altında bağımsızlığını ilan ederler. Şeyh Mahmut'u da Kürdistan Hükümdarı yaparlar. Fakat İngilizlerin Şeyh Mahmut'u kazandığı pek söylenemez. Zira Şeyh Mahmut, Özdemir Bey'in temsilcisi Yüzbaşı Feyzi'ye "İngilizler, Türklerle Kürtlerin arasını açmak istiyorlar" dedikten sonra, birlikte Süleymaniye üzerine yürümeyi önermiştir. Özdemir Bey, Genelkurmay'a Süleymaniye'ye yürüme önerisinde bulunur. Bu sırada Mudanya Mütarekesi çoktan imzalanmıştır. Genelkurmay, Süleymaniye hareketine izin vermez. Ama İngilizler, Türkiye egemenliğindeki ilçe ve köylerde silahsız halkı insafsızca bombalamakta devam ederler. Kasım ve Aralık 1922'de ve Ocak 1923'te önemli üç saldırıda bulunurlarsa da püskürtülürler. İngilizler, ancak Nisan 1923'te bir kısım aşiretleri kazanarak, ezici üstünlükteki güçlerle saldırırlar ve bölgeye egemen olurlar.

Lozan'dan sonra dahi, Kürtleri Türkiye'ye karşı kullanma politikası sürdürülecektir. Musul sorununun en kritik günlerinde, Şeyh Sait isyanlarıyla Türkiye'yi zayıflatmaya çalışacaklardır. "Mustafa Kemal'in İstanbul Emniyet Müdürüydüm" başlıklı yazısında Ekrem Baydar, bu konuda şu görüşü ileri sürmektedir:

"İngilizler, Kürdistan sorunu yaratmak emelindeydiler. Ama bu da Hilafet-Şeriat perdesi altında tezgahlanıyordu. 1925 yılında Şeyh Sait isyanını hazırlayarak Musul sorununu kendi çıkarlarına uygun bir biçimde çözümlemek, aynı zamanda Türkiye'de petrol bulunması olasılığı kuvvetli olan Güneydoğu illerini içine alan bir Kürdistan kurmak için İngilizler çaba harcıyordu. Kurulmasına maddi, manevi her türlü desteği sağlayan İngiltere, elbette ki bağımsız Kürdistan'ın kontrolünü ve dolayısiyle petrol bölgelerini elinde bulundurmak istiyordu."

Çerkez Kongresi!

Kısaca, İngiltere, Türkiye'yi bölmek, parçalamak için her çareye başvurmuş, bir Kürtlük, bir Çerkezlik davası yaratmaya kalkışmıştır. Yunanlılar da İngilizlerle birlikte Çerkezlik kozunu oynamışlardır. İzmir'de 24 Ekim 1921'de bir Çerkez Kongresi toplanmıştır. Kongre, Büyük Devletler'in, özellikle İngiltere'nin himayesini aramıştır. İstanbul'daki İngiltere Yüksek Komiseri Rumbold'un 13 Aralık 1921 günü Dışişleri Bakanı'na gönderdiği Lamb Raporu'nda "İzmir'deki Çerkez Kongresi'ni Anadolu Çerkezlerinin Karadeniz kıyısında toplayıp İngiliz himayesi altında özerklik almayı istediği" belirtilmiştir. 1922 yazında ise, ileride göreceğimiz üzere "İyonya Özerkliği" fikri ortaya atılmıştır. "İçinde hıristiyanların, Çerkezlerin ve öteki antikemalistlerin güvenlik ve esenlikle kalacakları bir Küçük Asya Devleti" kurma söz konusudur.[6] İzmir'deki ilk milliyetçi örgütün başkanı olan ve sonradan Yunan safına geçen İzmir Belediye Başkanı Hasan Paşa, "Her cins ve mezhepte halkın salt mutluluğunu sağlamaya yönelmiş" bu yeni düzen için, İzmir müslümanları adına teşekkürde bulunmuştur.

Lozan'da Curzon, Çerkez affı üzerinde önemle durmuştur.

Türkiye, affın Rum, Ermeni vb. gibi yalnız müslüman olmayanlarla sınırlandırılmasını ve Türkiye'nin müslüman işbirlikçileri serbestçe cezalandırabilmesini istemiştir. Lord Curzon, şu karşılığı vermiştir: "Böyle bir davranış, Türkiye bakımından akıllıca bir davranış mıdır? Böyle bir tutum, Türk Hükümeti'nin kendi uyruğu olup da savaş sırasında Müttefiklere bir takım hizmetlerde bulunmuş olanlara karşı misilleme tedbirleri uygulamak isteğinde olduğu sanısını uyandırmaktadır. Bu, şu demek oluyor: Türkiye'den kaçmış bulunan bir takım azınlık topluluklarından olanlar memleketlerine dönmekten ya korkacaklar, ya da misilleme tehdidi altında yaşayıp çalışma zorunda kalacaklardır. Örneğin Kuzey Anadolu'da, Bursa'yı da içine almak üzere, bu şehrin batısında dağınık olarak yaşayan Çerkezlerin durumu budur. Çerkezler, savaş sırasında yaşadıkları yerler yüzünden, Müttefik devletlerle sıkı temasta bulunmuşlardır, bugün bunlar Türkiye dışında her yana dağılmış bir durumdadırlar... Bunların sürekli olarak yakınmalarına yol açacak durumlarla karşılaşmaksızın yaşayabilecekleri koşullar altında yurda dönmeleri, kuşkusuz, Türklerin de çıkarlarına uygun düşecektir."

Sonunda Curzon'un dediği olmuş, pek sınırlı kişilerin dışında, bütün işbirlikçiler Lozan Antlaşması ile bağışlanmıştır. Böylece Curzon, İngiliz işbirlikçiliğinin cezasız kalan karlı bir iş olduğunu islam kamuoyuna gösterme fırsatını bulmuştur. Bununla birlikte, İngilizlerin Çerkezlik, Kürtlük yaratma çabaları fazla büyütülmemelidir. Kurtuluş Savaşı'nda, Çerkezler ve Kürtler, Türkiye yurtseverliğinin en çarpıcı örneklerini vermişlerdir. Düzce isyanlarını bastırmak için çırpınan ve kalleşçe şehit edilen bir Yarbay Mahmut, Ege'de milli direnmeyi başlatmak için tek başına didinen bir Albay Bekir Sami, bir Rauf Orbay ve daha yüzlerce ön planda kişi, kendilerini Çerkezliğe değil, Türkiye'nin kurtuluşuna adamışlardır.[7] Doğuda da, büyük bir çoğunluk, Kürdistan için değil, bağımsız bir Türkiye için kahramanca dövüşmüşler, hepsi Türkiye'nin halkı olduklarını kanıtlamışlardır. Belirtmeye çalıştığımız, yalnızca, emperyalizmin bölmek ve parçalamak için her çareye başvurduğu ve vuracağıdır.[8] Nitekim, o günlerin baş emperyalist devleti olan İngiltere, Türkiye'yi yok etme yolunda, hiçbir şeyi esirgemiş değildir. Hatta Mustafa Kemal'i satın almayı, ya da öldürmeyi bile denemiştir. 24 Mayıs 1921'de Ankara'da asılan İngiliz casusu Mustafa Sagir'in ele geçen belgeleri bunu yeterli kanıtlarıyla ortaya koymuştur. Atatürk'e yakınlığı ile bilinen Hikmet Bayur, bu olayı şöyle anlatmaktadır:

"O dönemin öteki önemli bir olayı da Mustafa Sagir adında Hintli bir İngiliz casusunun Ankara'ya Hint Müslümanları temsilcisi süsünü takınarak gelmesi, politik, askeri haberler ve özellikle Mustafa Kemal'in öldürülmesini kolaylaştıracak bilgi toplamaya çalışması, gizli mürekkeple yazılmış haberleşmelerin ve direktiflerin elimize düşmesi üzerine muhakeme ve İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon'un ve Hintli Ağa Han'ın aracılıklarına rağmen idam edilmesidir. Mustafa Sagir, Mustafa Kemal'e Hint Müslümanlarının onun emrine verilmek üzere 1 milyon İngiliz lirası ile İtalya'da bir malikane hazırladıklarını söylemiş ve bunların her olasılığa karşı, bir yenilgi halinde bir sığınak olabileceğini eklemiştir."

"Aklınca, Mustafa Kemal'e böylece bir sığınak ve geri çekilme yolu sağlayarak, onun azim ve kararlılığını azaltacaktı."

David Walder'in Eden-Nasır, Lloyd George-Atatürk karşılaştırması yaparak yazdıkları da, 1922 yılında Lloyd George Hükümeti'nin

Mustafa Kemal'in devrilmesi ya da öldürülmesi konusunda büyük umutlar beslediğini göstermektedir:

"1956 yılında Anthony Eden, Nasır'a bir ders vermeye kararlıydı; 1922'de de Lloyd George, Eden'in aksine rakibiyle hiç karşıkarşıya gelmediği halde, aynı duyguyu Mustafa Kemal'e karşı besliyordu. Nasır gibi, belki Mustafa Kemal de devrilebilirdi. 1956'da Nasır'ı devirmek için içeride 'ihtilal' düzenlendiği söylentileri dolaşıyordu. 1922'de de aynı biçimde Mustafa Kemal'in durumunun sağlam olmadığı, sürekli öldürülmekten korktuğu söylentileri Kabine'yi uğraştırıyor ve cesaretlendiriyordu."

İngiltere'nin Mustafa Kemal'i devirme planlarını biraz sonra göreceğiz.

Dipnotlar:

1- Lord Curzon da bu yanlışı yapmaktadır. Atatürk'ün Erzurum Milletvekili seçilmesi, belki de yanlışlığın nedenidir. Fakat asıl neden, sömürgeci bir zihniyetle Türkiye'deki insanları önemsemeyiş ve küçümseyiştir. Lloyd George, 1919 Paris barış görüşmeleri sırasında, "Bir de Kürdistan vardı, onu unutmuşum." diyerek, sonradan Kürdistan kurmayı isteyecektir. Bununla birlikte, gerçekleşmemiş bir Erzurum Valiliği tasarısı da, bu yanlışlığa yol açmış olabilir.

2- Ferit Hükümeti'nin bakanı Ahmet Reşit Bey, anılarında, "Fetvanın ecnebi ısrarı değil, garaz ve hamakat eseri olduğu malum" demektedir. Bu, kendini bir ölçüde temize çıkarma çabası olsa gerektir. Fetvanın İngiliz uçaklarıyla havadan atıldığı, İngiliz zırhlılarıyla taşındığı ve bazen İngiliz subaylarınca dağıtıldığı hatırlanmalıdır. Kazım Karabekir, 19 Mayıs 1920'de İstanbul'dan bir İngiliz torpitosunun Trabzon'a geldiğini ve daha önce Trabzon'da kontrol subaylığı yapan bir İngiliz teğmeninin Erzurum'daki Rawlinson'a üç sandık getirdiğini yazar. Memurlarımızdan biri sandıkların içindeki paketlerden birini açar. Paketten fetvalar çıkar. Üç sandık dolusu fetva, Erzurum'a gönderilmektedir. (Kazım Karabekir, İstiklal Harbimiz, s. 632)

Fetva'nın Ankara'da nasıl karşılandığını Halide Edip şöyle açıklar: "Dr. Adnan'a (Adıvar) bu yeni şerefi nasıl karşıladığını sorduğum zaman, Mustafa Kemal Paşa, Adnan'a dönerek:

-Bizi mahkum edenlerin hiçbir siyasal değeri yok. İdama mahkum olmak hoşuma gitmedi. Sen ne düşünüyorsun? diye sordu.

Adnan da,

-Benim de hoşuma gitmedi, dedi. Ben tekrar:

-Bu karar ününüzü artıracaktır, dedim.

Albay İsmet (İnönü) dedi ki:

-Tersine, onların memlekette siyasal değeri vardır. İstanbul ve İzmir gibi illerde bize karşı sevgi artarsa da, henüz kararlarını vermemiş olan halk arasında kötü etki yapar. Özellikle ayaklanma durumunda olan yerlerde. Padişahlarının ve İngilizlerin sevgisini kazanmak isteyenler hücuma geçeceklerdir. Biz, İstanbul gazetelerinin bugünlerde Anadolu'ya girmesine engel olmalıyız." (Halide Edip Adıvar, Türkün Ateşle İmtihanı, s.131)

3- Millicilere karşı, Hürriyet ve İtilaf Partisi'nden yana, çoğu emekli bir subaylar örgütü.

4- 1922 Mart'ında Londra'da ünlü İngiliz entrikacısı Albay Lawrence, Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal'e şöyle konuşur:

-Sizi, yani Türkleri yok etmek istedim, başaramadım. Kürdistan kurmak istedim, onu da başaramadım. Fakat Arabistan'ı düzenlemeyi başardım. (Yusuf Kemal Tengirşenk, Vatan Hizmetinde, 1967, s. 270)

5- Atatürk ve Millicileri idama mahkum eden Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanı

6- Daha önce de başkenti Bursa'da ve Sultana bağlı antikemalist bir "Batı Anadolu Devleti" kurma üzerinde çalışmalar yapılmıştır.

7- 12 Ağustos 1921'de Mareşal Fuad'ın başkanlığında İstanbul'da bir Çerkez Kongresi toplanarak Mustafa Kemal hareketine bağlılık kararı almıştır. Mareşal Fuad'ın Ekim 1919'da Damat Ferit Paşa Hükümetinin istifaya zorlanmasında da olumlu katkısı vardır.

8- Öteki emperyalist devletler de bölme ve parçalama oyunlarına başvurmuşlardır, Fransızlar, Adana'da Fellah ve Çerkez bölücülüğü yaratmaya kalkışmışlardır. Yunanlılar, Giritli ve Çerkez ayrımları icadından medet ummuşlardır.

İki Bağımsızlık Anlayışı

Tanzimat Batıcılarının Bağımsızlık Anlayışı

Dünya Savaşı yenilgisinden sonra, Mütareke günlerinde, İngiliz ya da Amerikan mandası olmak isteyenler, bu yoldan ülkenin toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını savundukları inancındadırlar.

Vahdettin ve Damat Ferit 30 Mart ve 8 Eylül 1919'da bir gizli anlaşmayla İngiliz himayesine girmeyi önerdikleri zaman, Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığını kurtaracaklarını sanmaktadırlar: Bakanlıklarda İngiliz müsteşarlar olacak, Maliye İngiltere'nin kontrolüne verilecek, fakat Sultan ülkesinde egemen kalacaktır...

Millici Yahya Kemal: "Ah parçalamasalar... Bari İngilizler vatanımızı toptan alsalar... Mısır gibi olsak..." derken Damat Ferit gibi düşünmektedir. İsmet Paşa ve arkadaşları, Amerikan mandası olmayı önerirlerken, İngilizlerin Türkiye'yi parçalayacaklarını görürler, Amerikan mandasına girerek parçalanmaktan kurtulmayı umarlar. Ülkenin toprak bütünlüğü sağlanabilirse, manda altında bile, devlet ve bağımsızlık kurtarılmış olacaktır!

Ankara Hükümeti'nin ilk Dışişleri Bakanı Bekir Sami, 1921 ilkbaharında Fransızlarla, Anadolu'yu Fransa'nın ekonomik nüfuz bölgesine

dönüştüren bir antlaşmayı imzalarken, bağımsız Türkiye'yi kurmayı hayal eder. Bir siyasal bağımsızlık görüntüsü, Bekir Sami için, ekonomik tutsaklığa rağmen, bağımsız olmaya yeterlidir.

Bu görüşe göre, perde arkasından İngiltere Büyükelçisi ya da Alman Büyükelçisi ana kararları alsa ve ülkede yabancı sermaye egemenliği kurulsa da Osmanlı devleti bağımsızdır. Milli Misak'tan vazgeçip İngilizlerle uzlaşalım diyenler, Osmanlı Devleti'ni bağımsız saymaktadırlar ve Osmanlı Devleti tipi bir bağımsızlığa rıza gösterdikleri için, emperyalizmle uzlaşmaktan yanadırlar.

Sivas Kongresi'nde Amerikan mandacılığını savunanlar, tam bağımsızlıktan söz edenleri susturmak için, manda altında, Osmanlı Devleti kadar, hatta daha çok bağımsız olunabileceğini ileri sürerler. İsmail Hami Danişmend, "belirttiğim koşullar çerçevesinde kabul edilecek bir manda, Osmanlı Devleti'nin devletlerarası hukukta şimdiye kadar var olan mevkiinden daha elverişli bir durum yaratacaktır" diyerek mandacılığı över. Bekir Sami, İngiliz ve Fransız müttefiklerimizle Rusları yendikten sonra 1856 Paris Kongresi'nde, sanki yenilen bizmişiz gibi, İngiltere ve Fransa'nın bize ağır koşullar yüklediğini hatırlatarak, Dünya Savaşı'ndan yenik çıktığımız halde önerilen mandanın çok daha yumuşak olduğunu tutarsız sayılamayacak bir mantıkla söyler:

"Kırım Savaşı'ndan galip sıfatıyla çıkarak katılmış olduğumuz Paris Kongresi'ndeki müttefiklerimizin bize yüklemiş oldukları bilinen koşullar ile bu şimdi okunan muhtıradaki[1] isteklerimiz karşılaştırılacak olursa, hangisinin daha çok bağımsızlığa aykırı olduğu anlaşılır sanırım."

Kısaca, Osmanlı Devleti ne kadar bağımsızsa, manda altındaki Türk Devleti de en azından o kadar bağımsız olacaktır.

Bu, "Tanzimat Batıcıları"nın bağımsızlık anlayışıdır.

Tanzimat, düşman Rus'a ve Mehmet Ali'ye karşı dost İngiltere'nin Türkiye'yi korumasıyla başlar.[2] Yalnız bu koruma için, İngilizler, kapitülasyonların çok ötesinde ayrıcalıklar getiren 1838 Ticaret Antlaşması'nı kabul ettirirler. Antlaşmayla Türkiye, tam bir açık pazar olacak ve sömürgeleşecektir. Fakat bu, "Serbest ticaretle kalkınıyorsunuz, Batılılaşıyorsunuz" diye sunulur. İngiltere Dışişleri Bakanı Palmerston, İstanbul'daki elçiye verdiği direktifte serbest ticaret yoluyla "Sultan'ın uyruklarının servet ve refahları artacak, sanayi önemli

gelişme gösterecek, bunu gereken kişilere anlat" buyurmaktadır.

1856'da Avrupa Ailesine Kabul Ediliyoruz!

1856 Paris Kongresi ile, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı devletlerce garanti edilecek ve Avrupalı devletler ailesine girmesi kararlaştırılacaktır! Avrupa devletleri ailesine girmek, Avrupa kamu hukukundan Osmanlı Devleti'nin yararlandırılması demektir. Böylece Batılılarla eşit, Batılı bir devlet olacaktık. Herşeyden önce kapitülasyonlar son bulacaktır. Nitekim Avrupa kamu hukukundan yararlanmamız kabul edilince, başta Ali Paşa olmak üzere, İstanbul'daki Paşalar kapitülasyonların kaldırılacağını ummuşlardır. Hatta Osmanlı Kabinesi, kapitülasyonlar kalkmış gibi bayram etmiştir! Oysa, Avrupa kamu hukukundan Osmanlı Devleti'nin yararlandırılması süslü bir laftan ibarettir. Kapitülasyon ve açık pazar koşullarında Türkiye'nin sömürgeleşmesi devam edecektir. Türkiye'nin bağımsızlığının garanti olunması ise, sömürge koşullarında, bir kukla hükümetin ve Sultan'ın siyasal bakımdan bağımsız görüntüsüdür. Lord John Russel, bu bağımsızlığı iyi anlatmaktadır:

"Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığına dokunmak, bu devletin son ılımlı gümrük tarifeleri sayesinde iyi bir duruma gelmiş olan İngiltere ticaretinin mutlaka büyük miktarda düşmesine yol açar."

Toprak bütünlüğünün garantisi dahi, İngiltere'nin Mısır'a, Kıbrıs'a, Basra Körfezi'ne yerleşmesine engel olmaz. Üstelik, 1856 Antlaşması, büyük devletlere, hıristiyan azınlıkları için iç işlerimize müdahale olanağı getirir.

Tanzimat Tipi Batılılaşma

Ne var ki, büyük devlet himayesinde ve sömürge koşullarındaki bu siyasal bağımsızlık görüntüsü, birçok Batılılaşmış Osmanlı aydınınca, bağımsızlık sayılacaktır. Hatta sömürgeleşmeye, "Batılılaşma" diyeceklerdir. Nitekim Damat Ferit, Paris Barış Konferansı'na 23 Haziran 1919'da sunduğu muhtırada, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü ve bağımsızlığının korunmasını isterken şöyle yazar: "Türkler, Batı uygarlığının avantajlarını kavradıkları gün bir seri reformlar yapmaktan çekinmemişlerdir. Bu Batılılaşma hareketlerinin sonuçlarını o kadar hızla almışlardır ki, çeyrek yüzyıldan daha kısa bir zaman zarfında Türkiye, Avrupa milletler ailesine alınmıştır. Böylelikle elde ettikleri parlak

durumu hâlâ hatırlayan Türkler, Batının büyük devletlerinin yardımıyla, ileri hareketlerine devam etmeyi istemektedirler."

Clemenceau'nun Barış Konferansı adına Türklere hakaretlerle dolu bir cevabına yol açan bu muhtıradaki görüş, Tanzimat'tan beri kökleşmiş yaygın bir inancı yansıtmaktadır. Falih Rıfkı Atay'ın deyişiyle:

"Osmanlı Saltanatı bir yarı sömürge idi. Kapitülasyonlar rejimi altında idi. Osmanlı ülküsü, Büyük Devletler'in kontrolü altında tamamiyeti mülkiyesini (toprak bütünlüğünü) koruyabilmekten ibaretti. Kayıtsız şartsız bağımsızlık, bir ihtilal ve zafer parolasıdır."

Kurtuluş Savaşı'nda Tanzimat Batıcılığı

Evet, sömürge koşullarında tam bağımsızlık isteği emperyalizme karşı bir ihtilal parolasıdır. Fakat milliyetçiler arasında dahi bunu anlayan pek azdır. Tanzimat Batıcılığı tipi bir bağımsızlık anlayışı yaygındır.

Kurtuluş Savaşı boyunca ve Cumhuriyet'ten sonra bu iki bağımsızlık anlayışının çatışması görülecektir. Atatürk, yalnız emperyalizmle değil, en yakın çalışma arkadaşlarıyla da mücadele ede ede tam bağımsızlık davasını başarıya ulaştıracaktır. Fakat kökü kurutulamayan Tanzimat Batıcıları tipi bir bağımsızlık anlayışı, Atatürk'ün ölümünden sonra hortlayacaktır.

Kemalist Bağımsızlık Anlayışı...

Atatürk, daha Sivas Kongresi'nde bu bağımsızlık anlayışının etkili saldırısı karşısında kalmıştır. "Parasız, Ordusuz ne yapabiliriz? Amerikan mandası olmak, tek kurtuluş yoludur" diyenlere karşı Milli Misak anlayışını savunmuş ve başarıya ulaşmıştır. Bu görüş, İstanbul Meclisi'nce de benimsenmiş ve Milli Misak'ın 6. maddesinde yer almıştır:

"Milli ve iktisadi gelişmemizi sağlamak ve devlet işlerini günün kurallarına uygun düzenli yönetimle çevirmeyi başarabilmek için, her devlet gibi bizim de bu gelişmemizi sağlarken tam bir bağımsızlığa ve özgürlüğe sahip olmamız yaşamımızın ve var olmamızın hareket noktasıdır. Bu nedenle, politika, adalet, maliye alanları ile öteki alanlarda gelişmemize engel kayıtlara karşıyız."

Atatürk, arazi genişletmekten çok, bu ekonomik bağımsızlığı gerçekleştirmek için mücadele verecektir. 1921 yılı başında ABD ile ilişki

kurmak isterken, "Kapitülasyonların kalkması ve Anadolu halkının ekonomik ve politik bağımsızlığının sağlanması" koşulunu ileri sürecektir.

Müttefikler ise, eski ekonomik düzenin sürdürülmesini Lozan'da bile, hatta Lozan'dan sonra bile istemişlerdir.

Sevr Antlaşması'yla Müttefikler, Türkiye'nin yalnız topraklarını değil, ekonomisini de paylaşmışlar, nüfuz bölgeleri kurmuşlardır. İstanbul Hükümeti'ni tam bir ekonomik kontrol altına almışlardır.

Sevr Antlaşması'nı reddeden Anadolu Hükümeti'ne toprak konusunda bir takım ödünler (tavizler) vererek, Sevr'in ekonomik hükümlerini kabul ettirmeye 1921 Londra Konferansı'nda çalışmışlardır. Tanzimat Batıcıları tipi bir bağımsızlık anlayışına sahip bulunan Ankara Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı Bekir Sami, bu tuzağa kolayca düşmüştür. Lloyd George'a "İşgalden kurtarın, Batı ideallerini savunalım" önerisini yapmıştır. Fransız ve İtalyan Hükümetleriyle "Batı idealleri"ne uygun, fakat Milli Misak'a aykırı antlaşmalar imzalamıştır.

İtalya ve Fransa'nın Türkiye'nin bağımsızlığı konusundaki anlayışı ile Bekir Sami'nin anlayışı arasında uygunluk vardır.

Bu iki devlet de, esas itibariyle Yunan işgaline karşıdır ve Türkiye'nin Milli Misak'a yakın sınırlar içinde "toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığının korunmasından yanadır. Ama bu bağımsızlık, ekonomik tutsaklıkla birlikte giden bir siyasal bağımsızlık görüntüsünden ibarettir. Nitekim İtalya, Türkiye'nin özellikle Batı ve Güney Anadolu'nun ekonomik kaynaklarını ele geçirme çabasındadır. Fransa, bütün olarak Türkiye mandasını almaktan yanadır. İngiltere buna karşı çıktığı için, Sevr Antlaşması'na bağlı bir üçlü anlaşmayla Türkiye'yi nüfuz bölgelerine paylaşmışlardır. İşte Bekir Sami, Fransa ile, Kilikya'da bazı toprak ödünlerine karşılık, bu ekonomik nüfuz bölgesini tanıyarak anlaşma imzalamıştır. İtalya ile de aynı yola gidilmiştir.

Fransız tarihçisi Driault, Bekir Sami Antlaşmasını şöyle değerlendirmektedir:

"Ekonomik işbirliği, imtiyazlarda -özellikle Maden ve Ergani madenlerinde- Fransızlara öncelik tanıma hakkı, Fransız sermayesinin yüzde 50 oranında katılması, uygun bir gümrük rejimi, demiryollarının yönetimine Fransızların katılması: Tek kelimeyle, bir dostluk ve ticaret anlaşması. Bağdat Demiryolu'nun zengin arazilerinin işletilmesinde

Almanya'nın mirasına Fransa'nın konması: Ustaca bir darbe."[3]

İtalya ile antlaşma da, İtalyanların Trakya ve İzmir gibi Türk arazi taleplerini desteklemelerine karşılık, üçlü anlaşmayla öngörülen bölgede İtalya'ya, ekonomik öncelik ve üstünlük tanımaktadır.

Atatürk'ün deyişiyle, Fransa ve İtalya'nın bunlarla "Üçlü Anlaşma adı verilen ve Anadolu'yu nüfuz bölgelerine ayıran anlaşmayı, başka adlar altında, Milli Hükümetimize kabul ettirme amacını güttükleri apaçık bellidir."

"Kemalistler Akıllarını Kaçırmış..."

Ankara, bu anlaşmaları tanımaz, Bekir Sami çekilir. Yunanlılar ileri yürüyüşe geçerler, fakat İnönü'de ikinci kez yenilirler. Yunanistan'ın Mustafa Kemal hareketini ezebileceğinden kuşkuya düşen İngiltere, sözde yeni önerilerle, Ankara Hükümetiyle temas yolları arar. İstanbul'daki İngiliz temsilcileri buna karşı çıkarlar. Ryan, Yüksek Komiser Vekili Rattigan'ın da "tamamen katıldığı çok gizli" bir notu Londra'ya yollar:

"Kemalistler... Milli Misak'tan başka birşeyi kabul etmek niyetinde değiller. Türkiye'deki bütün yabancı nüfuzunu silip süpürmek istiyorlar. Eski Osmanlı topraklarında ve Kafkaslar'da siyasal nüfuz kurarak Türk hegemonyasını yeniden sağlayacaklardır." Türklerle konuşulmamalıdır.

İngiltere Hükümeti, General Harington'un yine de bir zemin yoklaması yapmasını kararlaştırır. Fakat Mustafa Kemal, Milli Misak'tan bir santim ayrılmaz. 7 Temmuz 1921'de Harrington'a "Milli sınırlarımız içinde ekonomik, politik, kültürel, mali, askeri, hukuki tam bağımsızlık" diye yazar.

Yüksek Komiser Vekili Rattigan, küplere biner. İzzet Paşa'ya gider, orada bulunan Ankara Hükümeti'nin İstanbul Temsilcisi Hamit Bey'in yüzüne şöyle haykırır:

"Nasıl olup da Mustafa Kemal, milli sınırlar içinde Türkiye'nin tam bağımsızlık ilkesini İngiltere'nin önceden tanımasını isteyebiliyor? Böyle bir istekte bulunan Kemalistler akıllarını kaçırmış görünüyorlar."

Vahdettin'in Dışişleri Bakanı İzzet Paşa, Rattigan'ın sözlerini tamamlar:

"Görüyorsunuz, ben size bu çocukça bir çılgınlıktır dememiş miy-

dim? Bir Büyük Devlet, böyle birşeyi nasıl kabul eder?"

Fakat o günlerde aynı İzzet Paşa, ABD Yüksek Komiseri Amiral Bristol'e şunu söyleyecektir:

"Ankara, ülkenin kaynakları üzerinde pazarlığa girişmemek politikasında kesin bir tutum içindedir ve bu egemen düşünce, Bekir Sami'nin Fransız ve İtalyanlarla yapmış olduğu antlaşmaların onaylanmayışının ana nedenidir."

İngiltere, Mustafa Kemal'in Milli Misak isteğini "bütünüyle kabul edilmez nitelikte" bulur ve Fransız Yüksek Komiseri de "akıl almaz şeyler" der ve isteklerin "ceffelkalem reddedilmesi gerektiğini" söyler. İtalya ise, Üçlü Anlaşma ile Türkiye üzerinde kazanmış olduğu haklardan vazgeçemiyeceğini bildirir. Önerilerinin kabul edilemiyeceğinin ve Milli Misak ilkeleri üzerinden Müttefiklerin görüşmelere girişemiyeceklerinin Mustafa Kemal'e açıkça anlatılmasını ister. Lord Curzon, Mustafa Kemal'in Harington'a Milli Misak'tan söz eden cevabını, "düşmanca ve adeta küstahça bir davranış" sayar.

Böylece temaslar sonuçsuz kalır, Yunanlılar Sakarya'ya doğru ilerlerler. Sakarya yenilgisinden sonra, Yunanlıların artık Kemalist hareketi ezemiyeceği kesinlikle anlaşılır. İngiltere yeniden arabuluculuğa yönelir. Fakat Milli Misak hâlâ reddedilmektedir. Lord Curzon, ancak bu günlerde ilk kez, Milli Misak'ı İngillizceye çevirterek Bakanlar Kurulu'na sunar! Lloyd George Hükümetinin Milli Misak'ın ne olduğunu öğrenmesi için İnönü ve Sakarya zaferlerinin kazanılması gerekir! Ama Lord Curzon, yine de Milli Misak'a aldırış etmez.

7 Ekim 1921 tarihli, Hükümete sunduğu muhtırasında özetle şöyle der:

"Müttefikler ve Türkiye'yi ilgilendiren sorunların başında, Sevr Antlaşması'nın ekonomik ve mali hükümleri bulunmaktadır. Müttefikler, Sakarya'dan önce bu alanda bazı ödünler vermeyi düşünmüşlerdir. Müttefikler, Mart ayında Londra'da önerilen ödünlerden daha ileri gidebilirler. Ama daha çok, ayrıntılarda ödün verilebilir. Sevr Antlaşması'yla Türkiye'nin yüklendiği mali ve ekonomik yükümlülükler kalacaktır."

Atatürk, Fransızlara Tam Bağımsızlığı Anlatıyor

Bu arada Fransızlar, reddedilen Bekir Sami Anlaşması'ndaki hükümleri, Ankara Hükümetine kabul ettirme çabasındadırlar. "Türk dostu"

diye bilinen Franklin Bouillon, Ankara'ya gelir. Atatürk'le görüşmeler yapar. Atatürk, bu görüşmeleri şöyle anlatır:

"Ben, bizim için temel noktanın Milli Misak kapsamı olduğu ilkesini ortaya koydum.

Franklin Bouillon... Londra'ya giden delegelerimizin (Bekir Sami) Milli Misak'tan söz etmediklerini, Milli Misak'ın ve milli hareketin değil Avrupa'da, daha İstanbul'da bile değerlendirilmemiş olduğunu söyledi.

Ben, verdiğim karşılıklarda dedim ki: Londra'ya giden Delegeler Kurulumuzun Başkanı, bundan söz etmemişse, verdiğimiz direktif ve yetkilere göre iş görmemiş demektir. Yanlış iş görmüştür... Avrupa'nın Milli Misak'ı bilmemesi düşünülemez. Avrupa, 'Milli Misak' terimini öğrenmemiş olabilir, ama yıllardan beri kan döktüğümüzü gören Avrupa ve bütün dünya, şu kanlı çarpışmaların neden ileri geldiğini elbet düşünmektedir. Milli Misak'ı ve milli hareketi İstanbul'un bilmediği yolundaki sözler ise, doğru değildir. İstanbul halkı, bütün Türk Milleti gibi, milli hareketi bilmektedir ve ondan yanadır. Ona karşı olan ve bilmiyor görünen kişi ve uyrukları azdır ve milletçe bilinmektedir.

Franklin Bouillon, Bekir Sami Bey'in direktif ve yetki dışında iş görmüş olduğu yolundaki sözlerim üzerine dediler ki: 'Bunu açığa vurabilir miyim?' Söylediklerimi istedikleri yerlere bildirebileceğini ve anlatabileceğini söyledim. Franklin Bouillon, Bekir Sami Bey'le yapılan anlaşmadan ayrılmamak için özürler ileri sürerken, Bekir Sami Bey'in bir Milli Misak olduğundan ve onun sınırı dışına çıkamıyacağından söz etmediğini, eğer söz etseydi o zaman ona göre görüşülüp gereğince iş yapılabileceğini, ama şimdi işin güç olduğunu söyledi ve 'Kamuoyu, bu Türkler, delegeleri aracılığıyla bundan niçin söz etmemişler de şimdi yeni yeni işler çıkarıyorlar' diyecektir, dedi.

Milli Mücadelenin Özü

Uzun görüşme ve tartışmalar sonunda, Franklin Bouillon, ilkin Milli Misak'ı okuyup anladıktan sonra görüşmek üzere, görüşmelerin geriye bırakılmasını önerdi. Ondan sonra, Milli Misak'ın maddeleri baştan sona değin birer birer okunarak görüşüldü ve tartışıldı. Üzerinde en çok durulan nokta, kapitülasyonların kaldırılması, bağımsızlığımızın tam olarak tanınması ile ilgili madde oldu. Franklin Bouillon, bu sorunların

incelenmeye ve düşünülmeye değer olduğunu söyledi. Ben, buna karşılık verdim. Söylediklerimin özeti şuydu: 'Tam bağımsızlık, bizim bugün üzerimize aldığımız görevin özüdür. Bu görev, bütün millete ve tarihe karşı yüklenilmiştir. Bu görevi yüklenirken ne ölçüde yapılabileceği üzerinde, hiç kuşkusuz, çok düşündük. Ama sonunda edindiğimiz kanı ve inanç, bunda başarı sağlayabileceğimiz yolundadır. Bu işe böyle başlamış kişileriz. Bizden öncekilerin yaptıkları yanlış işler yüzünden milletimiz sözde bağımsızdı ama gerçekte bağımlı bulunuyordu. Şimdiye değin Türkiye'yi, uygarlık dünyasında kötü gösteren neler düşünülebilirse hep bu yanlışlıktan ve hep bu yanlışlığı sürdürmekten doğuyor. Bu yanlışlığı sürdürmek, yüzde yüz, ülkenin ve milletin bütün onurundan ve bütün yaşama yeteneğinden uzaklaşması ve yoksun kalması sonucunu doğurabilir. Biz, yaşamak isteyen, onuruyla ve şerefiyle yaşamak isteyen bir milletiz. Bir yanlışlığı sürdürmek yüzünden bu niteliklerden yoksun kalmaya katlanamayız. Okumuş, okumamış herkes, bütün milletimiz, belki işin içindeki güçlükleri iyice kavramaksızın, bugün yalnız bir nokta etrafında toplanmış ve sonuna dek kanını akıtmaya karar vermiştir. O nokta, tam bağımsızlığımızın sağlanması ve sürdürülmesidir. Tam bağımsızlık demek, elbette politika, maliye, ekonomi, adalet, askerlik, kültür... gibi her alanda tam bağımsızlık ve tam özgürlük demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk, milletin ve ülkenin gerçek anlamıyla bütün bağımsızlığından yoksunluğu demektir.

Biz bunu sağlamadan ve elde etmeden barışa ve esenliğe erişeceğimiz kanısında değiliz. Görünüş ve yöntem bakımından barış yapabiliriz, anlaşma yapabiliriz, ama tam bağımsızlığımızı sağlamayacak olan bu gibi barışlar ve anlaşmalarla milletimiz hiçbir zaman canlılığa ve esenliğe erişemiyecektir. Belki, silahlı çarpışmasını bırakarak yıkıma sürüklenmeye yol açmış olacaktır. Eğer milletimiz bunu kabul etseydi, bunu kabul edecek nitelikte bulunsa idi, iki yıldan beri savaşmak hiç de gerekli değildi."

Ne var ki, Franklin Bouillon, bu görüşleri anlayacak ve kabul edecek durumda değildir. Görüşmeler bir sonuca varmadan kesilir. Franklin Bouillon geri döner. Ankara'ya yeni- den Sakarya zaferi kazanıldıktan sonra gelecektir.

"Toprak Değil, Ekonomik Bağımsızlık İstiyoruz"

Fakat Franklin Bouillon ile anlaşmak bu kez de kolay olmayacaktır. Fransız Temsilcisinin kapitülasyonların kalkabileceğine aklı yatmamaktadır. Fethi Okyar'la birlikte görüşmeleri yürüten o günlerdeki Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Tengirşenk, anılarında şöyle yazar:

"Çok uğraştık. Hayli çetin ve sert evreler de geçirdik. Örneğin, biz azınlıkların hakları sorununda Milli Misak'taki formülümüzden ayrılmıyorduk, ayrılamazdık. Bir gün Franklin Bouillon çok kızdı. Bana:

- Siz kapitülasyonları kaldıracağınızı mı aklınızdan geçiriyorsunuz? dedi. Ben de:

- Milli Mücadele arazi için yapılmıyor. Osmanlı topraklarının dörtte üçünü oralardaki halkın iradesine bıraktık. Biz ancak bağımsızlık için mücadele ediyoruz. Zaman zaman sert meclis dediğiniz Büyük Millet Meclisi kapitülasyonların kalktığının devletlerce kabulünü görmedikçe kılıcını kınına koyamaz, cevabını verdim.

Fethi Okyar Tuzağa Düşüyor

Bunun üzerine görüşmeyi kestik. Ben gittim, üç gün hastayım diye evden çıkmadım. Üçüncü gün Bakanlar Kurulu toplandı. "Paşa seni istiyor" diye haber geldi, gittim. O zamanki Meclis binasının başkanlık odasında arkadaşlar toplanmışlardı. Mustafa Kemal Paşa, Başkanlık makamında idi. Görüşmeyi açtı:

- Fethi Bey, bir formül kabul ettirmiş. Okusun da dinleyelim, dedi.

Fethi Bey formülü okudu. Azınlıklara her hususta çoğunluğun haklarına eşit haklar sağlanıyordu. Fethi Bey:

- Herkes kanun gözünde eşit ve aynı haklara sahip değil mi? diye açıklamalar yaptı.

Hemen arkasından Reis Paşa, formülü oya koydu. Arkadaşların hepsi kabul ettiler. En sonra:

- Sen ne diyorsun Dışişleri Bakanı? diye benim oyumu sordular. Ben:

- Arkadaşlar oybirliği ile formülü kabul ettiler. Bu kararı yürütecek ve uygulayacak bir başka Dışişleri Bakanı bulunmasını rica ediyorum, dedim.

Reis Paşa - Neden siz bu formülü beğenmiyorsunuz?

Ben - Evet Paşam, beğenmiyorum.

Reis Paşa - Neden?

Ben - Çünkü Paşa Hazretleri, Fethi Bey'in söz konusu buyurdukları hukuk eşitliği, medeni hukuktadır. Bu yönden söyledikleri tamamen doğrudur. Fakat uğraştığımız bireylerin hukuku değil, cemaatin hukukudur, yani siyasal hukuktur. Örneğin çoğunluğa mensup bireylerle azınlıktan olan bireylerin karşılıklı oturdukları yerlerde azınlığın, yani azlık topluluğun bir oran çerçevesinde olsun polis ve jandarması, şehir, kasaba ve köy yönetimlerinde kendini temsil ettirmek hakkı olacak mıdır?

Reis Paşa - Hayır... Bu, söz konusu değildir.

Ben - İşte bu nedenle arkadaşlarımdan ayrılıyor, formülü kabul etmiyorum.

Reis Paşa - Öyle ise, Dışişleri Bakanı ile arkadaşları arasında bir sorunda anlaşmazlık var. Bunun çözülmesi, şimdiki kanunumuza göre, Meclis'e aittir. Görüşme son bulmuştur.

Hepimiz ayağa kalktık. Odadan çıkıp Meclis'e gidiyorduk. Mustafa Kemal Paşa, beni yanına çağırdı. Yavaşçacık:

- Fethi Bey'i delegelikten çekin. Bundan sonra siz yalnız konuşursunuz, dedi."

Meclis, Yusuf Kemal'e hak verir ve Franklin Bouillon'a azınlıklar konusundaki Milli Misak maddesi olduğu gibi kabul ettirilir. Bekir Sami tarafından kabul edilen ekonomik imtiyazlar, Antlaşmadan çıkartılır. Bir mektupla, Fransa'ya imtiyaz vaadlerinde bulunmakla yetinilir. Güney sınırımızdan ise bir miktar özveride bulunulur. Asıl mücadele, Lozan'da verilecektir.

İtalyan Dostluğunun Ödenmiyen Faturası

Ankara Antlaşması'yla Müttefik Cephe'de meydana gelen bu bölünme üzerine Curzon harekete geçer. 30 Aralık 1921 günü İngiliz Kabinesi'nce onaylanan Türkiye'yle barış programını, İtalya ve Fransa'ya sunar. İngiltere, Sevr Antlaşması'nın mali hükümleri ile adli ve ekonomik hükümlerinde, bazı değişiklikler yapılabileceğini ileri sürer. Ayrıntılarda ödün vererek, esasta eski ekonomik düzeni koruma umuduyla başka noktalarda İngiltere'den ayrıldığı halde, Fransa bu görüşlere katılır. İtalya ise, yalnız bu noktada İngiltere'den ayrılır. İtalya'nın en çok üzerinde durduğu bir tek ana konu vardır: Üçlü Anlaşma konusu. Türkiye'yi ekonomik nüfuz bölgelerine ayıran ve İtalya'ya geniş bir nüfuz bölgesi tanıyan bu anlaşma, İtalyan çıkarları

bakımından son derece önemli sayılmaktadır. İtalyan Muhtırası, Üçlü Anlaşma ile kazanılan hakların bir savunması niteliğindedir.

22 Mart 1922'de İtilaf Devletleri Dışişleri Bakanları Paris'te toplandığında, İtalya yine Üçlü Anlaşmanın İtalya için "yaşamsal önem taşıdığını", İtalya'nın bu konuda ısrar edeceğini söyler. Osmanlı İmparatorluğu'na karşı kazanılmış zaferden İtalya'nın tek kârı, Üçlü Anlaşma'dır. İtalya, Fransa ve İngiltere gibi "manda" toprakları almamıştır. Fransa bu konuda Türkiye'nin kabul edebileceği bir uygulama biçimi bulunması gerektiğini belirterek, İtalyanlara hak verir.

Bu masa başı pazarlıkları sonuçsuz kalır. Bu kez İtalya, Türk-Yunan Savaşı'nda arabuluculuk yapıp, ekonomik ayrıcalıklar koparmaya çalışır. Ağustos 1922'de arabuluculuk için İtalya'nın Ankara'ya gönderdiği nota, tam bir bezirgânlık örneğidir. Notada Ankara Hükümetine sorular yöneltilmektedir:

"- Türkiye, kapitülasyonların kalkmasına karşılık olarak ne verebilir?

- Kapitülasyonlar kalkarsa, Türkiye nüfuz bölgelerinde değişiklik yapacak mıdır?

- Gizli madde: İtalya, hangi petrol imtiyazlarını alacaktır?"

Hortlayan Mandacı Zihniyet...

Bu sırada asıl büyük tehlike, içerden gelmektedir. Rauf Orbay'ın perde arkasından liderlik ettiği İkinci Grup, "Yunanlıları denize dökemeyiz. Ordumuzun saldırı gücü yoktur. Uzlaşalım. İngilizler de uzlaşmak istiyor" propagandasını etkili biçimde yapmaktadır. Bu propagandanın kaynağı İstanbul Hükümeti ve İngiltere'dir. Milli Misak bir kenara bırakılacak, tam bağımsızlıktan vazgeçilecek ve İtilaf Devletleri ile uzlaşılacaktır.

Atatürk, 4 Mart 1922 günü Meclis'in gizli oturumunda, "Türk Milletinin kendi kendine bağımsızlığını elde edemiyeceğine inanan ve dün şunun bunun mandasını istemekte direnenler" diye nitelediği uzlaşıcılara şu unutulmaz cevabı verir:

"Kurtuluş için... bağımsızlık için eninde sonunda düşmanla, bütün varlığınızla vuruşarak onu yenmekten başka karar ve çare yoktur ve olamaz. '... Ordu ile, savaş ile, inat ile bu işin içinden çıkılamaz' biçimindeki kaynağı dışarıda bulunan öğütlere uymakla bir vatan, bir millet bağımsızlığı kurtarılamaz. Tarih, böyle bir olay yazmamıştır. Bunun tersini düşünerek hareket edeceklerin, acılı sonuçlarla karşılaşacakları

kuşkusuzdur. İşte böyle yanlış görüşlü, yanlış anlayışlı kişiler yüzünden, Türkler, her yüzyıl, her gün, her saat biraz daha gerilemiş, biraz daha çökmüştür. Bu çöküş, yalnız maddesel olsaydı hiçbir önemi yoktu. Ne yazık ki, çöküş ahlaki ve manevi değerleri de kapsamış görünüyor. Hiç kuşku yok ki, bu büyük memleket, bu koca milleti dağılıp yok olma uçurumuna sürükleyen başlıca neden bu olmuştur.

Efendiler, maddi ve özellikle manevi çöküş, korku ile... aciz ile başlar. Aciz ve korkak insanlar, herhangi bir felaket karşısında milletin de hareketsizliğe sürüklenmesine ve bir kenara çekilip kalmasına yol açarlar. Aciz ve duraksamada öylesine ileri giderler ki, sanki kendi kendilerini alçaltırlar. Derler ki: Biz adam değiliz ve olamayız! Kendi kendimize adam olamayız. Biz varlığımızı kayıtsız şartsız bir yabancının eline bırakalım. Balkan Savaşı'ndan sonra milletin, özellikle Ordu'nun başında bulunanlar da, başka biçimde, ama gene bu zihniyeti izlemişlerdir.

Türkiye'yi böyle yanlış yollarda dağılma ve yok olma uçurumuna sürükleyenlerin elinden kurtarmak gerekir. Bunun için bulunmuş bir gerçek vardır, ona uyacağız. O gerçek şudur: Türkiye'nin düşünen kafalarını büsbütün yeni bir inançla donatmak... Bütün millete sağlam bir maneviyat vermek..."

Ankara'da Meclis'te yıpratıcı günlerden sonra, Türk Ordusu saldırıya geçer ve düşmanı denize döker. Bunu Lozan'da verilen bağımsızlık mücadelesi izler.

Lozan'da Ekonomik Bağımsızlık Savaşı

Türkiye, Lozan'a arazi sorunlarını çözmekten çok, tam bağımsızlığını kabul ettirmek için gitmiştir. Arazi sorunlarında daha kolay ödün vermiş, ekonomik bağımsızlıkla ilgili sorunlarda direnmiştir. Nitekim Türkiye, askeri ve iktisadi bakımdan büyük önemi olan Musul'un kazanılması için Lozan'da savaş vermekten kaçınmayı kolayca kabul etmiştir. İsmet Paşa, görüşmelerin kesilmesi olasılığı belirince, "Musul'dan vazgeçerek yeni bir barış olanağı aranmasını istemiştir. Ankara, Musul'un Antlaşma dışı bırakılmasını kabul etmiştir. Sonradan Yunan Tazminatı karşılığı olarak alınan Karaağaç'ın dahi yitirilmesine Türkiye razı olmuştur. O günlerde tek dostumuz bulunan Sovyetler Birliği'ni de gücendirmek pahasına, Boğazlar ve Marmara Denizi'ni savunmasız bırakmaya, Boğazları milletlerarası bir komisyonun yöne-

timine vermeye "evet" demiştir. Ama ekonomik bağımsızlık konusunda, sonuna kadar savaş vermiştir.

İsmet Paşa, Büyük Millet Meclisi'nin 27 Şubat 1923 tarihli toplantısında, bu tutumu güzel anlatır:

"Düşündük ki, sağlayacağımız sınırı daha büyük ve daha geniş herhangi bir vatanda yaşamımız güven altına konamıyacaksa, esaslı bir Türk vatanı nerede olacaksa, onun içinde özgür ve bağımsız bir millet gibi yaşamayı yeğ tutmalıyız. İşte bu esas üzerine yürüyerek şu sonuca vardık: Arazi sorununda Milli Misak ile uzlaştırılabilir bir çözüm biçimi bularak Müttefiklerin isteklerini karşılayalım. Arazi sorununda uzlaşıcı olan bu tutumumuza karşılık, ekonomi, maliye ve idare sorunlarında yeniden harekete geçerek çıkarlarımızı en büyük ölçüde sağlamaya çalışalım."

İtilaf Devletleri, Türkiye'yi, imtiyazlı yabancı sermaye egemenliğinde açık pazar koşullarında tutmak istemişlerdir: Düyun-u Umumiye yönetimi kalacak; Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu borçlarını yüklenecektir. Osmanlı kanununa göre kurulmuş ve bu nedenle de Osmanlı sayılan şömendöfer, rıhtım, liman vb. gibi imtiyazlı şirketlere Antlaşmada yer verilecek, bunlar böylece yabancı muamelesi görecektir. İmtiyazlı şirketlere zarar ziyan ödenecek, tarifeleri yükseltilecektir. Zarar ziyan yerine imtiyaz süreleri azaltılabilecektir. İstanbul Hükümetinin Mütareke'den sonra imzaladığı, Menderes bölgesinde İtalyanlara tanınan geniş imtiyazlar, bankalardan alınan avanslar, Tütün Rejisi ile temettü paylaşması gibi sözleşmeler tanınacaktır. Anadolu Şömendöferleri'ni Türkiye satın alacak, ama bunu Fransa, İtalya, Türkiye ve İngiltere hükümetlerinin yüzde yirmibeşer paya sahip bulunduğu bir şirket işletecektir. Müttefik devletlerin uyrukları Türk mahkemelerinde yargılanacaklar, fakat bu mahkemelerde yargıçların çoğu yabancı olacaktır. Türkiye, antlaşmayla saptanan gümrük vergilerine dokunamıyacaktır. Yabancı girişimler, Türk girişimleriyle eşit muamele görecektir. Türkiye kendi milli sanayiini geliştirmek için, vergi kolaylıkları ve primler veremiyecektir. Verirse, yabancı şirketler de bundan yararlanacaktır. Yabancılar, ülkemizde serbestçe yerleşebilecekler ve her türlü işi yapabileceklerdir. Rumlar ve Ermeniler, Müttefik ticaretinde eskisi gibi aracılık edeceklerdir.

Türkiye bunları kabul ettiği takdirde, Müttefik Devletleri ona borç da verecekler, Türkiye böylece kalkınacaktır. Lord Curzon, bütün bunları Türkiye'nin çıkarlarını düşünerek istediklerini ileri sürecektir! Lord Curzon'un 28 Aralık 1922 günü yaptığı konuşmanın tutanağı, ibretle okunacak bir belgedir:

"Lord Curzon, Türk Temsilci Heyeti'ne son bir görüş sunacaktır. Türkiye'nin refahının, büyük ölçüde yabancıların yaptığı ticarete dayandığı tartışılamıyacak bir gerçektir. İngiliz, Fransız, Rum, Ermeni vb. büyük iş evleri, İstanbul'da ticaret ilişkilerine girişmişler ve burada büyük sermaye yatırımlarında bulunmuşlardır. Bir yandan kendileri zenginleşirken, öte yandan Türkiye'nin refahına ve zenginleşmesine de büyük katkılarda bulunmuşlardır. Türkiye, yargı sisteminde bir değişiklik yapmayı önermekten kaçınırsa ve İsmet Paşa'nın şimdi yaptığı gibi, bu yoldaki her tasarıya kesin bir redle karşı çıkmaktan vazgeçmezse, bütün ekonomik sistemin çökmesine yol açabilir. Lozan Konferansı'ndan az bir süre önce, Türkiye ve İstanbul ile ilişkileri olan birçok tacir, Londra'da biraraya gelmiştir. Bu toplantı sonunda şu açıklamayı yapmışlardır: Kapitülasyonların kaldırılması sonucu olarak, iş evleri ve kurumları Türk makamlarınca denetimden geçirilecekse, kendileri de, dürüst olmayabilecek suçlamalar üzerine, Türk yargıçlarının buyruğu ile Türk Mahkemelerinin önüne çıkartılmak tehlikesiyle karşılaşacaklarsa, mahkeme kararını beklerken Türk cezaevlerinde tutuklu kalmak, canları için olmasa bile, sağlıkları bakımından çok kötü sonuçlar yaratabilecek koşullar altında uzun bir süre alıkonmaları ve sonunda daha da uzun bir hapis cezası ile karşılaşmaları gerekecekse, içlerinden hiçbiri Türkiye'ye dönmeyecektir.

Türk Delegasyonu, Lord Curzon'un İngiliz ya da yabancı tacirlerin davalarını savunmuş olduğunu sanabilir; oysa hiç de böyle değildir. Lord Curzon'un söyledikleri, kim olursa olsun, yabancılar kadar -belki onlardan da çok- Türkiye'nin gelecekteki refahını ilgilendirmektedir. Türkiye, ekonomik bakımdan hiç de bağımsız bir ülke değildir, salt kendi kaynaklarına dayanarak gerekli düzeyde bir varlık sağlayamaz. Türk ekonomisinin başlıca kollarından biri olan tarım, kuşku yok ki, büyük bir gelişme göstermeye elverişlidir, fakat, Türkiye, makinaları, taşıtları, yolları, demiryolları, vagonları, lokomotifleri vb. olmaksızın

gelişemez. Türkiye, uygar bir yaşayış için gerekli birçok maddeleri yurda getirmeksizin, kendisini bile besleyemez. XX. yüzyılın bütün gelişmesi, sanayi kaynaklarının geliştirilmesine bağlıdır. Oysa Türkiye, yabancı yardımı olmaksızın bir sanayi ülkesi durumuna gelemez. Türk halkı, maden sanayii, işlenmiş maddeler sanayii gibi alanlara kendini verebilmek için gerekli teknik yeteneklerle ticaret yeteneklerinden yoksundur. Bu yüzden de ya işlenmiş maddeleri yurt dışından getirmek, ya da kendi sanayi kollarının geliştirilmesi için yabancı sermayelere çağrıda bulunmak zorundadır. Avrupa tacirlerine ve kendisi için gerekli tecrübeli teknisyenlerle ülkesinde dolaşacak gezginci tacirlere, orada yaşama olanağı sağlayacak bir yargı örgütü olmadıkça, Türkiye, yavaş yavaş refah içinde bir büyük millet durumuna değil, fakat Asya'nın ıssızlıkları içinde yitik düşmüş bir küçük ülke durumuna dönüşecektir."

Dış Yardımsız Yaşıyamazsınız...

Fransız Delegesi Bompard, "Sizi yalnızlıktan kurtarmak için kapitülasyon istiyoruz" diyerek, Lord Curzon'u tamamlayacaktır:

"M. Bompard Türk Delegasyonu'nun ülkesinin egemenliğini koruma yolunda açıkladığı isteğin sonunda Türk bağımsızlığını sağlamaktan çok, Türkiye'yi yalnız bırakmasından korkmaktadır. Bu yalnızlık, Türkiye'nin XV. ve XVI. yüzyılda kendi başına yaşadığı durumdur; bu duruma son vermek içindir ki, Muhteşem Sultan Süleyman (Kanuni), Türkiye'ye Avrupa ile ilişki kurma olanağı sağlamak amacıyla kapitülasyonlar rejimini kabul etmiştir."

Sir Horace Rumbold, "Türk bağımsızlığı konusuna ilişkin cümlelerle oyalanılmamasını" isteyecek ve "kapitülasyonlar olmazsa, borç para bulamazsınız" tehdidini savuracaktır:

"İzmir'de ticaret artık ortadan kalkmıştır. İstanbul'da İngiliz uyrukları öyle kaygı içindedirler ki, şimdiden önemli iki ticaret evi kapılarını kapatmayı düşünmektedir. Dış ticaret ve gümrük gelirleri azalmaktadır. Acaba Türk Delegasyonu, ticaretin gerçekten tümüyle durmasını mı istemektedir? Fakat, hepsi bu kadar da değildir, sorunun başka bir yönü de vardır.

Dünyanın en büyük imparatorluklarından birinin temsilcisi (Japonya), kapitülasyonlar rejiminden kurtulmak için, ülkesinin yirmi yıl uğraşmasının gerekli olduğunu söylemekten çekinmemiştir. Türk Hükümeti, kendisini, bu büyük imparatorluktan daha mı ileri saymak-

tadır? Başkan (Rumbold) bu kanıda değildir.

Milli Sanayi Korunamaz...

Türk itibarı öyle sarsılacaktır ki, bunun ilk kurbanı da Türkiye olacaktır. Türkiye, Avrupa'nın mali yardımına ihtiyaç duymayacak mıdır? Yabancılara garantiler vermeye yanaşmadıkça, beş para bulabileceğini beklememelidir."

Fransız temsilcisi Serruys, milli sanayii geliştirme umuduyla Dünya Savaşı sırasında İttihatçılar tarafından çıkarılan Sanayi Teşvik Kanunu'nun kaldırılmasını istemektedir:

"Büyük Devletler, kimi yeni devletlerce başvurulan ve kuşaklar boyunca oralarda sanayi kurmuş yabancıları yarışamıyacakları bir duruma sokmak ve yıkmaktan başka bir sonuç vermemiş olan, bu gibi ekonomik denemeleri pek iyi bilmektedirler. Hiçbir devlet, uyruklarının bu biçim serüvenlerle yeniden karşılaşmasına göz yumamaz."

ABD Temsilcisi Gillepsie, Amerikalı kişi, kurum ve şirketler, Türk kişi kurum ve şirketlerine tanınan bütün haklardan yararlanacak buyurmaktadır:

"Kurulacak yeni rejimin, en azından yalnız en çok gözetilen millet rejimini değil, Türkiye'nin kendi uyruklarına ticarette, iş hayatında, eğtimde, hayır ya da din işlerinde tanıdığı ticaret, meslek ve yönetim konularındaki bütün ayrıcalıklardan yararlanmayı kapsaması da gereklidir."

Ekonomik Bağımsızlık İçin Yeniden Savaşa Hazırız...

İsmet Paşa, Lozan'da bir takım ödünler vermekle birlikte, yukarıda belirtilen ekonomik sömürgeciliğe karşı direnmiştir.

Lord Curzon, Ocak 1923 sonunda, Fransa, İtalya ve ABD'yi de safına alarak, bir barış antlaşması taslağı sunmuş ve "ya olduğu gibi kabul edersiniz, ya barış olmaz" ultimatomu savurmuştur. Türkiye, 4 Şubat'a kadar evet ya da hayır diyecektir. Ankara, İsmet Paşa'ya 3 Şubat'ta "bir karşı taslak sunun, barışın bizim taslağımız çerçevesinde yapılacağını ilan edin, kabul etmezlerse Ankara'ya dönün" direktifini verir. Mustafa Kemal Paşa, kesin konuşur:

"İtilaf Devletleri temsilcilerinin verdikleri barış taslağını kabul olanağı yoktur. Çünkü içinde doğrudan doğruya bağımsızlığımızı bozan hükümler var. Eğer İtilaf Devletleri bize bu taslağı kabul

ettirmekte direnirse, o halde memleketimiz, Hükümetimiz ve Meclisimiz için savaş zorunluluğu doğar."

Lozan'da "ya evet, ya hayır" ultimatomuna rağmen, İtilaf Devletleri, son dakikaya kadar pazarlığı sürdürecekler, fakat İsmet Paşa'yı ekonomik bağımsızlık sorununun özünde ödün vermeye razı edemiyeceklerdir. Görüşmeler, yarıda kesilecektir. Kesinti üzerine İsmet Paşa gazetecilere, şunu şöyler:

"Ben özveriyi son sınırına vardırdım. Toprak sorunlarının hepsi çözüldü. Bu sorunlarda kendi zararımıza ve Müttefiklerin yararına kararlar aldık. Azınlıklar sorununu Müttefiklerin dilediği gibi çözdük. Kapitülasyonlar rejiminin haksız olduğunu, kaldırılması gerektiğini herkes teslim etti. Oysa, Müttefikler, son zamana kadar bu kapitülasyonları biçimde kaldırarak yerine kayıtlar koymaya çalıştılar: Sonunda, bu sorunda da her aklı başında insanın yeterli sayacağı bir çözümü kabul ettik.

Ekonomik sorunlarda adil, meşru olan herşeyi kabul ettik. Biz namuslu borçlularız. Düyun-u Umumiye yönetiminin çalışmalarının devamına razı olduk. Ekonomik ve mali sorunların çoğunu Müttefiklerin lehine çözdük. Bu sorunlardan birkaçı kalıyor. Bunları kabul etmedim. Örneğin bana diyorlar ki: Sizin haberiniz olmadan başkalarının yaptığı sözleşmeleri imza ediniz! Hangi imtiyazları, hangi sözleşmeleri? Bunları, kim vermiş, nasıl ne biçim vermiş? Hangi koşullar içinde vermiş? Bilmiyorum ki, imza edeyim. 'Bunları bana gösteriniz, inceleyelim' dedim. 'Hayır, şimdiden, görmeden, bilmeden, anlamadan imza ediniz' dediler. Kurtuluş Savaşı sırasında, İstanbul işgal altında iken, Müttefikler bazı sözleşmeler imzalamışlar, bazı imtiyazlar almışlarsa bunlar bizim meçhuldür. 'İmza ediniz!' Niçin? Reddettim.

Sonra memleketimizde birçok şirketler var. Bunlar Osmanlı kanunlarına göre kurulmuştur. Şimdi bunları yabancı şirket saymak istiyorlar. Bu takdirde, yabancı olarak memleketimize gelecek girişim sahiplerine bundan sonra tüccar muamelesi değil, sefir muamelesi yapmak gerekecek! Bu durum hem bize, hem onlara zararlıydı. Bunu da reddettim.

Büyük özverilerde bulundum, her şeyi kabul ettim, fakat memleketin ekonomik tutsaklığını reddettim."

Atatürk, "Başka Ekonomi Gelir" Diyor

Tam o günlerde Atatürk, ekonomik tutsaklığı reddederek, İzmir İktisat Kongresi'ni toplar, bağımsız bir milli ekonomi kurmanın yollarını arar. Atatürk, 17 Şubat günü, İktisat Kongresi'ni açış konuşmasında yeni devletin ekonomiye ve bağımsızlığa nasıl önem vereceğini belirtir:

"Türk tarihi incelenecek olursa, bütün yükseliş ve çöküş nedenlerinin birer ekonomi sorununda başka bir olmadığı, anlaşılır. Tarihimizi dolduran bunca başarılar kadar, bunca yenilgiler de, kazançlar gibi kayıplar da, o dönemlerdeki ekonomik durumla yakından ilgilidirler.

Yeni Türkiyemizi layık olduğu yüksek düzeye ulaştırabilmek için, en çok ekonomimize önem vermek zorundayız."

Ekonomik kalkınma, tam bağımsızlık içinde gerçekleştirilebilir. Atatürk'ün gözünde, Osmanlı Devleti siyasal bağımsızlık var diye bağımsız değildir. Bağımlıdır. Yeni Türk Devleti tam bağımsız olmalıdır:

"Osmanlı Devleti gerçekte ve uygulamada bağımsızlıktan yoksun duruma düşürülmüştü. Bir devlet ki, kendi uyruklarına koyduğu vergiyi yurdunda yaşayıp kazanan yabancılara uygulayamaz; gümrük işlerini, vergilerini ülke ve milletin isteklerine ve çıkarlarına göre düzenlemesi yasaktır. Bir devlet ki, sınırları içinde suç işleyen yabancıları yargılayamaz, cezalandıramaz. Böyle bir devlete elbette bağımsız denemez!

Devlet ve millet işlerinde karışma, bu kadarla bitmiyordu. Doğrudan doğruya günün gerektirdiği, milletin istediği birçok işlere devletin girişmek hakkı yoktu. Demiryolu yapmak, fabrika kurmak artık elinde değildi. Yabancılar, böyle girişimleri daha başlarken durdurabilirlerdi. Yaşamasını ve yönetimini kendi gücü ve kararı ile sağlamaktan yoksun bir devlete bağımsız denilebilir miydi? Devlet, bağımsızlığını çoktan yitirmişti. Osmanlı ülkesi artık yabancıların sömürgesi olmuştu. Osmanlı halkı içindeki Türk Milleti, büsbütün tutsak bir duruma düşürülmüştü."

"Biliyorsunuz ki, Milli Misak, milletin tam bağımsızlığını sağlayıp ülkenin bütünlüğünü kapsayan ve bunları bozabilecek bütün engelleri ortadan kaldıran bir and olmuştur."

"Politika ve askerlik alanındaki zaferler, ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, ekonomik kazançlarla taçlandırılmazlarsa ortaya çıkan zaferler ayakta kalamaz, tutunamazlar, az zamanda sönüp giderler. Bunun

içindir ki, en parlak zaferimizin de sağladığı, daha da sağlayabileceği meyvaları toplayıp, onlardan yararlanabilmemiz için ekonomimizin, ekonomik egemenliğimizin ve bağımsızlığımızın sağlanması ve pekiştirilmesi gereklidir."

Emperyalistlerin Bekleyişi

İşte Lozan'da görüşmeler yeniden başlarken, yeni Türk Devleti, bu ekonomik bağımsızlığı sağlamak için savaş vermiştir. Bu konuda çok yayın olduğu için Lozan görüşmeleri ve alınan sonuçlar üzerinde durmayacağız. Fakat Antlaşmayla dahi tam bağımsızlığı hemen elde ettiğimiz söylenemez: Düyun-u Umumiye kalmıştır. Hayli indirilmesine rağmen, Türkiye ağır bir borç yükü altına girmiştir. İmtiyazlı şirketler, karşılıklı görüşmelerle hayli avantajlar sağlamışlardır. Türkiye, beş yıl süreyle gümrüklerine egemen değildir. Bir Merkez Bankası bile yoktur. Bütün bunlar zaman içinde çözülecektir. Borçlar bafifletilecek, Düyun-u Umumiye yönetimi son bulacaktır. İmtiyazlı şirketler teker teker devletleştirilecektir. Türkiye, gümrüklerine ve parasına egemen olacak ve kambiyo sistemini kuracaktır. Kısaca, Cumhuriyet'in ilanından beş-altı yıl sonra, Türkiye, bağımsızlık içinde ekonomisini geliştirme olanağı elde edecektir.

Müttefikler Lozan'da bu kadarına bile, verdiklerini bir süre sonra geri alabilme umuduyla yanaşmışlardır: Fakir Türkiye borç için başvuracak, eski yarı sömürge düzeni yeniden kurulacaktır. İnönü, 1969 yılında Lozan Tutanakları'na yazdığı önsözde, bu emperyalist umutları şöyle anlatır:

"Müttefikler başka birşeye de güveniyorlardı: Yeni Türkiye, yeni bir devletin büyük reformları içinde idi. Bu reformları Türkiye bünyesinin ne kadar hazmedeceği meçhul idi ve onlar için, Konferansta yitirdiklerini yeniden elde etme fırsatını verebilecek bir olasılık idi. Bu nedenle, bir takım sürelere bağlanmış kararlarla yetinmekte sakınca görmediler. Süreler gelinceye kadar olacak olaylardan umutlu idiler.

Müttefiklerin gelecek için bir umutları da, yorulmuş, fakir düşmüş bir milletin harap olmuş memleketini onarmak için kesinlikle yardıma muhtaç olacağı, bunun için kendilerine başvurulduğu vakit, Savaş'ta ve Lozan'da yitirilmiş olan eski alıştıkları usullerin ve muamelelerin tekrar konulabileceği idi."

Başta Atatürk ve Amerikan mandasına girme görüşünü bırakarak

onun çizgisine girmiş İsmet Paşa olmak üzere tam bağımsızlıktan yana Milliciler, bütün güçlükleri göğüsleyerek bu umutları boşa çıkartırlar. Milli özel sanayi kurma çabalarının verimsizliğini kısa sürede görerek, "Planlı Devletçilik"e yönelirler. İlk Beş Yıllık Kalkınma Planı'nı güç dönemde hayli başarıyla uygularlar. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türk plancıları, ekonomik bağımsızlığın temeli olan ağır sanayii kurmaya yönelmiş yeni ve geniş kapsamlı plan hazırlıklarına koyulurlar. Toprak Reformu ve Köy Enstitülerinde, halk desteğini sağlamaya çalışırlar.

Tanzimat Tipi Bağımsızlık Anlayışı Güçlü Kaldı

Ne var ki, Tanzimat Batıcılığı tipi bağımsızlık anlayışı, Türkiye'de güçlü kalmıştır. Daha Lozan'da Türk Delegasyonunun ünlü Maliye Danışmanı Cavit Bey, borçlar konusunda İsmet Paşa'ya karşı çıkar. Osmanlı borçlarının sermaye itibariyle tamamını genç Türk Devletine yüklemek isteyen İtilaf Devletlerinin görüşünü savunur. Cavit Bey gibi geçmişte Düyun-u Umumiye Temsilciliği yapan Hüseyin Cahit Yalçın, Tanin gazetesinde, emperyalistlerin ileri sürdükleri koşullara karşı direniyor diye Türk Delegasyonunu eleştirir.

İttihatçıların sağ kanadının bu uyducu eleştirileri, Terrakiperver Parti'de toplanan Kurtuluş Savaşı liderleri tarafından da paylaşılmaktadır. Parti'nin beyni olan Rauf Orbay, 21 Ocak 1924'te Büyük Millet Meclisi'nde şu sözlerle Devrimciliği reddeder:

"Devrimlerimiz bitmiştir. Durmadan kullanılan devrim sözlerinin memleketimiz ekonomisine yaptığı kötülükler çok açıktır. Bir gazetede, devrim şöyle olmuştur, böyle olacaktır gibi sözlerin yayınlanmasının milletin ekonomisine neler yaptığını görüyoruz. Herkes bugün yeni bir devrim mi bekliyor? Hayır. Milletimizin vicdanına dayanan devrim olmuştur. Her gün birşey bekler durumda olan milletin kamuoyu karşısında, memleketin zenginliği, ekonomisi nasıl canlandırılacaktır? Artık devrim yoktur, devrim bitmiş ve yerleşmiştir."

Tam Bağımsızlığa Karşı Çıkan Kurtuluş Savaşı Liderleri

Parti Başkanı Karabekir Paşa, İzmir İktisat Kongresi'nde, Milli Misak'ın tam bağımsızlık anlayışını bir ilkokul sahne oyunu haline getirir. Parti Genel Sekreteri Cebesoy Paşa, "Batı emperyalizmi ve kapitalizmi ile işbirliği yapabiliriz" buyurur. Bu nedenlerle Kurtuluş

Savaşımıza Atatürk'le birlikte başlayan saygıdeğer liderlerin kurdukları Terakkiperver Parti, aslında, tam bağımsızlık amacı güden Milli Kurtuluş devrimimize karşı bir kuruluş olur. Parti Programında, "Ekonomik alanda serbest mesleğe, yani liberalizme taraftarız" denilir ve devletçilik, şu sözlerle reddolunur:

"Bütçesi açık, borçlarını güçlükle ödeyen bir ülke, Bütçe gelirleriyle şömendöfer, büyük kurumlar yapamaz. Bunların yapılabileceği zaman gelecektir. Partimiz şömendöfer ve kurumlarının, belli bir garantiyle yabancı sermaye tarafından yapılmasından yanadır."

Parti Genel Sekreteri Ali Fuad Cebesoy Paşa, 2 Şubat 1925 günü Bütçe görüşmelerinde bu sözleri tekrarlar.

İşte Cumhuriyet'in daha emekleme döneminde, Kurtuluş Savaşımızın ilk liderleri, bu tutumlarıyla, Atatürk'ün tam bağımsızlık ilkesine karşı çıkarlar.

Rauf Orbay, daha Başbakanlığı sırasında, Türkiye'nin kalkınmasını sömürge tipi bir imtiyaz olan Chester projesinde ve Amerikan sermayesinde görür. Orbay, Bayındırlık Bakanı iken Ankara'ya gelen ABD Temsilcisi Gillespie'ye -Temsilcinin yazdığına göre- şu dili kullanır:

"Rauf Bey, Gillespie'ye Türk Hükümeti'nin iki amacı olduğunu söyledi: Biri, savaşı başarıyla bitirmek, öbürü de Barış Konferansı'nda Türkiye'de bütün imtiyazların şimdi başkalarına ve söz gelişi Amerikalılara ayrılmış, verilmiş olduğunu söyleyebilmekti. Yine Türkiye'nin Musul üzerindeki isteğinin devam ettiğini de söylemiştir. Rauf Bey, bu bölgede Van Gölü çevresindeki petroller çok önemlidir ve herhangi bir Amerikan petrol grubunun girişimi, öncelikle işlem görecektir, demiştir.

Rauf Bey, 1923'te Başbakan iken, Chester projesini bir kurtarıcı gibi karşılar. Aynı görüşleri paylaşan Orbay'ın yakın arkadaşı Ahmet Emin Yalman, Chester'i nasıl bir kurtuluş reçetesi diye karşıladıklarını anılarında açıklar.

"Amiral Chester'in Amerika'nın çok önemli bir kişisi bulunması, kurduğu Osmanlı-Amerikan Gelişme Şirketi'nde nüfuzlu adamların ve bu arada Panama Kanalı'nı yapan ünlü General G. W. Goethals'ın yer alması herkeste tam bir güven yaratmıştı. Lozan görüşmeleri sırasında, Amerikan Hükümetinin Chester Grubu'nu destekler gibi görünmesi ve

bu grubun ciddiliği hakkında hiçbir taraftan itiraz sesi yükselmemesi, Amerika'nın Türkiye'nin ekonomik kaderine ilgi duyduğu, buraya yüzlerce milyon dolar sermaye akıtacağı ve Avrupa emperyalizminin oyunlarına karşı bizim sıkı bir yol arkadaşımız kesileceği hakkında en küçük bir kuşku bırakmıyordu."

İmtiyaz, bir kanunla onaylanmayı gerektirdiği için Nisan 1923'te Büyük Millet Meclisi'nde tartışılır. Sonraki Bayındırlık Bakanlarından Muhtar Bey,[4] Chester projesini göklere çıkarır:

"Projenin bir kusuru varsa, o da çok iyi olmasıdır."

O günün Bayındırlık Bakanı Diyarbakır eşrafından Fevzi Bey daha az coşkun değildir. Bakan, "Projenin kabulü, Doğu illerimizin gelirini çoğaltacak, işlenmemiş bir halde bulunan madenlerimizden yararlanmak olanağını sağlayacaktır" der ve onun sözlerini 9 Nisan 1923 günü Başbakan Rauf Orbay tamamlar:

"Proje sayesinde iç politikamız bakımından elde edilecek sonuç büyüktür. Hep birden sevinmemizi gerektiren hayırlı bir durum karşısındayız."

Büyük Millet Meclisi'nde 9 Nisan 1923 günü 185 olumlu ve 21 olumsuz oyla kabul edilen Chester imtiyazı, 17 Aralık 1925'te Cumhuriyet Hükümeti tarafından iptal edilerek son bulacaktır. Fakat Chester'ci zihniyet yaşayacaktır. Yukarıda gördüğümüz üzere, Terakkiperver Parti, bu zihniyeti yansıtacaktır. Fethi Okyar'ın Serbest Parti'si de aynı çizgiyi izleyecektir.

Düyun-u Umumiye ve Serbest Parti

İşin bir ilginç yanı, Serbest Parti'nin temelinde Düyun-u Umumiye sorununun bulunmasıdır. İsmet Paşa, Lozan'da en büyük kavgalardan birini borçlarımızın altın ile değil, kağıt para ile ödenmesi konusunda vermiştir. Böylece Osmanlı Devleti'nden miras kalan borçlarımız büyük ölçüde hafiflemiş olacaktı. İsmet Paşa, Fransızların ağır baskılarına rağmen, altın parayla ödemeye kesinlikle karşı çıkmıştır. Sorunun çözümü daha sonraya bırakılmıştır. Ne var ki, 1928 yılında Paris Büyükelçisi Fethi Okyar, Fransa ile borç taksitlerinin altınla ödenmesini öngören bir anlaşma imzalar. Dünya bunalımı gelip çatınca, İsmet Paşa, 1928 Anlaşması'nın uygulanmasının olanaksızlığını görür ve "Borçlar, ancak kağıt parayla ödenecektir" der.

Büyükelçi Okyar ise, kendisinin imzalamış olduğu anlaşmanın uygu-

lanmasını ister. Ankara'ya gelir ve Atatürk'e Hükümetin tutumundan yakınır.

Serbest Parti fikri, Okyar'ın zihninde bu anlaşmazlıktan doğar. Hatta Okyar, borçlar anlaşmazlığı sorununu kuracağı partinin programına almak niyetindedir. Atatürk, 7 Ağustos 1930'da İnönü'nün yanında, bu sorunu programından çıkarmak için Okyar'ı uyarır:

"- Fethi Bey, sen programından Düyun-u Umumiye'yi altın ile ödemek meselesini çıkar. Bu mesele seni zayıflatır."

Düyun-u Umumiye sorunu programdan çıkartılır, fakat Serbest Parti, yabancı sermayeden ve işbirlikçilikten yana bir kuruluş olarak doğar ve gelişir.

Bayar ve Menderes'in Demokrat Parti'si de bu çizgiyi izlemiştir. Atatürk'ün Cumhuriyet Halk Partisi'nde "tam bağımsızlık" görüşünü savunanlar, çok partili hayatla birlikte ikinci plana itilmişler, Tanzimat tipi Batıcılar egemen olmuşlardır.

Lozan'dan Ankara Antlaşması'na...

Ortak Pazar, daha sonra incelenecegi üzere, Tanzimat'ın Büyük Reşit Paşa'sının benimsediği uyducu görüşün, günümüzün koşullarında tekrarından ibarettir. 1923'te Lozan'ı imzalayan İsmet Paşa'nın 1963'te Ortak Pazar ile Ankara Antlaşması'nı imzalaması düşündürücüdür.

Atatürk Cumhuriyeti, Osmanlı Tanzimat Batıcılarının anlayamıyacağı bir tam bağımsızlık anlayışı getirmiş, bunun için başta yakın komşularla olmak üzere herkesle dostluk politikası izlemeye yönelmiş ve kalkınmanın vazgeçilmez ön koşulu olan bağımsız kalkınma olanağını elde etmiştir.

Atatürk'e göre, Kurtuluş Savaşımız'ın kan dökülerek sağlanan en büyük kazancı budur ve toprak kazançlarından çok daha değerlidir. Ne var ki, hem Kurtuluş Savaşı lider kadrosu içinde, hem de bu kadronun dayanmak zorunda kaldığı toplumsal güçler içinde Osmanlı tipi bağımsızlık anlayışından sıyrılıp gerçek millicilerin tam bağımsızlık anlayışını yaşama geçirmeye yönelecek kişi ve gruplar sınırlıdır.

Bu sınırlı millici güç, tam bağımsız kalkınma olanağını, bir yandan içeride toplumsal temelini halkçı bir doğrultuda geliştirirken, öte yandan da başta komşular olmak üzere bütün ülkelerle dostluğa dayanan bağımsız bir dış politika sayesinde ancak sürdürebilirdi. Atatürk'ün komşularla dostluğa ağırlık tanıyan, herkesle dost tarafsız dış politikası,

bu bağımsız kalkınma olanağının temel koşuludur. Atatürkçü dış politika, yalnızca Türkiye'nin güvenliğinin değil, ekonomik kalkınmasının da gereğidir.

Atatürk'ün ölümünden hemen sonra, ileride göreceğimiz üzere, gereksiz yere bu Atatürkçü bağımsız dış politikadan vazgeçildiği içindir ki, bağımsız kalkınma olanağından da vazgeçilecek ve Lozan'da gerilettiğimiz emperyalizmin izin verdiği ölçüde bir bağımsız kalkınma politikasına yönelinecektir.

Bu yönelişte, kurtuluşu İngiliz ya da Amerikan mandacılığında arayanların ve Tanzimat Batıcılığı tipi bağımsızlık anlayışından kurtulamıyanların sorumluluk payları büyüktür. Fakat bu yönelişin hikayesine geçmeden önce Rusya'daki Bolşevik İhtilali'nin Türk Kurtuluş Savaşı ile olan ilişkilerini ve solculuğun gelişmesini bilmek gereklidir. İkinci Kitap'ta bunu göreceğiz.

Dipnotlar:

1- İsmail Hami Danişmend'in hazırladığı manda isteyen muhtıra.

2- Tanzimat ve Sömürgeleşme Süreci "Türkiye'nin Düzeni" kitabımızda ayrıntılarıyla incelenmiştir.

3- "Bekir Sami Bey tarafından -hiç yetkili olmadığı halde- imza edilen ve Fransa ile Milli Hükümet arasında çatışmalara son verileceğini belirten bu anlaşmada, Fransızlar'ın silahlı çeteleriyle birlikte mücahitlerimizin de silahtan arındırılacağı, asayiş kuvvetlerimize Fransız subayları alınacağı, ayrıca Fransızlar tarafından kurulmuş bulunan asayiş kuvvetlerinin muhafaza olunacağı, boşalacak yerlerle Elazığ, Diyarbakır, Sivas illerinin ekonomik gelişmesi için yapılacak girişimlerde Fransızlar'a öncelik hakkı tanınacağı ve Ergani maden imtiyazının Fransızlar'a verileceği gibi Milli Mücadele ruhuyla kesinlikle uyuşamayacak olan bir takım hükümler de vardı." (Hasan Rıza Soyak, Atatürk'ten Hatıralar, II, s. 547)

4- Muhtar Bey, Dünya Savaşı sırasında İzmir'de milli iktisat politikası izleyen ve Türk demiryolcu yetiştirmek için bir okul açtıran İttihat ve Terakki sorumlusu Celal Bayar tarafından, imtiyazlı yabancı demiryolu şirketlerini tutuyor ve Türk demiryolcu yetiştirilmesine karşı çıkıyor diye, sokak ortasında dövdürülmüştür. Bayar, bunu övünçle yazmaktadır. (Ben de Yazdım, Cilt V, s.1561)

Bir değerlendirme

Milliyetçi-devrimci kadronun çağdaş uygarlığa ulaşma çabasının kısa bir değerlendirmesini yapmak gereklidir: Çağdaş uygarlığa ulaşma çabası, talihsiz şartlar altında yürütülmüştür. Genç Cumhuriyet, 1929 yılına kadar, dış ticaretine, gümrüklerine ve dış ödemelerine - Lozan Antlaşması şartları dolayısıyle- hakim olamamıştır. Kıt döviz kaynakları, değişmeyen bir dış ticaret yapısı içinde, varlıklı sınıfların tüketim malları ithalatına girmiştir. İleri Avrupa sanayiinden yeterince korunamayan bir ortamda, sermaye yetersizliği ve pazarın darlığı gibi engeller, devlet müdahalesiyle az çok giderilse bile, özel sanayiin bir varlık gösterebilmesi güçtü.

Sonra Dünya Buhranı gelmiştir. Buhran, ihracat ürünleriyle dışarıya bağlı ilkel bir tarım için tam bir çöküntü yaratmıştır. Çiftçi, perişan olmuş ve dış ticaret hacmi büyük ölçüde daralmıştır. Bu elverişsiz şartlarda, bir yandan Osmanlı Devleti'nden kalma borçlar ödenirken ve yaklaşan savaş karşısında Ordu'nun uçak, tank, silah vb. ihtiyacını, dış ülkelerden satın almak ve savunma harcamalarını arttırmak gerekirken, devlet eliyle sanayileşme çabasına girişilmiştir. Hatırlamak gerekir ki, Japonya, bütün kalkınması boyunca döviz sıkıntısı çek-

memiş, başından beri sanayi mamulleri ihracatçısı ve bir süre sonra da, sömürgeci devlet olmuştur. Ayrıca, çok ağır vergilere rağmen, tarımda hızlı bir gelişmeyi başarmıştır. Türkiye'de ise, devletçilik yoluyla kapitalizm kurma çabaları, Japonya'nın bu avantajlı durumuna hiçbir zaman sahip olamamış, dolayısıyla sınırlı ölçüde kalmıştır. Yine de devletçilik yıllarında, sanayileşme yolunda dikkat çekici bir başlangıç yapılmıştır. Bu kısa süreyi İkinci Dünya Savaşı izlemiştir.

İkinci Dünya Savaşı yılları, Türkiye için, ağır şartlar altında bir ölüm-kalım dönemi teşkil etmiştir. Savaşın fiziki tahribatından korunabilinişse de, iktisadi tahribatından kurtulamamıştır. Büyük bir ordunun ayakta tutulması, ekonomik kaynaklar üzerinde ağır baskı yapmıştır. İthalat olanaklarının son derece daralması, gelişme için yatırım yapmayı ve hatta mevcut makina ve teçhizatın eskidikçe yenilenmesini engellemiştir. Savaştan sonra ise, Türkiye'nin kapitalist gelişmesinde yabancı sermayeli, dış yardımlı yeni bir dönem başlayacaktır.

Milliyetçi-devrimcilerin ikinci bir talihsizliği, Kurtuluş Savaşı'nın özel şartlarında yatmaktadır. Kurtuluş Savaşı, derebeyi, toprak ağası, tüccarı ve ulemasıyla Anadolu eşrafına dayanarak yürütülmüştür. Bir işçi, bir köylü, kısaca bir halk hareketi yoktur. Ayrıca, Osmanlı bürokrasisinden kalma unsurların da handikapını taşıyan milliyetçi-devrimci kadro, kendi saflarından kopmuş ön planda kişilerin liderlik ettiği ciddi bir muhalefetle karşı karşıya kalmıştır. Bu şartlar altında, tarımdaki Ortaçağ kalıntılarını bir devrimle temelinden tasfiye edip Türk kalkınmasını sağlam bir tabana oturtmak mümkün olmamıştır. Bu ters şartlara rağmen, milliyetçi-devrimci kadro, dayandığı güçler aleyhine harekete geçmiş, fakat eşraf demirperdesini kırmaya gücü yetmemiştir. Yine de, toplumu adım adım zorlayarak, büyük işler başarılmıştır. Ama köyün, dolayısıyla Türkiye'nin kaderi değiştirilememiştir.

Tarımda kapitalizmin henüz pek az geliştiği o yıllarda, Türkiye'nin özelliğini, kapalı bir ekonomi çerçevesinde on binlerce dağınık köyde yaşayan köylü kitlelerinin pasifliği ve güvensizliği teşkil etmektedir. Yarı-sömürge Çin'de ise, daha XIX. yüzyılda güçlü köylü hareketleri görülmektedir. Meselâ, Taipings ayaklanması, bir "köylü devleti" kurmuştur. Toprak, kamunun olacak ve herkese eşit olarak dağıtılacaktır.

1853 tarihli arazi kanununa göre, kadın-erkek farkı gözetilmeksizin, aile büyüklüğü ölçü alınarak herkese toprak verilecektir. Taipings hareketi, İngiliz ve Fransız birlikleri tarafından en kanlı biçimde bastırılmıştır. Böylece büyük toprak sahipleri açıkça sömürgecilerin müttefiki olmuş, köylünün toprağa kavuşma mücadelesi, milli mücadele ile birleşmiştir. Bu nedenledir ki, Çinlilerin Atatürk'ü diyebileceğimiz Çin Cumhuriyeti'nin kurucusu Sun Yat Sen, 1907 yılında "toprağın millileştirilmesi ve eşit dağıtılması" ilkesini, programının bellibaşlı maddelerinden biri yapabilmiştir. Türkiye'de ise, Celali isyanlarından beri, can güvenliği endişesiyle, dağınık ve uzak yerleşme noktalarına çekilen köylü, hareketsizdir. Geleneksel düzenin egemen sınıflarına sığınmıştır. Genç Cumhuriyet, geleneksel düzenin egemen sınıflarının gücünü kıramadığı gibi, onlara dayanarak, hükümet etme durumunda kalmıştır. Böylece, Osmanlı döneminde idari görevler de yüklenerek ekonomik gücünü arttıran ve köylü kitlelerine Osmanlı bürokrasisinin bir parçası gibi gözüken geleneksel egemen sınıflar, ekonomik gelişme dolayısıyle değişme yolunda olmakla birlikte, varlıklarını sürdürebilmişlerdir.

Köklü bir dönüşüme imkan vermeyen bu elverişsiz şartlarda yürütülen Türk Devrimi, son zamanlarda çeşitli açılardan eleştirilmiştir. Yaygın bir iddia, "Türkiye 1938'e kadar devrimciydi, sonra tutucu oldu" biçimindedir. Yukarıda yazılanlar, bu iddianın asılsızlığını göstermeye yeterlidir. Milliyetçi-devrimciler, çok partili hayata geçiş ve Amerika'ya yöneliş yıllarına kadar ellerinden geldiği ölçüde, çağdaş uygarlık yolunda atılımlar yapmaya çabalamışlardır. Cumhuriyet'in devrimci dönemi, 1945'ten sonra kapanacaktır.

Başka bir iddia, milliyetçi-devrimcilerin "Osmanlı tipi ceberut devletin mirasçıları" sayılmaları yolundadır. "Osmanlı tipi ceberut devlet"in ne olduğunu birinci bölümde gördük. Bu devlet, XVII. yüzyıldan başlayarak, âyân ve derebeylerin çoğu zaman aciz bir oyuncağı olmuştur. Geniş arazi sahibi ve mültezim olan bu kişiler, hem köylünün baş sömürücüsü, hem de devletin bir cins "memur"u idiler. Fakat bunlar memur olmaktan önce, muhalli mütegallibe idiler. Köylü onların zulmü karşısında merkezi devlete sığınmaya çalışır, İstanbul'dan yardım isterdi. Bu nedenle, "despot devlet, halka düşman memur" imajı biraz boşlukta kalmaktadır. Köylünün karşı karşıya bulunduğu

zulüm, despot devletin zulmü değil, daha çok, İstanbul'un aczinden ötürü uzlaşmaya gittiği ve resmi görevler bile verdiği bu ayan ve derebeylerin zulmüdür. Sorunun, "memur-halk" biçiminde değil, "idari görevler de yüklenmiş mahalli mütegallibe-halk" biçiminde konulması -devlet memurlarının da görevlerini zenginleşme yolunda kullanmalarının yarattığı tahribat da hesaba katılmakla birlikte-, sanırız ki, gerçeğe daha yakındır. Her hâl-ü-kârda, mahalli mütegallibeler, devlet gücünü arkalarına alabildikleri için kudret kazanmışlardır. "Ceberut" paşa ve valinin gerisinde bu mütegallibe vardır ve "ceberutluk" mütegallibe çıkarına kullanılmaktadır. Paşa ve valinin gerisinde gizlenen mütegallibeyi görmezlikten gelen soyut bir "ceberut devlet ve memur" teorisini anlamlı saymak güçtür.

Öte yandan, Osmanlı Devleti, emperyalizm aşamasında sefirler, konsoloslar ve tercümanların oyuncağı, yabancı sermayenin komisyoncusu olacak, yani uydulaşacaktır. Bu arada, kısmen dış baskılar gereği, kısmen de dış baskılara tepki olarak, yeni bir Ordu ve yeni bir idare kurma çabalarına girişilmiştir. Ayan ve derebeylerin tasfiyesine çalışılmıştır. Fakat uyduluk şartlarında, reform denemeleri, pek fazla bir değişiklik yaratmamıştır. Yalnızca modern ordunun ve idarenin genç kadroları arasında uyduluktan kurtulma yolunda milliyetçi bir hareket belirtmiştir. İttihat ve Terakki ile Kurtuluş Savaşı kadroları, bu milliyetçi hareketin temsilcileridirler. Bu hareket dışarıya karşı olduğu kadar, Saray'a ve yüksek Osmanlı bürokrasisine karşı yönelmiştir. Uydulaşmış ve kompradorlaşmış Osmanlı bürokrasisine ve efendilerine bir tepki biçiminde gelişen ve bağımsız Türk milletini çağdaş uygarlığa ulaştırma amacını güden milliyetçi bir hareketi, başarı derecesi ne olursa olsun, uydulaşmış Osmanlı bürokrasisinin bir devamı ve mirasçısı saymak, Kemalist hareketin, sanırız ki, pek ters bir değerlendirmesidir.

Kemalist Devlet, otoriter olmuştur. Bu, kaçınılmaz bir durumdu. Tutucu eşraf desteği ile bir Kurtuluş Savaşı'nı gerçekleştirdikten sonra, toplum katlarında başka bir desteği olmayan bir milliyetçi kadronun toplumsal devrim isteği, otoriter bir devleti zorunlu kılardı. Karabekir Paşa ve Fethi Okyar'ın siyasi liberalizmi, devrimciliğe paydos deyip eski düzene dönmekten başka bir sonuç veremezdi. Ne var ki, bu şartlarda yürütülen devrimler, üst-yapı devrimleri olarak kalmış

Ortaçağ'dan kalma eşraf "demirperdesi" kırılarak, köylü kitlesine ulaşılamamıştır. Bunun da başlıca nedeni, bugün ağırlıklarını gittikçe hissettirmeye başlayan işçi ve köylü kitlesinin, o günlerde -tarihsel şartlar yüzünden- hareketsiz ve tepkisiz oluşudur. Tutucu eşraf desteği ile devrimcilik, olumsuz sonuçlar yaratmıştır. Eşraf, devlet gücünü, istismarını arttırma ve kendini güçlendirme yolunda kullanmıştır. Köyde jandarma biçiminde gözüken devlet, bu gelişmelerden sorumlu tutulmuştur. Fakat bu gelişmeler, "memur-halk" diye bir karşıtlık ileri sürerek, asıl karşıtlığın gizlenmesine sebebiyet vermemelidir. "Memur-halk" karşıtlığı, geniş ölçüde, ağa, bey, tefeci tüccar yararına işleme durumunda kalan bir bürokrasinin yarattığı bir görüntüdür. Bugün Elmalı'da ektikleri tarlalar devlet gücüyle tahrip edilirken, köylüler, jandarmayı karşılarında bulmaktadırlar. Sorun, bu görüntüye bakarak, "ceberut devletin temsilcisi jandarma-halk" karşıtlığı diye ele alınırsa, gerçeklerden ne kadar uzaklaşılacağı açıktır.

Esasen günümüzde bazı sosyalist çevrelerce de benimsenen "memur-halk" düşmanlığı tezi, devleti tam olarak ele geçirmek isteyen tutucu çevrelerin çıkarlarını yansıtan bir görüş halinde doğmuştur. Demokrat Parti teoricileri devrimci-milliyetçi saflardaki direnmeleri kırmak için, halk kitleleri ile egemen sınıflar arasındaki gerçek karşıtlığı gizleyen "memur-halk" düşmanlığı tezini işlemişlerdir. Aslında bu düşmanlık, belli bir düzenin görüntüsüdür. Bürokrasinin, düzene göre, halk yararına ya da aleyhine işlemesi mümkündür.

Kadirli ve Söke ağalarının husumetini kazanarak geri hizmete çekilen idare adamı Mehmet Can, "memur-halk" karşıtlığını şöyle değerlendirmektedir: "Ağalar çok kuvvetli. Tabii şimdilik kudretli... Halk, ağaları istemiyor... Ağalardan çoktan yaka silkmiş. Fakat halk, ağalara karşı duracak durumda değil... Halk, yaşamak için bu ağalara sığınmak zorunda. Halk, ağalara karşı koyan bir idare adamı görünce, ona dört elle sarılıyor.

Halkın güvenini kazanmak lazım. Bu güven, boş lafla kazanılmaz. Köylü çocuğu olduğum, köyde davar güderek yetiştiğim için bunu çok iyi biliyordum. Bu sebeple, ilk işim, ağaların halk ile hükümet arasındaki aracılığını kaldırmak oldu. Halk, hükümetin kendi hükümeti olduğunu anladı. Hükümete ısındı. Tabii ki, memurların halka iyi muamele etmesi, işlerini çabuk çıkartması ve idare amirlerinin

sözünde durması şart. Halk, verilen sözün tutulmasına çok önem veriyor. Bundan başka Kadirli'de iki partinin ağalarının elinde bulunan suların bir kısmının kurtarılması, Belediye arkının açılması ve ağaların elindeki Hazine toprakları meselesinin ele alınması, halkı idareye bağladı, köylü vatandaş, 'Hükümet'in ağalara müdanası yok. Kaymakam ağalarla uğraşıyor' dedi ve Hükümet'e ısındı. Halk, ağalarla uğraşan, onun hakkını koruyan idarenin işini kolaylaştırmayı bir izzetinefis meselesi yaptı... Halk, inanınca çok şeyler yapıyor."

Halkın güveninin boş lafla değil, ona bir şeyler vererek kazanılabileceğinin başka bir çarpıcı örneği, 1945 Toprak Kanunu'nun tek önemli uygulaması teşkil etmektedir. Kanun uyarınca, CHP iktidarı, Denizli bölgesinde Tavaslıoğulları'nın geniş arazisini kamulaştırmış ve üç-dört köye dağılmıştır. Bu köyler devamlı CHP'ye oy vermektedir.

Bütün bunlarla, bir bürokrasi sorununun olmadığını söylemek istemiyoruz. Gelişme yolundaki bütün ülkelerde, hatta en devrimci ülkelerde bile, bir bürokrasi sorunu ortaya çıkmaktadır. Hele tutucu eşrafa dayanan bir parti ve bürokrasi ile yürütülmek istenen bir yenileşme hareketi -başarı şansı bir yana-, kitlede hoşnutsuzluk ve tepki yaratacaktır. Üstelik bu yenileşme hareketi kitleye bir şeyler vermezse, hoşnutsuzluk daha da artacaktır. Kabul etmek gerekir ki, genç Cumhuriyet, çağdaş uygarlık yolunda büyük hamleler yapmakla birlikte, kitleye pek bir şey verememiştir. Dünya Buhranı, İkinci Dünya Savaşı gibi olağanüstü durumların ve kalkınma zorunluluklarının yarattığı sıkıntılar, kitleyi ezmiştir. Tarım ürünlerinde düşük fiyatlar, iş mükellefiyeti, el koymalar, yol vergisi vb. artan eşraf sömürüsünün yanı sıra fakir kitlenin sırtına yüklenmiştir. Bir ufak fikir vermek için, demiryolu politikası gibi haklı bir davayı gerçekleştirmek için alınan yol vergisi üzerinde duralım. 8 ila 15 lira arasındaki vergi, zengin-fakir farkı tanımadan her ailenin yetişkin kişilerinden alınmaktadır. 5 yetişkin kişisi olan bir köylü ailesi, yılda ortalama 50 lira vergi ödemek zorundadır. Köylünün fazla para kullandığı yoktur. Paraya, pek zorunlu ihtiyaçları, bir de vergi için başvurmaktadır. 50 lira vergi borcu dolayısıyle ürününü paraya çevirecektir. En yakın bakkala, tüccara, ağaya gidip ürününü değerinden aşağı bedelle satacak ve gerekli parayı sağlayacaktır. Hele 1929 Buhranı patlayınca, buğday fiyatı 4 kuruşa kadar düşmüştür. 50 lira vergiyi ödeyebilmek için, fakir köylü

ailesinin bin kilodan fazla buğday satması gerekmiştir. Fakir köylü ailesine, ya yorganını sırtına vurup yolda çalışmak, ya da hapse girmekten başka yol kalmamıştır. Yine iyi niyetli İptidai Tahsil Muvakkat Kanunu, köylünün hoşnutsuzluğuna yol açmıştır. 1914'te çıkartılıp Cumhuriyet yıllarında da uygulanan bu kanuna göre, köy ve kasabalardaki ilkokul giderleri -öğretmen maaşları da- ora halkı tarafından ödenmektedir. Nispeten zengin, fazla nüfuslu köyler için bu, ağır bir yük değilse de, çok sayıdaki az nüfuslu fakir köyler için ağır bir yüktür. Bu yüzden köylü, okul istememiş ve öğretmene para ödemeye yanaşmamıştır.

Artan eşraf istismarına ek olarak gelen bu yükümlülükler, bürokratik uygulamadaki sertlik de eklenince, tek parti yönetimine ve bürokrasiye karşı halkta büyük bir hoşnutsuzluk yaratmıştır. Ağa ve tüccar egemenliğinde bir parti olarak gelişen DP, bu hoşnutsuzluktan geniş ölçüde yararlanacaktır. Bununla birlikte, bu hoşnutsuzluk, milliyetçi-devrimci kadroyu "Osmanlı tipi ceberut devletin temsilcisi" saymak ve "memur-halk" karşıtlığı teorileri yapmak için yeterli değildir. Asıl sorun, milliyetçi-devrimcilerin, zorlamalarına rağmen, eşraf demirperdesini yıkarak, hareketi kitle mihverine oturtamayışları noktasında toplanmaktadır. Bu yapılamayınca, eşraf ve bürokrasi düzeyinde kalan, halk kitlelerine ulaşamayan bir hareketin, üstelik dünya şartları da elverişsiz giderken, toplumun çeşitli katlarında hoşnutsuzluk yaratması doğaldır. Ortaçağ'dan kalma eşraf demirperdesi -bir kez daha tekrar edelim- kitlelerin hareketsizliği ve güçsüzlüğü yüzünden, zorlamalara rağmen kırılamamıştır. O günden bugüne, tarımda ve sanayide görülen kapitalist gelişmeler, kitlelerin durumunu değiştirmiştir. Gittikçe güç kazanan toprak isteği ve dün, değişmez sandığı kaderini değiştirme iradesi, kitlelerde belirmektedir. Milliyetçi-devrimci hareketin, kitlelerin gücünü seferber ederek, tutucu güçler çemberini kırması ve Atatürk'ün çağdaş uygarlık davasını başarıya ulaştırması bugün mümkündür. Fakat dünün Türkiye'sinde bu şartlar yoktu. Milliyetçi-devrimci kadronun başarıları ve başarısızlıkları, bu ters şartlar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Konuya bu tarihi şartlar çerçevesinde bakılınca, Atatürk ve İnönü'nün liderliğindeki milliyetçi-devrimci hareketin, bu incelemede pek az yer verdiğimiz büyük işleri başardıklarını kabul etmek gerekecektir.

Medrese Atatürkçülüğünden Gerçek Atatürkçülüğe

Atatürk'ün bazı sözlerini alıp onu sosyalist ilan edebilirsiniz. Başka sözlerine bakıp, onun liberal olduğunu söyleyebilirsiniz. Büyük kurtarıcı, çeşitli şartlarda çeşitli sözler söylemiştir. Bu sebeple onu anlamak için kelama dayalı bir cins medrese edebiyatını bırakıp, Atatürkçülüğü tarihi gelişmesi içinde yakalamaya çalışmak gereklidir.

Kurtuluş savaşımız, dış kapitalizme ve emperyalizme karşı milli burjuvazinin en aydın tabakalarının önderliğinde yürütülmüş bir mücadeledir. Milli Mücadele, emperyalizme karşı olma niteliği ile 1917 İhtilali'ne benzer. Ama 1917 bir işçi ihtilali, bizimki bir burjuva ihtilali olduğu için ondan esasta ayrılır. İhtilalin ekonomik amacı, yabancı burjuvazinin yerine yerli burjuvaziyi oturtmaktı. Kapitalist Mösyö Dupont' gidecek, Kapitalist Ahmet Efendi gelecekti. Kapitülasyonların tasfiyesi, yabancı şirketlerin millileştirilmesi bu açıdan değerlendirilmelidir. Bir taraftan yabancı sermaye kovulmuş, diğer taraftan yerli kapitalist eliyle bir sanayileşme hareketine girişilmiştir.

Daha İzmir İktisat Kongresi'nde kapitalist gelişme ilkesi kabul edilmiş, İş Bankası 1924'te kapitalizmin kalesi olarak kurulmuştur. Sanayi Teşvik Kanunu, sınai teşebbüs kuracaklara muazzam imtiya-

zlar getirmiştir. Devlet harcamaları bir müteahhit sınıf yaratmakta kullanılmıştır. Burjuvazinin iktidardaki devrimci unsurları, kapitalizm yolunda, Şişli'nin düşmanla işbirliği yapan yüksek burjuvazisini, ithalatçı, bankacı, ihracatçı ve komisyoncu gibi azınlıklara mensup aracıları, Babıali'nin köhneleşmiş memur burjuvazisini bile ayırt etmeyecek kadar müsamahakar davranmışlardır. Ankara Palas ve Karpiç, 1924'ten itibaren Şişli burjuvazisiyle ve Babıali kadrosuyla dolmuştur. Şişli, ihtilalci kadroya salonlarını açarak ve kızlarını vererek yakınlaşma ve durumunu sağlamlaştırma fırsatını kaçırmamıştır. Bu izdivaçlar, İş Bankası etrafında kümelenen bazı ihtilalcilerin iş hayatına atılmalarıyla pekleştirilmiştir.

Daha sonraki devletçilik denemesi, esas itibariyle cılız özel teşebbüsün yapamadığını yaparak kapitalizmi güçlendirme çabasını yansıtır. Özel teşebbüs Türkiye'de devlet harcamaları ve ihaleleriyle gelişmiştir. Kapitalistlerimiz, daha fazla taviz koparmak amacı ile, bürokrasinin beceriksizliklerini ileri sürerek devletçiliğe karşı olduklarını yaygaracı bir üslupla söyleseler de, objektif olarak, kapitalist sermaye birikiminin temel kaynağını teşkil eden bu tip bir devletçilikten yanadırlar. İkinci Dünya Savaşı yıllarında sert ve hayli keyfi bir devletçilik uygulandığı halde, kapitalizm büyük bir gelişme kaydetmiştir! Bugün bile devlet harcamalarında ve yatırımlarında bir azalma, piyasada ciddi bir durgunluğa yol açmaktadır. Sermaye piyasası yaratma edebiyatı, Yön'ün ileriki sayılarında açıklayacağımız üzere, devlet elindeki yatırım kaynaklarını özel sektöre transfer etme hikayesidir. Türkiye'de liberal kapitalizmin en amansız düşmanları, hiç şüphe edilmesin, sosyalistler değil, kapitalistlerdir.

Halktan Kopuş

Kurtuluş Savaşı'nın daha ilk yıllarından itibaren, Ankara'da bakanlıklar kadrolarını dolduran devrimci burjuvazinin, Batı kapitalizminin devamı olan aracılara gösterdiği aşırı müsamaha ve yakınlaşma, burjuva ihtilalinin, batıdakinden farklı olarak, feodalizme karşı ilerici bir nitelik kazanmasını da önlemiştir. Toprak reformu, 1924 Anayasası'na konan peşin ödeme hükmüyle engellenmiştir. İyi niyetlerle kurulan Ziraat Bankası, eşraf egemenliğinden kurtulamamış, %10 faizle alınan banka kredileri, %80 ila %100 faizle çalışan tefecilere fon teşkil etmiştir. Hele buğday fiyatlarının birkaç kuruşa düşmesine uzun yıllar

seyirci kalınması, devrimci kadroyla halk arasında geniş bir uçurum doğurmuştur.

Kurtuluş Savaşı'nda devrimci burjuvazinin şevkle peşinden giden halk kütleleri, bir defa daha aldatıldığı kanısına kapılarak, devrimci kadrodan uzaklaşmıştır.

Ağa-Aracı Koalisyonu

İkinci Dünya Savaşı'nı bu şartlar içinde yaşadık. Bu şartlar içinde zenginleşen burjuvazi, artık iktidarda doğrudan doğruya söz sahibi olmak kararındaydı. Gerçi Kurtuluş Savaşı'nın bir memur burjuvazisine inkılap eden devrimci unsurları, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren kapitalist sınıfı güçlendirmek uğrunda çaba göstermişti. Ama gene de egemenlik ihtilalci kadronun ve memur burjuvazisinin elindeydi. Burjuvazi şimdi tam egemenliğini kurmak ve memur burjuvazisine boyun eğdirmek istiyordu. Burjuvazi, toprak ağalarıyla da birleşerek iktidarı tam olarak ele geçirme mücadelesine girişti. Burjuvazi bu mücadelede, ihtilal kadrosunda aradığını bulamayan halk kütleleri tarafından desteklendi. Demokrat Parti bir halk hareketi olarak değil, halkı da peşinden sürükleyen bir muhafazakar burjuva hareketi olarak gelişti. Bu gelişme CHP içinde de vuku buldu. CHP'de de ihtilal kadrosu, burjuva ve toprak ağası lehine gücünü yitirdi. Ama CHP geniş halk kütleleri arasında bürokratların partisi olma hüviyetini hâlâ unutturamamıştır.

Memur burjuvazisine, halkı da peşinden sürükleyerek karşı çıkan toprak ağası ve aracı faaliyetlere yönelmiş burjuvazi koalisyonunun, harekete geçirilen halk kütlelerinin ihtiyaçlarına cevap verecek hızlı sanayileşme ve kalkınmanın vazgeçilmez şartları olan toprak reformu, dış ticaretin ve bankaların devletleştirilmesi, plan gibi köklü reformlara gitmesi mümkün değildi. Bu, koalisyonun kendi kendini inkar etmesi demekti. Ama harekete geçirilen kütlelere de birşeyler vermek gerekti. Bu aczi gören ağa-aracı koalisyonunun milletlerarası kapitalizme sığınmaktan başka çaresi yoktu. Askeri üs ihtiyacı, Türkiye'ye Sam Amca içinde önem kazandırınca ağa-aracı koalisyonu, memleketi yabancı kapitalizme ardına kadar açtı. Böylece yeni sömürgecilik dönemine girerek 1919 yılında başladığımız noktaya gelmiş olduk.

Yirminci yüzyılda, burjuva önderliğindeki milli kurtuluş hareketlerinin birçoğunun akıbeti budur. Bu ülkeler, sömürgelikten, ya da yarı

sömürgelikten kurtulmak için açtıkları mücadeleyi, görünüşteki siyasal bağımsızlığa rağmen, ekonomik bağımsızlıklarını burjuvazinin ehliyetsizliği yüzünden yitirerek kaybetmişlerdir. Bu çıkmazdan kurtulmasını bilen milli kurtuluş hareketleri de olmuştur. Yalnız bu ülkelerde, burjuvazinin devrimci unsurları, emperyalizm ile olan savaşlarında halkçı bir yön tutmuşlar ve halk kütlelerine dayanarak, emperyalizmin tabii müttefiki olan aracı burjuvazi ve toprak ağasını köklü reformlarla etkisiz hale getirmişler ve kapitalist olmayan bir kalkınma yoluna girişmişlerdir. Başka bir deyişle, çağımızda burjuva kalkınma safhasının imkansızlığını anlayan burjuvazinin ileri unsurları, sınıflarını inkar etme pahasına memleketlerini henüz sosyalist olmayan fakat kapitalist hiç olmayan bir kalkınma ve ilerleme yoluna sokmuştur.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra, Türkiyemiz, bu yolda ilk örneği verebildi. Temel amacı 'Türkiyemizi hızla çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak' olduğu herkesçe kabul edilen Atatürk, büyük insanlara has sezişiyle, bu hedefe götürecek metodu da bulmuştur: Laik bir toplumda, gücünü milliyetçilikten alan, halkçı, devletçi ve devrimci bir politika. Ne var ki, kapitalist kalkınma metodundan başka yollar da olabileceğini tasavvur dahi edemeyen ihtilalci kadro, daha Kurtuluş Savaşı'nın ilk yıllarında, ekonomik ve sosyal alanda, ne halkçı, ne devletçi ne de devrimci olan bir kapitalizm çıkmazına sürüklenmiştir. Büyük dünya buhranı, bir uyanışın hareket noktasını teşkil etmişse de girişilen devletçilik hareketi, temel yapı reformlarına gitmediği için devlet eliyle bazı fabrikalar kurmaktan ibaret kalmış ve ikinci bir fırsat böylece kaçırılmıştır.

İki tarihi fırsatı kaçıran ve halkın da desteğini yitiren devrimci burjuvazinin, kendi politikasıyla güçlendirdiği ağa ve aracı koalisyonu karşısında yenik düşmesi kaçınılmaz bir sonuçtu. Yine kaçınılmaz olan bir sonuç, dış kapitalizme bağlı, yani kökü dışarda bir ağa-aracı koalisyonunun, emperyalizmle savaş demek olan milli kurtuluş hareketine ihanet ederek memleketi yabancı kapitalizme peşkeş çekmesidir.

Halka ekmek veremeyen ve halkın bilinçlenmesinden de korkan ağa-aracı koalisyonu döneminde başka bir kaçınılmaz sonuç, gerici akımların hızla genişlemesi ve komünizmle mücadele gerekçesiyle bütün vatanseverlerin kötülenmesidir. Fakat oynanan oyun artık

anlaşılmaya başlanmıştır. Olaylar, ağa-aracı koalisyonunun memleketi kalkındıramayacağının her geçen gün yeni ve kesin delillerini vermektedir. Olayların zoruyla bilinçlenen halk kütlelerini, yeni yeni aldatmacalarla daha uzun zaman avutmak çok güçleşmiştir. %3 nüfus artışı bile, başlı başına köklü değişikliklerin müjdecisidir. Ve pahalı bir ödemeden sonra artık, Türkiyemizin çağdaş uygarlık düzeyine nasıl ulaşacağı, değişen dünya şartlarının da yardımıyla öğrenilmiştir. Kurtuluş yolumuzun, Atatürk'ün halkçı, devrimci ve devletçi politikasını tavizsiz uygulamak olduğu bilinmektedir.

Türk milliyetçileri birincisinin devamı olan ikinci milli kurtuluş savaşını mutlaka kazanacaklardır.

Kemalizmi İyi Anlamak Gerek

Atatürkçü bildiğimiz bazı çevrelerden dahi gelen bir eleştiri var: Neden hâlâ Kemalizm? Kemalizm bugünkü sorunlarımızı cevaplandırmaya yeter mi? Kemalizm geride kalmadı mı? Devrim gazetesi, neden hâlâ 'Kemalist Devrim'de ısrar eder?

Türkiye, politik bağımsızlığını ekonomik bağımsızlık temeline oturtarak, tam bağımsızlığını geçekleştirmiş, feodalizmin ülke çapında alt ve üst yapılardaki etkilerini kesinlikle silmiş, geniş kitleleri ekonomik özgürlüklerine kavuşturmuş ve kalkınmasını tamamlamış bulunsaydı, bu eleştiriler bir ölçüde geçerli sayılabilirdi; Kemalist Devrim'in amaçlarına eriştiği ileri sürülebilirdi. Oysa bağımsız, kalkınmış, uygar ve gerçekten demokratik bir Türkiye, dün olduğu gibi bugün de bütün halkçı ve ulusçu güçlerin ortak özlemini teşkil etmektedir. Kemalizm, bu ortak özlemin ifadesidir. O halde Kemalist Devrim daha tamamlanmış değildir. Devrimcilerin baş görevi, ulusçu ve halkçı güçlerin bu ortak özlemini bir an önce hayata geçirmeye çalışmak olmalıdır.

Kemalizm, her şeyden önce bazılarının 'Batılılaşma' adını verdikleri Tanzimat'la birlikte başlayan uydulaşma ve sömürgeleşme sürecine karşı milliyetçi bir tepkidir. Bu tepki, daha Namık Kemal gün-

lerinde 'Avrupa neden üstün? Türkiye Avrupa gibi üstün duruma nasıl gelebilir?' sorusuna cevap arama biçiminde ortaya çıkmıştır. Namık Kemaller, Ziya Gökalpler gibi vatansever düşünürler, bu soruyu cevaplandırmaya çalışmışlardır. Namık Kemal, 'Kurtuluş Yolu' olarak, 'İçerde şeriat düzeninden ayrılmayalım. Avrupa'nın demiryolunu, buhar makinesini alalım' görüşünü ileri sürmüştür. Ziya Gökalp, 'Harsa bağlı kalma, medeniyeti ithal etme' formülüyle bu düşünceyi geliştirmiştir. Fakat her iki milliyetçi düşünürde de, emperyalizmin boyunduruğu altında açık pazar haline getirilmiş bir ülkede, medeniyet ithalinin nasıl mümkün olacağı hususunda açık bir fikir yoktur. Emperyalizm, sömürgeleştirdiği bir ülkenin medeniyet ithaline, yani sanayileşmesine ve kalkınmasına elbette müsade etmeyecektir. Medeniyeti getirebilmek için her şeyden önce, emperyalizmin boyunduruğundan kurtulmak gereklidir. Bugün için de geçerli olan bu gerçek, ilk kez Atatürk tarafından tam bağımsızlık ilkesiyle ortaya atılmıştır. Tam bağımsızlık, duygusal bir milliyetçi talep değil, kalkınmanın ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmanın vazgeçilmez ön şartıdır.

Peki, bağımsızlık elde edilince kalkınma nasıl gerçekleştirilecektir? Alt ve üst yapısıyla feodal olan bir düzen üzerine, buhar makinesi ve lokomotifiyle medeniyeti ithal edip yerleştirmek mümkün müdür? Namık Kemal ve Ziya Gökalp, bunun mümkün olabileceğini düşünmüşlerdir. İlk kez Atatürk, 'Feodal yapı üzerine sanayi uygarlığı aşılanmaz. Uygarlığa giden yol, içerde düzen değişikliğini gerektirir' tezini açıkça ortaya koymuştur. Kısa bir sürede uygarlığa ulaşmak isteyen bir ülke, gerekli düzen değişikliğini nasıl sağlayacaktır?.. Devrimle.

İşte Kemalist tez, kısaca bundan ibarettir: 'Bağımsızlık içinde, devrim yoluyla düzen değişikliğini gerçekleştirmek ve kısa sürede çağdaş uygarlığa ulaşmak.' Ne var ki, üst yapıda esaslı değişiklikler yapılmakla birlikte, devrim altyapıya indirilmemiştir. Feodalizmi bütün kalıntılarıyla kökünden tasfiye edecek toprak devrimi başarılamamıştır. Bu başarısızlığın nedeni, kişilerde değil, tarihsel şartlarda aranmalıdır. Kurtuluş Savaşımız'ın, devrimcileri, feodal ve yarı feodal unsurlarla işbirliğine zorlayan şartları, altyapı devrimlerinin başarılmasını önlemiştir. Atatürk'ün devrimleri geçekleştirme amacı olarak kurduğu parti, halkın değil, eşrafın partisi haline gelmiştir. Devrimci

olması gereken parti, bu yüzden kısa sürede tutucu nitelik kazanmıştır. Ama devrimcilerin bütün zorlamalarına rağmen, altyapı devrimlerinin başarılamayışı, Kemalist tezin doğru ve bugün için de geçerli olduğu gerçeğini değiştirmez.

Günümüzde çağdaş uygarlığa, halkın ve bütün ulusçu güçlerin elele verecekleri tam bağımsızlık ve düzen değişikliği mücadelesiyle ulaşılacaktır. Bu da, yarıda kalan Kemalist Devrim'in günümüz şartlarında sürdürülmesinden başka birşey değildir. Kemalist Devrim bitmemiştir, devam etmektedir.

Cumhuriyet'in 42. Yılında

1923 Türkiyesi

Çin'in mağrur lideri Mao'nun yakın mücadele arkadaşı Cai Hesben 1922 yılı Eylül'ünde şunları yazıyordu: 'Emperyalizmin baskısı altındaki büyük ve eski ülkeler arasında en çok ıstırap çeken Türkiye ve Çin oldu... Ey benim 400 milyon mazlum kardeşim, gördünüz mü olan biteni? Bizim gibi milletlerarası emperyalizmin baskısına uğrayan Türk halkı şimdi emperyalizmi yendi! Türklere hayranız ve onların verdiği büyük örneği biz de gerçekleştirmek istiyoruz...

Türk mücadelesi karşısında kör ve sağır kalamayız. Yakın Asya'nın her yerinde mazlum halklar Türkiye'nin zaferini yürekten istemektedirler. Milletlerarası emperyalizmin zulmüne uğrayan biz, 400 milyon kardeş, sıcak sevgi ve temennilerimizi göstermeli ve hep birlikte haykırmalıyız: Yaşasın mazlum Türk halkının zaferi!'.

Atatürk için, 'engin bir devrimci ruh taşıyan büyük adam General Kemal' sözlerini kullanan bu yazının yazılışından beri 43 yıl geçmiş bulunuyor. 43 yıl önce, 'Ah biz de Türkler gibi yapabilsek' diye imrenen Mao'nun Çin'i, rejimi ne olursa olsun, atom bombasına sahip, büyük ve mağrur bir devlettir. Çin bütün dünyayı titretmektedir. Ya

dün Çin'in imrendiği Türkiye? Türkiye bugün yeryüzünün en geri 10 ülkesinden biri ilan edilmektedir. Bağımsızlığına kavuşan Asya, Afrika ülkeleri dün kurtarıcı gördükleri Türkiyemizi, bugün önemsiz bir Amerikan uydusu saymaktadırlar.

Cumhuriyet'ten beri geçen 42 yıl, bütün sorunlarını çözmüş ileri ve bağımsız bir Türkiye kurmak için bol bol yeterliydi. Yapamadık. Türk milliyetçileri boş övünmelere itibar etmeyip, nerede yanıldığımızı açıkça ortaya koymalı ve ikinci bir Kurtuluş Savaşı'na hazırlanmalıdırlar.

Öyle görünüyor ki, Cumhuriyet'ten sonra iki büyük hata işledik. Dış düşman kovulduktan sonra, Türk köylüsünü ağa, eşraf ve tefeci baskısından kurtararak onu gerçekten milletin efendisi yapacak olan köklü bir toprak reformunu gerçekleştirmeyi unuttuk. Ağa, eşraf ve tefecinin ekonomik ve kültürel baskısı altında devrimci ve Atatürkçü Türk köylüsü yetiştirme amacını güden eğitim çabalarının boşa gideceğini düşünemedik. Batı'nın 200 yıl önce yaptığı toprak reformuna hâlâ el atabilmiş değiliz!

İkinci hata, ekonomik politikanın seçilişinde oldu. Türk geleneği ve şartlar devletçiliği zorunlu kılıyordu. Halbuki biz bir milli kapitalizm kurmaya yöneldik. Çok kısa süre uygulanan devletçilik dahi küçümsenmeyecek başarılarına rağmen esas itibariyle kapitalizmi geliştirme aracı oldu. Yabancılarla tatlı işler çevirmenin özlemini çeken İstanbul ve İzmir kompradorları, devletçilik yıllarında da zenginleştiler.

1946 Türkiyesi

Çok partili hayata, sosyal yapıda önemli hiçbir değişikliği gerçekleştiremeden geçtik. Yeni düzen bütün iyi niyetlerine rağmen, halka pek birşey veremeyen, üstelik jandarma ve tahsildar geleneğini sürdüren devrimci kadronun tasfiyesine yol açtı. Ağa, eşraf, tefeci ve komprador egemenliği kesinlikle ortaya çıktı. Son yirmi yıl, Cumhuriyet'in tasfiye edemediği bu geri unsurların, halkın oyunu kolayca alarak sağladıkları egemenlik dönemidir. Yabancılara yaslanma ve Düyun-u Umumiye'nin yeni bir biçimde geri gelişi, bu egemenliğin kaçınılmaz sonucudur.

Atatürk'ün partisi, Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri fırsat bekleyen, kendi eliyle güçlendirdiği bu geri unsurların artan baskısı karşısında, devrimcilikte ısrar edebilir miydi? Bunu cevaplandırmak

çok güç. Ama yeni şartlarda devrimcilik akıntıya karşı kürek çekmek kadar zordu. Parti'nin belki de yıkılmasına sebep olacak olan bu güç iş göze alınamadı. CHP kendini akıntıya bırakmayı tercih etti. Toprak reformu, Köy Enstitüleri, kalkınma planları rafa kaldırıldı. Tarım Bakanlığı'na bir ağa getirildi. Yücellerin Tonguçların yerini, Sirerler, Banguoğlular aldı ve nihayet bir toprak ağasının liderliğinde, ağalar, tefeciler ve kompradorlar, halk çoğunluğunu peşlerinden sürükleyerek iktidara geldiler. Deneme, 27 Mayıs'ta son buldu.

1965 Türkiyesi

Sayın İnönü, 27 Mayıs'tan sonra da, 1946'da başladığı denemenin başarısı için elinden geleni yaptı: 27 Mayıs'ı, 'İlk hedefler Beyannamesi' sınırları içerisinde tuttu. Seçim sonrası huzursuzluklarını ve darbe teşebbüslerini önledi. En güç durumlarda dahi, soğukkanlı ve güleryüzlü bir idarenin örneğini verdi. Ekonomik durgunluğu giderdi. İşçilere geniş haklar tanıdı. Fındık, tütün, buğday fiyatlarını yükselterek, köylü kütlesini kazanmaya çalıştı. Ümit etmekteydi ki, artık yeni bir demirkırat denemesi önlenecek ve 27 Mayıs Anayasası çerçevesinde kalkınmanın zorunlu kıldığı reformlara el atılacaktır. Ümitler gerçekleşmedi ve CHP, Menderes dönemindekinden çok daha büyük bir yenilgiyle karşılaştı. CHP, servet beyannamesi, vergi açıklaması, tarım vergisi, Sovyetler'le yakınlaşma gibi teşebbüslerden ve toprak reformu sözlerinden ürken varlıklı üyelerinin ihanetine uğradı. CHP'li eşraf ve ağa takımı, etkileri altındaki seçmenleri de peşlerinden sürükleyerek reformcu gidişe karşı durdular. CHP 'ortanın solundayız' yerine 'sağındayız' da dese, hakim sınıf çıkarlarına dokunan tedbirler yüzünden bu ihaneti tanıyacaktı. CHP reformculuğunu son derece yetersiz bulan ilerici unsurların büyük çoğunluğu da açık, seçik ve tutarlı bir programla ortaya çıkan TİP'e kaydılar. Böylece yirmi yıllık deneme, halktan yana her türlü reform fikrine karşı çıktığı halde, fakir köylü ve işçinin oylarını toplayan Menderes politikası, şampiyonlarını büyükçe bir çoğunlukla yeniden iktidara getirdi.

20 yıllık denemenin ortaya koyduğu sonuç şudur: Feodal kalıntılardan hâlâ kurtulamamış ve az sayıdaki işçisi dahi bölgesel bağlılıkların etkisi altında bulunan bir toplumda parlamentoculuk, geri unsurların egemenliğini sağlamaktadır. Halbuki azgelişmiş bir ülkede sistemin

yaşaması ve istikrara kavuşması, parlamentonun zorunlu reformları gerçekleştirebilmesine bağlıdır. Aşırı sağcı çoğunluklar getiren sistem ise, reform yollarını tıkamakta ve toplumun azınlıktaki dinamik unsurları arasında hoşnutsuzluğu körüklemektedir.

Bu durum yalnız Türkiye'ye özgü değildir. Güney Amerika'da etraflı bir sosyolojik araştırmaya girişen Fransız siyasi bilimler uzmanı Lambert, bizimkine hayli benzer bir sosyal yapıya sahip bulunan ülkelerin çoğunda, parlamenter sistemin aşırı muhafazakarlığın güçlü bir aracı olduğunu ortaya koymuştur. Reformcu güçler sistemin dışına çıkış yolları aramışlardır. Prof. Duverger de 'Politikaya Giriş' adlı eserinde şu acı hükme varmaktadır: 'Modern usullerin görünüşü altında eski feodal otokrasi rejimleri işler. Demokratik usuller, eski rejimlerin yıkılmasına yardım etmek şöyle dursun onları gizleyerek devam etmesini sağlar.'

Bu ölçüde kötümserliğe elbette yer yoktur. Yalnız, çok önceden başlayan temel hatalar yüzünden, azgelişmişliğin bütün zincirlerini kırmak için yeterli olan 20 yıllık bir süreyi israf ettiğimizi, daha uzun yıllar israfa hazırlandığımızı bilmek gerekir. Reformcu güçlerin sosyal yanı değişmediği sürece gelecek seçimlerde de başarısızlıklara uğraması mümkündür. Hoşumuza gitmiyor diye, başını kuma sokunca kem gözlerden korunduğunu sanan devekuşları gibi bu acı gerçeği görmekten kaçamayız.

Türkiye'de anayasa düzeninin bugün en samimi savunucuları, hiç şüphe yok, reformcu güçlerdir. Bu düzeni yaşatmak için reformcular, ellerinden gelen çabayı gösterecekler ve parlamento-devrim çelişmesine demokratik bir çözüm yolu arayacaklardır.

Acı gerçekleri olduğu gibi görmekten kaçınmayan bir tutum, bugünkü çıkmazdan kurtulma çabasının sağlam bir hareket noktasını teşkil etmesi bakımından önemlidir. Rejimler hayallere değil, gerçeklere dayanarak uzun ömürlü olurlar. Anayasa'dan ve reformdan yana güçler, Türkiye'nin daha uzun süre zaman israfına tahammülü kalmadığını göz önünde tutarak, demokratik devrim yolunu açmak durumundadırlar.

1965 Yılında Atatürkçülük

Medrese Atatürkçülüğü

Fetvacılık biçiminde bir Atatürkçülükten artık vazgeçilmelidir. Büyük Atatürk, değişik şartlarda, çeşitli yorumlara elverişli sözler söylemiştir. Bir tarihte, 'Antikapitalistiz', demiştir. Bir süre sonra CHP ilkelerini açıklarken, 'Memleketimizde, milyonerlerin, hatta milyarderlerin de yetişmesine çalışacağız', demeyi gerekli bulmuştur. Bir yerde, 'Yabancı sermayenin Türkiye'yi nasıl mahvettiğini' anlatmıştır. Yeni başbakanın yabancı sermaye hayranlığını haklı göstermek için Senato'da yaptığı Şubat 1923 konuşmasında da, 'Yabancı sermayelere gereken teminatı vermeye her zaman hazırız', ifadesini kullanmıştır. Bu sözlerden yalnız birine sarılıp, büyük liderin kapitalizmden yana olduğunu savunmak ne kadar yanlışsa, onun kapitalizme karşı bulunduğunu söylemek de o kadar hatalıdır. Bu karşılıklı fetva yarışı, kısır çekişmelerden başka sonuç vermez.

Herkesin oybirliğiyle kabul ettiği üzere, Atatürk, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmış bağımsız bir Türkiye kurma yolunda çaba göstermiştir. Cumhuriyet'in kuruluşundan 42 yıl sonra dahi, bu amaca ulaşmaktan baş döndürücü bir uzaklıkta bulunduğumuza göre, laf ebeliğini

bırakıp, çağdaş uygarlık düzeyine hangi yoldan hızla erişebileceğimizi araştırmamız gerekir. Günümüzde, en geri ülkeler arasında sayılan Türkiyemiz'de, başka türlü bir Atatürkçülük düşünülemez.

Büyük liderin ilkelerine bağlılıkları, gardrop değiştirmekten öteye gitmeyen ve Atatürkçü olmadıkları yavaş yavaş anlaşılmaya başlayan smokinli gericilerin dışında, bütün Atatürkçüler, bugünkü durumdan kurtulmak için, toprak reformu, ciddi bir planlama ve halktan yana bir devletçilik gibi köklü değişikliklerin zorunluluğu konusunda birleşmektedirler. Ne var ki politik düzen, her türlü köklü reform düşüncesine karşı çıkan eşraf-komprador çıkarlarını savunanlar, peşlerinde halk çoğunluğunu da sürükleyerek, bugünkü köhne, kalkınmaya engel sosyal ve ekonomik düzeni sürdürmektedirler. Halk, halktan yana olanlarla beraber değildir.

Ortada büyük bir terslik vardır. Atatürkçülük yolu, bu tersliğin aşılmasıyla düze çıkacaktır. Atatürkçüler, ilerleme yolunu tıkayan bu en büyük tersliğin nedenlerini, sosyal demokrat tekerlemelerinden kurtularak, derinlemesine araştırmalıdırlar.

Atatürkçülerin Yanlışları

İlk bakışta sezilen bir gerçek vardır: Türkiye'de ilerici hareketin öncülüğünü, subay-memur kadrosunun dinamik kanadı yapmıştır. Ne var ki sosyal orijinleri, ayrıca araştırılması gereken bu ilerici kadronun, köklü bir yenileşme hareketini başarıya ulaştırabildiği ve halkın yaşayışında hissedilebilir bir iyileşmeyi gerçekleştirebildiği söylenemez. Tanzimat ilericileri sarayın gölgesinde, bilerek ya da bilmeyerek, Avrupa emperyalizminin arzuladığı ve onların çıkarına olan reformlara yönelmişlerdir: Anadolu esnafı, Türk imlatçısının iflasına yol açan 1838 Osmanlı-İngiliz Ticaret Anlaşması'nı önlemek için İstanbul'a heyetler yollamış. Fakat Tanzimat ilericileri, Anadolu'nun sefaleti pahasına anlaşmayı imzalamışlardır. 1908 ilericiliği, İngiliz emperyalizminin yerine Alman emperyalizminin dümen suyunda girişilen kanlı bir savaştan ve boş yere verilen yüzbinlerce şehitten öte birşey getirmemiştir.

Bağımsızlık savaşından sonra, devrimci subay-memur kadrosu da yeni bir Türkiye yolunda önemli adımlar atmakla beraber, Anadolu halkının kaderinde esaslı bir değişikliği gerçekleştirememiştir. Atatürkçüler, büyük başarılarının yanı sıra büyük başarısızlıkları da

apaçık ortaya koymalıdırlar: Türkiye'nin ekonomi politikasını çizecek olan İzmir İktisat Kongresi'ne, kurtuluş yıllarını işgal altındaki İstanbul'da tatlı kâr peşinde geçiren İstanbul Ticaret Odası'nın tüccar temsilcileri hakim olmuştur. İhtilal kadrosunun bir kısmı, İş Bankası yoluyla, iş hayatına atılmıştır. İzmir Kongresi'nde boş çiftliklerin fakir köylüye verilmesi teklifi, toprak ağalarından ibaret olan köylü delegelerin de katılmasıyla reddedilmiştir. 1924 Anayasası'na konan, 'Bedeli peşin ödenmeden kamulaştırma yapılamaz' hükmü ile toprak reformu yolu tıkanmış, bu hüküm ancak 1937'de değiştirilmiştir. Bireyci burjuva toplumundan aktarılan Medeni Kanun'un bazı hükümleri, tarımda devrimci devlet müdahalesini imkansız kılmış, üstelik zengin köylülerin miri toprakları yağma etmesine yol açmıştır. Sağlam teminat karşılığı verilen Ziraat Bankası kredileri, sadece ve sadece tüccar ve eşrafa yaramıştır. Tüccar %10 ile aldığı parayı, %80-120 faiz ile fakir köylüye kiralamıştır. Konyalı Mehmet Ağa, 1926 yılında Mustafa Kemal'e, 'Paşam, banka kredi vermek için bizden tüccar kefil istiyor. Bankanın idare heyetini çiftçilerden yap', diyordu.

1929 Dünya Buhranı, hububat fiyatlarını feci ölçüde düşürmüş, fakat Toprak Mahsulleri Ofisi ancak 1938'de kurulabilmiştir. Perişan köylü, yetişkin adam başına 8 ila 15 lira yol vergisi ödemek zorunda bırakılmıştır. Yıllık toplam yol vergisi 50 lira olan bir aile, borcunu karşılayabilmek için, okkası 4 kuruştan 1250 okka buğday satma durumundaydı. Yalnız fakir ve orta halli değil, nice ortanın üstündeki köylü ailesi, bu parayı verememiş, ya yorganını sırtına vurup çalışmaya ya da hapse gitmiştir. Köylü ve kasabalı, öğretmenin maaşı da dahil, ilkokul giderlerini karşılamak zorundaydı. Bu ağır yükü kaldırması mümkün olmayan fakir köylü ve esnaf, okul da, öğretmen de istememiştir. Bu tabloya, Osmanlılıktan kalma, yüzyıllar boyu sürüp giden geleneksel jandarma ve tahsildar baskısı eklenince, bir kısım eşrafın da halk çocuğunun da ilerici kadroya neden karşı olduğu kolayca anlaşılabilir.

Tutucu Güçler Demirperdesi

Türkiye'de ilerici aydın kadro, eline imkan geçtiği zaman dahi, enerjisini halkı, komprador, tefeci ve ağa tahakkümünden kurtarma yolunda kullanmayı, ciddiyetle denememiştir. Aksine, iyi niyetle alınan kararlarla, bu tutucu egemenliği güçlendirmiştir. Din ve gelenek istismarcılığı yapabilme imkanını da elde eden tutucu güçler, çok par-

tili hayata geçilince işçi ve köylü üzerinde hayli etkili olan küçük esnafla, işçi-köylü çoğunluğun oyunu, her zaman zahmetsizce toplayabilmiştir.

Yön'ün 90. sayısında Doğu'da yapılan bir sosyolojik araştırmayı yayınlamıştık. Ağa ve şeyhin, fakir köylüyü nasıl bir çember içinde tuttuğunu ortaya koyan araştırma, şu sonuca varmaktaydı: 'Köylünün bütün hayatı, ağa ve şeyh tarafından kontrol altına alınmıştı. Köylü, ağanın mağazalarından alışveriş eder. Mağazalar hem köylünün malını alır, hem de ona borç para verir. Köylünün hükümet kapısında işini gören avukat ve politikacı, ağa ailesindendir. Köylünün bu çemberi kırabilmesi mümkün değildir.'

Sosyolog Mübeccel Kıray'ın Ereğli incelemesi de, kapitalizme geçişe rağmen yarı-feodal ilişkilerin nasıl yaşandığını ve köylünün kasaba eşrafına nasıl bağımlı bir durumda kaldığını göstermiştir. Sosyolog İbrahim Yasa çalışmalarında, köylünün nasıl bir-iki zengin aile etrafında kümelendiğini ortaya koymuştur. Küçük esnafın ve büyük toprak ağalarına bağlı köylerdeki minnacık ağaların oy mekanizması üzerindeki etkileri, toplum araştırmacılarını beklemektedir.

Şimdilik elde mevcut sınırlı bilgi dahi, sosyalist teorinin ışığı altında, zamanla geliştirmeye çalışacağımız bazı kaba tahminlerde bulunmaya imkan vermektedir:

1- Halk kitleleri, tutucu güçlerin ideolojik ve ekonomik egemenliği altındadır. İşçi ve köylü, köydeki ufak ağa ile kasaba eşrafından -kompradorlar aracılığı ile- Wall Street'e, Washington'a kadar uzanan tutucu bir çember içindedir.

2- İlerici hareketi temsil eden Atatürkçü kadroya karşı halk, tıpkı eşraf gibi güvensizdir ve onları kendine yabancı saymaktadır. Bu durum, esasen yenilmesi güç olan tutucu güçler egemenliğini pekiştirmektedir.

3- Saflarında yer alan eşraf ve tüccarın çıkarlarına dokunmayan CHP, Menderes'in zirve yılı olan 1954'te dahi, oyların üçte birinden fazlasını toplayabilmiştir. Fakat bu siyasi teşekkül, ciddi bir reform hareketine girişmeden dahi, servet beyanı, vergi açıklaması, büyük çiftliklerin vergilendirilmesi gibi önemsiz tedbirler ve toprak reformu lafları yüzünden eşraf ve tüccarı ürkütmüştür. Bu ürkme, CHP'ye bir milyon civarında oy kaybettirmiştir. CHP, Kaldor'un servet vergisiyle arazi

vergisini uygulamaya kalkışsaydı, belki de bir milyon oyunu daha eritebilecekti. CHP, tehlikeli bir dönemeçtedir.

4- TİP, esas itibariyle, memur, öğretmen, üniversite gençliği gibi Atatürkçü aydınlardan bir kısmının eskiden CHP'ye giden oylarını toplamıştır. Öyle görünür ki TİP, bölgelerinde tutulan ilerici aydınların kişisel etkileriyle bir miktar işçi ve köylü oyu alabilmiştir.

5- Küçük esnafı, işçi ve köylüyü, ekonomik ve ideolojik egemenliğinde bulunduran tutucu güçler, işçi ve köylüden çok daha büyük bir hızla biliçlenmekte, saflarını sıklaştırmakta ve ilerici kuvvetlerin karşısına dikilmektedir. İktidar gücü, istense de istenmese de, ilerici hareketi frenleme yolunda kullanılacaktır. CHP'den kopmalar ve tutucu çevrelerin eklenmesiyle güçlenen bu tutucu güçler koaliyonunun, dış destekler de hesaba katılınca, esnaf, köylü ve işçi üzerindeki egemenliğini hayli uzun süre devam ettirmesini beklemek gerekir. Aslında çıkarları büyük burjuvaziyle çatışan esnafın bu tutumu, toplumcu sosyologların araştırmalarıyla aydınlığa çıkabilecektir.

Atatürkçülük'ün dramı bu noktada yatmaktadır: Bir ucu İstanbul ve İzmir kompradorları yoluyla Washington'a, New York ve Londra borsalarına uzanan bir tutucu duman perdesi, eşraf, tüccar, tefeci ve ağa aracılığı ile küçük esnafa kadar nüfuz etmekte ve halk ile halktan yana ilerici güçler arasında aşılması güç bir engel yaratmaktadır.

Yüzyıllar süren yenileşme çabamızda, sosyal orijinleri üzerinde ayrıca durulması gereken ilerici aydın kadro, halka gidişi çok zorlaştıran bu duman perdesinin farkına varamadı; aksine, hatalı davranışlarıyla halkı iyice kendinden soğutarak bu duman perdesini koyulaştırdı. İlerici güçler, şimdi yeni yeni bu hataları anlamakta; bireyleri toplum yapısından gelen çeşitli tutucu etkilerden sıyrılmış bağımsız kişiler sayan soyut ve romantik halkçılık görüşünden kurtulmakta ve Atatürk'ün özlediği toplumu kurabilmek için gerekli olan Halk İleri Kadro ayniyetinin ancak bu duman perdesinin kesinlikle yırtılması suretiyle geçekleşebileceğini sezmektedir.

Atatürkçüler, halkçılık yolunun Londra Asfaltı gibi dümdüz olmadığını hatırlayarak, hiçbir imkanı reddetmeden bu duman perdesini kaldırma uğrunda enerjilerini teksif etmelidirler. Halkın uyanış ve bilinçlenmesi, bu duman perdesi yırtılmadıkça, çok ve pek çok zaman isteyecektir.

Ulusal Kurtuluş Devrimi

Kemalizm, Bir Ulusal Kurtuluş Devrimidir

Bir Ulusal Kurtuluş Devrimi'nin amacı, yalnızca siyasal bağımsızlığı gerçekleştirmek değildir. Tam bağımsızlığa ulaşabilmek için, sömürge düzeninin ülkedeki bütün dayanaklarının tasfiyesi ve sağlam bir sanayi temelinin kurulması zorunludur. Bu nedenle, Atatürk, askeri zafer kazanılır kazanılmaz, tam bağımsızlığı sağlamak amacıyla, 'Çağdaş uygarlığa bir an önce ulaşma' direktiflerini vermiş ve ülkede devrimler yoluyla feodal düzenin tasfiyesine yönelmiştir.

Cumhuriyet'in, Atatürk'ün damgasını vurduğu ilk on beş yılı içinde büyük işler başarılmıştır. Fakat Kurtuluş Savaşımız'ın zor tarihsel koşulları ve sınıflar arası kuvvet dengesinin devrimciler aleyhine oluşu, Ulusal Kurtuluş Devrimi'nin amaçlarına tam ulaşmayı engellemiştir. Prof. Berkes'in şu sözlerinde büyük gerçek payı vardır: 'Kemalizm devrimi, Mustafa Kemal'in arkasındaki bir avuç ilericilerle, gene bu savaşın içinde bulunan muazzam bir gericiler kitlesi arasında, didişile didişile santim santim koparılmış bir devrimdir.'

Ulusal Ve Sınıfsal Bir Devrim

Bugün 47 yaşını dolduran Cumhuriyet'in son 25 yılı, Atatürk'ün başlattığı Ulusal Kurtuluş Devrimi'ne ihanet dönemi sayılabilir. Cici demokrasi, çağdaş uygarlığın değil, yeniden sömürgeleşme sürecinin politik düzeni olmuştur. Bunun içindir ki, yarıda bırakılan ve yolundan saptırılan Ulusal Kurtuluş Devrimimiz'i günümüzün şartlarında sürdürmek ve bütün amaçlarına ulaştırmak, her eğilimdeki devrimcinin baş görevidir.

Günümüzün şartlarında ve özellikle Türkiye'de bir Ulusal Kurtuluş Devrimi, kapitalist çerçevede gerçekleştirilemez. Kapitalizm, dışa bağımlılık, geri bir tarım, gecekondu sanayi ve artan toplumsal huzursuzluk demektir. Kapitalizm, büyük arazi sahiplerinden komprador burjuvaziye ve onun Anadolu'da gittikçe genişleyen kollarına kadar uzanan dışa bağlı en geri güçlerin toplumsal düzeni demektir. Tam bağımsızlık ve çağdaş uygarlık gibi Kemalizm'in iki ana hedefine ulaşılması, kapitalist yapıların kırılmasıyla mümkündür. Bu nedenle, bir ulusal kurtuluş devrimi, yalnızca bir ulusal sorun değildir, aynı zamanda sınıfsal bir sorundur ve gücünü bir yarı sömürge kapitalizminden alan tutucular koalisyonunun ekonomik ve politik egemenliğine son verilmesini zorunlu kılar.

Eylem Birliği

Atatürk'ün başlattığı bu Ulusal Kurtuluş Devrimi bütün sonuçlarıyla gerçekleştirilmeden, çok daha ileri aşamalardan mücadele etmek, keskin devrimcilik gibi gözükse bile hayalciliktir. Ulusal Kurtuluş Devrimi başarıya ulaştırılmadan, ülkemizde başka hiçbir şey yapılamaz.

Bilmek gerekir ki, ülkemizin içine düşürüldüğü koşullarda ulusal kurtuluş devrimi yolu, tuzaklarla doludur, çok çetin ve dikenlidir. Önümüzdeki engeller büyüktür. Devrim savaşı, uzun bir mücadele içinde, didişile didişile ve adım adım ilerleyerek kazanılacaktır.

Bu güç savaş, teorik plandaki görüş ayrılıkları ne olursa olsun bütün devrimcilerin eylem birliğiyle zafere ulaştırılacaktır. Onun içindir ki, Kurtuluş Savaşımız'ın lideri büyük Atatürk'ü andığımız şu günlerde, bütün devrimcileri, yarıda bırakılan ve yolundan saptırılan Ulusal Kurtuluş Devrimimiz'i gerçekleştirmek üzere eylem birliğine çağırırız

Atatürk Diyor Ki

Gerilla sözünü Türkiye'de ilk kullananlardan biri Atatürk'tü. Bizim kuşak, gerilla sözünü, daha ilkokulda Atatürk'ten öğrendi. İlkokuldaki okuma kitabımızda yer alan 'Gerilla' başlıklı yazıyı şimdi yeniden hatırlamaktayım.

Atatürk'ün gözünde gerilla, mazlum ülkelerin emperyalizmle savaşlarında kurtuluş silahıydı. Gerilla, güzel ve kahramanca birşeydi.

Bugün okuma kitaplarında bir gerilla yazısının bulunduğunu sanmıyorum. Konuştuğum ilkokul çocukları arasında gerilla sözünü bilene rastlamadım. Fakat ülkemizde egemen sınıflar, korku içinde sık sık gerilladan laf etmeye, gerillayı eşkiyalık, haydutluk, soygunculuk ile karalamaya koyuldular. Tıpkı Güney Amerika'da olduğu gibi. Zaten ülkemiz, basının artan ilgisinin de gösterdiği üzere Güney Amerika'ya hayli benzemeye başladı... Orada da satılık rejimler, gerilla korkusu içinde yaşıyorlar.

Sözde bağımsız Güney Amerika ülkeleri, ABD emperyalizminin ekonomik, askeri, politik ve kültürel esareti altında. Soygundan pay alan egemen sınıflar, kendi halklarına karşı, emperyalizmin uşaklığını kabullenmiş durumdalar. Egemen sınıfların ihanetini lanetleyen vatan-

severler, yumrukla susturuluyor, kurşunlanıyor. Satılık iktidarların, emniyet kuvvetleri adı verilen silahlı haydutları, üniversiteleri kana boyuyorlar. Bu koşullarda, gerilla tek kurtuluş yolu olarak kalıyor. Halkın ve gençliğin en cesur ve vatansever kesimleri, kırlarda ve şehirlerde savaşa başlıyorlar.

Gerilla yenilmez bir silah. Ancak, Şili, Peru ve Bolivya gibi emperyalizme uşaklığı reddederek devrimci bir yöneliş alan ülkelerde, gerilla eylemleri son buluyor. Öteki ülkelerde ise, zulmün her çeşidine başvurulmasına rağmen, gerilla genişliyor, yayılıyor ve egemen sınıfların iktidar temellerini sarsıyor. Onun içindir ki, gerilla lanetleniyor.

Türkiye'de bugün gerilla başladıysa, bunun nedenini gözünü budaktan sakınmayan gençlerin macera ve gangsterlik hevesinde değil, ülkenin içine düşürüldüğü koşullarda aramak gerekir. Atatürk'ün Cumhuriyeti'nde benzer olayların olabileceğini hiç düşünebilirmiydiniz? Ama Şelleyan ve Tunagür Cumhuriyeti'nde her şey mümkündür. Bu nedenle, devrimci gençliğin isyanını anlamak için, Atatürk'ün 'Bursa Nutku'nu bir kez daha okumak gereklidir.

Atatürk diyor ki:

"Türk genci, inkılâpların ve rejimin sahibi ve bekçisidir. Bunların lüzumuna, doğruluğuna herkesten çok inanmıştır; rejimi ve inkılâpları benimsemiştir. Bunları zayıf düşürecek en küçük veya en büyük bir kıpırtı ve bir hareket duydu mu; bu memleketin polisi vardır, jandarması vardır, ordusu vardır, adliyesi vardır demeyecektir. Hemen müdahale edecektir ve kendi eserini koruyacaktır. Polis gelecektir, asıl suçluları bırakıp, suçlu diye onu yakalıyacaktır. Genç, polis henüz inkılâp ve Cumhuriyet'in polisi değildir diye düşünecek, fakat asla yalvarmayacaktır. Mahkeme, onu mahkum edecektir. Gene düşünecek, demek adliyeyi de ıslah etmek, rejime göre düzenlemek lazım diyecek. Onu hapse atacaklar, kanun yolundan itirazını yapmakla beraber... Meclis'e telgraflar yağdırıp haklı ve suçsuz olduğu için tahliyesine çalışılmasını, kayırılmasını istemeyecek... Diyecek ki: Ben, iman ve kanaatimin icabını yaptım. Müdahale ve hareketimde haklıyım. Eğer buraya haksız gelmişsem, bu haksızlığı meydana getiren sebep ve amelleri düzeltmek de benim vazifemdir.

İşte benim anladığım Türk genci ve Türk Gençliği..."

Mutlu Azınlık Demokrasisi

Yüz küsur yıllık çabamızın adı, hürriyet ve hukuk devleti mücadelesidir. Ama bir türlü memleket, Batı ülkelerinin daha on sekizinci yüzyılda eriştiği hürriyetlere kavuşamamıştır. Hele sosyal konuların tartışılması bakımından, çok partili hayat devresinde, tek parti yıllarına nazaran çok daha müsamahasız davranılmıştır!

Şimdi dört başı mamur bir hürriyet anayasası var. Ama Anayasa'ya aykırı kanunlar hâlâ yerinde durur ve sosyal fikirleri boğacak yönde işler. O kadar ki de Gaulle Fransa'sının Sanat ve Edebiyat Genel Müdürü tarafından kaleme alınmış bir kitaptan yapılan tercümeler, memleketimizde üniversite hocalarına, 7,5 ila 15 yıl sürecek bir hapishane yolunu açar. Sanmıyoruz ki faşist İspanya'da durum daha ağır olsun!

Savcılara ve hakimlere söylenecek bir şey yok. "Kanun bu, uyguluyoruz," diyebilirler. Gerçekten, 141. ve 142. maddeler, komünizmle mücadele bahanesiyle, en masum sosyal tenkitleri ağır şekilde cezalandıracak niteliktedir. Osman Bölükbaşı, Faik Ahmet Barutçu, Halil Özyörük, Prof. Faruk Erem, Prof. Fethi Çelikbaş, Prof. Necip Bilge,

Cezmi Türk, Kamil Boran, Behzat Bilgin gibi kimselerin, Menderes devrinde Meclis kürsüsünden belirttikleri üzere, 141. ve 142. maddeler, bugünkü haliyle korkunçtur. Bütün bunlara rağmen açık rejim ve demokrasi şampiyonluğunu kimseye vermek istemeyen bir iktidarın mevcudiyeti, memleketimize has bir garabet olsa gerekir.

İktidar, "adalete karışamayız" gerekçesinin sağladığı gönül rahatlığı içinde, sanki kanunları başkaları yapmış gibi, hala açık rejim ve hürriyet nutukları atabilmektedir. Koçeroların ilahlaştırıldığı bir ortamda, fikir suçlularının mahkum olmadan tevkiflerini önleyen bir kanun teklifi yapan yok. Hele korkunç 141. ve 142. maddelerin bir hukuk devletine yakışacak şekilde düzeltilmesini isteyenlerin miktarı, parmakla gösterilecek kadar az. Dün olduğu gibi, bugün de iktidarların hürriyet ve demokrasi aşkı, mutlu azınlığın huzur ve rahatının kaçtığı noktada bitiyor.

Peki ya üniversiteler ve büyük çoğunluğu? Zavallı Menderes'in ima ettiği büyük hürriyet kahramanları şimdi neredeler? Diktatör denilen Menderes devrinde 141. ve 142. maddelere veryansın eden Prof. Çelikbaş, Prof. Faruk Erem, Prof. Necip Bilge neden susarlar? Hürriyet savaşçısı Prof. Feyzioğlu ne yapar?

1960'tan önce; "Türkiye'de hürriyet hareketi geç başlamış, başladıktan sonra da ne yazık ki çok sendeleyerek, duraklayarak ilerlemiştir. Tanzimat'tan 116 yıl sonra ve halen programında, 'ilmin, sanatın ve her türlü fikir faaliyetlerinin siyasi ve idari müdahalelerden uzak kalmasını demokrasinin değişmez bir esası olarak kabul ediyoruz' diye yazılı bulunan bir siyasi parti iktidarda bulunduğu bir sırada, hürriyet ve gerçek demokrasiye doğru hızla yol almaktaydık. Bunu sağlamak için devlet adamı, mebusu, gazetecisi, hakimi, idarecisi, üniversitesi ile bu memleketin vicdan taşıyan bütün aydınları kendilerine düşeni yapmalıdırlar," diyen dünkü Forumcu Feyzioğlu'nun acaba vicdanı rahat mı? Yoksa dünkü hürriyet savaşçıları, bir mutlu azınlık demokrasisinin mi sözcüleriydiler? Yeni anayasanın getirdiği hürriyet ve sosyal adalet ilkeleri kocaman bir yalandan mı ibaret?

Çok Hizipli Tek Parti

Sosyal ve ekonomik görüşler karşısında gösterilen bu korkudan zarar gören sadece memlekettir. Satıhtaki kısır sen ben çekişmeleri ve atmasyon tenkitlerle, bu dertli memleketin çetin davaları çözülmez. 27

Mayıs, sosyal ve ekonomik düşüncenin boğulması yüzünden, büyük bir boşluk içinde kaldı. 27 Mayıs'ı bu fikri boşluk mahvetti. Bugünkü sosyal düşünceyi susturma çabası da, yarınki Türkiye'yi kurma davasını güçleştirecektir. Bir mutlu azınlık, memleket davalarını çözemediği gibi, çözme yollarını da kapamaya çalışmaktadır.

Sayın Nadir Nadi'nin şu sözleri ibretle okunmaya değer:

"Memleketimiz davalarının çözülmesi için o davalar üzerine açıkyürekle eğilmek, doğru ya da yanlış, düşündüklerimizi korkusuzca belirtmek, bunu yaparken de dünya sorunlarına dair dünyada sözü geçen tanınmış bilim, felsefe ve sanat adamları ne düşünüyor, öğrenmek gerektiğini kabul etmeyiz. Hür dünya ile ilişkisini böylesine kesen, söz ve yazı hürriyetini böylesine kısan bir ortamda ekonomik ve sosyal davalara çözüm yolu bulunamayacağım, tersine, bu davaların bizi günden güne daha tehlikeli çıkmazlara sürükleyeceğini aklımıza getirmeyiz."

"Biz, Atatürk devrimlerini baltalama hürriyetini demokrasi sandık. Çok partili açık rejim dediğimiz de aslında çok hizipli tek parti rejiminden başka bir şey değildir. Bunun aksini söylemekle kimseyi kandıramayız. Bari boş yere kendimizi aldatıp durmayalım!"

Sosyal Uyanış Durdurulamaz

Ama ne olacak? Fikir hürriyetini istediğiniz kadar kısın, sosyal tenkitleri istediğiniz kadar boğmaya çalışın, netice değişmez. Güçlükler artar, fakat bu, statükocu politikanın yakın bir gelecekte iflasını önlemez.

Bir noktayı iyice anlamak lazım: Türkiye, artık eski Türkiye değildir. İkinci Dünya Harbi'nden beri çok yol aldık.

15-20 yıl önce, sosyal tenkitleri önleyerek, Türkiye'yi rahatça idare etmek belki mümkündü: Kitleler, yeteri kadar uyanmamıştı. Genel oy yoktu. Dış dünyaya kapalıydık. Nüfus artışı ve şehirleşme temposu yavaştı. Ekime elverişli bol toprak vardı. Durum, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızla değişmiş, Türkiyemiz, politik, sosyal ve ekonomik bir ihtilal devresine girmiştir. Genel oy, halk kitlelerinin az çok uyanışı ve iktidarlardan hizmet istemeyi öğrenmesini sağlayarak, siyasi alanda başlı başına bir ihtilal olmuştur. Dış alemle temasların artması, memleketteki uyanışı hızlandırmıştır. Bu uyanış devresinde, hızlı nüfus artışı ve ekime elverişli toprakların tükenişi gibi mese-

lelerin çözümü, sosyal ve ekonomik alanlarda, çok köklü değişikliklerin yapılmasını zaruri kılmaktadır.

Bu şartlar altında, sosyal ve ekonomik tenkitler, ne kadar kısılırsa kısılsın, statükocu politika çökmeye mahkumdur. 1950-55 devresinde, olağanüstü şartlar dolayısıyla elde edilen büyük başarıların sağladığı prestije rağmen, Menderes dahi, olayların tazyikine 5 yıldan fazla dayanamadı. Bugün ise şartlar, düne nazaran, son derece güçtür. Bu güç durumda, sosyal ve ekonomik tenkitleri susturmak suretiyle, kaçınılmaz değişikliklerin önlenebileceğini düşünmek, kurtuluşu, başını kuma gömmekle bulan devekuşu politikasından farksızdır.

Devekuşu politikası, mutlu azınlığa geçici bir huzur dahi sağlamaz, aksine huzursuzluğu artırır. Bu politika, olsa olsa yarınki Türkiye'nin kuruluşunu daha sancılı hale getirir, fakat durduramaz. Apaçık bir faşizm bile gelse, bir-iki yıl içinde çöker gider.

Sancısız Doğum Olmaz

17 yıldır, çok partili hayatı yerleştirmek uğruna savaştığını söyleyen ve bunun için, Atatürk devrimlerinde rötuş yapma fedakarlığına bile katlanan İnönü'ye düşen tarihi görev, yarınki, hür, müreffeh ve modern Türkiye'nin kuruluşunu güçleştirmek değil, kolaylaştırmak olmalıydı.

Miyop sermaye ağaları, bugünü kurtarmak için devekuşu politikasını arzulayabilirler. Onlar kendi açılarından belki de haklıdırlar. Zira, azgelişmiş bir ülkede özel sermaye, ancak kapalı bir rejimde hızla birikebilir. Açık rejim, türlü dolaplar ve istismarlarla büyüyen sermayenin işine gelmez. Ama, açık rejim şampiyonu olduğunu söyleyen tarihi şahsiyet İnönü'nün, sosyal ve ekonomik konularda açıklığı reddederek, kendi kendini inkara hakkı olmasa gerekir.

Bugün çetin davaların altında, aciz içinde bocalayanlar, hiç değilse yarını güçleştirmeye kalkışmasınlar. Fakat ne gam. Asıl haklı olanlar belki de sancısız doğum olmaz diyenlerdir.

Gericilik-İlericilik

Birkaç yıl öncesine kadar, ilericiliğin tanımı çok kolaydı: Kompradorlar dahi, kravat taktıkları ve "Avrupai" yaşadıkları için ilerici sayılmaktaydılar. Bu gardrop ilericiliğine, nedenlerini pek anlamadan bir cins içgüdü ile karşı çıkanlar ise gerici etiketine layık görülmekteydiler.

Sosyalist düşüncenin getirdiği aydınlıkla, bu sahte ilericilik-gericilik anlayışı, temelinden sarsılmaya başlamıştır. Batı burjuvazisinin kötü bir kopyası olan ve onlarla ortaklaşa Türk milletini sömüren kompradorların çok "Batılı" görünüşlerine rağmen, gericinin ta kendisi oldukları anlaşılmıştır. Türkiye'ye uygarlık ve ilerleme yolunu açması hayal edilen "büyük dost" Amerika'nın, ülkemizde kompradorlarla el ele nasıl müthiş bir gericilik kalesi teşkil ettiği görülmüştür. Din istismarcılığının perde arkası, kapitalist planlayıcıları tanınmıştır. CHP'de birkaç yıl öncesine kadar zerrece farkına varılmayan bir "Çelikbaş ilericiliği" ile bir "Ecevit ilericiliği" arasındaki uçurum, kesinlikle ortaya çıkmıştır.

Sosyalist düşüncenin son yıllarda Türk toplumuna yaptığı en büyük hizmetlerden biri, sanırız ki, sahte bir ilericilik-gericilik anlayışını

yıkarak, ilericiliği ve gericiliği gerçek ölçülerine getirmesi ve bu ölçülere göre safların belli olmaya başlamasını sağlamasıdır.

Bu gerçek ilericilik ölçüsü, kendisine milliyetçi ve mukaddesatçı diyen çevrelerde de dalgalanmalar yaratmaktadır. Bu çevrelerde, CIA ile işbirliği yapan mukaddesat ve milliyetçilik tüccarları ile söylediklerı ve düşündüklerine gerçekten inananlar arasında bir mesafe doğmaya başlamıştır. Düne kadar kendilerini ülkü arkadaşları sayan bir Tevetoğlu ile bir Evliyaoğlu'nun yolları ayrılmıştır. Bir Özarda, bir Evliyaoğlu, bir Serdengeçti, ancak Amerikalıların ve kompradorların çıkarlarına uygun düştüğü ölçüde milliyetçi ve mukaddesatçı olanların karşısında açığa düşmüşlerdir. Hem milliyetçi olacaksınız, hem de "Yaşasın Amerikan petrol şirketleri" diye alkış tutacaksınız. Hem Müslüman olacaksınız, hem de kapitalist sömürmeye ve kapitalizmin, değer sistemimizi ahlaksızca tahribine seyirci kalacaksınız. Bu kadar büyük ve açık bir tersliğin, milliyetçi ve mukaddesatçı çevrelerde, bir uyanış ve arayışa yol açmaması imkansızdı. Nitekim bir Gökhan Evliyaoğlu, neticede kompradorlara ve efendilerine uşaklık etmekten başka sonuç vermeyen McCarthy'ci kısır bir milliyetçilik anlayışının terk edilerek, milliyetçiliğin ekonomik temellere oturtulması yolunda kampanya yapmaktadır. Evliyaoğlu şöyle diyor: "Günün iktisadi toplumsal, sosyolojik terimleriyle düşünmeye ve hareket etmeye mecburuz, bütün aydınların her gün her saat milli gelir, milli kalkınma, kalkınma hızı, plan, istatistik, vergileme, yatırım, üretim, tüketim, sömürgecilik, bağımsızlık, petrol, maden, tarım, endüstri, reform vs. gibi sözcük ve kavramlarla konuştuğu bu çağda, böyle bir dünyada ve gelişmemiş bir yurtta sadece kutsal, tarihsel ve moral terimlerle düşünmek veya siyaset kamplarında karşı karşıya gelip kavgaya girişmekle hiçbir başarıya ulaşılamayacağını, çok rahat ve inanmış bir ifadeyle ortaya koyan Genç Milliyetçiler karşısında inşirah duydum." Bir Doç. Nurettin Topçu, kurucusu olduğu Hareket dergisinde, kapitalizme ve büyük burjuvaziye karşı çıkarak, ufak aile işletmelerine dayanan bir cins ütopik sosyalizmin savunuculuğunu yapmaktadır. Aynı dergide, Yön'ün "Sosyalizm ve İslamiyet" tartışmalarına katılan Hüseyin Perviz Hatemi, İslamiyet ve sosyalizmin felsefe planındaki temelden ayrılığını belirttikten sonra, İslamda maden ve toprak mülkiyetini incelemektedir. İncelemede, ünlü İslam yazarlarının görüşleri açıklan-

maktadır. Mesela Muhammed Fazl-ur Rahman Ensaari madenler hakkında şöyle demektedir:

"İslam, maden zenginlikleri gibi, istihsal servetlerinin devlet elinde olmasını iltizam eder; bu suretle kendi cemiyeti içinde çelik asilzadeleri, petrol kodamanları gibi eşhasın türemesini önler."

Seyyid Kutub'un görüşü ise şudur:

"Asrımızda umumi hizmetlerin, mesela maden ocakları, petrol kuyuları, içme suları, elektrik tesisleri, nakil vasıtaları, av sahaları gibi umumi gelir kaynaklarının devletleştirilmesi gerekir; ta ki bunlar birtakım muhtekirlerin ve insafsızca halkın aleyhinde hareket eden fert ve şirketlerin ellerinden kurtarılsın."

"İslam şeriatını infaz eden Müslüman bir devlet başkanına düşen, bütün bunları devletleştirmek ve bunların değerlerini, halkın en fakirinin satın alma gücüne göre ayarlamaktır."

"İslam hukukunun toprak ile ilgili hükümlerinin incelenmesinden, ziraat arazisi ve milli servetler, tabii kaynaklar üzerinde hiçbir kimsenin keyfi ve mutlak bir hak sahibi olamayacağı sonucu çıkmaktadır. Haiz olunan haklar, daha önce de söylediğimiz gibi, cemiaya vekaleten kullanılan -ve sağlanılan istifadeye mukabil mahsul üzerinden devlete vergisi verilen- intifa ve tasarruf haklarıdır. Araziyi ihmal edenin, ölü bırakanın bu tasarruf hakkı düşer. Hatta 'İslam ve Malikiyyet' yazarının fikrine göre, feth olunmuş arazide, sonradan ihya olunmuş ölü topraklar hariç, hukuki tasarrufta bulunma hakkı da olmayacaktır. Araziyi ekip biçen, ondan yararlanan kimse, bir kiracı gibi, devlete verdiği vergi karşılığında, ondan yararlanacaktır..."

"Resul-ü Ekrem'in (S.A.) getirdiği İslamın hükümlerine bir göz gezdirdikten sonra, acaba tehcir edilmemiş arazide veya tehcir edilip de ihya edilmeden bırakılmış arazide, devletin de izni olmaksızın, mutlak bir mülkiyet hakkı iddia edenlere, hatta bununla da yetinmeyip kendilerine 'hükümranlık ve derebeylik' hakkı da vehmedenlere, mübah olan bütün insanların istifadesine açık olan şeylerden başkalarının yararlanmasına engel olanlara, başkalarının ihya ettiği arazinin mahsulünü gasp edenlere, Devlet Reisi imiş gibi vergi alan zorbalara, manevi nüfuz tacirlerine ve onların durumunu meşru göstermek için, zorbalığın 'mülkiyet hakkı' olduğunu ileri sürüp, 'mülkiyet hakkı kutsaldır' diye iri iri konuşan 'giydirilmiş odunlara' Müslüman

diyebilir miyiz?"

Sayın Hatemi'nin sorusu bir başka biçimde de ortaya atılabilir: "Mülkiyet hakkı mukaddestir," diyen, Avrupai yaşayışlı yabancı şirket komisyoncusu komprador mu ilericidir, yoksa "Mülkiyet hakkı topluma aittir," diyen ve kompradorlar ile efendilerinin karşısına dikilen sakallı ve sarıklı din adamı mı? Aynı şekilde, Amerika'nın egemenliğinin avukatlığını yapan Nurculuk düşmanı çok Avrupai Aydın Yalçın mı gericidir, yoksa mütegallibelere, kompradorlara ve efendilerine karşı çıkan kravatsız Nurcu Serdengeçti mi?

Atatürk'ün Milli Kurtuluş Savaşı günlerinde, ilericilik ve gericilik, gerçek yörüngesine oturmuştu. O zamanlar Şişli kompradorları ve Amerikan mandacıları Avrupai yaşantılarına rağmen, asla ilerici sayılmıyordu. Ama Kurtuluş Savaşı'na katılan ve emperyalizme karşı "Halkçılık Beyannamesi"ni yayımlayan bir kısım hoca ve eşraf, ilericiler safında bulunuyordu. Bugün de ikinci bir Kurtuluş Savaşı içinde bulunan Türkiye'mizde ilericiliğin ve gericiliğin ölçüsü, tıpkı 1919 yıllarındaki gibi, emperyalizmden yana olmak ya da emperyalizme karşı çıkmaktır. Gericiliğin ölçüsü, dindarlık, kravatsızlık değildir. Temel ölçü, bilerek ya da bilmeyerek yapılan emperyalizm uşaklığıdır. Bu sebepledir ki, bizden çok farklı düşünüş ve inanca sahip çevrelerdeki milliyetçi uyanış belirtilerini sevinçle karşılıyoruz. Bu sebepledir ki, emperyalizmden yana gardrop ilericileri endişelidirler ve bir kültür sömürgeciliği teşebbüsüne karşı TİP temsilcisiyle milliyetçi bir AP milletvekilinin aynı yönde oy kullanmasını "uçlar birleşti" diye çürütmeye kalkışmaktadırlar.

Bu gardrop ilericilerine hatırlatalım ki, uçlar, hiçbir zaman birleşmezler, ama vatan satıcılarına karşı, çok farklı inançlara ve felsefi görüşlere sahip namuslu kişiler, inançlarından fedakarlık etmeksizin, vatanı kurtarmak için, Milli Kurtuluş Savaşı yıllarında olduğu gibi birleşebilirler ve bu birleşme, er geç olacaktır.

Biz Ne İstiyoruz?

İlericilik iddiasındaki Amerikanofil politikacılar, sosyalizmi "umacı" göstermek için, hayli eğlenceli bir kampanyaya girişmişlerdir. Tunçkanat'ın açıkladığı CIA raporuna uygun biçimde, solda milliyetçi bir birleşmeyi engellemek için çırpınan bu sahte ilericiler, düne kadar Avrupa sosyalizmini övdüklerini unutup, şimdi "Sosyalizmin temelinde Marks yatar," tarzında müthiş ifşaatla, sosyalizmi gözden düşürmeye kalkışmışlardır. Çağımızın en büyük hümanisti ve bilim adamı olduğunda bütün namuslu düşünürlerin birleştiği Marks, şimdi bir "kolera mikrobu"dur... Düne kadar pek övdükleri Avrupa sosyalizmi, aslında kötü olduğu için değil, temelinde Marks bulunduğu için kötüdür!

Sosyal bilimlerde yeni bir çığır açan ve insanların her türlü tutsaklıktan kurtarılarak en geniş özgürlüğe kavuşturulmasını isteyen Marks'ı savunmak haddimiz değildir. Ama emperyalizmin hizmetindeki teorisyenler, temelinde Marks yatıyor diye, sosyalizmin Atatürkçülüğe aykırı olduğunu ilan etmektedirler! Bu noktada sosyalistlerin ne istediklerini hatırlatmakta fayda vardır.

Sosyalistler, her şeyden önce, Atatürk'ün sağladığı, fakat sağcı poli-

tikacıların hovardaca sattıkları haklarımızı yeniden kazanma yolunda mücadele vermektedirler. Atatürkçülüğün özünde, tam bağımsızlık vardır. Atatürk'ün deyimiyle tam bağımsızlık, "piyasada, maliyede, ekonomide, adalette, askerlikte, kültürde ve bu gibi konularda tam bağımsızlık ve özgürlük demektir." Ve Atatürk şöyle devam etmektedir: "Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk, ulus ve ülkenin gerçek anlamıyla, bütün bağımsızlığından yoksunluğu demektir. Sosyalistler, gerçek anlamıyla böyle bir bağımsızlığın peşinde koşmaktadırlar. Bağımsızlık davası yanında, bütün öteki meseleleri ikinci derecede önemli saymaktadırlar.

Daha yakınlara gelelim: 1940-45 döneminde gerçekleştirilmek istenen bütün reformlar, bugün sosyalistlerin baş talepleri arasındadır. O dönemin en önemli iki davası, köy enstitüleri ve toprak reformu idi. Sosyalistler bugün, bir çeyrek asır önce başlatılan ve sonra rafa kaldırılan bu iki temel davanın savunuculuğunu yapmaktadırlar. Hatta TİP'in istediği toprak reformu, mali hükümleri ve kamulaştırma sınırları bakımından 1945 kanununun hayli gerisindedir!

Çeyrek asır önceki dönemin başka bir özelliği, planlı bir devletçiliğin geniş hazırlıklarına girişilmesi idi. 1933'te ilk adımları atılan planlı devletçiliğin, harpten sonra büyük ölçüde geliştirilmesi öngörülmekte idi. Sosyalistler, bugün planlı devletçilik derken, bu eski davanın savunuculuğunu yapmaktadırlar. Şüphesiz, o tarihlerde büyük hatalar işlenmiştir. Halk kütlelerine mal edilmeden, köklü reformların başarılacağı sanılmıştır... Feodalite kalıntısı unsurların ve komprador-ların mukavemeti ve sabotaj teşebbüsleri hesaba katılmamıştır. Bu yüzdendir ki, girişilmek istenen işler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Sosyalistler, planlı devletçiliğin ve köklü dönüşümlerin, ancak geniş demokratik reformlar ile birlikte başarıya ulaşacağı inancındadırlar. Nitekim CHP Genel Sekreteri de, 27 Mayıs Milli Devrim Derneği'nde verdiği son bir konferansta bu gerçeği dile getirmektedir: "Çare, halkın ekonomide hakim unsur durumuna getirilmesidir. Bunun için gerekli iktisadi düzen değişikliğinin ve imkan eşitliğinin sağlanması şarttır. Demokrasi, halkın, devlet ve toplum yönetimine hakim olması oranında gerçek demokrasi olur. Halk ekonomiye hakim olamazsa, devlet ve toplum yönetimine hakim olamaz. Dolayısıyla insanlar da kendi hayatlarının hakimi olmazlar."

Görüldüğü gibi, sahte ilericilerin iddialarının tam aksine, sosyalistlerin halen istedikleri, 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal'in Anadolu toprağına ayak basmasıyla başlayan "Büyük Uyanış"ın bugünün şartlarıyla devamından başka bir şey değildir. Sosyalistler kesinlikle Atatürk'ün yolundadırlar ve her şeyden önce, son çeyrek asırda yitirdiklerimizi kazanma davasındadırlar.

Sosyalistlerin bugünkü taleplerini paylaşmak için sosyalist olmaya dahi lüzum yoktur. Gerçekten milliyetçi olmak yeterlidir. Temel dava, bağımsızlık davasıdır. Ama bu dava, köklü ekonomik ve sosyal reformları gerçekleştirmedikçe çözülemez. Bu sebeple, bugünün "Misak-ı Milli"si, yalnız politik planda kalmayıp, ekonomik ve sosyal alanları da kapsayacaktır. En bilinçli milliyetçiler olduklarını söyleyen sosyalistlerin görevi, ikinci derecede meseleleri bir yana bırakıp, bütün milliyetçileri tereddütsüz etrafında toplayabilecek yeni bir "Misak-ı Milli" programını ortaya koymaktır.

Bu noktada bir kısım sosyalistlerin, herkesi birleştirecek ortak görüşleri araştırmak yerine, ayrılıkları büyük göstermeye çalışmaları üzücüdür. Mesela dış ticaretin devletleştirilmesini isteyenler ile "iç ve dış ticaretin halklaştırılmasını" ileri süren Ecevit arasında önemli bir fark olmasa gerektir. Ecevit, görünüşü şöyle açıklamaktadır: "İç ve dış ticaretin halklaştırılması yoluyla yatırım kaynağı israfının ve döviz kaçırmanın önlenmesini istiyoruz. Kısaca bu iki alanda da halkı ekonomiye hakim kılmak istiyoruz. Devlet kesiminde üretilen malların devlet kanalıyla, üretici köylünün de devlet öncülüğü ile kooperatifleşerek ürünlerini bu kooperatif kanalıyla ihraç etmesi gereklidir." Görüldüğü gibi, CHP'nin sağcı baskı altında 1954'te liberalleştirilen en tavizci programı çerçevesinde dahi, Ecevit'in sözleri, en çok tartışılan bu konuda bile, farklı sanılan görüşlerin hayli yakın olduğunu ortaya koymaktadır. Dış politika, petrol, maden, toprak reformu vb. gibi ön plandaki davalarda da, milliyetçiler arasındaki ayrılıklar, tahmin edildiğinden çok daha önemsizdir.

O halde nedir bu çekişmeler? Nedir bu "yalnız biz varız, başka kimse yoktur" tarzındaki, milliyetçileri bölücü, parçalayıcı davranışlar? En bilinçli milliyetçi olduklarını söyleyenler, geçekten bilinçli iseler, birleştirici ve toplayıcı olmak zorundadırlar.

Bugün sosyalist harekette bir bölünmeden söz edilmektedir; sosyal-

istler birleşsin denilmektedir. Eğer bu birleşme en geniş bir milliyetçi hareket içinde olmayacak da, dar bir sosyalist çerçeve içinde kalacaksa, asıl bu, en korkulacak bölünme ve parçalanmadır. Esasen CIA'nın planı da, sosyalistleri tecrid etme ve etkisiz kılma amacını gütmektedir.

Biz faşizmin de, emperyalizmin de ekmeğine yağ sürecek bu tip bir sekterizmin, Türkiye'miz için en büyük tehlike teşkil ettiğine inandığımızdan dolayıdır ki, asıl büyük bölünmenin tarihi sorumluluğunu reddediyor ve "istiklalciler, milliciler, birleşiniz" diye sesimizi yükseltiyoruz.

Çalışsa Ne Olur?

Seçim Kanunu kavgası, bir gerçeği ortaya koymuştur: Bütün muhalefet partilerinin tasvip etmediği bir kanunu parlamentodan geçirmek mümkün değildir. Anayasaya bağlı kalındığı müddetçe, ufacık bir siyasi grup bile, 89. maddenin verdiği imkanlardan yararlanarak, okunması dahi günlerce süren gensorular ile parlamentoyu felce uğratabilir. Ancak bütün grupların arzuladıkları tasarılar kanunlaşabilir. Bunların da çeşitli zümrelere nimet dağıtan, genellikle demagojik nitelikte kanunlar olacağı aşikardır. Bu durumda ya parlamentonun felce uğramasını kabul etmek, ya da 89. maddeyi herhangi bir biçimde rafa kaldırmak gerekecektir. Parlamentoculuk, bir anlamda "reaksiyon" niteliği taşıyan Anayasanın dar elbisesi içinde, böyle çetin bir çıkmazla karşı karşıyadır. Öyle görünür ki, bu çıkmazdan sıyrılabilmek için Başkan Sunay'ın arabuluculuğuna sık sık başvurmak gerekecektir. Fakat daha başkanlık seçimlerinde, iki partinin Sunay'a oy vermekten kaçışı, arabuluculuk çabalarının geleceği hakkında hayale kapılmayı önlemektedir.

Bu, meselenin bir yönüdür. Öteki yönü ise şudur: İktidardaki çoğun-

luk partisinin önünde hiçbir engel bulunmasa da, parlamento gerçekten çalışabilecek midir? Zorunluluğunu kapitalistlerin bile kabul ettikleri vergi ve toprak reformu gibi konular çözülebilecek midir? Menderes'in en prestijli dönemini hatırlıyoruz: 1954 seçimlerinden ezici bir zaferle çıkmıştır. İktisadi durum son derece parlaktır. 1950-53 döneminde hava şartlarının çok iyi gitmesi, ekilen arazinin büyük ölçüde genişlemesi ve dış piyasalarda tarım ürünleri fiyatlarının önemli bir sıçrama yapması, tarım gelirlerinin büyük ölçüde artmasma yol açmıştır. İşte politik ve ekonomik bakımdan böyle elverişli bir durumda Menderes, biraz da Amerika'nın telkinleriyle, arazi vergisini bir miktar artırmak istemiştir. Ne var ki Meclis kazan kaldırmış ve Menderes, bütün uğraşmalarına rağmen, mütevazi bir tasarıyı kanunlaştıramamıştır. 1961'den sonra Sayın İnönü de, son derece ılımlı toprak ve vergi reformlarını gerçekleştirmeyi başaramamış, büyük prestijine rağmen partisi içinde dahi büyük mukavemetle karşılaşmıştır. "Çalıştırılmamak"tan şikayetçi şimdiki iktidar ise, toprak ve vergi reformuna karşı olduğunu söyleyerek işbaşına gelmiştir. Bu sebeple "Sanki iktidar çalışsa ne olur?" sorusu, haksızlığa düşmeden sorulabilir. İstediği gibi çalışabilse, yapacağı ilk iş, herhalde solu tamamen tasfiye etmek ve yabancı sermaye imtiyazlarını artırmak olacaktır!

Parlamentocu Ağalar

Genel oya dayanan çok partili sistemin yirmi yıllık bilançosu, tutucu güçlerin devamlı zaferini sağlamaktan ibaret kalmıştır. Genel oy, Batı ülkelerindeki ilerici rolünü Türkiye'de oynayamamıştır. Genel oy, halkın değil, ilerici güçler aleyhine olarak, eşrafın ve kompradorun egemenliğini gerçekleştirmiştir. Bu gözlem, bizi, sosyal yapı meselesine götürmektedir.

Seçmenler, egemen zümrelerin ekonomik ve ideolojik baskısı ile aşiret, ırk, mezhep bağlarının tutucu etkilerinden kurtulabilmiş ve sınıf çıkarlarını az çok görebilecek duruma gelebilmiş olsaydılar, hiç şüphe yok, genel oy Batıdaki gibi ilerici bir rol oynayacaktı. Ama yalnız Türkiye'de değil, azgelişmiş ülkelerin çoğunda durum bu değildir. Anonim şirket, nasıl yönetimde etkisi sıfır olan küçük hissedarlar sayesinde, az sayıda kapitalistin sınırlı sermaye ile diktatörlüğüne yol açıyorsa, yarı feodal bir sosyal yapı içinde de, Batı politik sistemi, ağa

ve eşrafın, "oy paketleriyle", politik hayatta ağır basmasını sağlamaktadır.

Bize hayli benzeyen Güney Amerika'nın sosyal yapıları ile politik kurumları arasındaki ilişkileri derinlemesine inceleyen Prof. Jacques Lambert, Türk aydınlarını çok ilgilendirmesi gereken kitabında şu gözlemi yapmaktadır: "Genel oy sonuçları hayal kırıcı olmaktadır. Onu, yalnız bir politik özgürlük değil, fakat aynı zamanda bir sosyal ilerleme aracı olarak kabul ettirenler, görmektedirler ki, o, geçmişin kalıntılarını tasfiyeyi geciktirici bir rol rol oynayabilir.

Bu hayal kırıklığının sonuçları, demokratik kurumların işlemesinde kaçınılmaz biçimde karışıklıklar yaratmaktadır: Ya totaliter rejimlerin propagandasıyla etkilenenleri, temsili demokrasinin, geri sosyal yapıların değişimini hızlandırmaktan aciz kaldığı kanısına sürüklemekte, ya da, ekseriya, temsili demokrasi ilkelerine bağlı, fakat geri sosyal yapılı toplumların mahiyetinden habersiz olan şehirlerdeki ileri grupları, beklenmedik sonuçları dolayısıyla, seçimlere hile karıştırıldığı inancına götürmektedir. Her iki halde de, ya demokrasiye son vermek ya da demokrasiyi gerçekten muzaffer kılmak için devrim istenebilir.

Hileli seçim inancı, yalnız Güney Amerikalılar'da değil, yabancı gözlemciler ve özellikle Kuzey Amerikalılar arasında da sık sık görülmektedir. Bu gözlemciler, serbestçe kullanılan oyların, oybirliği ile nefret edilmesi gerektiğini düşündükleri gerici sömürücülerin iktidarını sürdürebileceğini kabul edememekte ve seçimi ancak hile karıştığı için kaybettiklerini iddia eden adayların sözlerine tereddütsüz inanmaktadırlar. Uygulandıkları toplumların yapısından bağımsız olarak temsili demokrasi kurumlarının değerine inanış, Kuzey Amerikalılar'ın azgelişmiş ülkelerdeki politikasını, birçok kez yanlış yollara sürüklemiştir. Kendilerininkinden çok farklı bir toplumun olduğu gibi temsilini, hileli seçimlerin sonucu saymışlardır."

Statükocu Solculuk

Batı politik sisteminin ve genel oyun, azgelişmiş ülkede gericiliğin aracı olması, elbette insanlığın uzun mücadelelerle elde ettiği bu değerli kurumların suçu değildir. Kötülük, sosyal yapıdan gelmektedir. Sosyal yapı aynı kaldığı müddetçe, genel oyun kaldırılması ya da çok partili düzenden vazgeçilmesi, işlerin daha da kötüleşmesine yol açа-

caktır. Ama bu durum, yirmi yıllık çok partili denemenin parlamentolarda tutucu çoğunluklar sağladığını ve gerçek bir demokrasinin kurulmasını engellediğini görmezlikten gelmemize yol açmamalıdır.

Sistem, ancak köklü reformlardan yana ilerici politik güçlerin devamlı gelişmesine imkan verdiği takdirde savunulabilir. Fakat bu bakımdan da son seçimler hayal kırıcı olmuştur. "Olağanüstü" bir seçim kanununa rağmen, tutucu güçler, geçmiş seçimlere nazaran ilerleme kaydetmişlerdir. Reformcu iddialar taşımadığı zaman oyların yüzde 35 ila 40'ını kolaylıkla alan ve hatta 1960'ta seçim kazanabilecek duruma gelen CHP, yirmi yıldır ilk kez, hakim sınıfların çıkarlarını az çok zedeleyen görüşlerle ortaya çıkınca, en büyük seçim yenilgisine uğramıştır. Birkaç CHP'li eşrafın partiden uzaklaşması, milyona yakın oyun kaybına yol açmıştır. TYP ise, esas itibariyle, onun yokluğunda CHP'ye yönelebilecek olan bir kısım ilerici güçlerin oylarını almıştır.

Öyle görünür ki, sağ-sol ayrımının politika hayatında yer almaya başlaması eşrafı az çok toparlanmaya ve "oy paketini" tutucu siyasi teşekküllere kaydırmaya, hiç değilse çekimser tutmaya itmiştir. Eşraf aynı zamanda solu tasfiyeyi ciddi ciddi planlamaya başlamıştır. Bunu yapamıyorsa, herhalde Anayasaya, özgürlüğe ve demokrasiye saygısından değil, iktidara tam yerleşme imkanını bulamayışındandır.

Önümüzdeki senato seçimleri, bu bakımdan yeni bir ölçü olacaktır. Fakat yirmi yıllık denemeden sonra, fazla yanılma payı olmadan, bir gerçek artık açık açık söylenmelidir: Sosyal yapıda köklü bir değişiklik gerçekleştirilmedikçe, Batının politik kurumları, tutucu güçlerin egemenliğini sağlayan bir aldatmaca olmaktan öteye gidemeyecektir. Ve Türkiye gibi azgelişmiş ülkelerde Batının politik kurumları, sosyal yapı değişikliğini sağlamakta son derece yetersiz kalmakta ve hatta tutucu güçleri kuvvetlendirmektedir. Bunun içindir ki, Batı politik sisteminin inançlı savunucularından bir Duverger, hatta aşırı sağcı bir Adenauer, "solcu otoriter rejimler, derebeylik egemenliğine son vererek, sanayileşmeyi hızlandırarak, eğitimi geliştirerek kendilerinden önce var olmayan bir demokratik ortamı yaratmışlardır" gibi, Türk düşünce hayatı için oldukça yeni sonuçlara, ister istemez varmaktadırlar.

Türkiye'de de artık, yirmi yıldır tekrarlanan gerçekdışı klişeleri bırakarak, geri sosyal yapıyı hızla tasfiye etmek, demokrasi ve kalkın-

mayı gerçekleştirmek için en uygun düşen politik yolların ve kurumların tartışması serbestçe yapılabilmelidir. "Sonra daha kötü olursa..." tarzında en ilerici çevreleri bile sarmış görünen bir kötüye rıza gösterme ve düşünmeyi reddetme psikolojisinden sıyrılmak gerektir. Zira daha kötüden korkarak, kötüyü kabullenme, ilerici ve devrimci değil, fakat herhalde statükocu bir davranıştır. Hem solcu, hem de statükocu olma garabetinden kurtulma yolunda çaba göstermeliyiz.

Soyuttan Somuta!

Cici demokrasi, "Demirel kalsın mı, gitsin mi?" kavgaları içinde ömrünü tamamlamak üzere.

Bir Yahya Han formülü, çıkar yol değil; Yahya Hancılar gittikçe ağırlaşan ekonomik ve toplumsal sorunlar altında kısa sürede tepetakla gitmeye mahkûm.

Çıkar yol olarak, Mustafa Kemal tarafından başlatılan, fakat yarı yolda bıraktırılıp yolundan saptırılan Ulusal Kurtuluş Devrimimizi, günümüzün koşullarında bütün sonuçlarıyla gerçekleştirebilecek bir devrimci iktidarın iş başına gelmesi gözüküyor.

Böyle bir iktidar, örgütlü ve bilinçli halk desteğinin yanı sıra, sağlam kadrolara sahip olduğu ölçüde başarıya ulaşabilir.

Leyla Aşkından Hürriyet Aşkına

Türkiye, yüz elli yıla yakın süredir, bir "çağdaş uygarlık" savaşı vermektedir. Savaşın hâlâ kazanılamayışının çok çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerden biri de, sistemli bir devrimci dünya görüşü çerçevesinde mevcut koşulları doğru değerlendiren ve somut çözüm yolları getiren kadroların kısırlığıdır.

Türkiyemiz, gönlündeki büyük hayallerle yaşayan, gerçeklere gözü kapalı devrimci aydınların ayaklarının yere basmayışından çok çekmiştir.

Büyük vatansever Namık Kemal, Fuzuli'nin soyut bir "Leyla"ya sarılışına benzer biçimde, kurtuluşu "hürriyet"te bulmuştur. Fuzuli Leyla'ya, Namık Kemal hürriyete aşık olmuştur.

Namık Kemal nesli, "hürriyet"in vatanı kurtaracağına inanmıştır. Hürriyetin somut biçimini de, Batı tipi demokratik bir Anayasada görmüşlerdir. "Anayasa gelsin, Türkiye kurtulacaktır," inancıyla, genç subaylar ve aydınlar harekete geçmişlerdir. Abdülaziz'i tahttan indirmişler, Abdülhamit'li Anayasa düzenini kurmuşlardır.

Abdülhamit, Anayasayı rafa kaldırınca, devrimci genç subay ve aydınlar otuz yıl süreyle, bu Anayasayı raftan indirmek için mücadele vermişlerdir. O günlerin devrimci yüzbaşısı İsmet İnönü, hatıratında bu inancını şöyle anlatıyor:

"Her derdin devasının Anayasa olduğu içimizde iman halinde yerleşmişti."

Yüzyıllık Aydın Uykusu

İkinci Meşrutiyet günlerinde, devrimci aydınların böyle düşünmesi doğal karşılanabilirdi. Fakat Atatürk'ün devrimci gerçekçilik yıllarından sonra, İkinci Dünya Savaşı'nın sıkıntıları ve dış politika kuşkuları üzerine, Milli Şef İnönü, çıkış yolunu yine 1908'in fikirlerine dönmekte aradı. Aydınlarımızın hemen hepsi, hürriyet ve demokrasinin Türkiye'yi kurtaracağını haykırmaya başladılar.

Hürriyet ve demokrasi geldi. Fakat gelen düzen, aydınlarımızın hayallerindeki düzene pek az benziyordu Bunun üzerine kabahati zavallı Menderes'te ve teminatsız 1924 Anayasasında buldular.

Yeniden İsmet Paşa'nın liderliğinde, devrimci aydınların katıldığı bir "hürriyet mücadelesi" başladı. Bu kez, "dört başı mamur bir Anayasa" deniliyor ve bunun bütün dertlerimize deva olacağı ileri sürülüyordu.

1877'de ve 1908'de olduğu gibi, 27 Mayıs 1960'da devrimci subaylar, aydınlarımızın kurtuluş reçetesini gerçekleştirmek üzere harekete geçtiler. "Dört başı mamur" sayılan bir Anayasa yaptılar.

Uyanış Yılları

27 Mayıs sonrası dönem, yüzyıla yakın süren bir fikir kısırlığından

sonra, aydınlarımız için uyanış yılları oldu. Temeldeki sorunlar üzerinde düşünmeye, araştırmalar ve yayınlar yapılmaya başlandı. Marksizme ilk kez geniş ölçüde ilgi duyulması, fikir hayatımızı zenginleştirdi. Türkiye, fikir planında en verimli bir döneme girdi. "Hayta" denilen birçok üniversite öğrencisi, yaşlı başlı hocalarını okutacak bir fikir düzeyine erişti.

Kurtuluş, artık Namık Kemal'in soyut "hürriyet"inde değil, "proletarya"da aranıyor. "Proletarya Türkiye'yi kurtaracak," deniyor.

Sorunlardan Kaçış

Aydınlarımızın, hayli geç de olsa, proletaryayı keşfetmeleri çok olumlu bir gelişme. Çağımızda siyasi bilinç kazanmış, örgütlü bir proletaryanın, köklü toplumsal dönüşümlerde temel güç olduğu açık. Aydınlarımızın, proletaryayı örgütlendirme ve bilinçlendirme yolundaki çabaları, övülecek çalışmalar. Fakat bu noktada da, proletarya gerçeğinden koparak soyut bir proletarya edebiyatına saplanma tehlikesi ortaya çıkıyor.

Proletarya ile en ufak bir bağlantısı olmayan birçok aydınımız, Fuzuli'nin soyut "Leyla"sı, Namık Kemal'in soyut "hürriyet"i gibi soyut bir "proletarya" sevdasının şampiyonluğunu yapıyorlar. "Proletarya Türkiye'yi kurtaracak," diyorlar ve "Proletarya Türkiye'yi kurtarana kadar ne yapacağız?" deyince, dudak büküp geçiyorlar. "Proletarya öncülüğü olmadan, hiçbir ilerici adım atılamaz," görüşünü savunarak, entelektüel tembelliklerine bir gerekçe buluyorlar.

Bu görüş doğru bile olsa, proletarya iktidarı, Türkiye'nin gittikçe ağırlaşan sorunlarını bir mucizeyle çözüverecek midir?

Dış ticaret açığı kendiliğinden kapanacak, işsizlik sona erecek ve ülke bir çırpıda sanayileşecek midir?

Bugün bütün devrimciler "tam bağımsızlık" istiyorlar; fakat tam bağımsızlık demek, Türkiye'nin kendi kaynaklarıyla yılda en azından 1 milyar dolar sağlaması demektir. Bu gerçekleştirilmedikçe "tam bağımsızlık" iddiaları bir edebiyattan ibaret kalmayacak mıdır?

"Bu nedenle, devrimci aydınlarımızın yalnızca proletarya türküleri söylemekle yetinmeyip, devrimci iktidarların somut sorunlarına eğilmelerini ve çözüm yolları getirmelerini beklemekteyiz. Fakat öyle görünür ki, aydınlarımızın sorunlarımıza somut çözümler getirmekteki ilgisizliğinin bedelini, Türkiye bir kez daha hayli pahalı ödeyecektir.

Niyazi Berkes

Ulusal Bağımsızlık Savaşı

Kırım Harbi ile başlayan dış borçlanma ve yabancı sermaye çığı altında can veren kalkınma ve modernleşme çabasının hikayesi Sevres muahedesiyle sona erdi. Modern ulusal Türk tarihi yepyeni bir anlamla, Ulusal Kurtuluş Savaşı ile başlar; bu savaş, Kemalizmin kuruluşu ile sonuçlanır.

Ulusal Kurtuluş Savaşı, yabancı bir devletle olağan bir savaş yapmaktan bambaşka bir şeydir. O zamana kadar Türkiye'nin savaşlardan kurtulduğu yoktu; fakat bunların hiçbiri bir ulusal kurtuluş savaşı değildir. Ulusal Kurtuluş Savaşı bağımsızlığını yitiren bir ulusu parçalamak için kullanılan zorlayıcı güce karşı, o ulusun bütün varlığı ile canını dişine takarak giriştiği bir savaştır. Bu savaşın orduyla savaş yanı onun niteliğini tam olarak gösteremez. Onun, ulusun iç ve dış durumunda kökten değişiklikler yaratan yanı da önemlidir.

Dönüşü Olmayan Yol

Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan gelişen Kemalizmin daha önceki dönemlerden farkı daha ilk baştan "bütün sözleşme yükümlülüklerine bağlıyız" diyerek eskinin yüklettiklerini üstüne almamasıdır. Yukarıdaki sahifeler-

den birinde öyle bir söz vardı:

"Bir devrim devirdiği rejimin giriştiği ve halkın çoğunluğunun ekonomik çöküşüne neden olan siyasal, finansal yükümlülükleri üstüne aldığı anda da gerçek bir toplumsal devrim yolu açma ya da reform yapma şanslarını kaybeder." Türk bağımsızlık savaşı başarı ile bittiği zaman, Batı devletleri ile onların acentesi olan Osmanlı Devleti son umudu Türkiye'yi eski yükümlülükleri yüklenmiş olan rejimin altında tutmaya bel bağlamışlardı.

Bu yüzden bu devletler son dakikaya kadar yalnız İstanbul hükümetini tanımışlar, zaferden sonra barış konferansına onu çağırmışlardı. İstanbul hükümeti de, zafer karşısında, "eh, aferin, şimdi sıra bizde" düşüncesi ile ülkenin yazgısının "sivil idare"ye bırakılmasını doğal buluyorlardı. Onların düşüncesine göre, savaşı yürütenler hükümeti "meşru" devlete yani halk egemenliğine dayanmayan 1876 anayasasının ürünü olan saltanat-hilafet hükümetine devredip çekilmeli, kumandanlar kıtalarına dönmeli idiler.

Kurtuluş Savaşı boyunca saltanat hükümetinin tutumu, bu hükümet için saltanat ve hilafetin Türk ulusunun varlığından daha önemli sayıldığını göstermiştir. Bu rejimin toplumsal temelsizliği artık apaçık meydana çıktığı halde, bunlar yine de böyle yapma bir devletin dış yardım koltuk değnekleriyle ayakta duracağına inanıyorlardı.

Onların açısından mantıklı gözüken böyle bir fikir, bütün Kurtuluş Savaşı'nı hiçe indirmeye, toplumsal reform kapılarını kapatmaya yeterliydi. Bunun için, bu savaşta önemli yeri olan kimseler arasında da bu görüşün benimsenmiş olduğuna belki birçok genç okurlar inanmayacaklardır. Kurtuluş Savaşı'nın Halk Partisinin dejenere edildiği yıllarda genç kuşaklara öğretilen biçimde unutulan yanlarından biri de budur.

Kemalizm devrimi, Mustafa Kemal'in arkasındaki bir avuç ilericilerle, gene bu savaş içinde bulunan büyük bir gericiler kitlesi arasında didişile didişile santim santim koparılmış bir devrimdir.

Mustafa Kemal'in etrafında bulunan birçok kişiler İstanbul hükümetinin görüşüne uygun biçimde düşününüyorlardı. Onlar çoğunlukta, Mustafa Kemal'in yanını tutanlar azınlıktaydı. Onun kişiliğinden, gücünden, görüşlerinden kuşku duyan gerici çoğunluğun baskısı altında zafer amacını baltalamamak için görüşünü açıklamaktan kaçınan Mustafa Kemal için, "Hayır, biz çekilmiyoruz; siz çekileceksiniz" diye

dayatmanın zamanı gelmişti.

Bu sorunda onun görüşü, yepyeni bir dönem açacak bir görüştü. Bu savaşın olağan bir savaş değil, Osmanlı İmparatorluğu'nun iç ve dış hesaplarının temizlenmesi, onun yerini alacak yeni bir rejimin kurulması uğruna yapılan bir savaş olduğunu çokları anlayamamıştır. Mustafa Kemal'in ta baştan düşündüğüne göre, Batı devletlerinin garantisine dayanan bir saltanat-hilafet rejimi yerine halk iradesine dayanan ulusal bir devlet kurulmadıkça Türk ulusunun kurtuluş savaşının meşruluğu olamazdı. 1876 Kanun-u Esasi çatışmalarında olduğu gibi, kamusal egemenlik fikri bu kez de dönüp dolaşıp saltanat-hilafet rejiminin başındakinin egemenlik haklarının garanti edilmesi uğruna dejenere edilemeyecekti.

Eğer Mustafa Kemal olmasaydı, Batı devletlerinin, Osmanlı devletinin, Mustafa Kemal'in yanındaki birçok kişinin paylaştığı fikirler belki de üstün gelecek; Sevres antlaşmasını biraz hafifleten bir barışla halk gene eski rejimin altına sokulacaktı. Ömrü yarım yüzyıla yaklaşmak üzere olan bağımsız Cumhuriyet rejiminde yetişmiş kuşakların, buna karşı gelmenin ne denli derin, ne denli kökten bir devrim demek olduğunu gözlerinde canlandırmaları belki biraz güçtür. Mustafa Kemal'in en büyük başarısı, Kemalizmi gerçek bir devrim yapan yanı Türkiye'yi ulusal bir devlet olarak kurulmayı, ortaçağ kalıntısı bir rejime son vermeyi sağlaması olmuştur.

Devrim İlkeleri Doğuyor

Fakat güçlükler bu kökten-yeni görüşe karşı direnmeyle kalmadı. Daha büyük güçlük, saltanat-hilafet rejimi yerine konacak rejimin yasa-yapısının niteliğini belirtmekte çıktı. Kemalizmin, üzerinde en çok direndiği ilk prensip halkçılık prensibi oldu. Daha savaş süresinde halkçılık prensibinin saltanat-hilafet rejiminin tanınmaması demek olacağını sezenler olmuştu. Buna, sadece Mustafa Kemal yanlılarının bir ideolojisi olarak bakıyorlardı. Çoğunluğun görüşünce hilafet ve saltanatı kurtarmak için savaşılıyordu. Yeni bir siyasal rejim kurmak söz konusu değildi.

Halk hükümetinin niteliğinin belirlenmesi işi, ayrıntılarını bugün unuttuğumuz çok çetin çatışmalar içinde boğulmak istenmiş, ortaya çıkan rejim işte bunların sonucunda kurtarılabilen rejim olmuştur. Atatürk'ün sonradan kazandığı büyük prestij ve kudretin etkisi altında

bugün biz, halkçı hükümete onun istediği biçimi kolay kolay verdiğini sanırsak yanılmış oluruz. Bir yanda, her devrimde olduğu gibi o zaman da çoğunluk olarak ortaya çıkan gericilik güçlerinin temsilcileri olan şeriatçılar, eşraf, toprak ağaları, aşiret derebeyleri; diğer yanda Batı liberalizminin ve Osmanlıcılığın temsilcisi olan politikacılar ve aydınlar, Mustafa Kemal'in halkçılık fikrini bir yengeç kıskacı içine almışlar, sosyalizme gidecek korkusu ile, onun arkasındaki ilerici eğilimlere nefes aldırmıyorlardı. Bunların temsil ettiği görüşün, bütün savaşı döndüre dolaştıra hilafetin ve Batı emperyalizminin kucağına atacağını çok iyi bilen Mustafa Kemal, halkçılık davasını bu kıskacın iki kolunun arasından, sosyalizme gitmemek koşulu ile zor kurtarabildi.

Döğüş, çıkar zümreleri ile yerleşik-çıkar bağlantısı olmayanlar arasında bir savaştı. Çıkarcılar, yerleşik-çıkarı değil, yerleşik yeri bile olmayan Mustafa Kemal'i aşağılık oyunlarla "ekarte" etmeye bile kalkıştılar. Onun ve onun yanını tutanların arkasında ağır basacak sınıflar yoktu: o zamanın harap geri Anadolusu'nda ne köylü, ne fakir ve emekçi halk siyasal bir varlıktı. Geri kalmış toplumların aydınlarına kıyasla, başka yanlardan üstünlükleri olan ilerici Türk aydınlarının bu en zayıf yanı toplumsal devrim çabalarında onu bu kez de güçsüz bir duruma sokmuştu. Mustafa Kemal ve ordu olmasaydı, gerici çıkarcıların gücü, bunları bir kaşık suda boğacaktı. Bunun içindir ki ilerici Türk aydını Mustafa Kemal'e bu kadar bağlıdır; bunun içindir ki ordu ile ilericilik kendilerini her zaman aynı saflarda bulmuşlardır.

Türk kalkınma ve modernleşme tarihinde, gericilik günlerinin baskısı, liberal ya da sosyalist ideolojilerin çağdaş uygarlığa geçmeyi özleyen aydınlar arasında benimsenip yerleşmesine her kez engel olmuştur. Namık Kemal'den Ziya Gökalp'e kadar bu hep böyle olmuştur. Bu yüzden Türk siyasal düşünüşü, Batı ideolojileri ölçülerine kıyasla güdük kalmıştır. Liberalizm, halkçılık, sosyalizm gibi ideolojik eğilimler İslamcılık, Osmanlıcılık, Turancılık gibi düşler karşısında cılız, etkisiz kalmıştır. Bu yüzden bizde gerçek anlamıyla siyasal düşün yerleşmemiş; gerçek siyasal düşünceler safdillik ötesine geçememiştir. Toplumun ekonomik kalkınma ve uygarlıksal değişmesi bakımından hiçbir değeri olmayan havada kalan fikirler, toplumun sorunlarını siyasal sorunlarda bulandırmış, yanıltmış; ekonomik, siyasal sorunları aydın açılardan görüp anlamalarına yer bırakmamıştır. Siyasal parti hayatı siyasal düşün

sistemlerine değil, bu düşsel fikirlerin baskısından kurtulamayan oportunizme dayanır olmuştur.

Bu siyasal ve ideolojik boşluk içinde durumu objektif açıdan görmek, o zamanki koşullar altında belirli bir sonuca varmak şerefi de gene Mustafa Kemal'e aittir: Ulusal kurtuluş savaşı, içinde bulunduğu koşullar altında ne Batı anlamında bir liberalizm, ne de bir sosyalizm savaşı idi. Emperyalizme karşı bir savaş olarak sosyalizme benzemekle beraber, sınıflararası bir savaşla değil, sınıflararası elbirliği gerçekleştirilebilirse yürütülebilecek bir savaştı. Gericiliğe karşı bir savaş olarak liberalizme benzemekle beraber, kapitalist bir gelişmenin öncüsü olan ulusal bir orta sınıfın yokluğu karşısında Batı liberalizminin ürünü olan yabancı kapitalist egemenliğine yol açmayı önlemek isteyen bir savaştı. Şimdiki halde o sadece ulusal bir kurtulma çabası idi. Kemalizmin ikinci prensibi olan olan ulusçuluk, ulusal bağımsızlık uğruna her şeyi seferber etme tezi bundan gelir. Bu ulusçuluk Meşrutiyet devrinin Turancılığından, İslamcıların ve Osmanlıcıların ütopilerinden tamamıyla farklı bir ulusal bağımsızlık isteğiydi. Sosyalizmin o zaman için bir ideal olarak kalma zorunluluğuna değinen Atatürk Turancılık ve İslamcılık görüşleri için daha kesin, daha sert bir dil kullanır. Nutuk'ta Panislamizm, Panturanizm, halifecilik üzerine yer yer sert yargılar verir; bunları, demokratik ulusu Türkiye'nin amaçlarına aykırı düşler olmakla, Türk ulusunu uçurumlara sürüklemekle suçlar; halkı bir daha böyle hayaller peşinde koşanların arkasından sürüklenmemeye çağırır. Bu görüş Türk siyasal düşününde başarılmış ilk büyük devrimdir, ve o zamandan sonra Osmanlıcı rejimin ürünü olan İslamcılık ile Turancılık, Kemalizmin bağdaşamayacağı iki görüş olmuştur.

Devrimin Üç Yanı

Halkçılık ve ulusal bağımsızlık prensipleri Kurtuluş Savaşı boyunca, Mustafa Kemal'in, bütün manevraları boşa çıkartması ile bir gerçek haline gelmesinden, saltanatçılığın (Osmanlıcılığın), hilafetçiliğin (İslamcılığın) ve Turancılığın itilmesinden sonradır ki, Kemalizm devrimcilik kapısını açabilmiştir. Kemalist devrimin en önemli yanları modern rejimin ulusal bağımsızlığa, halk egemenliğine, cumhuriyet hükümet türüne, din-devlet ayırımına dayanması prensipleridir.

Bundan sonra, Kemalist devrimin ikinci yanı gelir. Bu da, birinci yanının prensipleri ile uyuşmaz olan bütün örgütlenmelerin kökten,

davranışlarla ortadan kaldırılması işidir. Bu, Kemalizmin "devrimcilik" ilkesi ile adlandırdığımız yönüdür. Yaptığı iş, Kemalizmin aşağıda anlatacağımız üçüncü yönünü oluşturacak olan toplumsal değişme ile kalkınma işlerine engel olan geleneksel örgütleri, adetleri, alışkanlıkları, kanunları kaldırmak işidir. Bunların altındaki toplumsal temelin değişmesini sağlama işine yani yüzyıllık Türk evriminin ana sorununa ancak bundan sonra sıra gelecekti.

Atatürk bu ikinci işte de sezişinin, kesinliğinin, aydınlığının gücünü gösterdi. Izdıraplı fakat uyarıcı şoklar halinde bunların zorunluluğuna halkı da inandırarak yapmasını başardı. Yazı değiştirmekten başlık değiştirmeye, takvim değiştirmekten medeni kanun değiştirmeye kadar hepsi daha önceki kuşaklarda düşünülmüş, tartışılmış şeylerdi: ama onun zamanına dek, hatta onun zamanında bile, bu değişmeleri göze alacak kişi çok azdı; alacak olanların da önderlik gücü yoktu. Çoğunluk bunların ne gerekliliğine ne de anlamlılığına inanıyordu. Asıl atılıma hazırlanacak olan Türk toplumunun yüzünü, kafasını yeni yöne kesin olarak çevirmesi, artık sallanmaları bir yana bırakması zorunluydu. Kemalizm devrimciliği arkadaki gemileri yakmaktır; ileriye yönelme azmini şiddetlendirmek, artık geriye dönmek yok, demektir, yığınları ilerleme ateşi ile tutuşturmak demektir.

Bunun başarılı bir yanı daha vardı: gericiliğin sindirilmesi. Türk reform tarihinin hiçbir döneminde gericilik sindirememiştir; hemen her devrimin arkasından daha da kabararak yeniden ortaya çıkmıştır; devrimciler bunların karşısında, kendilerini çürüten, gericileri gürbüzleştiren ödünler vermişlerdir. Atatürk ilericiliğe öyle bir ateş, öyle bir heyecan katmıştır ki, o günleri yaşayanların bugün hasretle hatırladığı gibi, gericiliğin her çeşidi o ateşin karşısında erimiş, zavallılaşmış, gülünçleşmiştir.

Bunun derin psikolojik niteliğini yalnız şimdiki günleri görenlere böyle bir iki satırla anlatmak kolay bir iş değildir.

Şu halde, kendi ulusal sınırları içinde toplanmak, çağdaş uygarlıkla zıtlaşmayan bir kuruluş yaratmaya hazırlanmak, Kemalist görüşün gerekli sonuçlarıdır. Bu sonuçlara varmakla Kemalist devrim onsekizinci yüzyılın başlarından beri sürüp gelen sorunun çözümünü bulmuştur. İki yüzyıllık bocalamanın artık tarihi kapanmış, yeni bir dönem açılmıştır. Bununla birlikte, yeni dönemin problemlerinin ele alınışı çok geçmeden

başlayacaktır.

Yarına doğru her atılışın dayanacağı iki destek, iki temel Atatürk devriminin işte bu iki yanı ile bu iki yönüdür. Bunlarda herhangi bir sarsılma, herhangi bir çatlama, her ileri atılımı başarısızlığa götürecektir. Bunun ne kadar doğru olduğunu, Kemalizmin zincire vurduğu gericilik güçlerinin dirilişinden bu yana bu güçlerin hem Kemalist devrimin bu iki yanının başarılarını yoketme, hem de söz konusu edeceğimiz üçüncü yanı ile ilgili toplumsal reform konusunu konuşulamaz, tartışılamaz, deneylenemez hale getirme işine koyulmuş olmasından anlayabiliriz.

Ekonomik Kalkınma Tezi

Sözünü ettiğimiz ikinci yanla ilgili devrimsel değişmeler, Türk tarihinin gelişiminin özelliklerinin zorunladığı işlerdi. Kemalizmin üçüncü yönü ise, yeni toplumu temelinden kurma işi olacaktı. Kemalizmin ilk iki yanının kaçınılmaz sonucu, Türkiye'nin uygarlık değişimini toplumsal dokusunda yeni başladığı noktadan kendi eliyle gerçekleştirmek olacaktı. Bunun içindir ki Kurtuluş Savaşından sonra Atatürk'ün üzerinde en çok durduğu şey, toplumun yeni anlama göre kurulması işinin başlayacağını hatırlatmak olmuştur. O, Türkiye'nin bugün "gelişmemiş toplum" denen toplumlar gibi hem geri hem bozuk bir temel üstünde durduğunu görüyor: bu durumdan çıkmadıkça elde edilen bağımsızlığın gene bir gün yitirileceğini durmadan söylüyordu. Ona göre, asıl büyük iş, ekonomik bağımsızlık ve kalkınma olacaktı. Onsekizinci yüzyıldan beri sezilip Tanzimat'tan beri uygulanmaya başlayınca yüze göze bulaştırılan, kalkınma yerine çökme ile sonuçlanan ana sorun buydu.

O zamana dek hiçbir reform denemesinde toplumun temelinden değişme yoluna girmesi gereği anlaşılmış değildi. Onsekizinci yüzyılda Batıdan bazı şeyler alınması zorunluluğu kabul edildiği zaman bu, ortaçağ düzenini bırakıp yeni bir toplum düzenine girmek anlamına gelmiyordu. Bunlar, ideal sayılan eski düzene dönmek için devleti güçlendirme tedbiri olarak görülüyordu. Ortaçağ uygarlığının sevgili kavramlarından olan "nizam" fikri kafaları o denli sarmıştı ki daha sonraki Islahat ve yenileşme rejimlerine bile bu sözcükle ilgili adlar veriliyordu: "Nizam-ı Cedit", "Tanzimat", ve "Kanun-i Esasi" karşılığı olarak ilk önce kullanılan "Nizamet-i Esasiye" terimlerinde bunu görürüz. Tanzimatta "kavanin-i cedide" lüzumundan bahsedilmekle beraber, eski düzenin örgütlerinin kaldırılması söz konusu değildi; bu yüzden

Tanzimat iki düzenli bir rejim oldu. Yeni Osmanlılar bir temel yasa ile bu iki düzenli şeyi bir düzen kılığına sokmak istediler; bunun yeni bir devlet kavramının gerektirdiğini ilk kez anladılar; fakat bu yeni devlet kavramıyle uzlaşmaya gelince sadece eski kavramın daha da şahlanmasına yaradı. Namık Kemal bile bununla eski Osmanlı düzeninin şanlı günlerine dönüleceğini sanıyordu. İlk kez olarak Meşrutiyet devriminden sonra "içtimai bir inkılap" olmadıkça devrimin bir hükümet darbesi olmaktan öteye gidemeyeceği fikri doğdu. Meşrutiyetin üç düşünüş kolu yalnız bu noktada birleşiyordu. Fakat sözünü ettikleri toplumsal devrimin niteliği neydi? Toplumun nesi değişmeliydi; nereden, nasıl başlatılacaktı. Bu sorularda ne aralarında birlik, ne de her birinde kesin, olumlu görüş vardı. Onlar da toplumu statik bir düzen olarak görüyorlar; sadece manivelayı dayayacak toplum dışı bir destek bularak onu eski yapısı ile bulunduğu yerden daha yukarı bir yere kaldırmak istiyorlardı.

Her üç zümrenin bulunduğunu sandığı destek de ya bir fikir ya da bir ütopia idi. Onların anlayışına göre toplum, düşünürlerin bir çeşit iskambil kağıtları ya da domino taşlarından yapılmış birimler gibi kendi kafalarındaki fikirlerden yapılma bir şeydi. Batı uygarlığı da makine, dretnot, banka, bisiklet gibi maddelerden yapma bir kalıptı. Hepsi de bunların alınmasını istediği halde, bunlar nasıl meydana geliyor, bu maddelerin altında yatan ekonomik örgütün niteliği nedir, onları hiç ilgilendirmiyordu. Türk toplum örgütü de sanki "ruhsal" bir yapıttı. Hiç biri bu toplumun ekonomik yapısını, o yapının işleyişini, geri bir toplum durumuna gelişteki rolünü düşünmediği gibi, bu işleyişe devrim ya da reform yollarıyle yapılacak ekonomik nitelikte etkilerle bu yapının başka türlü işleme yönlerine çevrilmesi olanağı bulunduğunu bilmiyorlardı. Toplumun kişileri "aydın fikirleri", "din inançlarını", "mefkûreleri" benimsediler mi, toplum iyi toplum olacaktı.

Bu "fikriyatçılık" Kurtuluş Savaşından sonra da sürdü, aydınlar gene bu kalıplara göre düşünüyorlardı. Kemalizm devrimlerini bile, İslamcılar olumsuz yönde, ötekiler olumlu yönde olmak üzere, gene bu kalıplara göre yorumladılar. Toplumsal kalkınma ve değişme işi ele alınırken, Mustafa Kemal'in başvuracağı kişiler bunlardı.

Bunlar yeni bir toplumsal, politik ve ekonomik görüş isteyen bu işin yapılmasını onun omuzlarına yükleyerek kendi fikir ve düş yapıtlarında hiçbir değişiklik yapmadılar. Kemalizmin talihsizliği, devrimciliğin,

henüz geri yapısal değişmemiş bir topluma daha ileri bir uygarlığın gerektirdiği kafa yapısını yazı, kıyafet, takvim, kanun gibi araç ya da sonuç niteliğinde olan şeyler yoluyle yerleştirme olarak anlaşılması, arkadan gelen kuşaklara da böyle tanıtılması oldu. Atatürk'ün asıl başardığı iş, toplumsal değişmelerin yapılması için gerekli olan yeni bir yönü ve ortamı açması olmuştur. Bu yöne dönüldükten sonra toplumsal değişmeleri gerçekleştirecek reformlar düşünürler, iktisatçılar ve halkın Meclise yolladığı temsilcilerce plan ve kanunlarla başlatılacaktı. Halbuki bunların bir haylisi çok geçmeden "inkılaplar bitti" konusu üzerinde ciddi ciddi tartışmaya bile başladılar. Gerçek ulusal bağımsızlığı perçinleyecek, ulusal çağdaşlaşmayı gerçekleştirecek ekonomik kalkınma işi, bu kişilerin düşünüş geleneğinin etkisiyle, ya duygulara seslenen bir ulusçuluk idealizmi ya da sınırsız bir batıcılık rasyonalizmi içinde gidip gelen bir "fikriyat" ortamı altında, hükümetin bileceği tedbirler işi olarak görülmeğe başladı.

Bu yüzden, Kemalizmin üçüncü yönünün ele alınışında belli bir ekonomik doktrin, ona dayanan belirli bir siyasal ideoloji rol oynamamıştır. O zamanlar Kemalizmi bir ideoloji olarak görme çabaları yoktu. Genel olarak ideolojilere karşı bir ürkeklik ya da ilgisizlik vardı. Bazı ideolojik eğilimler başarı kazanamadılar. Kemalizmin, bilinen ideolojilerden farklı ayrı bir ideoloji ya da onlardan birine benzer bir ideoloji olduğu fikirleri sonradan doğdu. Örneğin, Serbest Fırka onu liberalizm olarak tanıtmağa kalktı. Çöküşüne yakın yıllarda Halk Partisi'nde onu faşizme benzetmeğe çalışanlar oldu. Bugün de onu sosyalizme benzetenler ya da sosyalizm olduğunu, sınıfsız bir toplum düzeni yerleştirmek istediğini söyleyenler oluyor.

Bunlar Kemalizmin kendisini değil, Kemalizmin kendi ideolojik anlayışlarına uygun taraflarını bulma çabalarının ya da Kemalizmin bilinen ideolojilere göre yorumlanması isteğinin görünüşleridir. Gerçek şudur ki Kemalizm bir ideoloji değil, tarihsel bir olay ve o olay üzerine bir görüştür. İki yüz yıldan beri başlayan modernleşme akımının doğru yolunu bulması, ona yönelmesidir. Her şeyden önce bir çağdaşlaşma çığırı açma olan bu olayın çağdaş uygarlıktaki ideolojik eğilimlere yol açması kadar Kemalizme uygun bir şey olamaz. Kemalizm bunların üstünde ne bir burjuvazi ideolojisi ne de sosyalizmdir. Batının hiçbir burjuva ideolojisi onu böyle bir ideoloji olarak kavrayamaz, benimseyemez.

Her sosyalist ideoloji de onda kendinden ayrılan yanlar bulur. "Kemalizm sosyalizmdir, ama milli olan bir sosyalizmdir" diyenler de var. Eğer her ideolojinin bir millisi, bir de olmayanı olacaksa, örneğin bir milli liberalizmin de olması gerekir. Biri, "Kemalizm milli liberalizmdir" dese bu, "milli sosyalizmdir" demek kadar anlamsız bir deyiş olur. Gerçi çağdaş ideolojiler arasında bir de "Milli Sosyalizm" görülmüştür; fakat bu, faşizm ya da nasyonal sosyalizmdir ve sosyalizmin sahte bir çeşididir. Her politik felsefenin ve ideolojinin kendine göre milliyet, din, sınıf, devlet, hukuk ve ekonomi anlayışı vardır ve ulus haline gelmiş bir toplum içinde bunların hepsi bu anlamda ulusaldır. Bir toplum henüz daha gerçek bir ulus haline gelmemişse, orada bir ulus haline gelmenin çabaları her türlü düşüncenin üstünde bulunuyorsa orada çağdaş ideolojilere yer olamaz; olsa da ancak onların karikatürleşmiş ya da çarpıtılmış ya da yanlış anlaşılmış türleri olabilir. O zaman da bu gibi düşünceler ciddi şeyler olmaktan çıkar, birer yalancılık sistemi haline gelir. Politikacılar gömlek değiştirir gibi fikir değiştirirler, dün ak dediklerine bugün hiç tınmadan kara derler. Türk siyasal düşünüşünün güdük kalması, toplumun çağdaş bir ulus haline gelmemiş olmasının sonucudur.

Atatürk'ün kendisi, ideolojilere karşı dikkate değer bir ilgisizlik göstermiştir. Daha doğrusu ideolojilere karşı deneyci bir davranış takınmıştır. Fakat onun temsil ettiği büyük tarihsel ve toplumsal olaya geleneksel batı ideolojilerinden birini sokmaya çalışanlar başarılı olamamışlar, ona taşımadığı eğilimler yakıştırmışlardır. O, yıkık düzenin Batı uygarlığı anlamında sınıflaşmamış bir toplum olduğunu; Batı uygarlığına girmemiş bir toplum olarak o uygarlıktaki kapitalist veya işçi sınıfları gibi sınıfların olmadığını görüyordu. Batı uygarlığına girdikten sonra böyle sınıflar belirecekti; fakat Batı uygarlığına kendine özge yollarla girmekte olan geri kalmış toplumların özelliklerinden ötürü, kapitalist ya da işçi sınıfları gibi sunulan henüz doğmadığını görüyordu.

Kemalizmin önemli olan tezi burada belirir: Çağdaş uygarlığın dışında kaldığından o uygarlıktaki genel çizgiye göre yürümemiş olan, yapısı bozulmuş, o haliyle donup kalmış olan bir toplumu onu yoketmeden temelden değişmeler yapılamayacağı için, çağdaş uygarlığa götürecek araç olarak ekonomik kalkınma yöntemiyle, sınıflar arasında uçurumlar

yaratmaya gitmeksizin eşitliğe dayanan bir modern toplum örneğine geçirilebilir. Bu, ne kapitalizm, ne de sosyalizm ideolojisine uyar. O görüş çağdaş uygarlığa geçiş halinde olan Doğulu toplumların, Batı uygarlığının üstünlüğü, baskısı ve sömürüsü karşısında çifte bir savaş veren toplumların olaylarından beliren tarihsel bir görüşe dayanır.

Kemalizmin özetlediğimiz bu görüşünün temelsiz bir görüş olmadığını İkinci Cihan Savaşı'ndan sonra bağımsızlığa kavuşan geri kalmış ulusların çoğunda aynı görüşün doğmasında görürüz. Bu görüş, Batı uygarlığından olmayan, onun üstünlüğünden ulusal bir çaba ile kurtulan, ancak bu uygarlığa arka çevirmeyen, onu kendi yapısında gerçekleştirmek yolunda olan toplumların koşullarının zorunladığı bir görüştür. Bu, ideolojik bir yorumlama değil, olayların kendilerinin açıkça gösterdiği bir durumdur. İdeolojik açılardan önemli olan nokta şudur: Bu görüşün yol açtığı ekonomik kalkınma programlarında, ulusal kalkınma siyasetlerinde hangi ekonomik ve toplumsal doktrinlerle yürüneceği bilimsel bir sorundur. Bunda en çok başarı gösteren toplumlar, ulusal varlığı ile bütünlüğünü din, ırk, dil ayrımları, derebeylik, aşiretçilik, saltanat, hilafet vb. gibi ortaçağ kalıntısı güçlerin böylece temsil ettiği ulusal dokuya aykırı yanlardan en çok kurtulmuş olan, çağdaş uygarlığa özgü ekonomik ve politik doktrinlere ulusal olmak veya olmamak damgalarını vurmadan yer verebilen toplumlar olmuştur. Bizde ekonomik doktrinlerin başarı kazanamamasında, dejenere edildiğinde, ille ulusal olma kaygılarına düşülmesinde ya da bunların ulus düşmanlığı damgaları yemelerinde ırkçılık, turancılık, şeiatçılık, halifecilik, toprak ağalığı ve derebeylik gibi geri kalmış Doğu toplumlarına özgü güçlerin yürürlükte oluşu birinci derecede rol oynamıştır. Bu rol bugün de devam etmektedir. Batı örneği ulusal toplum oluşum süreci bitmemiştir.

Türkiye'de bilimsel sosyalizmin gelişmesi, Kemalizmi reddetmekle ya da onun sosyalizm olduğu gibi gerçeğe uymayan iddialarla değil, herşeyden önce Kemalizmin burada anlatmaya çalıştığımız iki yanı açısından gerçek niteliğini kavramakla, Türk halkını eşitlik ve kalkınmaya götürecek yolun ilk iki basamağı olarak bunlara dayanmakla, şimdi sözünü edeceğimiz üçüncü yanının ilerici aydınların önüne koyduğu teze çözümleyici bir yanıt bulmakla olabilecektir.

Antiemperyalist Tepki

Meşrutiyetten beri halkçı aydınların ulaşamadığı; politikacıların kimilerinin Osmanlılık, kimilerinin İslâm Birliği, kimilerinin Turan "mefkûresi" uğruna harcadığı Türk toplumunu, Birinci Cihan Savaşı sonu, Batı'nın ateş çemberi ile çevrili olarak tarihin sahnesine bıraktı. Onun varoluşunun temeli işte o zaman antiemperyalist bir ulus savaşı ile atılmış oldu. Bir hayal, bir "mefkûre" olarak değil, bir gerçek olarak bir ulus birimi oluşun yolu açılmış oldu. Padişahsız, Halifesiz, Balkansız, Arapsız kendi başına bir Türk toplumu! Batılılaşma ile uluslaşma arasında kurulamayan bağın niteliği belirmeye başladı; o, ulusal bağımsızlık savaşı biter bitmez bir toplumsal devrim süreci içinde biçimlenecekti.

Ulusal Bağımsızlıktan Toplumsal Devrime

Bağımsız bir ulus olamadan yok olmak üzere olan bir halkın ezilmekten kendini zor kurtardığı bir zamanda geleneklerden kopmaya bilinçli olarak girişmenin ilk örneğini, hem bağımsızlık, hem uluslaşma savaşlarının önderi olarak çıkan Mustafa Kemal vermiştir. Onu, bütün dünyada tanıtan da bu iki yandır. Osmanlı ve İslam gelenekleri

de bu yüzden onu hiç affedememişlerdir.

Bugün bağımsızlığa kavuşan ulusların çoğu, böyle bir yok olma durumu ile karşılaşmamış oldukları halde bunu yapamamışlardır. Örneğin, Hindistan, Pakistan bağımsızlığa kavuşunca önderleri geleneklere, eski inançlara sarılma yolunu benimsediler. Nehru, Mustafa Kemal'in kurtuluş savaşını hapishanesinde heyecanla alkışladığı halde devrimci Mustafa Kemal'in yolunda gidememiştir. Bir toplum Batı uygarlığının ayakları altında paramparça olmuş geleneksel düzen kurallarını yeniden kutsallaştırdıktan sonra kapılarını ardına kadar açsa, Batı uygarlığını içeri buyur etse bile, o uygarlık, o toplumun gene malı olmaz. Olsaydı, geleneklerine sarılan sömürgeleşmiş ülkelerin Türk toplumundan daha modernleşmiş olmaları gerekirdi.

Her ayrım yapma, keyfi olma tehlikesini taşır. Batı emperyalizmi ile Batı uygarlığı arasında yalnız kafamızda bir ayrım yapmak yetmez; çünkü Batı emperyalizmi, Batı uygarlığının nasılsa olmuş bir yanı değildir. İkisini birbirinden ayırmak, iki yanını ayırdığımız şeye karşı durumumuzda da bir ayırma yapmayı gerektirir. Bu, Türk toplumunu Batı emperyalizmi ile başka çeşit bir ilişiklilik durumuna getirme ile olabilir. Bunun içindir ki Atatürk'ün, Batı anlayışı sadece "tek dişi kalmış canavar" anlayışı olmamıştır. Onunla savaşırken ona dönmek, aynı zamanda ona değişik bir gözle bakmak demektir. O da, ne Batı uyduculuğu, ne de Batı düşmanlığı yoludur.

Atatürk devrimciliğine özgü olan bu "Batı'ya karşı savaşırken Batı'ya sırt çevirmeme" çözümünün anlamı, Türk toplumunun yapısında modern çağ gereklerine uyacak değişmelerin zorunlu olduğudur. Bu zorunluluğun gerektiği yola girilmedikçe, Batı uygarlığı ile Batı emperyalizmi aynı şeylerdir; kendi kafamızda keyfimize göre ayrılamazlar.

Batı devletlerinin Sevres Antlaşması ile kurmayı düşündükleri küçük Osmanlı devletini modern bir ulus devleti olarak düşünmediklerinden ötürü idi ki ona kendi istedikleri biçimi vereceklerdi. Sevres'in kuracağı Türkiye modern bir uluslaşma toplumu olamazdı. Bu yüzden, toplumsal devrimlere gidilmedikçe Sevres projesini reddetmenin ne anlamı vardı? Demek ki geçekleştirilmiş olan ulusal bağımsızlık anlamındaki "milliyetçilik" yanında, yeni dönemin ikinci

bir ilkesi "devrimcilik" ilkesi olacaktı.

İşte o zaman ulusçuluk ile devrimcilik siyasa ve düşünüş alanlarında ilk kez yanyana, kolkola girmiştir. "Türk toplumu, Batı uygarlığının kendi kalkınmasına gerekli olan yanlarını, kendi toplumsal yapısını modern bir ulusa yakışacak biçimde onarma amacıyle, Batı zoruyle değil, kendi bağımsızlığının gereklerine göre uygulamadıkça modern çağ dünyasında bir ulus olarak varolamaz" görüşünde bir yanda yeni bir "milliyetçilik" anlayışı, diğer yanda yeni bir Batıcılık anlayışı birleşiyor. Bu iki sorun arasında yeni bir kavramın; ikisini asıl sorunun kendisi olarak birleştirecek yeni bir kavramın gelmesi gerekir. Bu kavramın gelişmesi anlayışın belirmesine bağlıdır: (a) ulusal bağımsızlık tek amaç değildir; (b) Batılılaşma toplumsal değişmeden ayrı, onunla ilgisi olmayan bir amaç olamaz. Ulusal bağımsızlıkla Batılılaşma birbirine karşı iki ayrı şey değildir; ikisi arasında sıkı bir ilişiklik vardır. Ulusal bağımsızlık olmadan Batılılaşma olamaz; toplum ölçüsünde değişme olmadan uluslaşma gerçekleşemez. Bu ilişikliğin düğümü, "toplumsal devrim" kavramındadır. Kurtuluş Savaşının öğrettiği en önemli ders budur. Bu, Osmanlı siyasa ve düşün tarihinde hiç ulaşılmamış bir görüştür.

Ulusal bağımsızlık ulusçuluğu Batı içinde yeni bir şeydi. Birinci Cihan Savaşı sonunun Wilson prensipleri Batı önderlerine bir çeşit ulusçuluk görüşü getirmiş olmakla beraber, bundaki ulusçulukta Batı'nın ekonomik ve siyasal egemenliğinden tam bağımsız olma anlamı yoktu. Wilson prensipleri Batı'dan bağımsızlığı değil, Batı vasiliği altında, Batı'ya bağlı bir ulusçuluk demektir. Bunun en iyi örneği, Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsız olmak isteyen Arap ulusçuluğunun içine düştüğü manda ulusçuluğudur. O zamanki Arap ulusçuluğunun önderleri bir ulusal kurtuluş savaşı yapamadıklarından Arap ulusçuluğu ancak İkinci Cihan Savaşından sonra bu yöne dönebilmiştir.

Bağımsızlık savaşı ulusçuluğu, Wilson prensiplerinden ayrıldığı gibi, Kemalist devrimciliği de hem Batıcılık anlayışından hem de Bolşevik devrimciliğinden farklı olmuştur. Hem Batı boyunduruğundan, hem gericilikten kurtulma savaşı içinde bulunan geri kalmış toplumların uluslaşma ve modernleşme yolunun hem Fransız Devrimi modelinden, hem bu ikinci devrimin modelinden ayrı niteliği

bulunuşunun ilk örneğini Kemalizm devrimciliği vermiştir. Bu, tarihte onlardan farklı bir uygarlık türünden (ilk kez Prens Sabahattin'in farkına vardığı Asya ya da Doğu toplumsal yapı türünden) gelişin bir sonucudur. Fakat, aynı zamanda, bu modeldeki çağdaşlaşma yolunun bulunuşunun güçlüklerini de gösterir. Bu yolun bulunuşundan sonra da ulusal bütünlük olan bağımsızlık ile bir Asya ya da Doğu toplum türünden Batı toplum türüne geçmek için gerekli yapısal devrimler arasındaki dengenin ya da paralel gidişin sağlanmasının uğrayacağı tehlikeleri beraberinde taşır.

Devrimciliğin Karşılaştığı Güçler

Bütün tartışmalarımızda beliren nokta şudur ki, Batılılaşma, ulusçuluk ve toplumsal değişme sorunları arasındaki bulunan çözüme geliş çok güç olmuştur ve tam anlamıyle de gerçekleşmemiştir. Karşılaştığı engelleri yenemediğinden daha sonraları bu doğrultunun niteliği unutulmuştur.

Kemalist devrimciliğinin, karşısına ta baştan çıkan engellerle savaşmasının, bugün için de çok öğretici yanları vardır. Bu kitapta gözden geçirdiğimiz eski görüşlerin hepsi (Osmanlıcılık, İslamcılık, Uyduculuk, Turancılık görüşleri) hemen hemen aralıksız bu doğrultuya karşı gelmiş, hiçbiri tam anlamıyle yok edilememiştir. Bunlar, İkinci Cihan Savaşından sonra daha da güçlü olarak ortaya çıkmışlardır. Kemalizm karşısında bunların panoramasını kısaca gözümüzün önünden geçireceğiz.

Ulusal bağımsızlık devrimciliğine karşı gelen güçlerin öyküsünün en önemli vesikası, Atatürk'ün Nutku'dur. Nutuk'ta anlatılan yalnız Yunan ordusuyle, Batı devletleriyle, Padişah ve Şeyhulislamla yapılan savaşların öyküsü değil, İslâmcı, Osmanlıcı, mandacı, Turancı görüşlerle olan savaşmanın da bir öyküsüdür. Bu görüşlerin hemen hepsi Kurtuluş Savaşı Meclisinin içinde yaşıyordu.

Halifeciler, İslâmcılar, Mukaddesatçılar, Mandacılar

Sevres vesikasını imzaladığı için Damat Ferit'le Sevres'cilik kafamızda çağrışım yapar. Gerçekte ise, bu vesika onun eseri değildi. Onun kaçık kafasında yarattığı proje, Arabistan da dahil, Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün Müslüman kavimlerini içine alan, İngiliz İmparatorluğu'nun himayesi ve yönetimi altında bir devlet hayali idi.

Bu projenin kaynağı, "İngilizleri Sevenler Cemiyeti" denen, başında Sait Molla, Mustafa Sabri gibi Müslüman hocaları ile bir de İngiliz rahibinin bulunduğu bir cemiyetti. Bunlar, bir Türk devleti değil, İngiltere'ye bağlı bir Halife devleti istiyorlardı. Bazı Hint Müslüman liderlerinden de destek görüyorlardı. Savaş boyunca her yana "mavi boncuğum sende" der gibi çapraşık, çatışık vaatlerde bulunan İngiltere ile diğer devletler, bu hayali projeyi okumaya bile tenezzül etmeyerek kendi projeleri olan Sevres tasarısını bu mecnun sadrazamın önüne koyup imzalamasını emrettiler. Böyle olduğu halde, Sevres'in Türkiyesi'nden ayrı, "Constantinopolitan State" adında bir çeşit Vatikan devleti gibi bir Halife Devleti hülyası gene de yaşıyordu. Amerikalıların da bu "Constantinopolitan State" üzerine kendilerine özgü fikirleri vardı. Bağımsızlık savaşı bu projelerin hepsini kağıt sepetine attırdı.

Halifecilerin sayısının B.M.Meclisi'nde de hayli kabarık olduğunu hatırlarsak, Mustafa Kemal'in neden sonuna kadar Hilafete karşı oluşunu daha iyi anlarız. Birçok mebuslar, savaşın Hilafeti kurtarma savaşı olduğuna inanıyorlardı. Bunlar, Mustafa Kemal'in yapmak istediği şeyin bu amaç için kurulmuş geçici bir hükümet müsveddesi olmamak doğrultusunda olduğunu sezince onun yeni bir rejim kurmak istediğini, bunun da bolşeviklik rejimi olacağını iddiaya başladılar. Bununla savaşmak üzere "Muhafaza-i Mukaddesat" adında bir cemiyet kurdular. Bugünkü Mukaddesatçıların babaları bunlardır.

Kurtuluş Savaşında İslamcılar da başlangıçta önemli bir yer tutuyorlardı. Bunlara göre, bu savaş İslamlığın Avrupa uygarlığı denen tek dişi kalmış canavara karşı kurtuluşu, "Asr-ı Saadet"in gelmesi içindi. İslam dünyasında da bu sanıda olanlar vardı. Hindistan'da İslam şairi Muhammed İkbal, Mustafa Kemal'i Hazret-i Ömer gibi bir İslam kahramanı olarak anlamış, Nehru ile giriştiği bir tartışmada bunu inatla savunmuştur. Birinci Meclis de bir İslam rejimi kurmak yolunda bugün Pakistan'da "İslami Devlet" ideolojisi yanlılarını imrendirecek başarılar kaydetmişti. Abdülhamit zamanında bile olmayan işler yapılmış, bir Şeriat Bakanlığı kurulmuş, çok karılı evlenmeyi zorunlu yapmak, içki ve oyunu yasak etmek gibi kanun tasarıları bile Meclis üyeleri tarafından getirilmişti.

Ulusal bağımsızlık savaşma bir İslam milliyetçiliği rengini vermede

şair Mehmet Akif'in önemli rolü olmuştur. Onun, ancak Müslüman olduğu için bağlı kaldığı Türk bağımsızlığı savaşına katılışı, şiirinin resmi marş olarak kabul edilmesi, Mustafa Kemal'in temsil ettiği yönü kavramamış olanları yanıltmıştı. Mehmet Akif'in trajedisi, inandığı İslamcılığın gerçek kökeninin "İngilizleri Sevenler Cemiyeti" olduğunu bilmemesi olmuştur.

Meşrutiyet döneminde Mehmet Akif'in önderliğini yaptığı İslamcı dergilerin sıkı dostu olan Arap düşünürü Reşid Rıza, şiddetli bir İngiliz muhibi, şiddetli bir Türk düşmanı idi. Arap Halifeliği davasını ortaya atan İngiliz şairi Blunt'ın etkisi altında İngiliz himayesi altında gerçekleşecek bir Arap milliyetçiliği güdüyordu. Eski bir Hürriyet ve İtilafçı olan Reşid Rıza, Arap isyanını Mısır'da İngilizlerle birlikte tasarlayan, savaş sonunda barış konferansına da giden bir zattı. Hürriyet ve İtilafçı olmayan Mehmet Akif'in ikinci trajedisi, Türk ve Arap ulusçulukları arasında kalması olmuştur. İslamcı Arap milliyetçiliği İngiliz mandacılığı altında gelişirken, bir bağımsızlık savaşına girmediği halde, Akif'in islamcı milliyetçiliği, kendini, İngiliz emperyalizmine karşı bir savaşım içinde buldu. Bu çatışık durum karşısında Akif, ya fikirlerini değiştirecek, milliyetçiliğin islamcılık olmadığını anlayacak, Batı uygarlığını bir canavar gibi görmek yerine Batı emperyalizmi canavarına meydan okuyan türler yazacak; ya da antiemperyalist Türk ulusçuluğunda kendi ideolojisinin yeri olmadığını onaylayacaktı. Bu dilemma karşısında o, çözümü Mustafa Kemal'in ulusal devrimciliğine sırtını çevirerek Mısır'a çekilmekte buldu. Orada, az önce Mustafa Kemal'i ve Türk milliyetçiliğini tel'in eden Reşid Rıza'ların safına sığındı. Reşid Rıza'nın, görülmedik bir terbiyesizlikle yazdığı bir kitabı Türk milliyetçiliğini tel'in ediyor, Mustafa Kemal'i Türkiye'den Türkçeyi kaldırıp Arapçayı resmi dil yapmaya davet ediyor, bunu yapmadıkça onun rejiminin kafir olduğunu ilan ediyordu. İslamcı şairimizin bu esere karşı sesini yükselttiğini, hiç değilse bu İngiliz uşağı yobaza, İslamlığın bu olmadığını kendi ideolojisi açısından olsun anlatmaya çalışmış olduğunu hiç duymadık.

Ulusal devrimciliğin karşısına çıkan diğer bir engel, Demokrat Parti'nin çıkışı sıralarında "Kuvayı Milliyecilik Ruhu" adı altında kendinden çok söz edilen bir gruptur. Halk Partisinin 1940'lardaki döneminde Ulusal Kurtuluş Savaşı'mn Atatürk'ün anlattığı şekilde

olmadığını eğri büğrü yollardan iddia edenler çıkmıştır. Bu iddiaların en önemlisi ve en üstü-kapalı, yanıltıcı olanı, Demokrat Parti meclis diktatörlüğünün fikir hazırlığı olarak ortaya çıkmıştır. Bu "Kuvayı Milliye" nazariyecilerine göre, birinci Meclis çok demokrat, Mustafa Kemal'in diktatörlüğüne karşıt olan bir meclismiş. Gerçekte bu "Kuvayı Milliye" dedikleri şeyin askeri gücü, Mustafa Kemal'in ulusal savaş stratejisine uymayan, onun emriyle İsmet İnonü'nün tasfiye ettiği çeteciliktir. Bu çetecilerin mecliste çok taraftarları vardı. Taraftarlıkları da Mustafa Kemal'e iki sorunda karşıt olmalarından ileri geliyordu: (a) Bağımsız yeni bir rejim kurmak, ona göre bir anayasa yapmak sorunu; (b) eşraf ve burjuvazi ağalarının siyasal üstünlüğüne son verme sorunu. Birtakım cahil serüvenci aydınlar da bu kuvayı milliyecilik ruhunda bir komünistlik eğilimi olduğu hülyasında idiler. Bugün bile solcu yazarların kimileri arasında bu inancın yaşadığını görüyoruz.

Ulusal Bağımsızlık Savaşı Halifeciler, Mukaddesatçılar, Mehdiler, çeteciler arasında yönünü bulurken, bağımsız bir ulus devletinin ne tür bir devlet olacağı konusu belirlenmeye başlayınca bir grubun daha böyle bir amaca karşı olduğu görülmeye başladı. Uyducu Batıcı Osmanlıcıların kimileri, "manda"cılığa umut bağlamışlardı. "Manda"cılık demek, o zaman "Milletler Birliği" adı altında kurulan, savaştan galip çıkmış büyük devletlerin etkisi altında bulunan bir kurulun vereceği yetki "mandat" ile üyelerinden birinin vasiliği altında bir yönetimi istemek demektir. Batı yanlısı Osmanlıcıların kimileri Fransız, kimileri İngiliz, kimileri de Amerikan koruyuculuğunu öneriyorlardı. Bu sonuncular Amerikalıların gönderdigi King-Crane komisyonuyle temasa geçmişler; Amerikan mandasını kabul etmenin en avantajlı bir yol olacağına inanmışlardı. Ege'yi Yunanlılara kaptırmamak isteğinden ve Ermenistan'ın yalnız Doğu illerinde kurulmasını istemekten başka, Türkler lehine bir yeni önerisi olmayan bu komisyon, İstanbul'da bir "Constantinopolitan State", Anadolu'da bir Türk devleti, Doğuda bir Ermeni devleti kurulmasını öneriyor bunların hepsinin Amerikan mandası altına konmasını uygun buluyordu. İşte bu Uyducu Osmanlı Batıcılarının çok avantajlı bulduğu proje buydu. Böyle bir rejim altında Türkler Batı uygarlığına gireceklerdi. Bu komisyona yardakçılık, tercümanlık gibi işler gören, Mustafa

Kemal'in bolşevikliğe kayacağından korkan ayınların etkisi altında, bu komisyon, hazırladığı raporda Mustafa Kemal'in de Amerikan mandası yanlısı olduğunu ileri sürüyordu.

Savaş bitince, Mandacı Batıcılar, Mustafa Kemal'in "asıl savaş şimdi başlıyor" görüşü karşısında dehşete düştüler. Bir cumhuriyet devleti kurulacağı belirlenince Sultanlığın, Halifeliğin tutulması tezinde, Halifecilikte İslamcılar kadar aşırı olduklarını gösterdiler.

Bu İslamcılar, Osmanlıcılar, Mandacılar hep bir ağızdan Mustafa Kemal'in devrimciliğinin ulusça komünizme kayma olduğu iddiasını yayıyorlardı. Mustafa Kemal, bolşevik siyasetine bağlı olmadığını, Türkiye'de öyle bir komünizm söz konusu olamayacağını açıkladığı halde, bunların bu gibi iddiaları yapmalarının asıl nedeni gerçekten komünizm olacağından korkmaları değil, geleneklere dokunmadan toplumu değiştirmeye kalkacak yerde eski Osmanlı Hilafet Saltanat anayasasına dayalı sistemi devam ettirmek istemeleriydi. Ulusal Kurtuluş Savaşı bunlara hiçbir şey öğretmemişti. Atatürk, Nutuk'ta bunlarla olan çatışmalarını anlatır, onların görüşlerini eleştirir.

Düşün Alışkanlıklarının Direnişi

Devrimsel bir döneme gelinildiğinde "çok yeni koşullar altında bile kimi aydınlar" çok kez düşün alışkanlıklarını değiştirmede direnme gösterirler. Büyük çapta yeni olaylar karşısında, bunlardan yeni sonuçlar çıkarmak geleneği bu aydınlarda yoktur. Saplandıkları fikirlerin o kadar etkisi altındadırlar ki gerçekler karşısında bile yeni bir şey öğrenmezler, "taassup" denen saplantıdan kurtulamazlar. Kimi eski Osmanlı aydınının Ulusal Bağımsızlık Savaşından bir şey öğrenmemiş olması insanı şaşırtacak ölçüdedir. Bu, o ölçüde olmuştur ki devrimcilik dönemi yukarıda anlattıklarımızla uğraşmak zoruyla kaldıktan başka, geriye kalan iki düşün geleneği ile de karşılaşma zorunda kaldı. Bunların yıpratıcı, bozucu, yıkıcı etkileri daha da tehlikeli olmuştur. Çünkü bu etkilerin niteliğini ötekilerinki kadar kolaylıkla görmek, bugün bile güçtür. Bunların biri Türkçülüğün "milliyetçilik" anlayışı, diğeri ilerici Batıcıların Batılılaşma anlayışıdır. Siyasa alanında bunların biri Irkçılık ve Turancılık olarak, diğeri Menderes-Demirel çizgisinin temsil ettiği "Batı medeniyetçiliği" olarak yaşamaktadır.

Bunların, Atatürkçülük üzerine yaptığı etkileri kavrayabilmemiz için, uluslaşma ve Batılılaşma sorunlarında Batıcı olmayan milliyetçi-

lik görüşü ile milliyetçi olmayan Batıcı toplumsal devrimcilik görüşünden hangi anlamlarda ayrıldığını kavramamız gerekir.

İki eski anlayışın direnmesi karşısında toplumsal devrimcilik görüşünün yok edilmesi hem uluslaşma hem Batılılaşma akımlarının devrimciliğe aykırı, hem toplum kalkınması, hem bağımsızlık davalarından kopuk ideolojiler haline gelmesi ile sonuçlanmıştır. Milliyetçilik, rnukaddesatçılığa; Batıcılık da "uyducu"luğa dönüşmüştür.

Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın gerektirdiği toplumsal devrim anlayışının niteliğini kavramak için bir yandan "biz" kavramı ile ilgili sorunlara, bir yandan da onun, "biz"e vermek istediği biçimi gerçekleştirmek için başvurduğu değişme yöntemlerine bakmak gerekecektir.

Birinci sorun, bugünün aydınının unutmak istediği, içinde bir acı olarak kalan; ırkçı ulusçunun ise düşman olduğu bir konuya, Türk tarihi görüşü konusuna girmeyi gerektirecektir. Bu iki konuya girmek sadece akademik bir iş; ya da yakın geçmişin tarihini yapmak, artık anlamı kalmamış şeyleri tekrarlamak işi değildir. Çünkü sorunların ikisi de Kurtuluş Savaşı'nın başlattığı, zorladığı yönlerde çözümlenmemiştir. Bu iki sorunun ikisi de bugünün aydınının karşısında durmaktadır.

Başından Sonuna Doğru: Atatürk Zamanı

Giriş

Atatürk'ün yüzüncü doğum yılını kutlamanın ülke dışındaki yansımalarında iki görüşe rastlanabiliyor. Biri, bilgisizliği örtmek için safcasına sorulan sorular türü; diğeri (aslında birinciden aynı nitelikte olmadığı halde) yüksek düzeyde bilgiçlik türü.

İlgilenenlerin genç kuşaklardan olanlarının sorduğu şu:

"Atatürk nasıl oldu da Atatürk oldu? Nereden geldi? Nasıl, niçin çıktı?"

Paris'ten gönderdiği bir mektupla benzer sorular soran üniversite çıkışlı bir genç şöyle diyordu:

"Kemal, Batı yanlısı felsefeyi niçin seçmişti? Laiklik, onun Batı yanlısı felsefesi gereği olarak mı, milliyetçiliğinin gereği olarak mı çıktı, yoksa modernleşme zorunluğu ürünü müydü?"

"İnönü ile Menderes de Kemalist miydiler?"

İkinci görüş şöyle özetlenebilir:

Kemal, kuşkusuz büyük: Bir Ortaçağ toplumunu Batı düzeyine çıkaracak reformlarla zorladı. Teokratik dini kaldırarak laikliği getirdi. Reformları tepeden inme oldu, zamanında zorla yürütüldü, çünkü bun-

ların uygulandığı toplum ilkel bir toplumdu. Böyle toplumlarda direnme gücü olmadığından bir avuç aydının desteği ile Kemalist reformlar uygulanabildi.

1950'ye değin geçen yıllar böyle yargılarla atlanır ve 1950'de durulur. Artık toplumun ilkelliklerinden söz edilmez. Amerikan iktisatçılarının yaygınlaştırdığı "development" rakamları başlar; "Kemal"in zamanı için söylenenler anakronik bir gelenek olarak unu tulur; "Atatürk" döneminin teokratik ilkel toplumu, bu kez "demokrasi"ye kavuşturulur (önceleri Menderes, Bayar gibi adlar karşılaştırılırken onlar da silinir) ve "Atatürk başarıları" tarihin malı olur; onun zamanında neler olduğu havada asılı kalır, belki böylece, hatır için, bir Atatürk mucizesine inanıldığı da dolaylı olarak söylenmiş olur. Ne olmuşsa bu 1950 yılından sonra olmuştur.

Bu düşüncenin bir etkisi, olanların başından sonuna doğru anlatılması yerine sonundan başlanmasıdır; ve hemen hiçbir zaman başına kadar gelinmez. "Atatürk mucizesi" diye başlayan iş, sonunda bir Demokrat Parti, bir adım daha atılarak bir "Amerikan yardımı" mucizesi olur, farkına varılmadan. Tarihten soyutlandırılmış bir Atatürkçülüğün başlıca yanlarının dokusu kaybolur. Bilgisizliğe dayanan sorular ile bu çok bilgiçliğe dayanan görüşün ikisi de, "tarihten yabancılaşma" olayından doğar.

İstanbul Üniversitesi'nin yeni Siyasal Bilimler Fakültesi'nin bu seminere "Atatürk ve Zamanı" başlığını vermesinin değeri ve doğruluğu buradadır. Kuşkusuz Atatürk'ün zamanı, bu yüzyılın başlangıç tarihinden onun ölüm tarihine değin gider. Bu yazıda Atatürk'ün verdiklerini, önceleri ile sonraları arasına koyarak değerlendirme çabası yer alacaktır. Soyut bir Atatürkçülükten böylelikle ayrılabiliriz.

I

Söylev, Atatürk'ten yalnız zamanını değil, Bağımsızlık Savaşı'ndaki önderlik payının niteliğini de en iyi anlatan öyküdür. Kuşkusuz ikisi arasında sıkı bir bağlantı vardır. En başta, Büyük Savaş sonu durumunun bir tablosunu çizer. Bu tabloda üstünde durduğu ilk ve en önemli gözlemi, Osmanlı saltanat devletinin sona ermiş olması üzerinedir. Tarihin verdiği kararı, o devletin kesinlikle ortadan kaldırılması kararının verilmesinden hayli zaman önce o anlamış bulunuyordu. Olayların yakın ya da uzak gelecekte varacağı sonuçları önceden sezme gücü, ulusal önder-

lere özgü bir özelliktir.

Biz, bugün, bunu görmenin o zaman kolay bir iş olduğunu sanırız. Bunu görmeyenlerin, görmek istemeyenlerin ne denli çok olduğunu, gerçeği görmeye karşı direnişlerinin Atatürk'ün uğraşlarını ne denli zorlaştırdığını Söylev'i okudukça görürüz. Atatürk'ün (ve onu izleyen az sayıdaki kişilerin) bundan sonraki doğrultusu, bu ilk gözlemin mantık gereklerine göre gidecektir. O gözlemi yapamayanların çabaları da, bu mantık gereklerinin hiçbirine uymayacak ters doğrultulu çabalar olarak sürecektir. Birinci doğrultudaki çabayı nasıl küçümseyemezsek, bu ikinci türünü de küçümseyemeyeceğimizi son kırk yıla yakın dönemin olayları bize yeterince göstermiştir.

Sözünü ettiğim gözlemi yapan Atatürk ile ona karşı olanlar arasındaki ayrıcalıkların kökenleri üzerinde kısaca duracağım. Görüşleri çeşitli olmakla birlikte, bu ayrıcalık türleri bir iki kökenden kaynaklanıyordu. Bunları anımsamak ve bilmek bugün için çok yararlı olacaktır. Osmanlı devletinin çöküşü (ki bu, Batı dünyasında, Atatürk'ün doğduğu yıl olan 1881 yılından beri kesinlikle beklenen bir sonuçtu) sonucunda, o devlete bağlı sayılan bölgelerin halkları Batı devletlerinin vasiliğine verilmiş olan rejimler altına giriyorlar; Türk halkı ise kendi önderlerince bile kendine yeni bir devlet ve rejim kuracak bir ulus olarak görülmüyordu. Avrupa devletlerinin ekonomik çıkarlarının zoru altında, Osmanlı devletinin parçalanma tehlikeleri arttığı ölçüde onu savunma ve yaşatma görevinin gide gide yalnız Türk halkının omuzlarına yüklenmiş olması yüzünden bu halk, ilkelleştirilmiş bir yığın olmuştu. Zamanın büyük adamlarının, aydınlanlarının cahil, geri, ilkel saydığı bir yığın. Onun yeni bir ulus olarak yaşamını bağımsızca sürdürme olanağı bulabileceği kimsenin aklına gelmiyordu. Atatürk'ün Söylev'deki deyimi ile, yıkılıştan geriye bir avuç Türk halkı ve onun barınacağı bir toprak parçası kalmıştı. Yine onun belirttiği gibi, o yurdun bile bölüştürülmesi için işgal güçleri, Yunan ve Ermeni örgütleri, Türk olmayan Müslüman etnik grupların çabaları ve nihayet dağılış karşısında kendi başının çaresine bakma durumuna düşen bölgesel separatist yerel yönetim ("adem-i merkeziyet") yanlıları yoğun çalışmalar içine girmişlerdi. Böyle korkunç bir ufalanma durumu karşısında hâlâ tahtında oturmakta olan kişinin görüşü ile, onun çevresinden kopup halkın yanına geçerek "halkın kendi mukadderatına bizzat hakim olması" zorunluluğunu görenlerin görüşü

arasındaki ayrılık, Atatürk'ün saptadığı ikinci gözlem oldu. Halk denen bir varlığın gerçekliği, ona, saltanattan ayrı bir temel olarak görülmüştür ta baştan.

Başkent çevresinin, işgal çevrelerinden aldıkları izlenimlere dayananlar, Hilafet sayesinde Saltanat'ın kurtarılabileceğine inanıyorlardı. Bu çevrelerin karşıtlığının baş nedeni buradaydı. Onlara göre, Hilafet sayesinde Osmanlı sultanlığı iki büyük işgal devletinin koltuğu altında ömrünü sürdürebilirdi. Dünya Müslümanlarının çoğunluğu onların yönetimi altındaydı. Osmanlı sultanının Halife olarak o Müslümanlar üzerine "ruhani" bir egemenliği vardı. Ta Tanzimat'tan beri padişahlar ya büyük bir devletin koruyuculuğu altında egemenliklerini sürdürmeye alıştırılmış bulunuyorlar, ya onların devlet maliyesini kemirmelerinden kendilerine de bir pay çıkarmaya bakıyorlar, ya da aralıksız imtiyazlar vererek, hemen hemen bütün doğa kaynaklarını onlara bırakarak, bunun karşılığında "Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi" anlamındaki "Halifelik" gibi sonradan çıkma bir yetkiye dayanmayı yararlı bir egemenlik sanıyorlardı. Başkentlerinin içine kadar gelmiş olan devletlerin koruyuculuğu altında yaşamakta sakınca görmemeye alışık hale gelmişlerdi. Bu sağlandıktan sonra, halk denen insanların yaşamasına ayrılacak bir toprak parçasına da şükredilmeliydi.

Onların çevresindeki politikacı ve aydınlar da çoktan bu tür uydululuklara alışmışlardı; Meşrutiyet döneminde bile en iyisi bir Fransız sömürge valisi ya da bir İngiliz uzmanı seçip onların önerilerine göre devletin yürütülebileceğine inananlar vardı. Zaten devletin birçok yönetim bölümleri "müşavir" adı altında Fransız, Alman, İngiliz, İtalyan uzmanların kontrolü altında bulunuyordu. Devletin ordusu bile benzer durumdaydı. Şimdi yapılacak şey, bu durumu sağlama bağlamak olabilirdi. Bu tür düşünce ile İngiltere dostları, Fransa hayranları, Amerikan mandası yanlıları, hatta İtalyan mandası yanlıları gibi gruplar oluşmaktaydı.

Bunlara umut veren dış etkenler de vardı. Savaştan kazançlı çıkan devletler arasında, başkentteki bu düşünüşe uyumlu gözüken bir eğilim gelişiyordu. Bir dizi gizli anlaşmayla saptanmış projelerle Osmanlı İmparatorluğu'nu gerçek bir devlet olmaktan çıkaran iki büyük Batı devletinin ileri gelenleri arasında, Osmanlı sultanlığını bir "Hilafet Egemenliği" olarak yaşatmada yarar görenler vardı. Savaşa sonradan katılan ABD Başkanı'nın bunların yaptıkları savaş sonu projelerine

karşıtlığının yarattığı kararsızlıklar yüzünden, Halife'nin Osmanlı Sultanı olarak alınyazısı, egemenliğinin yerinin saptanması işinin bir karara bağlanması uzamaktaydı.

Bu kararın belli oluşuna değin "ulusal bağımsızlık" sözleriyle büyük devletlere karşı gelmek bir delilik olurdu. Atatürk'ün kendi öyküsünde söylediği gibi, o devletlere zinhar karşı gelinmemeli, onları ürkütmemeli, hele "kahrolsun işgal", "kahrolsun ilhak" gibi sözler edilmemeliydi. Ulusal bağımsızlık, halk egemenliği gibi laflar Osmanlı devleti düşmanlığıydı, ancak komünistlerin ağzına yakışan laflardı. Yine Atatürk'ün belirttiği gibi, Saray çevresi dışındaki politikacı ve aydınlar da, çaresizlik karşısında, Devletin (Osmanlı Devleti'nin) parçalara bölünmesine razı olmaktansa onu "bütünü ile" vesayeti altına alarak koruyacak, kalkındıracak medeni bir devletin insaniyetçi elinin uzanmasını özlüyorlardı.

***

Bunları anlattıktan sonra Atatürk, Söylev'de, üçüncü gözlemini (kendi yargısını) açıklar: Bunların hepsi hayaldi. Hiçbiri çıkar yol değildi. Hepsine karşı gelebilmenin tek yolu halktı ve orduyu bir kurtuluş savaşı kapsamı içinde birleştirmek olabilirdi. Böyle oluşacak bir güç, modern bir ulus devleti olmanın yeterli temeli olacaktı. Büyük devletlerin saptayacağı sınırlara sıkıştırılmış bir Türkiye (sonraları Sevres Antlaşması denen taslakta görülen Türkiye), varlığını sürdürebilmesi için (kendi doğum yılından üç dört yıl önce Berlin'de toplanan kongreden beri tasarlanmakta olan) finansal, ekonomik, siyasal koşullara bağlanmış bir devlet olarak yaşayamazdı. Onun doğum yılından beri Avrupa'da bir genel özlem olan "Türkleri pılıpırtıları ile Avrupa dışına atmak", dahası "onları yeryüzünden kaldırmak" düşlerinin tam gerçekleştirilme aşamasına gelindiğini, geo-politik ustası Mustafa Kemal'den daha iyi kimse göremezdi. Bu görüş onun Söylev'de saptadığı dördüncü gözlemdir: "Milli misak" (ulusal-and) sınırlarının saptadığı bir Türkiye yaratılabilirdi. Kendi öyküsünde kesin kararını şöyle özetler:

"Bir ulus, varlığını kendi gücü ile ispat etmedikçe, başka devletlerden insanlık görmeye bel bağlamamalıdır. Türk ulusu bir imtihan karşısındadır. Onda başarı göstermeden başkalarından lütuf beklememelidir."

Bu sözlerde yansıyan görüşü iyi bellemeliyiz. Çünkü o görüş hem bağımsızlık savaşının ve Atatürk devrimlerinin kaynaklandığı görüştür,

hem de yalnız ona özgü olan anti-emperyalizm ile çağdaş uygarlığı benimseme ikilemine karşı onun bağımsızlık savaşından sonra aldığı tutuma da yön veren göröştür.

II

Atatürk'ün adı ile ikizleşmiş olan bu Ulusal Bağımsızlık görüşü ile sözünü ettiğim savaş sonrası çağdaş uygarlık görüşünün nasıl birbirinin aynı olarak kaldığını, sivil savaşın geçirdiği aşamaları ve sonuçlanışını gözden geçirdiğimiz zaman görürüz.

Her devrim önderinin karşılaşacağı güçlükler çok geçmeden başlar ve şaşılacak koşullar altında beklenmedik kadar uzar. Saydığım ilk önemli gözlemlerinden sonra, Söylev'in büyük parçası bunun öyküsüdür. Yer yer, zaman zaman ödünler bile verilir, kimi kez azıcık geriye bile dönülür, gerektiğinde açık konuşmaktan kaçınılır. Devrim önderinin doğal alınyazısıdır bu. Tarihin olayları bir kişinin, o kişi ne denli öngörülü olsa bile, isteklerine göre yürümez. Tarihte toplumların ağırlığından doğan bir diklik, bir direnicilik vardır. Karşılaşılan güçlükler ve karşıtlıkların devrim önderinin ölümünden sonraki yıllarda bile direnişini sürdürebileceğini görüyoruz.

Atatürk'ün öyküsünde onun öngördüklerini anlayan, benimseyen kişilerden çok, yine kendi yanında alan, fakat gerçeği görmeyen ya da görmek istemeyen kişiler yer alır, onlarla çatışmaları çok yer tutar. Bunlar yeni bir ulusun bağımsızlığı uğruna savaşa atılmaktansa, başka yollardan giderek Saltanat'ı (ve daha sonra açığa çıktığı gibi Hilafet'i) kurtarma yanlısıydılar. Öne sürdükleri nedenler Saltanat'ın dışında Türklüğün bir hiç olduğu, beş parası kalmamış halkın ilkelliği, savaş araçları bulunmadığı gibi bahanelerdi. Asıl gerçek, bunların hâlâ Saltanat ve Hilafet bağlılığından, 1876 Kanun-u Esasi kafasından, Şeriat ve Mecelle hukukundan bağlarını koparamamış kişiler olmalarıydı. "Devlet" diye yalnız bunları biliyorlardı. Onların dışında "her şey bitmiş", "hiçbir şeyimiz kalmamış"tı. (Sivas Kongresi'nde söylenmiş sözler). Halk ve onun kendi alınyazısını belirleme yetkisini ele almasıyla gerçekleşecek bir "ulus" kavramı ve varlığı düşünü yoktu. Bir kurtuluş, bir "istiklâl" savaşı atılımının ardından kaç kişi gelecekti? Söylev'i okurken, bunlarla olan çatışmaların çokluğunu gördükçe, insanın nerdeyse ona inanmayacağı gelir; bu tür olayları sevmediği kişileri batırmak için abarttığını sanır. Bunların ne denli çok olduğunu, hele ölümün-

den sonra daha da çoğaldıklarını bugün bizler de artık iyice biliyoruz. Abartmamıştı, belki kısaltmıştı onlardan çektiklerini.

Onlara karşı olan savaşı iki savdan kaynaklanıyordu: Biten halk değil, Osmanlı egemenliği ve onun yapışığı olan Hilafet'tir. Cahil, yoksul olsun olmasın tek var olan Türk halkıdır. Ona bir yurt parçası bırakılsa bile, daha bir alay isteklilere bölündükten, hiçbir bağımsızlığı olmayacak bir padişah yönetimi altına konduktan sonra, o cahil ve yoksul halk da kalmayacaktır. O halk, bir ulus olma olanağına ancak kendi devletini yaratabildiği zaman kavuşacaktır. Bu çok basit gözüken yargı, o zaman anlaşılma olanağı bulunmayan bir iddiaydı. Erzurum ve Sivas kongrelerinde bu doğrultuda olduğu sanılan sonuçlara dayanılarak Ankara'da bir Ulus Meclisi toplama kararının uygulanışına geçildikten sonra bile, halkın vekili diye oraya gelenlerin bir haylisinin o doğrultuya aykırı düşen direnişleri başlar. Bunlarla Atatürk arasındaki karşlıklı anlaşma olanaksızlığının genişliği, bellibaşlı sorunlarda birçok zikzaklı yollardan gidilmesini zorunlu kılmıştır. Bunların bizi şaşırtmaması için duyarlı davranmak gerekir; çünkü sonraları Atatürk'ün kimi eylemlerini (bunların yüzünden) oportünistlik sayanlar olmuştur. Bizi daha çok yanıltma olanağı olan diğer bir yanı da, onun kullandığı kavramların (aşağıda açıklayacağım bir tanesi müstesna) hepsinin o zamanın son on yılı içinde tartışılmış, duyulmuş kavramlar olmasıdır. Bunları Atatürk'ün kendisi uydurmamıştır. Özellikle üç kavramı, Milliyetçilik, Halkçılık ve Laik Devlet (laik devlet) kavramlarını alırsak görürüz ki, bunlar daha önceki yıllar içinde duyulmuş kavramlardı. Çoktan duyulmuş olan bu tür kavramların, Atatürk'ün kendi katkısı olan "Ulus bağımsızlığı için savaşma" kavramı çerçevesi içine konunca, neden benimsenemediğini saptarsak, onlarla Atatürk arasındaki anlaşma bağlarının kurulamayışının nedenlerini de anlamış oluruz. Bu ayrılık nereden kaynaklanıyordu?

***

İnanılması güç olan uyumsuzluğun başlıca nedeni, Osmanlı aydın ve politikacılarının düşününün çoktan beri bir özelliği haline gelmiş olan bir iç çelişkilik olayıdır. Bu özelliğin gelenekleşme başlangıçlarını Tanzimat döneminde buluruz ve Batı düşünü ve uygarlığı ile tanışma etkisi altında başladığını görürüz. Bu tanışmanın, diğer İslam ülkelerine kıyasla Türkiye'de aydın tipinin daha erken ve daha çok sayıda doğması, İslam

ortaçağından daha radikal kopuşu sağlaması gibi olumlu yanına karşın, olumsuz etkileri de olmuştu. Bunlardan biri düşün tutarsızlığı, iççelişikliği diyebileceğimiz özelliktir.

Batı yazılarında beliren modern düşün türü, Doğu ve İslam uygarlığının düşün özelliklerinin zıtlarını en güçlü düzeyde yansıtıyordu. Örneğin en çok etkilendiğimiz Fransız düşünü, salt çağdaşlık yanlarını Fransız Devrimi sayesinde kazanmıştı. O düşünün Osmanlı Türkiye'sinde etkilediği kafalar ise böyle bir devrim görmemiş, onun sorunlarının benzerleriyle karşılaşarak doğmamış olan bir düşünü taşıyan kafalardı. "Devrim" ile kastedilen "ihtilal" sözcüğünün Osmanlı yazımındaki "bozulma", "anarşi", anlamı, henüz kafalardan silinmiş değildi. "Terakki", "Tekamül" (ilerleme, evrim) gibi kavramlar yaygın ve geçerli sözcükler olmaya yeni başlamıştı. "İhtilal, İnkılâp ve Devrim" başlıklı yazıya bakınız.) Sözünü ettiğim tutarsızlık ve iççelişiklik, Batı'dan gelen etkilerle gelenekten kopmamış düşünüşler arasındaki karşılaşmadan doğuyordu. Bir şeyi, niteliği bilinmeden, yani tarihsel kökenleri anlaşılmadan benimseyerek kopya etmeye çalışmanın sonuçlarından biri, o şeyi tanımlayacak bir sözcük bulunamaması, Fransızca aslındaki sözcüğün Arap yazısının etkisi ile Fransız ağzını taklit ederek yazılması ve o zaman bile niteliğinin yanlış bilindiğinin kendini belli etmesidir.

Bunun ilk örneğini Tanzimat döneminde görürüz. Bugünkü "demokrasi" sözcüğünün moda oluşu gibi, o zaman da Batı'yı niteleyecek sözcük "sivilizasyon" olmuş, az sonra da Arapçadan alınma bir sözcüğün üretilmesinden gelen "medeniyet" sözcüğü dile girmişti. "Medeniyet" Avrupa'ya özgü bir siyasal rejim sanıldığı ve yazılarda o rejimin özünün parlamentolu hükümdarlık olduğu anlatıldığı halde, onu belirleyecek, düzenleyecek bir Anayasa girişimine hiç gerek görülmemişti. İslam dünyası ile Hıristiyan dünyası arasındaki farkın azalması için daha üstün düzeyde bir düşün yeteneği gerekliydi. Böyle bir düzeye çıkmaya çalışan ve ilk anayasa deneyinin yolunu açan Yeni Osmanlılar'ın düşününde de, tutarsızlıkların ve çelişkilerin silinmediğini, belki arttığını görürüz. Mithat Paşa'dan Namık Kemal'e kadar bir dizi eylem ve düşün kişisinin tutarsızlıklarının birkaç önemli örneğine değinmekle yetineceğim. Örneğin, Yeni Osmanlılar akımının en güçlü düşünürü olan Namık Kemal, Tanzimatçıların Fransız Medeni

Kanunu'nu olduğu gibi kopya etme eğilimine karşı gösterdiği haklı tepkinin hızıyla ve geleneksel Osmanlı Fıkıh ulemasının bile gidemediği bir aşırılıkla, İslam Fıkıh ve Şeriatı'nın çağdaş uygarlığın bütün gereklerini bol bol karşılayacak bir "okyanus" olduğunu ileri sürer. Bir eylem kişisi olan Mithat Paşa, olumsuz etkileri ta Atatürk'ün zamanına kadar sürmüş olan başka tür bir çelişki geliştirir. On dokuzuncu yüzyıl başlarından beri kendine yeni bir temel arayan Osmanlı saltanatının kurtuluşunun, bölgelere otonomi sağlayan bir yönetimle (o zamanlar "adem-i merkeziyet" denen yönetimle) sağlanabileceği sonucuna varır. O saltanatın, bir yanı ile siyasal güç temeli kalmadığını, öteki yanı ile dinsel meşruluğunun tanınmadığını iyi bildiği Osmanlı devletinin böyle bir yönetim getiren bir Kanun-u Esasi ile bir "İslam Devleti" olduğunu birkaç dilde yayınlanmış olan ünlü yazısında ileri sürerken düşünüşündeki çelişkiyi görmüyordu.

Siyasal egemenliğin insanın doğal haklarına dayandığına inanırken, İslam Şeriat'ında halkın, haklarını "biat" yolu ile Osmanlı soyuna devrettiğini bir çırpıda söyleyen Namık Kemal, ve ne sultanlığına, ne de halifeliğine inanmadığı halde, Avrupalılara federal bir Osmanlı devletini bir İslam Devleti diye sunan Mithat Paşa'dan daha sonranın kuşağına, iççelişkileri daha da derinleşen bir Abdülhamit rejimi mirası kaldı. Kimse, birinin düşün, diğerinin eylem alanındaki çelişkilerinin yapılan anayasadaki yansımalarını görememiş, yıllarca o kanun uğruna, onun ürünü olan Abdülhamit rejimine karşı savaşılmıştır.

Namık Kemal, "millet-i hakime"nin egemenliğinin merkeziyetçiliği altında yönetilecek bir Osmanlı devleti içinde bir Osmanlı ulusu fikrini, Osmanlı yurtseverliği, beraberliği ülküsünü işleyen kişi. Mithat Paşa ise bunun hemen hemen tersini amaçlayan kişi. Fakat ikisi de bir İslam Devleti düşü beslerken 1876 kanununa ne Osmanlı geleneğinde, ne de (Şiilik dışı) İslam geleneğinde bulunmayan bir saltanat-hilafet, bir cismani-ruhani yetki bileşimini, yeni bir devlet türü olarak Abdülhamit rejiminin destekçilerine bir ideoloji hazırladıklarının farkında değillerdi. Böylece bir İslam Devleti ideolojisinin beslendiği dönemde, iççelişiklik öğesi bir birine paralel iki zıt eylemler doğrultusunda sürüyordu: bir yanda, saltanat ruhaniliği olan Hilafet'i temsil eden İslamcı ulema, şeyhler, dervişler, tarikatçılar doğrultusu; öte yanda saltanatın siyasal egemenliği altındaki yerlerde (Müslüman halkın çoğunlukta olduğu yer-

lerde) Batı devletlerinin çıkarlarına göre "nüfuz bölgeleri" gelişmeleri, Kuzey Afrika ile Suriye, Irak, Hicaz, Yemen ve Arabistan kıyıları ile iç-Arabistan bölgelerinde hem cismani saltanattan, hem ruhani hilafetten kopmalar doğrultusu! Osmanlı İmparatorluğu Batı'nın ekonomik ve siyasal etkileri altında, korkunç boyutlarda bir değişim içinde, bir ruhani hilafet ve şeriat dinciliği havası altında yaşatılabilecek sanılıyordu.

Bu dönemi kapatan Meşrutiyet yıllarında bu çelişkiler daha da genişledi. Bir bakıma, ruhani güç ve şeriatçılık cismani saltanat gücüne karşı daha da kuvvetlenmiş gözükür ve onu kendi amacı için kullanmaya bile kalkar. Polis gücü ile kadın giysilerine, ramazan ayında herkesin ne yiyip içtiğine karışmaktan, okullarda din dersleri okutulmasına kadar bir dizi olay bunu gösterir. 500 yıllık Osmanlı Devleti tarihinde çocuklara, gençlere (bir meslek eğitim kurulu olan medreseler dışında) hiçbir okulda din dersi" diye bir ders verilmemişken şimdi Osmanlı saltanatı parlamentosunda milletvekili Abdullah Azmi Efendi, ilkokullarda yalnız Kuran okutulmasını teklif ediyordu. Böyle bir fikir, Abdülhamit zamanında bile kimsenin aklına gelmemişti. Hoca efendinin teklifi kabul edilmiş olsaydı Osmanlı Devleti ülkelerinde yüz binlerce hafız yetiştirilmiş olacaktı. Onun temsil ettiği fikrin ölmediğini, bu hocanın Mustafa Kemal'in başkanlık ettiği Millet Meclisi Hükümet kabinesinde Şer'iyye Vekili olarak söylediği sözleri aşağıda göreceğiz.

Osmanlı Devleti'ni yıkıcılarının eline teslim eden bir savaşa da girişilen dönemin bir özelliği, iççelişikliklerinin daha da katmerlenmiş biçimde sürmekte oluşunun sırrını bize açıklayacak olan bir siyasal cephe (bir çeşit MC) oluşmasına varılması olayıdır. Bu dönemde siyasal slogan olarak "İttihat", toplumsal yön olarak "Terakki" kavramlarından başka "Muasırlaşmak" (laiklik) kavramı bile görülmüş olduğu halde, Saltanat-Hilafet çerçevesi içine konunca, bu ilkelerin nasıl anlamlarını ve etkinliklerini yitirdiklerini görürüz. Atatürk'ün kendi katkısı olduğunu söylediğim "Ulusal Bağımsızlık" (ve "Halk Egemenliği") ilkesinin yokluğu yüzünden milliyetçilik, halkçılık, muasırlık yanlısı olanlar her şeyden önce ve gerçekte saltanatçı-hilafetçidirler. Bu yüzden, Ulusal Bağımsızlık Savaşı döneminde Atatürk'ün yakınları bile o kavramın çerçevesi içinde ulusçuluk, halkçılık, laiklik kavramlarının kazandığı anlamları kavrayamamışlardır. Meşrutiyet döneminin bu özelliğini en iyi "İttihat" ve "Terakki" kavramlarını birleştiren partinin ve

hükümetinin içinde: İttihad-i İslamcı, Kanun-u Esası Saltanat-Halifeciliği, ve Türkçü-Turancı ile Batıcı kişilerin yan yana, yer almalarında görürüz. Bu parti ve onun hükümeti savaşa gerçekte ne İslam, ne Turan, ne Batılılaşma uğruna girmişti. Yabancı bir devlet uydusu haline gelen bir hükümet kolaylıkla bilinçsiz bir serüvene girişebilir; öyle hallerde ilkeler sadece boş; anlamlı sözcükler olarak kalır.

III

Atatürk'ün asıl konumuz olan Çağdaşlaşma doğrultusunun birinci yönü, işte bu karmaşık ve çelişkili bileşimlerin kafalardan silinmesini amaçlayan savaşımı olmuştur. Atatürk 1918'de bu çelişikliklerin sürüklediği serüveni en geniş kapsamlı anlamıyla tek kavramış kişi olarak gözükür! Onun devrimciliğinin kaynağı bu anlayış gücündedir. Yakınlarınca bile anlaşılamamasının baş nedeni, kafasını çelişkilerden arıtabilmiş olmasıdır. Anlattığı öyküde görüldüğü gibi, ta baştaki gözlemlerinin mantık sonuçlarını göremeyenlerin sayısı şaşılacak ölçüde çoktu. Buna karşı onda da bütün engelleri sabırlı bir esneklikle atlatan, fakat gözlemlerinin mantık sonuçları doğrultusunda inatla süren bir eylem seçiciliğini görürüz.

Ne var ki bugünün kuşakları, sonradan kazandığı ünün etkisi altında, Atatürk'ü keyfinin istediğini yapan biri gibi sanma eğilimine kapılırlar. Atatürk ödünler verme gerektiği zaman kaçamaklı yanlara başvurduğunu kendisi söyler. Öyleyken, eninde sonunda, olayları gene de tutarlı doğrultunun sonuna değin getirdiğini görürüz. Kafalarda: "Acaba o da olayların sürüklemeleri ile mi bu sonuçlara varmıştı" gibi bir soru bile doğduğu olur. Son yıllarda buna benzer şaşırmalara düşen roman yazarlarının yorumlamalarının nedeni budur sanırım.

Öte yanda yine aynı ölçüde şaşırmaması gereken diğer olay şudur: Tutarsızlıklara, iç çelişkilere çoktan alışmış olan ve Osmanlı egemenliği ile hilafet efsanesine inanan politikacı ve aydınların da, onun inadı karşısında, direnmekten caymamış olmaları, direnmelerini sonranın kuşaklarına, hatta zamanımıza kadar, aktarabilmiş olmalarıdır. Olayların akışını izleyip de hilafet sorununa gelince en geniş düşünüşlü saydığımız kişilerin bile bu direnme gücünden kurtulamadığını göreceğiz. Hilafet sorununa gelindiği zaman en geniş düşünüşlü sandığımız kişilerin bile bu direnme gücünden kurtulamadığını görürüz.

Ulus devleti kavramının eylemde neleri zorunladığını anlayamamış

olmanın en çıplak görünüşleri ilk devlet rejiminin dokusunu belirlemek işi geldiği zaman açığa çıkmıştı. Fakat asıl karşıtlıklar hafiften başlayan sürekli bir kroşendo ile en yüksek perdesine hilafet sorununda varmıştır.

Atatürk'ün korkunç anlayışı, iradesi ve kararı karşısında "Şeriat Devleti", o "İslami Devlet", o "Ruhani İslam" başkanlığı gibi düşler sapır sapır suya düştü (Atatürk'ün bu atılımı, ünlü tarih düşünürü Arnold Toynbee'yi bile o denli şaşkınlığa düşürmüştü ki (başka bir yazıda özetleyeceğim Tarih'inde) böyle bir kararın hiçbir gereği olmadığını ileri sürer.) Durumdaki tutarsızlıkları kısaltarak açıklarsam, halifelik savunucularının dinsel kimliklerini açıklarsam, Atatürk'ün kesin kararının anlamını daha iyi kavrarız. Hindistan'da hilafet savunuculuğu önderlerinden biri olan, dünya Müslümanlığı adına konuşmak gücünü kendinde gören Seyyid Amir Ali, tanınmış bir Şii Müslümanıydı. Bir Şii için Sünni halifeliğin kıymeti birdenbire neden artmıştı? Hindistan'da (kendi gözümle gördüm) Şiiler, Sünnileri camilerine bile sokmazlar. Öteki zat ise hilafet açısından bir Şii'den de uzak olan İsmaili Mezhebi'nin başkanı ve aynı zamanda İngiltere'de Krallık Konseyi'nde üye bulunan bir zattı. Zenginliği, atları, Fransız hanım dostları ile bütün Avrupa'da ünü olan bir kimse. Halifeliğin, onca, ne din, ne dünya açısından hiçbir değeri yoktu. O zamanın siyasetteki bu tür ileri gelenleri, Türkiye'de yalnız bir taraftaki kişileri dinledikleri için, Mustafa Kemal zamanının Türklerinin bu gibi gerçekleri bilmediklerini sanıyorlardı. Cahil bir şehzade olan zavallı "halife" de nasıl bir politik oyuna geldiğinin farkında değildi. Çok kişi gibi, belki o da, durumu Mustafa Kemal'in kişisel ihtirası sorunu sanıyordu.

Hindistan ve dünya Müslümanları adına halifeliğin zorunlu bir din otoritesi olduğu tezi ile "Ankara Hükümetine" ders veren yüksek Müslüman önderlerinin kimliklerinin tanıtılması, halifeliğin tarihsel gerçekliğinin ne olduğu sorununu ele almamıza yol açacaktır. "Şeriat Devleti", ya da "İslam Devleti" denen ve yalnız İslamlığa özgü, onun yalnız kendi türünde biricik olduğu söylenen "Hilafet Devleti"nin dünya Müslümanlarının siyasal ve dinsel tarihinde bir gerçekliği var mıdır? İslamlıkta Hıristiyanlıktaki anlamda evrensel (oikoumenik) "ruhani" bir otorite bulunmuş mudur? ("Devlet ve Din Konusu üzerine Bir Konuşma" başlıklı yazıya bakınız.)

Genellikle İslamlıkta olsun, özellikle Türklerle Osmanlılarda yayılmış

İslamlıkta olsun, toplumun gelenekselleşmiş yaşamından soyut, Tanrı, Tanrıoğlu "mythos"una dayalı bir din anlayışı gelişmemiştir. Hıristiyanlıktaki anlamda bir teoloji, bir kilise örgütü, halktan (laikos'tan) ayrı bir ruhban (klerikos'lu) ikilciliği gelişmemiş; din adamları hiyerarşileri de (azçok Şiilik dışında) hiçbir Müslüman ülkede ve tarihinde görülmemiştir. Kültürsüz bir Hıristiyan bunları bir eksiklik, bir yanlışlık sanabilir; gerçekte ise bu, iki din arasındaki başlıca farklardan biridir.

Tarihsel koşullar yüzünden, "tanrısal Yesuğ mitosu", onun yaşayan bir vekili olduğu inancı, bunlarla ilgili ve ayrıntılı "rite"ler de İslamlıkta yoktur. Bu farklılıklar, İslamlığın daha ilk çağlarında başlamış, ilk Hıristiyan teologları arasında bu farklılıklar tartışma konusu olmuş, sırf bu farklardan ötürü Müslümanlık, Hıristiyanlık karşısında bir "heresi" (sapkınlık) sayılmıştır. Müslümanlık, bir dünyasal-siyasal güç altında yaşayan insanların siyasal otoritelerce tanınmış olan Fıkıh hukukçularının tartışmalarından çıkarılan sivil toplum ilişkileri içindeki bireylerarası ilişki kurallarına ya da gelenek-görenek karması (örf-adet) kurallarına göre, çok kez bu ikisinin kaynaşmasından gelen kurallara göre yaşayışının kaynağı ya da yaptırımı anlamına gelmiştir. İslamlığın ilk zamanından kalma "inananlar toplumu" adı olarak "ümmet" terimi yaşamış ise de, bu sadece kavramsal soyut bir "toplam" olarak kalmıştır. Hiçbir yerde "ümmet" adlı bir İslam "ecclesia"sı görülmemiştir. Tarihin hiçbir döneminde siyasal ya da dinsel bir kategori olarak "ümmet" denen bir toplam ya da toplum, yasal ya da dinsel, ya da siyasal-dinsel bir kategori olarak var olmamıştır. İnanç birimi Hıristiyanlıktaki gibi bir "ecclesia" örgütlenişi de olmamıştır. Halklar arasında da dar anlamda, yalnız Kur'an'a, Sünnet'e, İlahiyat'a dayanan bir inanç anlayışı tek başına etkili olmamıştır. Geçmişte Türk halkının din anlayışına en yakın olan İslamlık anlayışı olarak, Batıni ya da yarı-Batıni, ortodoks Sünni sayılmayan tarikatların yaygınlığı ilginçtir. Türk halkının İslam anlayışı Mekke, Medine, Şam, Basra ya da Mısır'dan değil, Orta Asya geleneğinden gelişmiştir. Öteki kaynaklardan gelerek, bu geleneği bozma çabasında olan etkiler de tüm başarılı olamamıştır. Bu açıdan, Türklerin İslamlığı yalnız Hıristiyanlık geleneğinden ayrı olmakla kalmaz, İslam dünyasının birçok yerlerindeki diğer çeşitlerden de ayrılır. Osmanlı tarihinin ancak son dönemlerinde Türklerin İslamlık anlayışı ve uyarısını en dar din kitaplarındaki sınırlar içine sıkıştırma çabaları, sonuç vermedik-

ten başka, zararlı etkiler de yaratmıştır.

Hıristiyanlıkta (ister Ortodoks, ister Katolik, ister Protestan Hıristiyanlığı olsun) "ruhani otorite" kavramı geneldir. Hıristiyanlık "kilise" ile durur. İslamlıkta ona karşılık bir örgüt yoktur. (Kilise, yapıt demek değildir. Onun için İslamlıktaki cami ona benzetilemez). Saydığım türlerde kilise, ancak ruhani otoritesinin devlet karşısındaki gücü ölçüsünde farklılık gösterir. Birincide (Ortodoks Hıristiyanlığında) çok kez devletin yanında ve emrindedir. İkincide (Katolik Kilisesi'nde) devletin üstünde, ya öncesinde ya da, laik bir devlet varsa, ayrımındadır. Üçüncüsünde (protestan Hıristiyanlığında) Kilise devletin üstünde ya da emrinde değil, ancak daima yanındadır ve onun alanından ayrı tutulan bir yaşam alanında kendisi egemendir. İslamlıkta, özellikle Türk İslamlığında, bu tür din-devlet bağımlılıklarının hiçbiri yoktur. Onlara uydurularak yapılmak istenen hiçbir ilişikliğin tarihsel ve fikirsel temeli yoktur.

İslam düşünürlerinde İsa'nın tanrısal yanı bulunmadığı görüşü de üstün gelir. Hıristiyanlık tarihinde bu temel Hıristiyan görüşünden ayrılan heretik akımlar, bu konuda İslamlıkla birleşirler. Bu açıdan Hıristiyanlığı iyi bilen bir Hıristiyan için İslamlık bir heresidir. İslamlığın bu konuda Hıristiyanliktan ayrılmış olması, belki de Hıristiyan dünyasında bir ara gelişme durumunda bulunan Arianizm akımlarının görüşlerinden etkilenmişti. "Ruhani"lik konusunda iki din arasındaki uçurum daima yaşamıştır. Devlet başkanlığından ayrılmış bir "Halife" kavramı, bütün bu nedenlerden ötürü hiçbir temeli olmayan bir uydurmadır.

Hıristiyan kilisesinin tüm egemen olduğu tarihlerdeki Hıristiyan ülkelerinde insanlık, yalnız Hıristiyan kişi olarak, Hıristiyan devleti için düşünülebiliyordu. "Hıristiyan olmayan devlet", düşünülebilen bir siyasal egemenlik türü olamazdı. İslamlıkta ise (belki ilk halifelerin zamanında, yani gerçek anlamda devletin kurulmadığı dönemden sonra) hiçbir yerde bir "İslami Devlet" yaşamamıştır. Devlet başındaki kişilerin hiçbiri böyle bir ikiliğe yanaşmamıştır.

Tarihsel açıdan da Devlet, İslam dini kaynağıdan ayrı bir kaynaktan, kimi kez ona aykırı bile sayılan kaynaktan doğup gelişmiştir. İslamlığın yayıldığı yerlerde başka dinlere bağlı kişiler çoğunluğu Müslüman olan kişilerin benimsediği devletin içinde, Müslümanlarla birlikte yaşaya-

bilmişlerdir. İki din arasındaki ayrılıkta belki en önemli özellik, şeriat denen eylem kurallarının (Hıristiyan Canon-Ortaçağ Latincesinde: "canonicalis" hukukundan farklı olarak) bir devletin egemen olduğu bir toplumda, devletten ayrı olan, ya da ona karşıt bir din otoritesi olmadan da uygulanabilmesi olmuştur. Bunun nasıl olabildiği, Hıristiyan düşününde sürekli bir merak konusu olarak kalmıştır. Bundan, İslamlığın bir teokrasi olduğu inancının doğuşu da Müslümanlar için anlaşılmaz bir sırdır. Kimi kurallar için "bunlar dinsel kurarlardır" (yani şeriat kuralıdır) denmeye başlandığı dönemde bile gerçekte onlar adet, örf (gelenek) sözcükleri ile tanımlanabilecek eylem kuralları olarak yaşamıştır. Bir kural, gelenek gücünü yitirince din kuralı olarak görülmekten de çıkar. Bunun tersine, aslında ancak adet, örf kuralı olup da bir dış tehlike karşısında ya da toplumun köylü, esnaf, kasabalı gibi kesimlerinde toplumsal çevreleri dar kalmış ya da değişmiş olduğu hallerde bunların inanç (din) kuralı olma gücünü kazandığı zamanımızda bile görülür (zaman zaman gazetelerde Diyanet İşleri Başkanlığı'na dinle ilişkisi olmayan konular üzerine soru sorulduğu, ya da o başkanlığın kendisinin şu ya da bu caizdir gibilerden hüküm çıkardığı görülür.) Gerçekte, Şeriat'ta (yani Fıkıh jüristlerinin içtihatlarına göre ve ancak bir fetva ve bir kadı ilamı ile meydana gelmiş bir birikimin parçası sayılan hukukta) bulunmayan birçok gelenek (örf) uygulamaları gelenekselleştikçe ve halksallaştıkça halk arasında şeriat kuralı sanılmıştır. Kimi aydınlar arasında da bunlara "dinsel hukuk" denmiştir. Geleneksel İslamlıktan uzaklaşıldıkça bilgisizleşen ve klasik ulema türünün "içtihat" geleneğinden yoksunlaşan hocalar da bunları halka, sanki Kuran sayfalarından fışkırmış tanrısal kurallar olarak tanıtmışlardır. Bu kişiler, bilgisizliklerinden, "içtihat kapısı kapandı" yani, "Artık bundan sonra her yaşam kuralı, değişmez Tanrı emridir", diyenlerdir. Gerçekte İslamlıkta onlara böyle bir savaş için yetki verecek ne devlet, ne din alanından hiçbir üst yetkili yoktur. Bunlar, kapandığından söz ettikleri içtihat kapısının ne olduğunu da bilmezler. Bu iddiada bulunmakla, klasik İslam döneminde gelişmiş olan Fıkıh hukukunun artık değişen dünya koşullarına uygulanamaz olduğunu kendi ağızlarıyla söylediklerinin farkında değillerdir.

Sözünü etmekte olduğum ikinci görüş, İslamlıkta hilafet adlı bir devlet bulunduğunu sananların görüşüdür. "Hilafet" sözcüğü

efsaneleşmiş, tarihsel niteliği bilinmeyen bir "müessese" (bir kurul kuralı) sanıldığı için onun ne olduğu, nereden çıktığı, ne zaman siyasal düzenin içine sokulduğu artık bir imparatorluk olmaktan çıkan bir devlette onun ne yeri olabileceğini bilen kalmadı.

Unutulmuş olan gerçek şudur: İslam tarihinde olduğu gibi eski, geleneksel Osmanlı tarihinde de (on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllara değin) egemenlik yalnız saltanat egemenliği olarak bilinmiştir. Emevi ve Abbasi kral ve imparatorlarının kendilerine "halife" sıfatı takmaları, onların zamanlarında Fıkıh ve teoloji düşünüşünde İslamlığın saptadığı bir devlet "biçimi"nin yokluğu karşısında, kendi siyasal meşruluklarını tanıtma gereksinmelerinden ileri gelen bir eylemdi. Selçukluların gelişi de, İslam düşünürleri İslamlıkta din gereği olan herhangi biçimde bir devlet düşünülmediği sonucuna kesinlikle varmışlar, devletin ancak siyasal-militer güç ile kurulan bir egemenlik olduğunu kabul etmişlerdi. Geleneksel Osmanlılıkta da Padişah denen hükümlünün dinsel (ruhani) denecek hiçbir niteliği ve yetkisi olmamıştır. Kutsal emanetlerin muhafızlığı, kutsal yerin hizmetinde oluş gibi eylemler siyasal amaçlı eylemlerdi, Osmanlı emperyalizminin benimsediği siyasal nicelik ve nitelik taşıyan inanışların görünüşleriydi. Diğer İslam imparatorlarının İslamlığın doğuşu ile ilgili topraklar üzerinde hak ileri sürme çabalarına karşı olan eylemlerdi. Bugünkü laik Türkiye Cumhuriyeti'nde bu tür sorunların hiçbirine gerek yoktur.

V

Buraya değin süren bu açıklamalardan sonra, şöyle bir soruyu yanıtlamak gerekecektir: Osmanlı egemenliğinde "ruhani" bir yetki bulunduğu varsayımı nereden doğmuştu?

Kimi kez ileri sürüldüğü gibi, bunda bir zamanlar Osmanlıların Mısır'ı zaptetmesi üzerine orada bulunan (hiçbir dinsel ya da siyasal gücü kalmamış olduğu için kendine havadan bir "halife"lik ünü takılan) birinden halifeliği devraldığı efsanesi sonradan uydurulmuştur. Osmanlı hükümdarları da (diğer birçok irili ufaklı hükümdarlar gibi) peygamberin, daha ileri giderek Tanrı'nın yeryüzündeki vekili olmak gibi "meşruluk" sağlayacak sıfatlar kullanmaktaydılar. Batı'da da, Osmanlı tarihinde de, hükümdarların "meşruluk" haklarını ileri sürmeleri gerçekte kılıç gücüne dayanıyorsa da, henüz demokratik, hukuksal meşruluk görüşlerinin bilinmediği dönemlerde, bu kaba olayın yanında bir de

Tanrının adını kullanmak kaçınılmazdı. Devlet görevlileri bunu gelenek yerine, "inanç" adına her yerde kullanmışlardır. Buradaki amaç, Arapça'da "egemenlik" anlamına gelen "sultan" sıfatını "ruhani bir güç" olduğunu iddia etmek değil, devletin düzenliğini sağlayacak eylem ve davranmaların temelinde "haksal" bir güç olduğunu göstermekti. (Batı dünyasında bu tür "meşru"laştırma sistemini en iyi tanıtan Alman sosyologu Max Weber olmuştur). İslam Fıkıh'ında bir devlet teorisi olmadığı için (bu yolda kimi teoricilerin görüşleri Abbasoğuları döneminde genellik kazanmamıştır) bir hükümdarın adaletli ya da zalim oluşu, Müslüman halkın inanç eylemlerine karşı saygılı olması kaydından başka, tuttuğu yüksek güçteki yere hakkı olup olmadığını gösterecek (sözde halkı temsil eden bir heyetin uyguladığı bir merasim dışında) hiçbir koşul yoktu. Kimi düşünürler, kafir fakat adil (adaletli) bir devlet başkanının, Müslüman olan fakat zalim olandan daha üstün olduğunu bile ileri sürmüşlerdir.

İslam ve Osmanlı geleneğinde (Hıristiyanlıkta da öyledir) çıkar yol olarak "hilafet" terimi ile bir "ruhani yetki" sağlandığı varsayımı Osmanlı devletinin siyasal kurullarının birer birer yıkılması ile orantılı olarak gelişmiştir. On sekizinci yüzyıl sonlarına doğru, bunun ilk diplomatik alanda yansıması, Kırım'ın Rusya'ya katılmasını tanıyan antlaşmada görülür. Bu antlaşma ile "kutsal" Rus Çarlarının Ortodoks din koruyuculuğu yetkisinin karşılığı olarak, "kutsal" Osmanlı Sultanı da Kırım, Müslümanları üzerine "ruhani" bir güç sahibi olarak tanınacaktı. Bu antlaşmayı imzalayan Osmanlı diplomatı, bu tür saptamaların bir güç gerçekliği olduğuna inanacak ölçüde bilgisiz bir kişi değildi. Bugün bile diplomaside bu tür boş laflar kullanılır. Rus Çarı güçlü ise Osmanlı işlerine karışabilecek, Osmanlı Padişahı güçlüyse Kırım'daki Müslümanların dinsel koruyucusu olduğunu ileri sürebilecekti.

Osmanlı padişahlarını Hıristiyanlıktan kapma dinsel sıfat kullanışları ilk böyle başladı. Belki bunun, yalnız Rusya ile ilgili bir iş olarak kalacağı sanılıyordu. Osmanlı "Hilafet"i efsanesinin ilk tohumu böyle atılmış, o tohumu diğer Hıristiyan devletleri ile olan ilişkileri yeşertmesi daha sonra başlamıştır. Bu gelişimin on dokuzuncu yüzyıl Avrupa devletleri ile sürmesinin, hatta adı ve gücü yeni duyulan Amerika Birleşik Devletleri'ne bile kullanıldığının ayrıntılarına burada girmeyeceğim. Osmanlı Devleti'nin gerçek yıkılışının başlangıcı olan III. Selim

dönemini kapatan büyük anarşi olaylarından sonra gelen Padişah Mustafa ve bir süre için ardılı olan II. Mahmut zamanında Osmanlı padişahlığını İslam hilafeti temeline oturtma fikrinin doğuşu işte bu uluslararası gelişmelerin etkisi altında olmuştur.

Tanzimat rejimi böyle bir hilafet mitolojisine eğilimi olmamış olmakla beraber, hilafet sıfatının bir dış siyaset sorununda ilk kullanılışı da o dönemde başlamıştır. Hıristiyan devletler, ihtiyaçları oldukça, bu konuda da yeni bir hazine keşfettiklerini anlamışlardı. Örneğin Britanya, Hindistan'da imparatorluğunu kurmak üzereydi. Buna karşı eski, çökmüş büyük Moğol İmparatorluğu'nu uyandırmak gibi umutsuz bir savaş girişimini önlemek için, İngiltere Devleti, Osmanlı Padişahı'ndan, "İslam Halifesi" sıfatıyla, kendisine dost olan bu Hıristiyan devletine karşı gelinmemesini bildiren bir vesika almıştı. Dış siyasette, Rusya'dan sonra, Padişah Abdülmecit zamanında hilafet sıfatını ikinci kez kullanan devlet İngiltere olmuştur. Ondan sonrası çorap söküğü gibi geldi. Yukarda değindiğim gibi, İspanya ile savaşta olan Amerika devleti bile Filipin Müslümanlarına Amerika'nın yanını tutmaları için, Padişah Abdülhamit'ten ferman almıştır.

Ne var ki bu hilafet ideolojisinin gelişimini tümüyle yabancı devletlerin çıkarlarına bağlamak yeterli değildir. 1856 Islahat Fermanı'ndan sonra, Müslüman olan Müslüman olmayan halk arasında eşitlik tanınmasından memnun kalmayan "şeriatçılar", bu eşitlik ilkesine karşı hilafetçilik propagandasına başladılar. Bu hilafet propagandalarının güçlendiği sıralarda, 1876'da, Kanun-u Esasi'nin yapılış zamanı gelince, bu kanunu hazırlayanlar arasında Hıristiyan nüfusu temsil eden kişiler bulunduğu halde, ya da o yüzden, ilk kez, Osmanlı hükümdarlığının "Saltanat-Hilafet" bileşimi bir rejim olarak tanımlanması, Tanzimat sonrası Osmanlı Devleti'nin yolunu iyice şaşırmasına yol açmıştır.

Islahat Fermanı'ndan sonra Hıristiyan "cemaat"ler birer "millet", sayılınca, kendi iradelerine göre Cemaat Meclisleri ve Cemaat Anayasaları meydana getirmişlerdir, ama bunların henüz tam siyasal egemenlik aşamasına gelmemiş "millet"ler oldukları o dönemde "millet" sözcüğü (Arapça'daki eski ve asıl anlamına uygun olarak) "Din Cemaati" anlamına gelirdi. Bu açıdan, Müslüman olanlar (yani Türkler) "millet" olmuyor, "ümmet" (yani gene Arapçadaki asıl ve doğru anlamında "din cemaati") oluyorlardı! Ulus anlamında "Millet" sayıl-

mayan Türklerin temsilcisi olarak kalan şeriat temsilcisi hocalar, bu Müslüman-Hıristiyan eşitsizliği karşısında yapılacak Kanun-u Esasi'ye göre toplanacak olan bir parlamentonun Müslüman halk üzerine de geçerliği olan "teşri'" yeteneği olamayacağı tezini haklı olarak ileri sürmeye başlamışlardı. Bu "teşri'" sözcüğü Arapçadaki "şer", Türkçedeki "şeriat" sözcüğü anlamlarını taşıdığı için Türk dilinde anayasal terimler de paçavraya dönüşmüş, "kanun" ve "şeriat" sözcükleri, "millet" ve "ümmet" sözcükleri gibi bir hukuk dili anarşisi başlamıştır. Bugün bile bir dil sorunu ile uğraşma zorunda bulunmamızın yasal ve politik kaynaklarını gösteren iyi bir örnekle karşılaşıyoruz. Sözünü ettiğim hocalar, haklı olarak Hıristiyan ve Müslüman halka "teşri'" yani "şeriat uygulama" yetkisi olan ve Kanun-u Esasi denen kanunun uygulanamayacağını savunuyorlardı (Olaylar açısından haklı oldukları bir tez de Avrupa devletlerinin kendi yönetimleri altında bulunan Müslüman halk için teşri' meclisi kurmadıkları, anayasa yapmadıkları iddiasıydı.)

"Kanun" terimi, eski Osmanlı geleneğinde olduğu gibi, "şeriat" dışında ve ondan ayrı olarak "devlet maslahatı" ilkesine göre padişahlarca çıkarılan yasalar için kullanılırdı. Kanun-u Esasi zamanı gelince, "Meclis'in kanun koyma" deyimi yerine, yukarda değindiğim gibi "şer" koyma anlamına gelen "teşri'" sözcüğünün kullanılması kafalardaki gramer ve semantik karmaşası içine ne denli düşüldüğünü gösterir. Osmanlı "kanun" geleneğine karşı "şer'" geleneğini temsil edenlerin baskısı altında Kanun-u Esasi taslağı bir alay değişikliklere uğramış bir karmakarışıklığa döndürüldükten başka, Osmanlı Devletini de Osmanlı tarihinde ilk kez resmen ve hukukça bir "Saltanat-Hilafet" devleti yapmıştır.

Cumhuriyet dönemine gelinceye değin, "Kanun-u Esasi" diye övünülen kanun işte böyle bir kanundu! Bu kanunun içindeki "merkeziyetçilik" ve onun karşıtı olan "adem-i merkeziyetçilik" denen çelişkilerden başka, İslamlık-Osmanlılık açısından daha da önemli sonuçları görülecek olan saltanat-hilafet çelişikliği de böylece kanuna ve olaylara sokulmuş oldu. Kanuna Müslüman olanlarla olmayanlar arası eşitlik konması karşısında, Padişah'ın hem sultan, hem halife oluşu gibi bir devekuşu ilkesinin konması, Batı devletlerine, reform işlerinde söz sahibi olmak gibi bir yetki vermiş olduğu inancına yol açtı. Böylece,

devletin uluslararası özgürlük hakkı da başka devletlerin keyfine bağlanmış bir sorun oluyordu. Kanun-u Esasi, Hıristiyan devletlerin kendi Müslüman halklarına anayasal temsil hakkı vermeyişlerine karşı bir "misilleme" tedbiri sanılırken, Islahat Fermanı'ndan sonra anayasaları bulunan Osmanlı Hıristiyan cemaatlerine iki kat yasallık veriyor, ona karşı, bir kamu hukuku olmayan, Şeriat hukukundan başka hiçbir yasal garantisi olmayan Türk halka bir hilafet efsanesinden başka bir şey verilmemiş oluyordu! Sadrazamlık yapmış bir kişi olan Mithat Paşa'nın, Padişah yetkisiyle azil ve muhakeme edilmesi, ondan sonra da halife yetkisiyle öldürülmesi, anlatmak istediğim durumu açıkça simgeler.

Kopyacı ve taklitçi aydın türü içinde, Batı Hıristiyanlığının Osmanlı Devletini çökertmekteki payını gören çıkmadığı gibi, onun Müslümanlığa aykırı bir bilinç vermedeki dolaylı etkisini de sezen olmamıştır. Aydın karşıtı olan dinci hocalar ise bu etkiyi sezmiş oldukları halde, ileri sürdükleri korunma önlemi taklitçilerinkinden de daha kötü bir bilgi körlüğüne yol açmıştır. Tanzimat'a karşı olan sarıklı tepkisi, Abdülhamit rejiminde, Hıristiyanlıkta olduğu gibi Müslümanlıkta da, din ruhaniliği görünüşünü, bir silah olarak, Hıristiyanlığa karşı İslam dinini savunma gerekçesine dayanan bir İslam Apolojetliğini (İslamcılık akımı ideolojisini) geliştirmiştir. Halifeliğin ruhani nitelikleri olduğunu göstermek şeriatçıların da işine geliyordu. Zamanla Hıristiyan ruhaniliği karşıtı olarak (önceleri Katolikliğe, daha sonraları Protestan misyonerliğine karşı) bir hilafetçi şeriatçılığı ideolojisi geliştirilmiş oldu. Kolonyalizm etkisi altına girmiş olan Müslüman halk arasında Hıristiyan taklidi bir ruhani İslamlık ideolojisi, Abdülhamit döneminde, özellikle Hindistan, Mısır, Suriye, Lübnan gibi bölgelerde gücünün zirvesine ulaştı. Bunların başarıları uzun sürmedikten başka, az sonraki siyasal gelişmeler bunları tümüyle yıkmıştır. Müslüman ülkeler ve halkları Hıristiyan devletlerin ekonomik ve siyasal etkileri, genel olarak kolonyalizm altına girdikçe Osmanlı Devleti'nin yaşamasında çıkarı olan devletlerin kimileri bu Osmanlı hilafetinden yararlanmaya bile çalışmışlardır. İmparatorluğun bölgelerinde ve Kutsal Ülke'de Ortodoks, Katolik, Protestan din özerkliği ve dış koruma sağlanması karşılığı olarak, Osmanlı hilafetinin etkinliğini diplomasilerinde kullananlar bile olmuştur. Hollandalı oryantalist Snouck-Hurgronje Birinci Dünya Savaşı'na yakın tarihlerde, kimi Avrupa devletlerinin bu tutumlarını

İslam tarihinde cahil olmalarına vererek uzun uzadıya eleştirir. Gerçekte bu eylemleri bilgisizlikten ileri gelen bir şey değildi, kendi aralarında yarış edişlerindendi. Abdülhamit ve onun ardılları olan politikacılar bu yarışma furyasına bakarak, Osmanlı Devleti'nin bütün dünyaya bir İslam Hilafet Devleti olarak tanıtıldığını sanıyorlardı. Kırım dolayısıyla Ortodoks Rusya; Suriye, Lübnan dolayısıyla Fransa; Tunus mandaterliği ve Cezayir egemenliği dolayısıyla gene Fransa; Hindistan dolayısıyla İngiltere; ve Osmanlı sınırlarına rastlayan kendi ülkesi olmadığı halde bunlara bakarak Cava Müslümanları hayrına Hollanda; İngiltere ve Fransa rakibi olarak Almanya; ve nihayet Filipinler vesilesiyle ABD, diplomasileri gerektirdiğinde halifeliğin üniversel ruhanilik niteliğinden faydalanmaya çalışmaktan geri kalmamışlardı. Bu sahte politik uygulamalarla, kimi sorunların çözümünde kullanılması bakımından, hilafete diplomatik bir statü bile kazandırmışlardı. Bu sahte başarılar yüzünden, dalkavukları Abdülhamit'i "dünya yüzünde tanrının gölgesi" olduğuna inandırıyorlardı. Bunun gerilerini anımsarsak anlarız ki Mütareke döneminde İstanbul'un içine değin giren devletler tümüyle hilafete karşıt değillerdi, aralarında Osmanlı hilafetini tutan "loby"ler vardı). Onların asıl düşman oldukları Osmanlı halifeciliğinden ayrı bir şey olan Türk ulusçuluğu idi. Ülkesiz ve ulussuz bir halife olan Vahdettin'in tek umudu, dünya Müslümanlığının halifesi olarak Batı devletlerince kabul edilme olanağıydı. Mustafa Kemal'in tutumunun bu umudu yok etmeye kesinlikle yönelik olduğunu anlayan desteğinin onu korumak için ülke dışına atmaktan öteye bir girişimde bulunmadığı görülünce, Halifeliğin çoktan ölmüş bir varlık olduğu da ortaya çıkmış, ama Mustafa Kemal'in yanında sanılan kimi kişiler bunu hala anlaya- mamışlardı.

1918 yıllına gelindiği zaman Batı devletlerinin İslam dünyasındaki yararlığı yüzünden hilafeti destekleyeceği sanılıyordu. Cumhuriyet ilanından sonra bile bu görüşte direnenler vardı. Atatürk'ün karşısına çıkan direnmenin saltanattan çok hilafette kendini gösterişi bu yüzdendir. Büyük devletlerin zaten bıkmış olduğu Osmanlı saltanatının kaldırılmasından sonra, onların hilafet, sorununda direnecekleri sanısını veren inanç, bu din-devlet, hilafet-saltanat yapışıklığı gibi yapışıklıklara kendi uygarlıklarında alışmış olan Batı devletlerinin, bu ikiliği gök ile yerin varlığı gibi doğal bir birleşim sayacakları inancıydı. Devlet sorunu ile din sorunu ikizliği inancı, Atatürk'ün anlattığı gibi sonuna değin

sürüp gitmiştir. Atatürk, böyle ölü bir iş için, Batı dünyasının gücünü harcayacak durumda olmadığını çok iyi anlamıştı.

Bunalım zamanlarında onun belki en üstün yanı, zamanlama bilgisindeki üstünlüğüdür. Uzunca bir süre, hilafet konusu dolasıyla edilen sözleri sabır ve dikkatle inceliyordu:

Hilafet İslamlığa özgü devlet türüdür.

Öyle bir devlet türü ki onda hayatın her alanında şeriatın kuralları uygulanabilir.

Dünyasal bir devlet güçlüğü olmayan hilafet bir hiçtir.

İslamlık hilafet devleti ile ayakta durabilir.

Bu sözleri edenleri dinledikçe kesinlikle anlıyordu ki hilafet sorununun din sorunu ile hiçbir ilişkisi yoktur; o basbayağı bir politika sorunudur. Mısır'da sesini yükselten eski bir sarıklı-politikacı da bu tür sözlerin en sunturlusunu ediyordu:

Hilafeti kaldırmak İslamlığı kaldırmaktır.

Buna cesaret edecek Türk devleti bir kafir devleti olur.

Bunların çıkardığı büyük gürültünün Atatürk'e çok yardımı olmuştur. Onun, bu gülünecek durumun ne denli bilincinde olduğunu çok iyi belirtir. Saltanatın kaldırılması ile siyasal egemenliğin ulustan kaynaklandığı tezi açığa çıkarıldıktan sonra, hilafetin ne yeri, ne de bir anlamı kalmadığı kendiliğinden meydana çıkmış bulunuyordu. Bir cumhuriyet rejimi içinde onun hiçbir yeri olamazdı.

Sözünü etmeden duramayacağım garip olay, onca yıllık bir saltanatın bile yıkıldığı bir zamanda hilafet efsanesine hâlâ inanan kişilerin bulunmasıdır. Daha da şaşılacak şey, bunların bilgisiz, ya da başı sarıklı kişiler değil, zamanın açık kafalı sayılan kültürlü kişileri olmasıdır. Bunların içinde generaller, hatta Mustafa Kemal'e yakın sanılan kişiler bile vardı. Bu, bize, büyük devlet koltuğu bulma sevdası ile, 1876 Kanun-u Esasi'sindeki çelişkilerden kafaların temizlenmemiş olduğunu gösterir. Cumhuriyet rejimine; girilen günlerde bile bu eğilim hâlâ yaşıyordu.

VI

İlk tokuşma Ankara'da toplanan Meclis'in çalışmalarını düzenlemeyecek bir yasa olarak "Teşkilat-i Esasiye Kanunu" olarak adlandırılan yasa ile 1876 Kanun-u Esasi'si arasında o zamandan zaten belirmişti. Çoğunluğun inancına göre, "meşru" olan anayasa ikincisiydi. Birincisi, saltanat ve hilafet kurtarılıncaya kadar yürürlükte kalacak bir tüzük gibi

görülüyordu.

Bu görüş, alttan alta yaşadıysa da savaş süresi boyunca karşılaşılan iç ve dış olaylar onun direncini yıpratmış, en sonunda saltanat makamındaki padişahın kaçmasının yarattığı şokun etkisi altında saltanat "Kanun-u Esasi"si kendiliğinden yıkıldıktan başka saltanatın kaldırılması da fazla bir direnmeye yol açmadan sağlanmıştı (1 Kasım 1922). Meclis'teki şeriatçıların "halife"likten yeni tür bir saltanat rejimi yaratma düşünceleri de kesinleşemeden (29 Ekim 1923'te) Cumhuriyet rejimine geçildiği ilan edilmiş oldu.

Saltanat'ın kaldırılmasından on altı buçuk ay sonra (3 Mart 1924'te) hilafetin de ilga edildiğini görenler, Atatürk'ün ondan önce şeriatçılarla yarış ediyor gibi, saltanatın kaldırılmasından 18 gün sonra Halife seçilmesini sağlaması olayına şaşarlar; bunda bir çelişiklik bile görebilirler. Gerçekte ise, bunu yapmakla kaçan saltanatın halifeliğini saltanattan sıyırmış oluyor ve 1876 Kanun-u Esasi'sinin birbirine kaynaştırdığı bu iki makamı birbirinden ayırıyor, yabancı bir devlet kanadı altında bir "hilafet" yaratılması olasılığını da önlemiş oluyordu! (3 Mart'ta halifeliğin kaldırılması ile 20 Nisan 1924'te Teşkilatı- Esasiye tüzüğü genişletirerek 1876 kanununun yerini alan tam ve kesin bir Anayasa olmuştur.)

Bir yüz yıldan beri ağır ağır gelişmekte olan "din devleti" ideolojisi işte o zaman son gücünü kullanarak ortaya çıkmak zorunda kaldı. Saltanattan çok, hilafeye dayanıldığı da o zaman ortaya çıktı. Gizli sorun şuydu: Saltanat gittiği halde hilafet yerinde durduğuna göre, Halife'yi devlet başkanı yapma olanağı bulunamaz mıydı? 1876 "Saltanat-Hilafet Kanun-u Esasisi"ndeki hilafet inancının kafalarda ne derinlikte yaşamakta olduğu şimdi meydana çıkacaktı. Saltanattan ayrılmış bir hilafeti, yabancı bir devlet çevresinde de düşünenler vardı. (Hindistan'daki hilafet akımı yazısına bakınız). Mustafa Kemal'in Ulusal Bağımsızlık Savaşı arkadaşı olarak bilinen (fakat Sivas Kongresi'nde bağımsızlık savaşı yerine Amerikan mandasını savunduğu bugün unutulmuş olan) kişilerin bile böyle bir umut beslediklerı görülüyordu. Hilafetin kalışı ile ondan, fırsat çıkınca yeniden cismani-ruhani bileşimi olan bir devlet türüne geçme yolunun bulunabileceği umuluyordu.

İşte "laiklik" sözcüğü ile karşıladığımız tutuma geçiş, bu umudun kapısı önünde süren savaşın sonucu olmuştur. Devlet-Kilise ikiliği olmayan İslam geleneğinde, laiklik, iki otoritenin alanlarını ayırma

sorunu olmak yerine, yeni baştan bir Çağdaş Devlet kurma sorunu olmuştur. Geleneksel tutumu çağ koşullarına uygun bir bütün olarak görülmemekte olan Türk toplumunun varlığı için, bu denli önemi olan bu sorun aydınların ve devlet adamlarının birçoğunun kafasında görülmedik bir anarşi yaratmıştı. Batı kopyacılığı ile iç çelişiklik durumunun en tehlike sınırına şimdi gelinmişti.

Çoğunun yürürlükte saydığı Kanun-u Esasi'de olduğu gibi, Anayasa'da da devlet hala "İslam Devleti olarak gösteriliyordu. Öyle bir devletin başkanı o dönemdeki alışkanlıkta ancak bir İslam halifesi olabilirdi. Bugünkü İran'da görülen "Ayetullahlık" gibi bir ruhani otorite yapılabilirdi. Hüseyin Cahit gibi ileri düşünüşlü bilinen bir kişi, Lütfi Fikri gibi Baro Başkanlığı yapmış bir hukukçu bile modern cumhuriyet rejiminin içinde bir "ruhani otorite" bulunmasını akıllarına uydurabilmişlerdi!

Bu tür yanılmalar bir yandan İslam dininin tarihini iyi bilmemekten, öte yandan Batı üzerine edindiklerini sandıkları kopyacı bilgilerden, bir de eski İttihatçı ve İtilafçı politikacılığının hâlâ kafalarda yaşamakta olmasından kaynaklanır. Birbirine düşman iki eski partinin en ünlü iki savunucusunun bu konuda aynı kafada olmaları, tarihsel gelişmelerin yönünün ne denli güçlükle kavranabileceğini gösterir.

Hilafet tezinin siyasal alandaki savunucularının diğer bir kolu da, Abdülhamit döneminde İslam dünyasında doruğuna varmış olan "İslami Devlet" ideolojisinin (Mısır ile Hindistan'da yaygınlaştırılmış olan "Islamic State" ideolojisi gibi) temsilcileri olan şeriatçı-politikacılardı. Bunların yaygınlaştırdıkları ideolojinin özeti şu tezde toplanır: Hilafet yalnız İslamlığa özgü olan, sui generis, başka dinde, başka yerde eşi olmayan, benzersiz bir devlet türüdür. Ona Saltanat densin ya da denmesin, İslamlıkta asıl önemli olan en üst otorite Peygamber'in ardılı olan Halife'dir. Bunu benimsemeyen, böyle bir başkanı bulunmayan bir devlet İslam Devleti olamaz. Bu düşüncede kişilerin yaşadığı günler geçirmiş olan ülkemizde böyle düşünenlerin akıllı sayılan insanlar olduğuna bugünün kuşakları güçlükle inanabilirler.

Demek oluyor ki, 1876 "Kanun-u Esasi"sinin içine vaktiyle sokulmuş olan çelişkinin bir eşinin, şimdi Büyük Millet Meclisi'nin "Teşkilat-ı Esasiye" (Temel İlkeler) kanununun içine girmiş bulunması, bu tezin Anayasal geçerliği olduğu sanısını yaratmıştı. Çünkü, Cumhuriyet'in

ilanından sonra bile bu çelişki kanunda hâlâ duruyordu!

Bu yüzden "İslam Devleti" sözcülerinin elinde hâlâ iki adet yasal dayanak vardır. Üstelik, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda Meclis'in görevleri (kanun yapma, kanun değiştirme, kanun yorumlama, kanun kaldırma gibi görevleri) açık, ayrıntılı ve kapsamlı olarak saptandığı halde, bunlardan ayrı olarak bir de "Şer'i Hükümlerin Tenfizi" (Şeriat Kurallarının Uygulanması) görevi sözü vardı. Atatürk kendi öyküsünde bunun varlığını anlatırken, o zaman ne denli bir semantik çatışıklığı, ne denli bir anlam karmaşası ve yoksulluğu içinde bulunulduğunu göstermek için:

"Ahkam-ı Şer'iyye demek hukuk yargıları demekten başka bir şey değildir. Kanuna ayrıca bir de ahkam-ı şer'iyyenin tenfizi diye bir kayıt koymanın" anlamsızlığını anlatmaya çalışmıştı. Ne var ki karşısındakilerin kafası böyle bir düşünü anlayamazdı, ya da anlamak istemezdi. Onlar, gerçekte hukuk kurallarını uygulama işini değil, Büyük Millet Meclisi'nin ayrıca "din kurallarını" uygulama görevi oldu- ğunu anlatmak ve bu görevi kanunda tutmak istiyorlardı. Onların kafasında "hukuk kuralı" ile "şeriat kuralı" aynı şeylerdi ve ikincisi de birincisi kadar devletin hukuksal görevi idi. Bugünün kuşaklarının çoğu bilmez, eski Osmanlı geleneğinde bile "Kanun" kavramı "Şer" (Türkçe: Şeriat) kavramlarının ayrı tutulduğunu, birbirine karıştırılmadığını bu dincilik gösterilerindeki adamlar ya bilmiyorlar, ya unutmuşlar, ya da anımsamak ve anımsatmak istemiyorlardı.

"Anayasa" eski Osmanlı geleneğindeki "Kanun" geleneğini simgeler. "Şeriat" ise yüzyıldan beri aşama aşama bir "kişiler hukuku" alma niteliğini bile yitirmekte olan, yalnız Müslüman halkın gelenekselleşmiş eylemlerinin, kuşaktan kuşağa bilinen eylemlerinin bir parçasını kapsayan kurallar olmuştu.

Onun içinde Medeni Hukuk anlamına karşılık olan yanlar "Mecelle" adıyla tanınan bir "code"da, o da yalnız bir kısmıyla toplanmış, fakat Şeriat diye bellenen kurallar toplamının geri kalanları hiçbir zaman formel hukuk niteliğini eskiden bile almamıştı. Ta Abbasi İmparatorluğu zamanında bile "halife" denmekte olan imparatorlar, Fakih'lerin şeriat kurallarını code'laştırmalarına karşı çıkmışlar, şeriat mahkemelerine paralel olarak ceza ve kamu işleri için ayrı mahkemeler kurdurmuşlardı.

Osmanlı geleneği de bunu izlemişti. 1876 "Kanun-u Esasi"si, bu

geleneksel yoldan ayrılarak ona aykırı olan bir yolda başlattığı görüşün etkisi altında, din kuralları diye bir code'un infazının (uygulanmasının) şimdi Büyük Millet Meclisi'nin görevleri arasına sokulmaya kalkışılmasına ortam hazırlamış bulunuyordu. Tanzimat dönemi gibi laikleşmeye doğru açılmış bir aşamanın arkasından, onun eleştirisi yapılıyormuş gibi, onun tersi olan bir teokrasi yoluna dönmenin zamanı gelmiş sanılıyordu. Atatürk gibi bir önderin bulunmadığı bir zamana rastlanmış olsaydı, eski Osmanlı Devleti tarihinde bile görülmemiş durumlara düşülebilirdi.

Gerçi, bu hızlı dönüşe yol açan dış ve iç koşulların etkisine benzer bir durumda, Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın önceki yıllarında, esmiş olan bir havanın, bu din ve şeriat devleti havasını güçlendirmekte bir payı olmuştu. (Bugün İran'da görüldüğü gibi.) Halk yığınlarının tehlikeler karşısında kendilerini siyasal güçlerden yoksunlaşmış görmeleri sonucunda, saldırgan güçlü devletler dünyasında bir ulus varlığı gösterilemeyince; "din" denen bir güce sarılmaları çok görülen olaylardandır. Realistliğini belirttiğim Mustafa Kemal, böyle bir durum meydana geldiğini görünce bu gözlemin yarattığı eğilimi doğal bulmuştu. Savaş döneminin en ağır günlerinde bir "gaza" havası esiyordu. Mustafa Kemal'in camilerde minberlere çıkıp halka umutlar verecek konuşmalar yaptığı zamanlar olmuştu.

Ne var ki hem böyle bir tutum sürüp gidemezdi, hem de onun gelecek için tehlikeli yanları vardı. Gene aynı yıllar içinde halkın Ulusal Bağımsızlık Savaşı'na, karşıt olan yerlerden gelen propagandaların etkisi altında kalması sonucu, kimi kasabalarda halife yanlısı ayaklanmalar ya da "Beklenen Mehdi" ayaklanmaları gibi olaylar görülüyordu. Bu halife ya da Mehdi propagandacıları halka: "Devlet (Saltanat) elden gitti, şimdi din de elden gidiyor" diyorlardı. (Bu tür propagandalar, 1950 sonrası yıllarda bile acayip adlar taşıyan kişilerin ağzından yapılmamış mıdır?) o zaman da kimi çıkarcı politikacılar halkın vekili oldukları, devleti dinden ayıran kişilere karşı halkı koruduklarını iddiası ile o tür çıkışlar yapmaya başlamışlardı.

Daha sonra açığa çıkan bir manzaraya benzeyen bir politik cepheleşme gelişiyordu. Meclis'te:

Sağda: Şeriatçılar, Muhafaza-i Mukaddesatçılar;

Solda: Yeşil Orducular, Enver Paşacılar, Çerkez Ethemciler;

Ortada: Meclis-i Mebusan'cı politikacılar yer alıyorlardı. Her biri, kendi açısından, Meclis Başkanı ya da muvakkat Başkomutan olarak gerçekte Devlet Başkanı durumunda olan Mustafa Kemal'in, ya da ruhani bir sıfatı olmayan başka birinin Cumhuriyet Devleti'nin başkanı olmasını önlemeye çalışıyordu. Ortada bir "Halife" olduktan sonra başka bir devlet başkanına aslında ne gerek var? diye düşünenler de vardı. Demek ki Cumhuriyet'in ilanından sonra bile, "Şeriat Devleti" yanlısı olanlar güçlü kesim olarak hâlâ ayaktaydılar. Bunlar "devletin halkın iradesinden kaynaklanan bir devlet olması" yanlısı olduklarından: gerçek halkçı, gerçek demokrasi yanlısı olarak İslam Devleti, Şeriat Devleti, Hilafet Cumhuriyeti gibi kavramlar geliştiriyorlardı.

Halife seçilmesinden ve Cumhuriyet'in ilanından sonra "din devleti" ideolojisini paylaşan iki çevre iyice belirmişti: Biri, kendilerini şeriatın temsilcisi, bekçisi, sözcüsü, hatta sahibi sayan hocalar (bir tür "Sünni Ayetullah"lar); diğeri, Şeriat, İslamlık, din gibi konuların cahili haline gelmiş olan, İslamlıkta sanıklılara umdukları yetkinin hiç tanınmamış olduğunu bilmeyen Frenk kafalı aydın ve politikacılar. Birincilerin ideali, "Halife" başkanlığı altında yalnız İslamlığa özgü bir devlet türü olduğuna inandıkları "Şeriat Rejimi Devleti"nin kurulmasıydı. İkincilerin dayanağı halifeliğin dünya ölçüsünde "ruhani" bir güç olduğu inancıydı. (Aynı inancı, İngiltere'nin Hindistan İmparatorluğu üzerine bir halife umudu sağlayarak yürütme amacını güden kimi Hıristiyan, İsmaili ve Şii Hint Müslümanlarının desteklemekte olduğuna inanılıyordu). O zamanki İstanbul basınının resimli dergilerinde sakal bırakmış resimleri ile görülen Halife'ye bir devlet-din ikilemi etkisi veren görünüşü bugünün kuşakları bilmemektedir. Bir Cum- huriyet Devleti'nin başkenti dışında bir "Müslüman Papalığı" gelişiyormuş gibi bir görünüş vardı. Okuyucu bunun nereden kay- naklandığını bilmiyordu.

Hilafetin üniversalliği tezine dayanılarak Türkiye'nin geniş bir sömürge Müslümanlığının "ruhani" merkezi olabileceği görüşü ölmemiş demekti. Cismani (politik) bir örgütlülük yerine (Hıristiyanlıktaki Papalık gibi) "ruhani" (dinsel) bir otorite ile, güçlü bir imparatorluğun ve onun müttefiklerinin uyduluğu elde edilmiş olabilirdi. İngiltere'deki Hindistan hükümranlığını elde tutma "lobisi" de, Osmanlı ya da Türk devleti yerine Osmanlı elindeki bir Müslüman halifeliğini daha yararlı

görüyordu. Bu sayede, Sovyetler Birliği yönetimi altında bulunan Müslüman halk üzerine de bir dinsel etki elde edilmiş olacaktı. Ne var ki Britanya'nın o zamanki önderleri arasındaki ayrı görüşlerin devamı yüzünden, bu işlerden hiçbir şey anlamayan Padişah Vahdettin'in, İngiliz koruyuculuğu altında Dünya Halifesi olacağı umudu ile kaçması (ya da İngilizlerin onu kaçırması) bütün planları bozdu. Mustafa Kemal'in hızla ve korkusuzca yeni bir atılıma geçebileceğini ummuyorlardı. Yabancı bir devletin kendi siyasi amaçları için halifeliği kullanma çabası gözükünceedir ki, hilafetin kaldırılması (ilgası) kararına gitme zamanının geldiği açığa çıktı.

Atatürk çağdaşlığının sözünü ettiğim ikinci yönü işte buradadır: Halifeliğin kaldırılması aşamasına gelinince, Çağdaş Devlet sorunu din-hilafet-şeriat devleti tezi ile karşı karşıya ister istemez gelecekti. Geçmişe karışmış bir saltanat yerine, çağdaş bir devlet kuruluşunun belli mantık sonuçları olduğu gibi, bir ruhani otorite olarak hilafet ile savaşmanın da belirli sonuçları olacaktı. Atatürk:

"Ben saltanatın kaldırılmasından sonra, başka bir unvanla aynı nitelikte bir makamdan başka bir şey olamayan hilafetin de kaldırılmış olduğunu doğal buluyordum," der. Bu laikliğin asıl hedefi İslam ya da soyut anlamda herhangi bir din değil, işte bu somut anlamdaki din devleti ideolojisinin simgelediği görüştür. Savaşımlarının öyküsünde Atatürk'ün ken- disi anlatır: Saltanatın kaldırılmasına doğru gidilmekte olduğu- nun sezildiği sıralarda tanınmış bir eski İttihatçı:

"(...) Meclis Padişah'a karşı düşmanlığını ilan ederse, Anadolu kimin arkasından gider?" demişti. "Bu düşünüldü mü?" demek istiyordu. Hilafet sorunu çıkınca benzeri bir durum olacaktı: "Hilafetsiz Cumhuriyet'te halk kimin arkasından gidecek, göreceksiniz."

"Mukaddesatı Muhafaza Cemiyeti"nin arkasından mı? "Anevlâd-l Şemsettin Sıvasi adlı şeyhin" arkasından mı? "Meclis üyesi Hoca Şükrü'nün" arkasından mı? Halkı temsil edenler gerçekten bunlar mıydı? İstanbul'da kurulan partilerin hiçbiri halkı temsil etmiyordu. Halkın, eli silah tutma çağında olanları ordu yolu ile Atatürk'ün örgütü içindeydi. Yaşlılar ve çocuklar, yoksullar ve kimsesizler sağ kalabilmenin ekonomik savaşı içindeydiler. Böyle bir manzarada piyano çalan, resim yapan alafranga Halife'nin varlığı hiçbir anlam taşımıyordu.

Böyle gerçekler geçirildiğini unutmuş gözükmeye karşı, her zaman

uyanık olmak gerekir. Halkı temsil ettikleri sanılan kişiler yeni bir döneme girilmekte olduğunun farkında değillerdi. Din ve şeriat uzmanı olma iddiasıyla birkaç alafranga sanıklının ortaya attığı görüş, halkı temsil ettiği sanılan kişilerin kafasını altüst edebilmişti. Böyleleri halkı temsil etme haklarını yitirmeye mahkumdurlar.

Buraya değin süren tartışmadan şu sonuçları çıkarabiliriz.

1- Bir bütün olarak Atatürk doğrultusu, bir ulus topluluğunu geliştirme savaşı aşamalarının eylemli-yazılı tarihidir. Bir parti doktrini, bir şeflik ideolojisi değildir. Tarihin kendisidir. Bu tarihin öğrettiklerinin oklara bölünerek aralarındaki bütünlüğün görülmesinin engellenmeyeceği bir bütünlügü vardır.

2- Laiklik soyut bir din öğesine karşı bir felsefe ya da bir siyasa tutumu olarak doğmuş değildir. Eskimiş bir imparatorluğun yıkılışı üzerine, biri varlığını bütünü ile yitiren, diğeri tarihsel gerçekliği bulunmayan siyasal bağımlılıkları silme zorunlulukları içinde doğmuştur. Hilafet ya da şeriat ideolojisi, İslamlığın doğuşundan bugüne değin sürmüş olan zorunlu ilkeler değil, on dokuzuncu yüzyılın zorunluluklarına karşı savunma aracı sanılarak saptırılmış uydurmalardır. Müslüman halkın hiçbir kalkınma işine yaramadıktan başka, dünyayı tanıma olanaklarının önüne çıkmış engellerdir.

3- Türkiye'deki "çağdaşlaşma" (laiklik), Batı dünyasında olandan farklı olarak, yalnız dünya ve din güçleri arasında, şu ya da bu biçimde ayırmalar yapılması sorunu değildir. Ondan çok daha kapsamlı, yalnız din ve devlet güçlerinin eylemlerini kaplamakla kalmayan, bütün toplumu gelenek değerlerinin tutuculuklarından kurtarıp, çağ değerlerinin gereklerine göre dinamikleştiren bir akım ve gidiş sorunudur. En önemli aracı ekonomik kalkınma, yetişen kuşakları eğitme, bu iki işi örgütleme gücü olacak bir devlet politikası geliştirme olacaktır.

4- Kemalist rejimin anayasal temelinin gelişimi ile son aldığı biçim, ne bir yanda komünist model, ne de öte yanda tekişici liberal model olarak biçimlenmemiştir, Türkiye'nin ulusal bağımsız bir devlet olma savaşı geleneğini yaşatmanın doğal sonucu olan, kendi türünü kendi çabaları ile bulan bir rejimdir. Bundan ötürüdür ki bu yoldan ayrılmalar Atatürkçülük yörüngesinden ayrılma olarak tanınacaktır. Atatürkçü geleneği sondan geriye doğru değil, başından sonuna dönük bir incelemenin bize öğreteceği yargı budur.

Şevket Süreyya Aydemir

Türk İnkılâbı, Islahatçılık Değildir

Türkiye bir inkılâp içindedir. Bu inkılâp durmadı.

Geçirdiğimiz hareketler, şahit olduğumuz ihtilâl ve inhidam (yıkılış) manzaraları onun yalnız bir safhasıdır. İhtilal; bir inkılâbın gayesi değil, vasıtasıdır.

İnkılâbımız bir ihtilâl safhasında dursaydı, kısır kalırdı. Halbuki o genişliyor, derinleşiyor. O, henüz son sözünü söylemiş, son eserini vermiş değildir. Bu düzeltilmiş zemin üstünde Türk toplumunun yarınki kendine has, kendine özgü ve kendine uygun yapısı kurulabilmek için, inkılâbımızın genişlemesi, derinleşmesi lâzımdır.

İnkılâp, tarafsız bir nizam değildir. Onun içinde yaşayanların, taraftar, yani inkılâptan yana olsunlar veya olmasınlar, ona intibak etmeleri, uymaları lâzımdır. İnkılâp, ona taraftar olmayanların iradelerinin, ona taraftar olanların iradelerine, cebir ve zor yolu ile, kayıtsız şartsız bağlanmaları demektir.

İnkılâbın irade ve menfaati, inkılâbı duyan ve yürüten azınlık, fakat şuurlu (bilinçli) bir Avangard'ın azınlık, fakat ileri ve disiplinli bir öncü "Kadro"nun iradesinde temsil olunur. Bu kadro; inkılâbın realitesinden, gerçeklerinden çıkarılan ve onun akışına uygun bir

düzende izah edildikçe, aydınlatıldıkça şekilleşen prensipleri kendine şuur edinir. İnkılâbın realitelerinden çıkarılan ve onun akışına uygun bir şekilde izah edildikçe şekilleşen, nazariyeleşen (teorik esaslara bağlanan) prensipler sisteminin ana hatları etrafında, taktik ve stratejik zikzaklar yapılabilir. Fakat ricatlar yapılamaz.

İnkılâbın derinleşmesi demek, herşeyden önce, işte bu inkılâp bilincinin, inkılâp ahlak ve disiplininin, onu temsil eden azınlık kadronun dimağından, genç neslin, yeni kuşakların, geniş köy ve şehir halkının dimağlarına inmesi, yerleşmesi demektir...

***

Türkiye bir inkılâp içindedir. Bu inkılâp ne sadece bir reform (ıslahat), ne de bir idari değişiklik demektir. İnkılâbımız kendine prensip ve onu yaşatacakara şuur olabilecek bütün fikir unsurlarına maliktir. Ancak bu nazariye ve fikir unsurları, inkılâba ideoloji olabilecek bir fikir sistemi içinde derlenmiş, düzenlenmiş değildir.

Bu sebeple ve parça parça işlenip incelendikçe görüleceği gibi, gerek milli etkileri, gerek milletlerarası manası bakımından tarihin en geniş ve kapsayıcı hareketlerinden biri olan inkılâbımızın fikir ve prensip unsurlarının, şimdi inkılâbın akışı içinde işlenmesi, izahı işi, bugünkü inkılâp aydınlarına düşen görevlerin en acele ve en önemlisidir.

İnkılâbımızın tarihi şartlarından doğan zâtinde mündemiç olan, yani yapısından gelen ileri fikir ve nazariye unsurları, inkılâbın icaplarına uygun bir şekilde izah edildikçe bu esaslar, inkılâbı yaşatan ileri kadro ve ondan sonra gelecek kuşaklar için, ölçüler (kriteryumlar) olacaktır. Yeni bir inkılâp ruhu bakımından yetişmiş inkılâpçı insan tipi böyle doğacaktır. Bu tip insan, her nerede ve her ne şart altında olursa olsun karşılaştığı aynı hadiseleri, aynı ölçülerle ölçecektir. Aynı hükümlere varacaktır. İnkılâbın kendine özgü ve onu diğer inkılâplardan mahiyet, nitelik bakımından ayırt eden dünya görüşü böyle vücut bulacaktır.

Şimdi her adımda gördüğümüz fikir karışıklıkları, bu fikir karışıklıklarından gelen ruh düşkünlükleri ve bozgunculuklar, inkılâbın herkes için üstünde fikir birliğine varılması gerekli olan prensiplerinin, bir ideoloji sistemi halinde işlenmemiş olmasından doğuyor. Bu prensipler birer birer belirtilip bir sistem halinde terkip edildikçe, yani inkılâbımızın dünya görüşü, inkılâbın akışı içinde izahını buldukça,

Türk aydınları arasında da bir farklılaşma (différentation) olacaktır. Bu prensipleri kabul ve idrak edenler bir tarafa, etmeyenler diğer tarafa ayrılacaklardır. Kabul edenler iradeleri ile, etmeyenler iradeleri dışında bu prensiplere tâbi olacaklar, yani inkılâbın emrinde bulunacaklardır.

***

Bugünün inkılâp kadrosunun yarın yerini alacak olan gençliğin, ancak ve kayıtsız şartsız inkılâp esaslarına göre yetiştirilmesi, teşkilatlandırılması ve inkılâp fikir ve ilkelerinin ona bilinç (şuur) olarak verilmesi lâzımdır. Çocukluk ve gençlik çağında olan kuşakların yetiştirilmesi, manevi varlığı ise, toplumun asli işlerinden biridir.

İnkılâbımızın, öz yapısından ve tarihi şartlardan gelen ileri prensipleri ve onların ifadesi olan fikir sistemi, memleketimizin gerçek yoğunluğunu teşkil eden köylülüğün, kendilerince ifade edilmemiş olsa bile, irade ve menfaatlerini bütünü ile temsil eder. Bu gerçeğin, kişisel dertler ve menfaatler gözetilmeksizin köylülüğün büyük kütlesine, ardı arkası kesilmeksizin telkini ve izahı lâzımdır.

Köye girmeyen, köyde dalgalanmalar yapmayan ve köyde yerleşmeyen bir milli inkılâbı düşünmek zordur. Bütün yüzyıllar boyunca terkedilmiş kalan, yarattığı değerler şu veya bu kanaldan sömürülen, yahut dışarıya akan ve bu yüzden daima ilkel, daima sermayesiz ve geri teknikli kalan Türk köyünün, gerek sosyal, gerek iktisat unsurları ile toplum yapısı, bütünü ile bir inkılâba muhtaçtır.

Şuurlu, fakat müsamaha kabul etmeyen bir disiplin demek olan inkılâp nizamı içinde, anarşik, bozguncu bir basın sistemi, inkılâbın mânâ ve mahiyeti ile tam bir çelişme teşkil eder. Bir inkılâba atılmış ve kaderini bu inkılâbın akışına bağlamış bir memleket için basın, inkılâbın sevk ve idaresinde, yönetim kuvvetlerinden biridir. Halk eğitiminin, bir merkeze bağlı mücadele organıdır.

Birtakım avâre ruhların ve kuvvetlerin bu organı sömürmesi, inkılâbın intizam ve selameti için olumsuz, menfi bir haldir. İnkılâp, kendi zaferinde etkisi olabilecek bütün kuvvet ve vasıtaların belirli bir nizam altında, belirli hedeflere yöneltilmesi iledir ki, muzaffer olabilir...

İnkılâp ve İdeoloji

İdeoloji

Her inkılâp bir fikir sistemini temsil eder ve bir fikir sistemine dayanır. Fransız Büyük İhtilali denilen hareket; bir fikir sistemini temsil eden inkılâplardandı. Bu sistem, daha inkılâptan önce ve zamanın akışı içinde düsturlaştırıldı, inkılâba dayanak oldu. Rus İnkılâbı gene bir fikir sistemine dayanan inkılâplardandı. Prensipleri belirli ve gene önceden düzenlenmiş olan bu fikir sistemi, inkılâbın akışı içinde önemli bir keyfiyet değişikliğine uğramaksızın, yani dünya ve toplum görüşü daima korunarak, inkılâbın fikir temeli ve dayanağı olarak kaldı.

Bir inkılâbın fikir sistemi düsturlaşmamış, izah edilmemiş olabilir. Bu inkılâbı yürütenlerin, o inkılâbın akışında rey, irade, içtihat sahibi olanların, kendi çabalarını herkes için anlaşılır sloganlar şeklinde formülleştirmemiş olmaları da mümkündü. Fakat bu takdirde, yani fikir sistemi belirtilmemiş, düzenlenmemiş böyle bir inkılabın akışında nihayet öyle bir gün gelir ki, o inkılâbı temsil edenler ve ona kaderlerini bağlayan genç nesil, artık onun önünde koşmaktan ve o inkılâba öncü ve dayanak olmaktan çıkar. Olayların, artık kendi iradesi dışında akan seli arkasından sürüklenmeye başlar. İnkılâpçı nesil, ya gemi azıya alan,

yahut da gelişmeleri kendi kontrolünden çıkan eserinden, artık kendisi de memnun değildir. Artık bu eser, kendisinin reyine, iradesine göre değil, kendisi o yarattığı eserin; kendi irade ve müdahalesi haricinde yürüyen ve çok defa yönünü kaybeden mukadderatına tâbi olmak zorunda kalır.

İnkılâplar tarihinde böyle bir akibetin nadir, fakat incelenmeye değer bir misali vardır. Mesela Rusya'da 1917 Şubat İhtilali, bu anlattığımız şeklin, karakteristik bir misalidir. 1825 senesinden beri, yani en azından 90 senelik çetin bir hazırlık devresi, kanlı bir stajı olan Rus Demokratik Hareketi, 1917 Şubatı'nda nihayet darbesini yapmış, muvaffak olmuştu. Çar devrilmişti. Geçici Hükümet kurulmuştu. Müessesan Meclisi'ne gidiliyordu. Fakat bu demokrasi, temsil ettiği geleneksel prensipleri, gerek Meclis'te, gerek halk ve memleket önünde, düzenlenmiş bir fikir görüşü halinde veremedi. Bir hareket programı halinde açık, kesin ilan etmek cesaretini gösteremedi. Hesapsız kurbanlarına ve tecrübeli liderlerine rağmen, yalnız sekiz ay yaşayabildi ve olayların akışı içinde süpürüldü gitti...

Doksan yıllık bir hazırlık devrinden ve hakikaten hesapsız çilelerden, kurbanlardan sonra ancak sekiz ay yaşayabilen bu Demokrasi İhtilali'nde, onu yürütenler, demokrasinin hatta en basit problemleri, mesela Toprak Reformu üstünde bile anlaşamadılar. Daha ihtilâlden önce mücahitlerini, nazariyecilerini, hatta filozoflarını veren ihtilâlciler, ihtilâlden sonra ana davalar ve bilhassa Rusya'da toprak meselesi üzerinde, eski sloganlarını unuttular. İhtilalin asli hedeflerini bir hareket programı haline getiremediler. Günlük tartışmalar, dar parlamento oyunları ve didişmeler içinde parçalanıp gittiler. İtibarlarını ve kendilerine bağlanan ümitleri yitirdiler.

İnkılâbımızın Getirdiği Bazı Değerler

Türk İnkılabı'na gelince: İnkılâbımız, gerçi bu inkılâptan önce kendisine rehber olacak bir fikir sisteminin, zaman içinde, ana prensipleri ile derlendiği, düzenlendiği inkılâplardan değildir. Böyle bir fikir sisteminin arayıcılarını, araştırmacılarını, nazariyecilerini, fikir adamlarını daha önceden vermemiştir. Fakat Türk İnkılâbı, asli birtakım fikir prensiplerini ve dünya ölçüsünde mânâlı yeni değerleri, kendi yapısında taşır ve temsil eder. Mesela şunları işaret edelim:

1 - Garp ülkelerinde milletlerin milletlikten çıktığı, yani millet içinde

sosyal çelişmelerin, sınıf kavgalarının, milletin millet olarak bekasını tehdit ettiği bir zamanda Türk İnkılâbı, milletin imtiyazsız, sınıfsız bir varlık halinde istiklâli sloganını getirdi.

2- Toplum içinde her teknik terakkinin, kendi peşinden binbir sosyal çelişmeler getirmek suretiyle bizzat terakkiye engel olduğu, yahut bu terakki denilen şeyin, toplumun topyekün değersizleşmesine, manevi değerlerin iflasına, ahlâki çöküntüye maloldüğü bir zamanda Türk İnkılâbı, yüksek tekniğin; toplumun iradeli müdahalesi, yani planlı bir devlet kontrolü, yahut sosyal devlet halinde benimsenmesini ve gelişmesini ortaya attı. Ve böylece yeni, fakat büyük çelişmelerden arınmış, şiddetli sosyal reaksiyonlardan korunacak bir "millet nizamı"nı savundu.

3- Bugün cihanın, her biri diğerine karşı cephe almış, tâbi ve metbû, yani tâbi olan ve hükmeden[1] milletler nizamı yerinde, her biri kendi içinde siyaseten ve iktisaden birlik, kendi aralarında da özgür ve eşit haklı bir milletler nizamını ilan etti.

Hulâsa İnkılâbımız, dünyanın yeniden ve bir başka nizam altında kurulması ilişkisini manen ve tamamen temsil eder.

Millet müessesesinin korunması, millet yapısının tezatsız, çelişmesiz gelişmesi, bağımsız milletlerin, bağımsız iktisadi ve siyasi bireyler, birlikler halinde dünyanın birliğini kurmaları ülküsü, tarihin hiçbir devrinde, Türk İnkılâbı'nın ruhunda olduğu kadar açıklık ve kesinlikle temsil olunmamıştır.[2]

Şarklı ve karışık bir cemaatın millet; bir milli mücadelenin iktisadi ve siyasi bir sistem haline getirilmesi ve bu sistemin, çağın büyük bir çelişmesini, yani hâkim ve mahkûm ülkeler, hâkim ve mahkûm sınıflar tezadını çözümlemeye yürüyen bir ülkü haline gelmesi demek olan Türk İnkılâbı, yalnız çağımız ve yalnız memleketimiz için değil, bütün insanlığın geleceği hesabına da, dikkatle incelenmeye değer bir davadır. Eğer bu dava işlenemez ve bu inkılâp soysuzlaştırılırsa, bundan zarar görecek olan yalnız Türk milleti değildir. Bu netice, bütün insanlık için bir "kayıp" olacak ve bu neticeden, Türk aydını suçlu sayılacaktır...

Bir Tarihi Misyon

Davanın bu işlenişi, yani İnkılâbımız'ın yapısında hazineleşen ve çağımız ölçüsünde değer taşıyan esasların ve prensiplerin ilk defa ele

alınışı, elbette ki Türkiye'de, yani İnkılâbımız'ın akışı içinde olabilirdi. Çünkü evvelâ her haliyle yarı sömürge şartları içinde uyuşturulmuş Şarklı bir milletin, bütün bu şartlara karşı, kuvvetini yalnız kendi silahından, yalnız kendi enerjisinden ve içinde yaşadığı şartların ve icapların "doğru" değerlendirilmesinden alarak isyanı, özgür bir devlet haline gelişi olayı, ilk olarak Türkiye'de tahakkuk ettirildi. Bu neticenin alınması için her şeyden evvel, sömürgecilik ve yarı sömürgecilik şartlarının son haddine kadar gelişmesi ve bunun tasfiyesini başaracak yiğit bir milletin, bu milletin başında, milli bir önderin zuhuru şarttı...

Tarih çağımızda, büyük ve çağımız ölçüsünde önemli bir misyonun başarılması işini, şimdi Türk milletinin ve Türk aydınının omuzlarına yüklemiş bulunuyor. Bu inkılâbın temsil ettiği fikirleri, kendine fikir ve dünya görüşü edinen hulâsa bu davayı gütmek ve yürütmek misyonunu karşısında bulan her inkılâpçının, her aydının, vazifesi şimdi şudur:

1- İnkılâba özgü, inkılâbın yapısında hazineleşen fikir unsurlarını, belirli, düzenli, realitelere uygun, konkre prensipler halinde izah ve terkip etmek..

2- İnkılâbımızı, bir fikir sistemini temsil eden inkılâp olmaktan çıkarıp bir fikir sistemine dayanan inkılâp haline getirmek..

3- İnkılabımızın temsil ettiği fikir unsurlarını, bir "ideoloji" halinde işleyerek, bu inkılâba temel kılmak..

4- İnkılâbımızı, maddi ve manevi, emin ve güvenilir bir şekilde bu temel üstüne yerleştirecek bütün müesseseleri yaratmak. Ve böylece onu bizden sonraki nesillere, bütün izahları, yorumları ve müesseseleri ile emanet etmek..

Mahiyeti, vasıfları ve nitelikleri korunan, ilerideki gelişmelerin akışı içinde bu nitelikleri bozulamayacak olan inkılâp, ancak, prensipleri açık ve belirli ölçüler içinde izah edilmiş, açıklanmış olan inkılâptır.

Kendisinden yana olanlara sınırları belli, görüş ölçüleri işlenmiş, benimsenmiş prensipler verebilen bir inkılâp, artık hayatiyet unsurlarını yaratmış demektir. Hayatiyet unsurlarını yaratan, bir nevi standartlaştıran bir inkılâbın ise, mahiyetini menfi bir yönde değiştirmesi, yahut soysuzlaşması ihtimali, artık düşünülemez. Böyle bir inkılâbın önünde artık, ancak daha ileriye, daha derine bir gelişmenin ve yerleşmenin şartları olgunlaşır...

Dipnotlar:

1- Bu tabiiyet bazen, hem siyasi, hem iktisadi olur. Sömürgelerde görüldüğü gibi. Bazen, siyasi cephesi gizli kalmak suretiyle, görünüşte yalnız iktisadi olur. Yarı sömürgelerde görüldüğü gibi. Bazen yalnız iktisadi olur. Geri ziraat ülkelerinde ve muahedelerle kayıt altına alınmış mağlup memleketlerde olduğu gibi.

Bugün ise bu şekiller çok daha çeşitlenmiştir. Şimdi dünyaya kanat geren Süper Emperyalizm, görünüşte tamamen müstakil birçok ülkeleri, iktisaden borçlandırma yolu ile vesayet altına almaktadır. Sonra, askeri-iktisadi yardım şeklinde kontrole, veya fiilen askeri üslerle donatarak hem siyasi, hem iktisadi, hem askeri kontrole kadar varan çeşitli tabiiyet ve hakimiyet şekilleri yaratmış bulunmaktadır. Mesela Güneydoğu Asya'da olduğu gibi.

2- Mesela İnkılâbımızın dinamik çağlarında, Atatürk'ün ilan ettiği şu dünya görüşünü ve şu prensipleri kitabımızın bu baskısında verelim:

"İnsanlığın hepsini bir vücut ve her milleti bunun bir uzvu saymak icabeder. Bir vücudun, bir parmağının ucundaki acıdan, diğer bütün uzuvlar müteessir olur. Ancak böyle bir düşünüş, insanları, milletleri hodbinlikten (bencillikten) kurtarır.

Eğer milletler arasında bir hastalık varsa, hadise ne kadar uzakta olursa olsun, kendi aramızda olmuş gibi, bu esastan şaşmamak icabeder.

Eğer devamlı sulh isteniyorsa, insan kütlelerinin vaziyetlerini iyileştirecek, milletlerarası tedbirler alınmalıdır.

İnsanlığın heyeti umumiyesinin refahı, açlığın ve baskının yerine geçmelidir. Dünya vatandaşları, haset, açgözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde terbiye edilmelidir..."

(Atatürk'ün 17 Mart 1927'de ve Romanya Dışişleri Bakanı Antonesku' nun ziyareti sırasındaki nutkundan.)

Atatürk'ün çağında hiçbir ülkenin lideri, bu dili konuşamadı. Yalnız bu sözler bile, dünyaya yeni değerler getiren bir inkılâba zemin olacak bir dünya görüşünü verir.

Türk İnkılâbının Çağın Akışındaki Yeri

Bir Keyfiyet Değişikliği

İnkılâbımız ne birtakım tesadüflerin, ne de sebepleri yalnız kendi sınırlarımız içindeki şartlar ve kendi irademizin müdahaleleri ile kayıtlı hadiselerin eseri değildir. Onun; tarihi kökleri bakımından milletlerarası ve gelişme yönleri bakımından cihan ölçüsünde bir manası vardır. Bundan önce de bazı vesilelerle değindiğimiz bu nitelikler üzerinde biraz daha durmalıyız:

Türk toplumu, bir keyfiyetten (nitelikten) diğer bir keyfiyete geçiyor. Dünya üzerinde ilkel ve tâbi (bağımlı) bir yarı sömürge olmaktan çıkarak, özgür bir cüz-ü tâm, yani bir birey, bir birlik olmaya doğru gidiyor. Bu gelişme; Diyalektik açıdan, elbette ki, zaman için birtakım değişikliklerin, "kemmî", yani nicelik bakımından birtakım birikmelerin eseridir. Yani Diyalektik açısından Türkiye olayında da bu kemmî birikmeler, keyfi, yani nitelik bakımından değişmeleri, hem de adına Türk Milli Kurtuluş Hareketi dediğimiz bir "infilak", bir "sıçrama" şeklinde zaruri kıldı.

Hakikaten de, siyaseten ve iktisaden özgür bir "birlik" olarak Türkiye, bir yarı sömürge ve tâbi bir ülke olan eski Osmanlı

Türkiye'sinden bambaşka bir şeydir. Ne sömürge, ne de sömürgeci olan, hem sömürgeliği, hem sömürgeciliği reddeden bir varlıktır. Çarkları birbirine çarpamayan, hakim faktörleri Devlet eliyle ve Halk yararına düzenlenmiş bir nizamı güder. Kamu ve özel sektörü birbirini tamamlayan iktisadi yapı peşindedir. Böylece de, dünyadaki milletlerarası işbirliğinde de bu özellikleri ile yer alan yeni bir millet ve cemiyet tipi alacaktır. Bu tip, cihan tarihinde yeni bir örnek olacaktır.[1]

Bir Çöküntü

Eski Türkiye'nin ilkel ve geri bir yarı sömürge olmasının sebepleri ve şartları ise, yalnız bizim ülkemize mahsus ve yalnız bizim kaderimizle kayıtlı olmayan, milletlerarası ve dünya ölçüsünde bir büyük tezadın, bir tarihi gelişmenin eseri idi. XVIII. yüzyılın sonunda, Batı memleketlerinde ve bilhassa önce İngiltere'de başlayan makinelerin icadı ve sanayiye uygulanması şeklinde gelişen hareketin eseri idi. "Sanayi inkılâbı"nın, yani makineleşen sanayiin, "bol" ve "ucuz" mal şeklinde Türkiye'ye ve bize benzer ülkelere akıttığı seller, memleketimizin özel ve yerli sanayi cihazını parçaladı.[2] Türkiye'yi ve bize benzer memleketleri, mesela İran'ı, Çin'i, Hindistan'ı vb... makineli sanayi ülkelerinin iktisadi etkisi ve sonra da hakimiyeti altına düşürdü. Zaten mevcut olan kapitülasyonlar gümrük kapılarında elimizi kolumuzu bağlıyordu. Bu ucuz mal sellerine karşı hiçbir tedbir alamadık. Bilhassa Napolyon harplerinden sonra bu yerli sanayi bütün ağırlığı ile çöktü, yıkıldı.

Yukarıda kaydettiğimiz gibi, bir taraftan kapitülasyonlar, bu yeni istilayı hem kolaylaştırdı, hem de devam ettirmek için bütün hükümleri sağladı. Diğer taraftan Batı memleketlerinde delicesine gelişen bu sanayiin muhtaç olduğu hammadde kaynakları ve pazarlar sağlanması yolunda meydan alan rekabetler, sömürgelerin siyasi taksimi ile neticelendi. Türkiye, İran, Çin gibi yarı sömürgeler üstünde, sömürgeci devletlerin "Nüfuz" anlaşmaları başladı. İşte asıl bundan sonradır ki dünya, Metropoller, yani büyük sanayici memleketlerin teşkil ettiği kudretler ile, Sömürge ve Yarı Sömürgeler şeklinde ikiye bölündü. İki karargaha ayrıldı. Türkiye, yarı sömürgeler sahası içindeydi.

Kapitalizmin Mezar Kazıcıları

Ancak, Batı memleketlerinde gelişen ve insanlık tarihinin, şüphe

yok ki en önemli bir hadisesi olan sanayi inkılâbı, bir taraftan dünyayı yukarıda işaret ettiğimiz şekilde iki sahaya böldü. Ama diğer taraftan da, kapitalizmin dünya ölçüsünde bir genişlik alışı, adaletsiz bir denge içinde olsa da, dünyayı bir İktisadi Birliğe götürmek suretiyle, ilk defa bir Dünya Birliği de kurmuş oluyordu. Ama bir taraftan bu Birliği kurarken, diğer taraftan da bu Birliğin antitezlerini; yani bu Birliği paralanmalara, Dünya Harplerine, Milli Mücadelelere götürecek faktörleri de, kendi içinden gene kendisi yaratıyordu: Sanayileşen ülkelerde Sanayi işçisine, yani Proletaryaya vücut vererek geleceğin sınıf kavgalarına tohum ekiyordu. Böylece çağımızın ve kapitalizmin, birinci büyük tezadı, çelişmesi ortaya çıkıyordu. Sonra sömürge ve yarı sömürgelerle metropoller şeklinde cihanın ikiye bölünmesi; istiklâl mücadelelerinin, milli kurtuluş hareketlerinin tohumlarını yaratıyordu. Böylece de hatta birincisinden daha önemli, daha dünya ölçüsünde diğer bir tezat, çağımızın yapısında işlemeye başlıyordu. Sömürgeci Devletlerin kendi aralarındaki hammadde veya pazar kavgaları ise, ayrıca gelecekteki dünya harplerinin tohumlarını atıyordu. Hulâsa, Kapitalizm ve Emperyalizm, kendi mezar kazıcılarını, kendileriyle beraber yaratıyorlardı...

Bir Dram

Adına Dünya Harbi dediğimiz Dram[3] bu çağdaş Kapitalizmin kendi bünyesinden doğdu. Fakat kaçınılmazdı. Bu harp, sömürgeci milletlerin kendi aralarında cereyan eden bu hammadde ve pazar kavgasının tipik bir misaliydi. Bu savaşta, kavganın gerçek sebebi olan "gasp ve gâret", yani istilâ ve yağma deliliği, bütün inceliklerini verdi. Teknikte ve terakkide kemâle ermiş bir nizamın, bütün ilmî, fennî ve ruhî kuvvetlerini harekete getirdi. Ve bu arada, başdöndürücü "maskeleme" usulü ile, maksat pekala gizli tutulabildi.[4] Bu suretledir ki, ya kapitülasyonlardan, ya diğer iktisadî ve siyasî kayıtlardan bıkkın, yahut da yeni istila tehlikelerine maruz olan birtakım masum milletler, aslında kendi aleyhlerine işleyen bu Dünya Harbinin çarkları arasına, bilerek, bilmeyerek sürüklendiler. Mesela Osmanlı Türkiye'si de, esrarı ancak son yıllarda ve onu tertip edenler tarafından açıklanan bir Karadeniz oyunu ile, Padişahından, Kabinesinden ve Meclislerinden habersiz Birinci Dünya Harbi'ne sürüklendi.[5]

Fakat kapitalizm, dünyayı bir iktisadî nizam altında toplama

vasıflarını artık kaybetmişti. Onun insanlığın hür ve emniyetle terakkisi bahsinde artık bir engel haline gelmiş olduğunun bütün delilleri ve işaretleri de, bu Dünya Harbi'nde ortaya döküldü. Bu Harbin sonu, bir taraftan ve dünyanın bir kısmında olsa da İhtilalci sınıf mücadelesinin zaferi ile bitti. Diğer taraftan Türkiye'nin verdiği misalle, Milli Kurtuluş hareketlerinin artık tarih sahnesine çıkışı ile sonuçlandı. Yani, aslında bir facia olan harp aynı zamanda Dünyanın yeni birtakım nizamlara yönelişi yolunda, hakiki bir itici kuvvet oldu. Bu suretle, Harp sonrası dediğimiz devir, her biri kendi istikametinde gelişen bu iki büyük ve milletlerarası önemde çatışmanın artık nasıl derinleşmiş, kökleşmiş ve olgunlaşmış olduklarını bütün belirtileri ile meydana attı. Ve anlaşıldı ki:

1- Sanayiin plansız inkişafı ve bu sanayiin de, cihanın yalnız bir kısım memleketlerinde yoğunlaşması sonucu olarak Proletaryanın da o ülkelerde yoğunluk peyda etmesi, sınıf mücadelesinin de oralarda keskinleşmesi, tarihî bir zorunluluktur.

2- Aynı suretle yüksek tekniğin, yalnız bir kısım sanayici ülkelerde yoğunlaşmasından ve diğer birçok ülkelerin sanayisiz kalmalarından doğan müstemleke nizamının, milli kurtuluş mücadelelerine zemin ve imkân hazırlaması da, çağımızın, gene kaçınılmaz diğer bir tarihî zorunluluğudur...

İçinden çıkılması, ya medeniyetin ölümü, ya tekniğin ve sanayiin cihanda daha adaletli bir dağılışına, yahut yeniden kuruluşuna bağlı olan bu vaziyet karşısında, bir taraftan proletarya kendi diktatoryasını kurmak suretiyle üretimi planlaştırmak ve sınıf çatışmasını tasfiye etmek davası içindedir. Ama bu çaba; Dünyanın bir kısmında yoğunlaşmış bu sanayiin, bütün sömürge ve yarı sömürgelere de yayılması, yani daha adaletli bir dağılışı için, şimdilik pek bir şey vadetmemektedir.[6]

Diğer taraftan, sömürge ve yarı sömürgelerle iktisaden geri memleketler, siyasî ve iktisadî istiklâl yolu ile sanayilerini kendileri kurar ve bu yoldan metropollerdeki sanayi yoğunluğunu az çok dağıtabilir. Böylelikle, oralardaki keskin sınıf kavgalarının da hafiflemesine yol açılmış bulunacaktır. Bu suretle ise, hem keskin sınıf harpleri, hem sömürge ve metropol çatışması, milli kurtuluş hareketlerinin müdahalesi ile adaletli bir çözüm yoluna girmiş olacaktır. Bu yeni ülkeler,

kendi ülkelerindeki yeni sanayi kuruluşlarına planlı, yani halk yararına bir devlet kontrolü altında gittikleri takdirde ise, bu ülkelerde de keskin sınıf kavgalarının gelişmesi önlenmiş olacaktır. Milli kurtuluş hareketlerinin çağdaş, fakat "ileri" birer faktör oldukları gerçeği, böylece daha da belirmiş bulunmaktadır.

Bir Köleleştirme Nizamının Mekanizması

Hulasa harp sonrası devresi, milli istiklâl cidallerinin, Batıdaki sınıf kavgaları kadar kaçınılmaz, fakat onlardan daha yaygın ve daha ileri birer dünya faktörü olduğunu ortaya sermiş oldu. Bu çatışmanın böylece ve bütün gerçekleri ile anlaşılabilmesi için bütün bir XIX. yüzyılın geçmesi lâzımdı. Çağdaş Kapitalizmin, Dünya Harbi şeklinde, bütün illetlerini vermesi ve pisliklerini ortaya sermesi lâzımdı. Sonra da iktisaden bağımlı ülkelerde, yahut bu ülkelerin hiç olmazsa birinde, siyasî ve iktisadî bağımsızlık hasretinin; bütün istilâ ve sömürge şartlarına karşı topyekün bir isyan şekline gelmesi şarttı. Türkiye'de olduğu gibi.. Nihayet bu cihan ölçüsünde etkili isyan ve mücadelenin, kendine özgü Dünyayı görüş ve anlayış ölçülerinin doğması, belirmesi ve şekilleşmesi gerekti.

Fakat, XIX. yüzyılın, bilhassa ikinci yarısı, Avrupa'da gelişen kapitalist ilişkilerin ve bunların neticesi olan sınıf kavgalarının müşahede ve tetkikinden doğan bilimsel araştırmalara imkan verdi. Bu araştırmalar alanında bilginler, düşünürler yarattı. Bu gelişmelerin bütün kanuniyetleri ortaya serildi. Sınıflar kavgasının kanuniyetleri işlendi. Ama metropollerle sömürge ve yarı sömürge ilişkilerinden doğan çelişme ve çatışmaların tetkik ve müşahadesine dayanan araştırmalar ve araştırıcılar türemedi. Kapitalist ilişkiler; Asya, Afrika, Güney Amerika gibi bu Kapitalizme köle ve pazar olan ülkelerde şu kanuniyetler içinde yürüdü: Tâbi ülke, bütün emeğinin hasılasını, yarattığı hemen bütün kıymetleri, bütünü ile Metbuuna, yani yabancı efendisine kaptırıyordu. Bu alınteri hasılasından vergiler şeklinde Devlet hazinesine akacak kıymetlerin çoğu da, devletin borçları, faizleri ve kurulan yeni saraylarla, bu saraylar etrafında çöreklenen bir avuç saray uşaklarının refahı, sefahati için akıp gidiyordu. Tâbi ülkede, sermaye birikmesi olmayacaktı. Yalnız bu yabancı ülkelerle vatan toprakları arasında ve başlıca olarak limanlarda yeni ve her ülkede de azınlıklardan olan bir aracı grubu (Komprador) türüyordu. Meselâ

bizde Tanzimat'tan önce şöyle böyle günü gün ederken, Tanzimat'tan sonra birden sivrilen, zenginleşen Rum, Musevi veya Suriye- Lübnanlı zenginler, asıl millet aleyhine bütün iktisadî kaynakları sömürüyorlardı. Ama onların bu yağmaları, hiçbir zaman sanayi sahasına akmayacaktı. Milli sermayenin vücut bulmadığı yarı Feodal bir Asya nizamı altında idare edilenlerin, iktisaden esir oldukları bir memlekette ise, Batı manasıyla sınıflardan ve sermaye hareketlerinden elbette ki bahsedilemez. Çünkü bu unsurlar, bu tâbi çevrede, elbette ki filizlenemez. Bu gibi ülkelerde yalnız, içten dıştan sömürülen bir Halkla, vatan toprağına ancak kazançları ile bağlı, yani vatansızlar vardır. Aracılar (kompradorlar), Levantenler, yani tatlısu Frenkleri dediğimiz Batı menşeli aracılar vardır. Milletten kopmuş bir sarayla onu çevreleyen saray uşakları vardır. İktisaden köleleştirilmiş bir ülkede, hiçbir reform bahis konusu olamaz. Bu sebeple bizde Tanzimat bile, Asya tipi birtakım oyunlarla günü gün etmekten başka birşey yapamadı. Ülkenin zaten şekilden ibaret kalmış olan ve yabancı devletler arasındaki rekabet sayesinde devam eden hasta varlığını, her ne pahasına olursa olsun devam ettirebilmek çabasından başka neticeler vermedi. Ve memleket bir İkinci Abdülhamit bataklığı içinde çürüdü, gitti.

Tanzimat gibi, Din Reformundan, İdare Reformundan bahsetmek imkansızdır. Çünkü köklü reformlar için, iktisaden köle olmayan ve siyaseten felce uğramamış bir memleket nizamı şarttır. Yani bu ülkenin her şeyden evvel, İç ve Dış Efendilerine karşı isyanı lâzımdır. O hava içinde bu isyan, nasıl mümkün olabilirdi?

Kutsal İsyan

Türk Milli Kurtuluş hareketi, kendi yapısında, XIX. yüzyıl Kapitalizminin yarattığı bu nizama karşı şahlanmış bir isyanın bütün şartlarını taşır. Bunun manasını ayrıca ve daha ileride işlemeye çalışacağız. Fakat daha önce de belirttiğimiz gibi, Milli Kurtuluş Hareketi, hem sömürgeliği, hem sömürgeciliği reddeden, hem millet içinde sınıflar tabiiyetini, hem milletler arasında iktisadi tabiiyet hallerini tanımayan bir nizam olmak zorundaydı.

Bu nizam, Liberal Kapitalizmin; bütün illetlerini açığa vuran başıboş işleyişi yerine, iktisadî hareketleri toplumun iradî müdahalesi altına alan, yani devletin planlı kontrolü altına koyan bir nizam getirmeliydi. Daha yukarıda milli kurtuluş hareketlerinin gayesi her

şeyden evvel bugünkü dünyada yürüyegelen iktisadi işbölümünün değişmesidir demiştik.[7] Bugün süregiden ve dünyanın bir kısım ülkelerini sanayici memleketler, diğer bir kısım ülkelerini, hammadde kaynakları ve ziraatçı memleketler halinde devam ettiren dünya işbölümü değişmeliydi. İşte bu isyan, temelinde bu sloganları taşır.

Proletarya diktatörlüğü rejiminde, sanayiin cihan üstünde nasıl dağılacağı ve sanayiin az sayıda memleketlerdeki anormal yoğunluğundan doğan sömürge ve yarı sömürge nizamının nasıl tasfiye edileceği henüz ve gereği gibi işlenmiş değildir.[8]

Ama şunu tekrar edelim ki, bir kısım memleketleri "ileri", bir kısım memleketleri geri ülkeler halinde bırakacak, bir kısım memleketleri ileri sanayi bölgeleri, bir kısım memleketleri ziraat alanları halinde devam ettirecek, bir dünya sosyalizmi hiçbir şeyi halletmez. Bir taraftan bazı ülkeleri azgelişmiş, bir tarafta geliştirilmiş halde sürdürecek bir sosyalizm, hakikatte kapitalizmin bir devamından başka birşey olamaz. Dünya üzerinde gene Monokültür ve Polikültür şeklinde işbölümü alanlarının devam ettirilmesi, sosyalizmin teorisine ve doktrinlerine aykırı olmak gerektir.[9] Milli Kurtuluş hareketleri onları doğuran tarihi şartlar ve yapılardaki objektif nitelikler bakımından bütün bunlara karşıdır.

Milli kurtuluş mücadelelerine giren veya girmeye hazırlanan memleketlerde, büyük üretim tesisleri ve ileri teknik, esasen gelişmemiştir. Oralarda birikmiş milli sermayeler zaten yoktur. Buralarda büyük üretim tesislerini kamulaştırmak değil, bu tesislerin hiç yoktan kurulması bahis konusudur. Tekniğin ve teknik ilişkilerin, daha kurulurken nizam altına alınmaları bahis konusudur. Hulâsa her memleketin kendi ölçüsünde ve kendi imkânları dahilinde veya milletlerarası işbirliği ile kendi sanayii şarttır. Modern üretim araç ve tesislerine sahip olmak, siyasi zaferden sonra başarılması gereken en önemli zaferdir. Bir zafer ki, onsuz milli kurtuluş hareketi tamamlanamaz. Yani, milli kurtuluş hareketinde inkılâp, bir "heyecan dalgası" değil, bir "yeniden kurtuluş"tur. Sosyal ve ekonomik yapıda bir "değişiklik"tir. Bir yeniden inşadır. İnkılabın objektif konusu budur. Milli bir kurtuluş hareketinin yarattığı inkılâp akışını, çağdaş kapitalizmden ayıran asli prensiplerden biri budur. İçinde hem sınıflararası, hem milletlerarası çatışmaları sürdüren çağdaş kapitalizmde, böyle bir nizama yöneliş kabil değildir.

Bunun içindir ki bizim inkılâbımız, çağdaş kapitalizme karşı kutsal bir isyan, onun antitezi ve bir reaksiyonu olmak zorundadır.

Hulâsa çağımızda, milli kurtuluş mücadelesine giren veya girmeye hazırlanan bütün ülkelerde, tekniğin daha ilk adımdan toplumun menfaatlerini bütünü ile ifade eden, kurucu, işletici ve fazla kıymetleri toplum yararına benimseyici yeni tip bir sosyal devletin planlı bir kuruluşu olduğunu, daima gözönünde tutmak şarttır. Bu şartlar altında ne sınıfların, ne de bugünkü sanayici memleketleri sonu belirsiz katastroflara mahkum kılan sınıf harplerinin doğmayacağı aşikârdır. İçerde imtiyazsız, sınıfsız; kaynaşmış bir millet yapısı ve dışarıya karşı kayıtsız şartsız, siyasi, iktisadi istiklâl ve bu arada bütün dünya milletleri ile eşit şartlar altında siyasi ve iktisadi işbirliği... İşte Türk Milli Kurtuluş Hareketini temsil eden Türk İnkılâbı'nın hedefi ve gayesi budur...

Dipnotlar:

1- Yani, emperyalist kapitalizmin, kendi içinde sınıflara ayrılmış, sınıf kavgalı, dünyaya karşı istilâcı ve sömürgeci nizamına göre, başka bir toplum tipini temsil eder. Bu tip, topyekün sosyalizmin, inkılâbının getirdiği "vatan" anlamı ve "millet" anlamı ile, Sovyet sosyalizminin politiko-sosyal yapısından da ayrılır.

2- Sanayi inkılâbı, "Yeni Zamanlar" dediğimiz çağı yaratan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun iştirak edemediği, en büyük hareketlerden biridir. Bunun yanında, Fransa İnkılâbı'nın getirdiği yön tayin edici fikir ve ilkelerle, aynı inkılâbın getirdiği yeni müesseselere, mesela demokrasi gelişmelerine de bu imparatorluğun katılamaması, onun ikinci bahtsızlığını teşkil eder. Sanayi inkılâbının dışında kalınca tabii Ordunun yenileştirilmesi çabaları da köksüz, yetersiz kaldı.

3- Bu kitabın, Birinci Dünya Harbi sonunda yazıldığını ve İkinci Dünya Harbi'nin henüz patlamamış olduğunu işaret etmeliyiz. Ama tam bu kitap yazılırken, yani 1931'de Atatürk, Ankara'da ve Amerikalı General Mak Arthur'a, bu İkinci Dünya Harbi'ni, zamanı, safhaları ve neticeleri ile hatasız açıklamıştır. (Bkz. Ş. S. Aydemir: İkinci Adam, cilt II, s. 85-95)

4- İkinci Dünya Harbi'nden sonra bu maskeleme usulleri, her türlü tasavvurları aşan bir incelik ve genişlik aldı. Öyle ki, bu sefer mesela Güney Kore ve Vietnam'da olduğu gibi ikiye bölünmüş aynı ülkenin çocukları, kendi aralarında, milyona varan kurbanları ile boğazlaşmaya sürüldüler. Bu harp alanları, Süper Kapitalizmin yeni silahlarının, yeni usullerinin denendiği kanlı deneme alanları haline getirildi. Ve bugün bu tehlike, elbette ki bütün peyk

ülkelerin başında bir Demokles kılıcı gibi sallanmaktadır. Bu usul, sömürgenin sömürgeciye karşı savaşını, sömürgenin kendi içinde bir vatandaşlık harbine çevirebilmekle, gerçekten şeytani bir mekanizma yaratmış bulunmaktadır.

5- Yakın tarihimizde en çok dövüştüğümüz Çarlık Rusyası, Birinci Dünya Harbi'nden önce de Türkiye için en büyük tehlike olarak görülüyordu. Çarlığın Türkiye aleyhine İngiltere ve Fransa ile geniş taksim plan ve anlaşmaları vardı. Fakat, Birinci Dünya Harbi başlayınca bu devletin, Alman-Avusturya orduları karşısında ağır durumlara düşmesi, Boğazlar'ı elinde tutan ve kapayan Türkiye için, harbe girmeden de kendini korumak, veya hiç değilse hemen harbe girmemek için müsait şartlar yaratmıştı. Fakat o sırada İstanbul'a sığınan iki Alman harp gemisinin Karadeniz'de, güya Rus donanmasının saldırısına uğradığı şeklinde yayınlanan bir bombardıman olayı ile Türkiye harbe sürüklendi. Harbin sonunda da çöktü. Bu Karadeniz macerasının bir tertip olduğu zaten sezilmekle beraber, Hitler'in Baş Amirali ve o zaman bu harekete katılan, Amiral Van Doniz, bu saldırının Türkiye'yi harbe sokmak için nasıl kendileri tarafından tertiplendiğini etrafıyla açıklamıştır. (Amiral Van Doniz'in Hatıraları). Bu harbe giriş hakkında bkz. Ş. S. Aydemir: Tek Adam, cilt I. s. 228-236.

Bu harbe girilirken devleti idare eden birkaç kişinin böylelikle hiç olmazsa kapitülasyonlardan kurtuluruz, hayâli ise, acı bir istihza ile bitti. Çünkü, Hükümetin kapitülasyonların kaldırıldığı yolundaki tebliğine, her devletten önce, müttefiklerimiz Almanlar ve Avusturyalılar itiraz ettiler. Hele bu hususta Avusturya Sefiri'nin hareketi, düpedüz bir hiddet ve hakaret oldu. (Aynı eser, aynı sayfalar).

6- Şimdi, komünist ülkeler, yani Rusya, Çin, Doğu Avrupa, sosyalist Balkan devletleri bu düğümü, ihtilâlci ülkeler içinde monokültürü değil de, polikültürü hakim kılmak, yani kendileri de kendi sanayilerine girmek suretiyle çözümlemiş bulunuyorlar? Fakat komünist âlem içinde olmayan milliyetçi, fakat sanayileşmek davasında olan ülkeler, bu problemi özgür bir iktisadi siyaset içinde ve hem sosyalist, hem demokrat ilkelerle iktisadi işbirliğine ve sermaye anlaşmalarına girmek suretiyle çözümlemek zorundadırlar.

7- Dünya üzerinde, coğrafi şartların zaruri kıldığı bir coğrafi işbölümü elbette olacaktır. Kahve veya kauçuk istihsalini bütün ülkelere yaymak, elbette ki mümkün değildir. Bu işbölümünü tabiat şartları emreder. Ama sanayiin dağılışı öyle değildir. Spesifik, yani aşırı özellikleri ve ihtisas şartları olan bazı sanayi kollarının, dünyanın bazı güçlü ülkelerinde yerleşmesi de mümkündür. Mesela elektronik üretim ve işletme araçlarını istihsal eden

sanayi kolları gibi. Fakat bu gibi spesifik sanayi kolları dışında kalan transformasyon sanayiinin, dünyanın her tarafında kurulması mümkündür. Halbuki XIX. yüzyılın yarattığı dünya işbölümünde; mesela Çin, Hint, Mısır, Türkiye gibi pamuk üreten ülkeler, kendi basit pamuklu ihtiyaçlarını bile, meselâ İngiltere'den satın almak zorunda bırakılmışlardır.

8- Meselâ, V. İ. Lenin'in "Köylü Meseleleri" isimli eseri, sadece Rusya'daki köylü meselesini Sosyal Demokrat Parti ve akımlarına göre tartışılan bir eser olarak kalır. Gene Lenin'in ihtilâlden sonra ve Üçüncü Enternasyonal'e sunduğu "Milliyetçilik Meselesi" ve Türkiye'de ilk misâlini veren milli mücadeleler hakkında raporu ise, uzun müzakereler sonunda bu mücadeleleri, proletarya hareketinin peyki ve yardımcısı gibi değerlendirilmiştir. Halbuki bunlar, hiçbir hareketin peyki veya taklidi olmayan, müstakil bir mücadelenin ifadesidir. Bu kitapta, bu gerçek izaha çalışılmıştır.

9- Monokültür, bir ülkenin yalnız ziraata tahsisi, yahut bir bölgenin, yalnız hububat veya yalnız pamuk üretimi gibi tek bir zirai kültüre bağlanmasıdır. Ziraat ve sanayi bir arada, polikültürü temsil eder ve zaten sanayi, hatta o bölgede ziraat ihmal edilse bile, yarattığı ufkî ve şakûli işkolları itibariyle, polikültürü besler.

Bize ve Başkalarına Göre Milli Kurtuluş Hareketleri

Hatalı Görüşler

Sömürge ve sömürgecilik nizamını makul ve doğru bir nizam olarak kabul eden Batılı yazarlar için; sömürgecilik bir medenileştirme işidir. Onlara göre, bu bir "Temdin" (uygarlaştırma) hareketidir. Hatta eski bir tabirle sömürgeciliğe "istiimâr" ve sömürgeye de "müstamere"[1] denilirdi. Ama daha yaygın ve gerçeğe daha yakın terim, "colonisation", yani anavatandan, sömürgeleştirilecek yerlere nüfus göçürmedir. Bu şekilde ele alınan topraklar da "coloni" (Koloni)dir.

Sömürgeciliği bir medenileştirme işi olarak alan Batılı görüşten, bugünkü dünyanın en yaygın çelişmesi olan sömürgecilik nizamının doğru izahını beklemek, elbette ki doğru değildir. Bu görüş, kapitalizmin ve kapitalist nizamı savunan tarihçilerin, yazarların, düşünürlerin görüşüdür. Sosyalizme gelince; sosyalist önderler arasında ve sosyalizm edebiyatında bu konu, ya "hukuku kayıtlanmış milletlerin hak davası", yahut "milli meseleler" olarak zaman zaman ele alınmıştır. Fakat bu davanın gerek konusu, gerek zamanla değişmelere uğrayan izah tarzı, daima hem eksik, hem yanlış bir görünüş içinde kaldı. Mesela Karl Marks, 1849-1859 aralarında ve aşağı yukarı 10 yıl

sürece, Amerika'da çıkan New Tribune gazetesine Avrupa'dan haftalık siyasi yazılar yazmıştır. Bu yazılar içinde Doğu meselelerine ve bu arada Türkiye'ye ait birçok makaleler vardır.[2] Fakat bu yazıların hepsi, o zamanki siyasi edebiyatın başlıca konularından biri olan "Şark Meselesi" üzerindedir.[3] Şark meselesi ise, Şark ülkelerinin ve bilhassa Osmanlı İmparatorluğu üzerinde Batı devletlerinin kendi aralarındaki çatışmaları kapsar. Bu arada mesela, Türkiye'nin taksimi meseleleri ön planda gelir. Fakat bunlar, hep birtakım siyasi yorumlamalardır. Bunlar, Şark Milletlerinin Kurtuluşu bakımından ele alınmaz. Mesela Marks'ta da, Kırım Harbi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yorganı üstünde cereyan eden bu kavganın Avrupa devletleri arasında uyandırdığı çelişmeler, hep birer siyasi yorum olarak ele alınmıştır. Aynı suretle 1877-1878 Türk-Rus Harbi ve bu arada Plevne kahramanlığı dolayısıyla K. Marks ve F. Engels'in Türklere olan hayranlıkları da üstündür. Ama bu harbin de nihayet, bir İmparatorluklar Harbi olduğu ve bizim cephemizden, bir milli kurtuluş hareketi taşımadığı aşikardır. Ancak Plevne harbinin, hakikaten insanüstü bir direnişin destanını yarattığı ve Türkiye için bir savunma mücadelesi sayılabileceği de bir gerçektir. Fakat ne kadar ararsak arayalım, sosyalist edebiyatta, Milli Kurtuluş hareketlerinin geniş ölçüde tefsirine ve sosyal-ekonomik prensiplerinin izahına yönelen köklü izahlar bulamayız.

Birinci Dünya Harbi'nden önce milli meseleler ise, daha ziyade "medeni milletlere" değinen birtakım "hukuki" meselelerdi. Bu medeni milletler çerçevesine de, yalnız Avrupa'nın azınlıkları, yahut da, hakları kayıtlanmış milletler giriyorlardı: İrlandalılar, Polonyalılar, Macarlar, Çekler, Finlandiyalılar gibi... Sömürgelerin yüz milyonlarca insanı ile, yarı sömürgelerin -hepsi de eski ve üstün medeniyetleri tarihlerinde yaratan, fakat Avrupa'daki sanayi inkılâbı üzerine sefil, perişan kalabalıklar haline getirilen- toplumları, yani uçsuz bucaksız bir insanlar denizi, bu ilgilerin dışında kalıyorlardı. Sanki dünya aydınları için böyle bir dava yoktu.

Kaldı ki Avrupa'nın kayıt altındaki halkları, milletleri için de milli davanın sınırları o kadar geniş tutulmuyordu. Adeta, Napolyon'dan sonraki Viyana Kongresi'nde, monarşizmin şahlanmış ve birleşmiş ruhu, Avrupalı Monarklar arasında nasıl bir Menfaat Birliği yaratıyor idiyse, Birinci Dünya Harbi'nden önce de emperyalizm ve kapital-

izmin güçlenmiş ve birleşmiş ruhu aynı suretle, bu düzende sömürge ve yarı sömürgeler aleyhine beslenen sınıf, zümre ve aydınlar arasında bir görüş ve davranış birliği, bir çekimserlik gücü yaratıyordu.[4] Bu hali, Rus Sosyal Demokratları arasında bile sezmemek mümkün değildir. Biraz da Çarlığın 1905 harbinde Japonya'ya yenilmesinden doğan devlet itibarsızlığı içinde, Kafkasya ve Orta Asya'da bazı milli dalgalanmalar oldu. Ama bu dalgalanmalar, Rus Sosyal Demokratları saflarında esas tasvip sesleri bulamadı. Sosyalist nazariyeciler bu milli hareketler üzerinde durmadılar. Böylece de bu hareketler, mahalli birtakım şekilsiz dalgalanmalardan[5] veya Azerbaycan'da Türk-Ermeni çatışmaları gibi mahalli mahiyetli çarpışmalardan sonra duruldu. Çarlık bu hareketleri, milli genişlikte olaylar şeklinde almadı. Hulâsa Birinci Dünya Harbi'nden önce en ileri sosyalist yazarlar bile Asya ve Afrika halkları için "milli istiklâl" anlamını, "muhtariyet" (kontrol altında kayıtlı, şartlı bir iç idare özerkliği) anlamından daha ileriye götürmüyorlardı. Büyük ve hâkim bir milletin, siyasi ve kültürel hegemonyası altında yaşayan bir halk veya bir milli azınlık için, idari muhtariyet, çok önemli bir müsaade sayılıyordu.

Hâkim milletin dili, resmi dil olarak kalmak şartıyla ilk ve orta öğretimin milli dilde yapılması, yani mahkûm halkların veya azınlıkların, ancak hâkim devletin siyasi veya kültürel kontrolü altında gelişmesi, zaruri sayılıyordu.

Geniş ve karışık imparatorlukların, bütün sistem ve müesseseleri ile yıkılması, büyük milletlerin siyasi ve kültürel hegemonyası yerine, halkların tam istiklâllerinin veya azınlıkların medeni ve kültürel müesseselerinin yerleştirilmesi, bu imparatorlukları elinde tutan hâkim milletler için, yersiz, haksız, zararlı ve imparatorluğu parçalayıcı telâkki ediliyordu. Hatta bunu, kapitalizmin kurduğu cihan ölçüsünde mübadele nizamını da parçalayıcı ve dünyayı iptidailiğe götürücü reaksiyoner bir isyan olarak alıyorlardı.

Harpten önce, bazı sosyalist kongrelerin zabıtlarında yer almış olan, temenni mahiyetinde zayıf ve perakende kayıtları, bu kongrelerin asli kararlarını cesur bir dünyayı görüş hamlesi olarak değerlendirmek hatadır. Bu kongrelerde, sömürgeciliğin kaldırılmasına yönelen ve bunu bir mücadele bayrağı gibi açan kararlar alınamıyordu. Ortada beliren bazı temenniler, daha ziyade propaganda değeri taşıyan silik

ifadelerdi. Kaldı ki bu gibi temenni kararlarında, ne daha önce, ne de daha sonra, bu davalar üzerinde aktif bir mücadele problemi olarak durulamadı.

Üçüncü Enternasyonal De Hata Yolunda!

Birinci Dünya Harbi'nden sonra, İkinci Enternasyonal[6] partileri ve önderleri, Doğu ve merkez Avrupa'da halkların, milletlerin olup-bittiler halinde gelişen istiklâllerini kabul etmekle beraber, Avrupa dışında kalan ülkelerin ve milletlerin istiklâl mücadelelerine karşı muhafazakâr usul ve görüşleri hemen aynen devam ettirdiler. Hatta bu arada Hindistan gibi, Cezayir gibi kendilerine emperyalist harbe yardım etmek karşılığında önceden verilen muhtariyet vaatleri, hakim devletler ve onların sosyalist cephe liderleri tarafından, harpten sonra sahneye bile getirilmedi. Unutuldu, gitti. Zaten harpten sonra dünya fiilen ikiye ayrılmıştı. Rusya'da sosyalist ihtilâl patladı. Rusya dışında, hatta Türkiye'nin de parçalanmasını öngören emperyalist çabalar ve anlaşmalar, harekete geldi. Batının o garip zafer sarhoşluğu içinde ise sosyalist cenah Batıda, hemen ve olduğu gibi emperyalist çabaların yanında yer aldı. Hiçbir yerde ciddi bir proletarya teşekkülü sömürgeciliğin tasfiyesi yolunda aktif ve etkili bir çabaya girmedi. Bu teşekküller, kendi hükümetlerinin sömürgeci muhafazakârlıkları yerine, bu sefer Rusya'da meydan alan sosyalist hareket ve bilhassa Üçüncü Enternasyonal ile mücadeleye giriştiler.

Üçüncü Enternasyonal'e ve onu kuran Moskova cephesine gelince, bu ihtilâl diğer temel sloganları yanında, Rus İmparatorluğu'nu teşkil eden halkların, milletlerin her istedikleri anda kayıtsız şartsız, Sovyetler Birliği'nden ayrılmak ve kendi iç idarelerini kendi diledikleri gibi düzenlemek hakkına sahip olduklarını Lenin'in bir beyannamesi ile ilan etti. Nitekim Finlandiya, bu beyanname uyarınca derhal Birliğin dışında kaldığını ve kayıtsız şartsız istiklâlini ilan etti. Bu hareket Sovyetler Birliği tarafından da, tâ İkinci Dünya Harbi devresine kadar tanındı.

Finlandiya dünya devletleri arasında müstakil bir devlet olarak yer aldı.

Tataristan, Başkırdistan, Dağıstan, Güney Kafkas milletleri ile, Orta Asya halklarına gelince, onlar da kendi topraklarında özgür devletler kurmak çabasına giriştiler. Yer yer yeni devletler doğdu. Fakat bu

hareketin yürümediği, bilhassa İngilizlerin Orta Asya ile Güney Kafkasya'daki askeri müdahalelerinin verdiği vesileden de faydalanan merkezi hükümetin bütün bu ülkeleri yeniden işgal ile Sovyetleştirdikleri malumdur.[7]

Türkiye Milli Kurtuluş Hareketi'ni Nasıl Gördüler

Hulâsa, Birinci Dünya Harbi'nin, bir taraftan Avrupa'da doğurduğu siyasi-iktisadi buhranlar, diğer taraftan Rusya'da meydan alan sosyal inkılâplar ve nihayet sömürge ve yarı sömürgelerde günden güne keskinleşen bağımsızlık eğilimleri ve savaşları öyle şartlar yarattı ki, bunları gözönünde tutmak zorunda kalan her iki Enternasyonal de, bu hareketler ve bilhassa milli kurtuluş hareketleri üzerindeki görüşlerine, daha belirli şekiller vermek zorunda kaldılar. Bu arada, daha ziyade Üçüncü Enternasyonal'in, bilhassa Asya kıtasındaki milli hareketlere karşı daha yakın ilgi göstermesi ve bu hareketler üzerinde açık, kesin görüşlere varması lâzım geliyordu. Hele Anadolu'da başlayan Türk Milli Kurtuluş Hareketi, bu görüşlerin bir an önce işlenmesini gerektirmekteydi. Yani devir, Anadolu'da Türk İstiklâl Harbi'nin başladığı, Mısır, Hindistan ve Çin'de de milli hareketlerin keskinleştiği devirdi. Bu hareketler, opportünist gevşemelerden, henüz uzaktaydılar.

İşte bu sırada ve sosyalist edebiyatında, milli meseleleri değerlendirme konusundaki en esaslı görünen çabalar, Üçüncü Enternasyonal'den geldi. Üçüncü Enternasyonal, Şarktaki kurtuluş mücadelelerinin mânâsını ve istikametini geniş ölçüde ve önceden hazırlanmış bir tez üzerinde, ilk defa 1920'de, İkinci Kongresi'nde münakaşa etti. Bu teze göre, sömürge ve yarı sömürgelerle, iktisadi bağımlılıkları sürdürülmek istenen Şark memleketlerinde başlayan milli kurtuluş hareketleri, her şeyden önce "emperyalizme karşı ve emperyalizmi inhilâl ettirici, parçalayıcı" birer hareket olarak alınıyordu. Bu bakımdan "proletaryanın himayesine ve yardımına lâyık" görülüyordu. Ama bu yardım, milli kurtuluş hareketlerinin ancak, bu "emperyalizmi inhilâl ettirici vasıflarını muhafaza ettikleri müddet için" doğru ve gerekli sayılıyordu.

Bu görüşün en göze çarpan misâllerini, Moskova'da Üçüncü Kongre'nin bu tez üzerindeki tartışmalarında ve Rus İhtilali önderlerinin daha sonraki yazılarında görmekteyiz.[8] Mesela Rusya'daki milli meseleler üzerinde en ziyade ihtisaslaşmış ve ihtilâlden sonra

Rusya'daki Milliyetler Komiserliği'ni senelerce idare etmiş bir zat olan Stalin, bu problemi şöyle alır:

"Milli mesele, genel proletarya inkılâbının bir cüzüdür. Bu meselenin konusu, esir veya mazlum milletlerin inkılâpçı kabiliyetlerinden, proletarya inkılâbı hesabına istifade etmek, bu kuvveti, bu uğurda kullanmaktır. Sömürgeleri ve yarı bağımlı memleketleri, burjuvazinin rezervi (yedek gücü) olmaktan çıkararak, proletarya inkılâbının rezervi haline getirmektir."[9]

Bu suretle milli kurtuluş hareketleri, sosyalist ihtilâlin ve ihtilâlci sosyalizmin önderleri için, ilk defa olarak "hukuki" bir dava olmaktan çıkıyor, fakat bu sefer de, proletaryanın enternasyonal sınıf mücadelesinin "peyk"i ve proletarya inkılâbının bir "yedek gücü", bir "rezervi" haline getiriliyordu...[10]

Bu görüşe göre, milli kurtuluş hareketlerinin demek ki en ileri vazifesi, Şark milletlerinin emperyalizme karşı yapacakları isyan ve ayaklanmalarla, Garp memleketlerinin, hem hammadde üreticisi, hem de garp sanayii için pazar olmaktan çıkarmaktı. Hammaddesiz ve pazarsız kalacak olan bu memleketlerde, geniş ve ihtilâlci işçi hareketlerine ve dolayısıyla "Cihan İhtilali"ne zemin hazırlamak oluyordu. Şarktaki istiklâl mücadelelerinin, böylece sadece kapitalizmi inhilâl ettirici, dağıtıcı yani aslında menfi veya ters yönden değerlendirilişi, ihtilâlci sosyalist karargâhın ve rehberlerin, bu hareketlerden anladıkları "tek mânâ" olarak kaldı, denilebilir. Bu değerlendirmeye göre, sömürge ve yarı sömürgelerde yaşayan milletler Batı emperyalizminin bir rezervi, bir ihtiyat kuvveti olmaktan çıkarak[11] Batı proletaryasının veya daha doğrusu, cihan ihtilâli karargâhının bir ihtiyat ordusu haline geleceklerdi...

Ama bu böyle olursa, bu sefer de, mesela Doğu halkları için mukadder olan akıbet ikinci planda, yani bağımlı ve pasif bir kuvvet, yahut belki de sosyalist sanayie bir hammadde üreticisi veya pazar olmaktan ibaret kalmak olamaz mıydı? Üçüncü Enternasyonal'in İkinci Kongresi'nde bu konu hakkında olan ve daha önce değinilen tez, ihtilâl önderlerini, Şarktaki milli kurtuluş hareketlerini incelemeye ve öğrenmeye davet etmekle biter.[12] Bu davet, Üçüncü Enternasyonal'in, üçüncü ve dördüncü derecedeki elemanları arasında, bir süre ve bir dereceye kadar ilgi uyandırmıştı. Fakat bu konuda, bilgi, kültür

seviyeleri müsait, olayların gelişmelerini izleyebilen ve bunların mânâlarını değerlendirmeye muktedir, aynı zamanda sabit fikirlerle hareket etmeyen bilgin ve araştırmacılar ortaya çıkmadı. Yani bu konuda, esas doğru veya yanlış olsa da, orjinal sayılacak bir eser ortaya konulmadı. Doğudaki milli meselenin ve milli mücadelelerin incelenmesine ve bunların izahına tahsis olunan yazılar, kitaplar, daima, ya değersiz, ya yetersiz kaldılar.[13]

Üçüncü Enternasyonal'in daha sonraki kongrelerinde ise bu dava, büsbütün kıymetsizleştirildi. Hatta daha Üçüncü Kongre'de (1921) bu davaya karşı o kadar anlayışsız davranıldı ki, raportörlerden Hollanda delegesi Rawenstein, Doğudaki milli kurtuluş hareketlerinin en karakteristik örneği olan Türk Milli Kurtuluş Hareketi'ni, "Panturanizm" ile karışık, klasik bir "İslam İttihadı" olarak vasıflandırdı. Kongre, bu kaba ve gerçeklerden uzak değerlendirme ile yetindi, tatmin edilmiş göründü.[14]

Halbuki o sırada Türk Milli Kurtuluş Mücadelesi Anadolu'da, en kanlı safhalarını yaşıyordu. Sakarya Muharebesi, artık neticeyi gösteren bir işaretti. 1922'de ise Dumlupınar Zaferi kazanıldı. Orada, sömürge ve yarı sömürgelerle, XIX. yüzyıl biçimi emperyalizmin kaderinde bir devir kapanıyor ve yeni bir devir açılıyordu...

Zaten milli istiklâl savaşları ile milli kurtuluş mücadelelerini gelişigüzel bir konu gibi alan, bu mücadelelerin içinde ve havasında yaşamayan, yani kendi mukadderatını bu mücadelenin neticesine bağlamayan yabancı bir aydın veya yazardan bu mücadelelerin tam ve orjinal izahını, değerlendirilmelerini istemeye, biraz da hakkımız yoktur. Bu hareketler, kendi aydınlarını, kendi yazarlarını ve kendi düşünürlerini, tıpkı bu mücadelelerin önderleri ve kahramanları gibi ancak kendi içlerinden vereceklerdir. Bu hareketlerin sebepleri ve kanuniyetleri determinist bir açıdan, ancak bu hareketlerin havası içinde ölçülebilir. Bu bakımdan, bilhassa Türkiye'de, yani milli kurtuluş mücadelesinin bugün en tam, en karakteristik misâlini veren ve emperyalist istilâlara karşı her millet için örnek olmaya değer bir savaş tarihi yazan Türkiye'de, bu muazzam hadisenin uzun müddet izah edilemeden fikir ve prensip esaslarına bağlanmadan kalması, elbette ki kabil olamazdı. Ve elbette ki olmayacaktır da...[15]

Çünkü, bir milletin, hem sömürge veya yarı sömürge şartlarına karşı

isyanı, hem de büyük bir imparatorluğun parçası ve hatıraları üstünde kurulan bir devletin, Türkiye'nin bizzat emperyalist ve kapitalist nizamını reddedişi, çağımızın ilk defa Yeni Türkiye'de misalini verdiği bir büyük hadisedir. Buna karşı Türk aydınının kayıtsız kalması ve bu büyük hadisenin tarih içinde yerini, tarihi şartlarını ve mânâlarını izahsız bırakması, elbette mümkün olamaz.

Ancak Türk Milli İnkılabı'ndan sonradır ki "Milli Mesele" tam ve olgun bir çözüm şekline bağlanmış bulunuyor. Türk Hareketi'nden sonra milli mesele, artık sadece hukuki, yahut yarı siyasi bir mesele olmaktan çıktı. Bir inkılâp davası oldu. Milli istiklâlde kayıt ve şart tanımayan, müstakil bir dava halini aldı. Yarı bağımsızlık demek olan "muhtariyet", yahut bir hâkim milletin kültür vesayeti altında gelişme gibi formüller artık değersizleşti. Bir millet hayatında, şu veya bu milletin veya iktisat nizamının; siyasi veya iktisadi peyki, tâbii, rezervi, ihtiyat kuvveti olmak gibi çözüm yolları, artık mânâlarını yitirdiler. Hulâsa kayıtsız şartsız istiklâl ve dünya milletleri içinde siyaseten ve iktisaden eşit bir millet olmak davası, çağımızda ve evvela Türkiye'de mücadelesini verdi ve geleceğe uzanacak prensiplerini ortaya attı. Bu büyük bir iş ve başarı oldu. Hiçbir zaman ve hiçbir zerresinin feda edilmemesi şart olan büyük bir zafer...

Dipnotlar:

1-İstimar, (Tamir'den) imar etmek, kalkındırmak. Müsamere, (Umran'dan) imar edilen, kalkındırılan ülke, sömürge anlamına geliyor.

2- Karl Marks'ın bu makaleleri, Selahattin Hilav-Attilâ Tokatlı tarafından "Türkiye Üzerine-Şark Meselesi" adı altında ve Gerçek Yayınevi'nce neşredilmiştir, 1966.

3- XIX. yüzyılın siyasi edebiyatında Şark Meselesi başta gelen problemlerden biridir. Bu konuda tabii pek çok yayınlar da yapılmıştır. Buna ait bibliyografya âdeta bir kitap hacmi tutar. Fakat bizde en çok tanınan eser, Edvard Driole'ün "Başlangıcından Zamanımıza Kadar Şark Meselesi" isimli çok değerli eseridir, 1912.

Gerçi Marks ve Engels'in Türklere ve hele Türk köylüsüne karşı hayranlık ifade eden yazıları vardır. Mesela, Prof. İ.M. Jukovski'nin "Zirai Türkiye" isimli büyük eserinin takdim yazısında, N. Karahan'ın başladığı ve 1877-1878 Rus-Türk Harbi dolayısıyla yazılan şu satırlar bunlardandır:

"Biz en kesin surette Türkler tarafındayız. Çünkü, biz Türk köylüsünü ve

dolayısıyla Türk halk kütlesini incelemiş (öğrenmiş) bulunuyoruz. Ve Türk köylüsünün şahsında, hiç şüphe yok ki, Avrupa'nın, en çalışkan, en ahlâklı temsilcilerinden birini görüyoruz."

(Karl Marks'ın, V. Linkneht'e, 4.11.1978 tarihli mektubundan. Marks arşivi, cilt I.)

Şu cümle de aynı eserden alınmıştır:

"Şimdi Türklerin neye muktedir olduklarını görerek, size bir defa da onlara hayran olmak düşüyor."

(F. Engels'in, B. Brakke'e mektubundan. 25.6.1877. Aynı cilt ve s. 116)

4- Kaldı ki o sırada Kuzey ve Güney Bulgaristan'da çok kesif ve aktif bir Türk nüfusunun yaşadığı ve çalışkan geniş Türk köylü kütlelerinin bulunduğu düşünülünce, bunu, Rusların Bulgarlar için bir kurtuluş hareketi saymalarına karşılık, Türkler için de bir müdafaa savaşı saymak, elbette ki doğrudur.

5- Bunun böyle oluşunda, Kafkasya ile, Doğu ve Orta Asya'daki Türklerin, bir taraftan Rus yüksek mekteplerine kabul edilmemeleri, diğer taraftan bu ülkelerde ve orta eğitim üzerine mektepler açılmasına müsaade olunmaması başlıca sebep olarak gösterilebilir. Bu mekteplerin (Gimnazyum) ancak Rus yöneticileri ve hocalar elinde oluşu, Türk halkları arasında öğrencilerin, ancak hükümetin hoş gördüğü nisbette bir şeyler öğrenmesine imkân veriyordu. Kısacası Kafkas ve Asya Türkleri arasında, Azerbaycanlı birkaç doktoru saymazsak, aydınlar yok gibiydi. Kırımlı Gasprenski gibi birkaç idealistin çabaları ise, nihayet, dil ve maarif konuları dışına taşamıyordu.

6- Burada bahis konusu olan Enternasyonal, sosyalist mücadele tarihinde, çeşitli ülkelerdeki sosyalist parti ve işçi teşekküllerini bir merkez etrafında toplamayı güden milletlerarası merkezler ve birliklerdir. İlk Enternasyonal, 1847'de kuruldu. Merkezi Londra'daydı. İkinci Enternasyonal 1889'da Paris'te teşekkül etti. Halen merkezi Amsterdam'dadır. Üçüncü Enternasyonal, komünist partilerinin merkez teşkilatı olarak 1919'da Moskova'da kuruldu. Şimdi Kominform adını alan daha esnek bir teşekkül haline getirilmiş ve merkezi, evvela Bükreş'e, sonra Prag'a naklolunmuştur.

7- Kafkas ve Orta Asya konusu, İkinci Adam isimli eserimizin II. cildinde ve "Sovyet Jeopolitiği" bahsinde ana hatları ile ele alınmıştır. Fakat bu konu daha esaslı olarak, ileride çıkacağı ilan edilen, "Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa" isimli eserimizde işlenecektir.

8- Bu devrede Doğu ülkelerinde cereyan eden meseleler ve Asya'nın sosyalistleştirilmesi davaları, Moskova'yı ciddi surette ve geniş ölçüde ilgilendiriyordu. Bu konuda yayınlar ve araştırmalar için ciddi müesseseler kurulduğu göze çarpar. Mesela bunlardan birinin yayınladığı çok büyük

hacimde "Yeni Şark Novi Vostok" Dergisi, Doğu'nun tarihi, demografisi, ekonomik ve sosyal problemleri ile, ilmi bir araştırma isteyen diğer bütün konular üstünde, geniş neşriyat yapıyordu. Çarlığın hemen bütün bilginleri bu yayınlar için seferber edilmişlerdi. Bu yayınları propaganda neşriyatından, elbette ki ayırmak doğru olur.

9- Stalin: Lenin ve Leninizm (1924).

10- V. İ. Lenin, Anadolu'da başlayan milli mücadele ile ilgili görüşleri Ş. S. Aydemir: Tek Adam, cilt II, s. 412-416.

11- Yani ilk safhada Garp sanayiinin hammaddesiz ve pazarsız bırakılarak cihan ihtilâlini yapan ve sanayii eline alan Batı proletaryasını, daha sonra hammaddelerle beslemek ve tabiî sanayii mamullerine pazar olmak şeklinde.

12- İkinci Kongre'de tartışma konusu olan ve sonra da, III. Enternasyonal'in, milli kurtuluş mücadeleleri üzerinde görüş ölçülerini ve değerlendirmelerini teşkil eden bu tezin ilk hazırlayıcısı Lenin'dir. Kongre'de bu tez tartışılarak sonunda ve Kongre'den seçilen bir heyetin hazırladığı ve tabiî bazı değişikliklere uğrayan bir karar raporu haline geldi.

13- O sıralarda Komintern (yani, III. Enternasyonal'in merkez teşkilatı) Doğu işleri ile meşgul büroların başında bulunan Safarof'un bu konuyla ilgili kitabı ve yazıları, ancak, derine inmeyen genel bir müşahedenin sınırlarını geçemedi. Günün görüşlerini ve sloganlarını sıralayan ve işi, harcıâlem sözler ve terimlerle ifadeye çalışan bir eser olarak kaldı. Bunun hepsinden önce gelen sebebi tabii, birden ön plana çıkan bu genç ihtilâl önderlerinin, Batı kapitalizmini bildikleri kadar Doğuyu bilmemeleri ve daha önce incelememiş olmalarıydı.

14- Kesin olarak iddia edemesem bile ben öyle sanıyorum ki; Doğu ülkelerine ve hareketlerine karşı bir aralık hararetle başlayan bu ilginin gerçek açılardan derinleşmesine; o sıralarda Sovyetler Birliği'ndeki Milliyetler Komiserliği'nin başında bulunan Stalin'in bu konuların tartışılmasından pek de memnun olmaması, daha doğrusu Doğu ve milliyetler, milli mücadeleler meselesini Sovyetler Birliği'nin bir iç meselesi, yahut gelecekte ele alacağı meseleler olarak saymasından ileri gelmiş olsa gerektir.

15- Nitekim bu yönde çalışmalar şimdi Türkiye'de her ne kadar terkedilmiş olsa da, Mısır'da, Cezayir'de ve Hindistan'da, milli kurtuluş meselelerine ve davalarına bilimsel bir açıdan yönelerek, bunları değerlendiren aydınlar yetişmektedir. Hattâ Nehru ve Nasır'ı da, bu araştırıcı aydınların başında saymalıyız.

Türkiye ve Milli Kurtuluş Hareketleri

Aydın Zümre

Milli Kurtuluş Hareketleri, dünya muvazenesi içinde önemlerini ve ağırlıklarını günden güne arttıran, çağın akışına müdahalesi genişleyen yeni unsur olarak gelişiyorlar. Dünyanın bugün içinde yaşadığı iktisadi buhranın karanlık akışına rağmen, milli bir uyanışa sahne olan memleketler sürekli bir genişleme halindedir. Milli sanayiin hacmi bu yeni uyanan ülkelerde, sıçramalar ve hamlelerle gelişme yolundadır. Ulaştırma işleri, ticaret hacmi artıyor. Bu iktisadi şekillenmeye paralel olarak her tarafta, milli işlere rehberlik rolünü benimseyen genç ve inkılâpçı bir aydınlar Kadrosu, her gün biraz daha yetişmekte ve genişlemektedir .

Gerçi toplum hareketleri incelenirken, aydın rehberler Kadrosunu, müstakil veya ayrı bir sosyal güç olarak almakta isabet yoktur, denilebilir. Çünkü, XIX. yüzyıldaki Avrupa toplumlarının gelişme tarihi incelenirse, bu toplumlarda aydın zümre, gelişen burjuvazinin tabii ve emirber bir unsuru gibi gibi görünür. Sanayi ülkelerinde aydın, sermayedar nizamın bir nevi ücretli fonksiyoneri gibi göze çarpar. Yani, kudreti ve fonksiyonu gittikçe genişleyen ve sermayeyi, tekniği, kredi

cihazlarını, ulaştırma vasıtalarını elinde toplayan sınıfın, teşkilatçılık ve idare edicilik işlerini bu sınıf adına yürüten bir zümre olarak yer alır. Bu sebeple, Avrupa gibi sınıfları belirmiş ve bu sınıflar arasındaki sınırlar kesinlikle meydana çıkmış toplumlarda aydınlar, emrinde bulunduğu ve namına işleri düzenlediği, yürüttüğü hakim sınıfın ideolojisini savunan ve aksettiren kafa kuvveti gibi alınırlar. Bu zümrenin sosyal görüş ufku ve hareket kabiliyeti, bu sınıf ideolojisinin sınırları ile kayıtlı olarak mütalaa edilir. Kısacası, sınıfların geliştiği ve sınırlarının kesin hatlarla ayrılabildiği ileri sanayi ülkelerde aydın zümre, bir "bağlı zümre" gibi ele alınır. Basın da, tabiatıyla, genellikle bu hakim sınıfın dava ve menfaatlerini, bu zümrenin kafasıyla ve kalemiyle yürütmek zorundadır.

Kapitalist ülkelerin realitelerine uygulandığı zaman bu görüşleri, tamamen yanlış ve isabetsiz saymak elbette ki mümkün değildir.

Fakat, milli kurtuluş hareketlerinin bugünkü akış ve gelişme yönleri bahis konusu olunca, bu mesele, üzerinde durulmaya değer bir mahiyet alır. Kaldı ki bu hareketlere sahne olan ülkelerin, mesela en başta bu hareketlerin karakteristik unsurlarını en iyi aksettiren bir ülke olan Türkiye'nin, klasik kapitalizmin, yahut XIX. yüzyıl Avrupa'sının usul ve kanuniyetleri dahilinde yürüyeceğini ve gelişeceğini iddia etmek, elbette ki güçtür. Çünkü bir taraftan sömürgelerin soyulması ve içeride işçi sınıfının fazla kıymetleri hesabına beslenen Batı nizamında, aslolan, "tezat"lar, sosyal çatışmalardır. Bu hal, çekinilmez bir sosyal kaderdir.

Fakat teknik gelişme, tekniğe sahip olma, gidişatı böyle olan, böyle cereyan eden başıboş bir toplum nizamının kaçınılmaz neticeleri olan bu gelişmelerin, iktisadi hayatı ana kollar ve ana işletmeler üzerinde devlet kontrolüne alınacak bir teşkilatı Türk Cemiyeti'nde vücut bulmasına, elbette ki imkân kalmayacaktır. Bu bakımdan da yeni Türk toplumunda aydın zümre, sermayeyi elinde toplayan ve teknik gücü elinde tutan bir sınıfın emrinde ve o sınıfın hesabına, hayrına çalışan bir emirberler kadrosu olmayacaktır. Tersine olarak, milletin birikmiş gücü demek olan milli sermayenin büyük ağırlığını, yüksek tekniği elinde bulunduran ve bunu toplum yararına işleten, yani toplumun bütünü ve ileri menfaatleri hesabına çalışan, "teşkilatçılar" ve "idareciler kadrosu" olacaktır.

Ya bir fikir adamı, bir kafa işçisi, ya bir teknisyen ve iktisat teşkilatçısı, ya bir idare adamı olarak toplumda yerini alacak olan yeni aydın tipinin bu sosyal rolünü, hatta bugünkü Türk toplumunda, çekirdek halinde de olsa görmek ve incelemek mümkündür.[1]

Bugünkü Türkiye'de bile ihtisas, henüz bir hakim sınıfın emrinde değildir. Çünkü zaten böyle bir hakim sınıf, henüz sınıflaşmış değildir. İktisadiyatın hakim kolları devletin planlı düzenlemesine tabi tutulabildiği takdirde, bugünden sonra bu sınıflaşma, elbette ki mümkün olmayabilir. Bu suretle de teknikçi ve idareci aydınlar kadrosu, yeni Türk toplumunda, hakim bir sınıfın emirberi değil, toplumun kurucu ve yaratıcı kadrosu olarak yerini bulacaktır. Türk aydınının maddi ve manevi her türlü bozuluştan korunması, onun ancak, bu rolünün ve yerinin gittikçe genişlemesi ile kabil olacaktır ...

Türkiye'de şimdi beliren bu istikametin ve imkanın, milli kurtuluş mücadelesine giren ve bu mücadele geliştikçe, Türkiye'deki iktisadi problemlerle karşılaşacak olan diğer bize benzer ülkelerde de aynen belirmesi tabiidir. Gerçi mesela, Çin'de, Hindistan'da, hatta İran'da, Türkiye'ye bakarak, daha belirli bir sınıf yapısı göze çarpar. Ama bu yapının da bütün gücü, nihayet azçok gelişmiş bir ticaret sermayedarlığına dayanır. Dünya iktisat buhranının her geçen günü gerçi, bu ülkelerin iktisadi ağırlıklarının dünya içinde gittikçe arttığını gösterir. Ama birikmiş ticari sermayelerin de, ya bu iktisadi buhranlar, ya sosyal karışıklıklar yüzünden gittikçe sarsıldığı da gene bir gerçektir. Milli kurtuluş hareketlerinin, kendi öncü kadrolarını, devletçi ve teşkilatçı bir aydın ve teknisyen önderler kadrosu halinde ortaya atmakta oldukları bahsine böylece ve kısaca değindikten sonra şimdi Türkiye ile, dünyadaki diğer istiklâl mücadelelerinin ilişkilerine dönebiliriz...

İnsanlık Tarihinin Yeni Bir Safhası ve Kan Bedeli

Sömürge ve yarı sömürgelerin iktisaden bağımlı bir pazar olmaktan çıkarak, yeni, aktif birer iktisadi birlik, birer iktisadi bütün haline geçmeleri, insanlık tarihinin yeni bir safhasını açıyor. Bunun önemi, her gün biraz daha kuvvetle anlaşılacaktır. İktisaden bağımlı memleketlerin şimdi iktisaden önemleşmesi, dünya topluluğunda her birinin ayrı ayrı söz sahibi, özgür devletler haline gelmeleri bu toplumda, onlar için önemli olan sayı ağırlığını da sağlayacaktır.[2] Her memleketin milli istiklâli için lâzım olan şartlar ve dayanışmaları da yarat-

acaktır. Gerçi tarihlerinde ya kendi despotlarının, müstebitlerinin, ya yabancı istilacıların esaretinden başka bir şey tanımamış, maddeten sömürülmüş, manen zehirlenmiş, hürriyet için savaşmayı ve silah sesini, ya tatmamış, ya unutmuş olan toplumların harekete geçmeleri elbette ki zordur. Fakat şu var ki, dünya iktisat nizamının yarınki gelişmelerinde söz sahibi olan bu büyük ağırlıkların, bu uçsuz bucaksız insanlar denizinin, her halde kımıldanması ve dünyanın gidişinde, kendine layık olan yeri alması lâzımdır...

Şunun anlaşılması da lâzımdır ki, bağımlı veya sömürge bir ülkenin, özgür bir devlet haline gelmesi demek olan Milli İstiklâl Savaşı, her şeyden evvel, bir silahlı savaş işidir. Bir millet, ancak kendi kanı ve kendi savaş, direniş gücü ile kendini millet yapabilir... Türk milletinin nice binlerce gencinin kanı pahasına ilan ettiği bu gerçeğin, istiklâl davası güden bütün milletler tarafından kavranılması cihanın yeni nizamı ve dengesini bir an önce bulması hesabına, ileri bir adımı olacaktır... Düşmanlarla sulh yolu ile anlaşmanın, birtakım aşağılık yeşil masa kararlarının, silah sözünü söylemedikçe milli istiklâl beratının tam mühürlenmesine yeterli olmadığını, her esir milletin bilmesi lâzımdır. Tarihinde silahlı bir hürriyet mücadelesi olmayan bir milletin, bu davada kendi geçmişinden alacağı bir misal yok demektir. Zaten asırlarca süren esaretlerden, miskince başeğmelerden, milli haysiyete karşı yapılan hakaretlere tahammül etmekten, hulasa milletin sefalet ve soysuzlaşmasından başka bir şeyden bahsetmeyen bir tarih, milli istiklâl davası güden bir millet için, şahlanma misalleri verecek bir tarih olamaz. Bu tarihi unutmak lâzımdır. Milletin tarihini, genç neslinin temiz kanı ile yıkamak ve bu kanın akışını millete, tarihin başı olarak vermek lâzımdır.[3]

İnkılâbımızın Yaygınlaşması

Bizim, sömürge ve yarı sömürgelerin dünyanın bugünkü ve yarınki gidişatında, çok önemli olan iktisadi ağırlıklarını ihmal etmemiz kabil değildir. Bu millet ve memleketlerin de kendi milli istiklâl davalarında, bizim tarihi staj ve tecrübelerimizi ihmal etmeleri elbette ki mümkün olmayacaktır. Zaten artık milli kurtuluş mücadeleleri, milli hudutları aşmaktadır. Sömürgeci ve emperyalist devletlerin siyasi ve iktisadi hakimiyetlerine karşı, davaları ve kaderleri bir olan ülkelerin müşterek hareketleri haline gelmektedir. Bütün bu birbirinden uzak

ülkeler arasında, tarihi sebepler dolayısıyla manevi, hatta maddi bir kader birliği, kendi kendine meydana gelmektedir. Zaten zamanımızda, etkileri yalnız milli sınırlarla sınırlanmış bir büyük inkılâbın, ne düşünülmesi, ne de devam ettirilmesi mümkündür.

Fransız İhtilali'nin zaferi, Fransa'ya benzer bütün memleketlerde bu ihtilâl prensiplerinin ergeç zaferi ile tamamlanabildi. Şimdi Avrupa'da meydan alan harp sonrası ihtilâllerin fikir silahları, sınırlarını aşıyor. Ve bu yaygınlaşma, bu çağdaş ihtilâllerin prestijlerini sağlama yolunda kaçınılmaz bir gereklilik sayılıyor. Aynı suretle, bütün milletlerin kayıtsız şartsız istiklâlini, hem millet içinde, hem milletler arasındaki çelişmelerin tam olarak tasfiyesini savunan Türk Milli Kurtuluş İnkılâbı'nın da, fikir bakımından yayılış alanları araması ve bunu sağlaması, bu hareketin emniyetle gelişmesi için şarttır.

Fikir ve prensiplerini yalnız kendi içinden alıp, yalnız kendi sınırları ile çerçeveleyen, tarih içindeki yerini ve dünya içindeki önemini inkâr eden, kısacası, fikri yayılma sahasını bulmayan bir inkılâbın, muhtaç olduğu milletlerarası prestiji, itibarı kurabilmesi ihtimali azdır. Artık inanmalıyız ki dünya, büyük hareketler yapan ve büyük hareketler ve prensipler namına konuşan milletleri dinliyor... Bu bakımdandır ki, inkılâbımızın dünya ölçüsünde ve çağ ölçüsündeki manasını anlamaya ve ona, inkılâplar tarihinde, milletlerarası bir yer ayırmaya mecburuz.

İnkılâbımızın, yalnız bizim için değil, manen kader birliğimiz olan bütün ülkeler ve âlemin bugünkü nizamlarından muztarip, çarkların bugünkü dönüşünden şikâyetçi olan, siyasî ve iktisadi hakları kayıt altına alınmış bulunan, uzak yakın bütün milletler için "müşterek" ve "ileri" sloganlarının, kendi sınırlarımız dışında da duyulmasına çalışmalıyız. Onu insanlık tarihinin, sadece mahalli ve pasif değil, aktif ve yayılıcı bir hadisesi haline koymamız, gene inkılâbımızın korunması ve selameti için şarttır. Onu yaşatacak, ona hayatını vakfedecek yeni ve idealist neslin, muhtaç olduğu inkılâp heyecanını, inkılâp antizyazmını, ancak bu sınırsız inkılâp havası içinde uyandırabiliriz...

Tarihin öyle bir devrinde, dünyanın öyle bir noktasında ve hadiselerin öyle bir akışı içinde yaşıyoruz ki, Türk milletinin kayıtsız şartsız istiklâline sahip bir millet olarak yaşayabilmesi için, "kayıtsız şartsız bağımsız millet" prensibini, dünyanın her yerinde hakim ve itibarlı kılmaya mecburuz...

Dipnotlar:

1- Gerçekten de, Türkiye'de Programlaştırma-Planlama ve Devlet İşletmeciliği işleri daha ilk hamlede, kendi kadrosunda üstün teşkilatçılar, yüksek teknisyenler, kudretli kurucular, işleticiler, hesapçılar ve idareciler buldu. Hepsinin de yaşları o zaman ortamın altında olan bu genç ve kararlı kadronun, başka ülkelerde ve o yıllarda kendilerine belki de emanet edilemeyecek olan İhtisas Bankaları (mesela Sümerbank, Etibank gibi) İktisadi Devlet Teşekkülleri umum müdürlükleri, büyük müesseseler, madenler, büyük santraller idareciliği ve yüksek murakabe görevlerini, bütün sorumlulukları ile nasıl yüklendiklerini ve nasıl namuskâr bir başarı taşıdıklarını yakından gördüğüm için hâlâ hayranlıkla hatırlarım. Çünkü öyle oldu ki, bu devlet eliyle iktisadi kuruluşlar ve işletmeler alanında ve İkinci Dünya Harbi yıllarını da içine alan en kritik devrede, uzun yıllar, Sanayi Tetkik Heyeti Başkanı olarak vazife gördüm. Devlet Yüksek Murakabe organında çalıştım. Bu vazife bana bu üstün kadroyu yakından görmek, tanımak imkanını verdi. Çok kısmı Almanya, Sovyetler Birliği gibi dış ülkelerde yetişen ve yetiştirilmek imkanlarını bulmuş olan bu teknik ve ihtisas kadrosu, daha sonra özel teşebbüsün yüksek teşkilatçıları, idarecileri, bankacıları, teşebbüs sahipleri olarak da cidden üstün vasıflar ve başarılar gösterdiler. Bu seçme ve yetiştirme hareketi devam etseydi, Türkiye bugün hiçbir ülkeninkini kıskanmaya lüzum kalmayacak olan çok geniş ve yeterli bir iktisadi teşkilatçılar, işletmeciler, kurucular kadrosuna sahip olabilirdi... Devletin ve Planlı Devletçiliğin Yüksek İhtisas Kadrosu böylece yaratılmış olurdu...

2- Bu satırlar, her vesile ile işaret ettiğimiz gibi, Birinci Dünya Harbi sonrası dediğimiz devrede yazıldı. Harp sonunda teşkil edilen "Cemiyeti Akvam"da, yani Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nda Türkiye'den başka milli istiklâl savaşı geçirmiş veya istiklâlini yeni sağlamış ülke yoktu. Fakat bu ülkeler birer birer sahneye çıkıp Birleşmiş Ülkeler Teşkilatı'nda yerlerini aldıkça, onların burada birbirlerini destekleyerek yeni yeni müstakil ülkelerin doğuşuna yardımcı olacakları ümit ediliyordu. Fakat İkinci Dünya Harbi'nden sonra kurulan "Birleşmiş Milletler Teşkilatı"nda bu gibi ülkeler yerlerini aldıkları halde, bunların tek bir mücadele cephesi kuramamaları, tarihin hazin ve beklenmeyen bir gelişmesi oldu. Bu neticede en baş sebebin, İkinci Dünya Harbi'nden sonra meydan alan yeni Süper Emperyalizmin, yeni usuller, mesela borçlandırmalar, bölge ittifakları, üsler yolu ile kurulan askeri ve siyasi kontroller, bazı devletlerin yönetici kadrolarının çeşitli yollarla bu emperyalizme bağlanışı, ruhî korkutmalarla kazandığı oyunlardır. Bu suretle meselâ Türkiye, Cezayir, Tunus, Mısır gibi ülkelerin bağımsızlık mücadelelerini

desteklemedikten başka, Birleşmiş Milletler'de, onları esaret altında yaşatmak isteyen eski sömürgeci devletlerin yanında yer aldı.

3- Bilindiği gibi bugün Vietnam'da bu tarih, ruhsuz, kalpsiz, insafsız bir yönetici sınıfın, dar menfaatlerine kurban ettiği yüzbinlerce insanın kan selleri ile yazılmaktadır. Evvela Fransız emperyalizmine karşı, gene seller şeklinde kanını akıtan ve zafer kazanan bu temiz ve masum milletin, şimdi de nerelerde duracağı ve nerelere kadar gideceği, neler doğuracağı ve daha ne kadar kanlara malolacağı belli olmayan bu vahşi istilâ karşısında gösterdiği kendini feda ediş mucibesi, yarın aynı mücadelelere katlanmak zorunda kalabilecek diğer ülkeler için, eşi olmayan bir fedakârlık misali teşkil edecektir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Atatürk'ün İdeolojisi

I

Atatürk, dünyadan göçüp gideli otuz iki yıl oluyor. Bu, bir milletin tarihinde pek uzun bir zaman sayılmaz. Fakat, bana öyle geliyor ki, aradan yüz yıl, iki yüzyıl geçmiş gibidir. Atatürk'ün gerçek siması neydi, nasıldı unutmaya başlamışızdır. Onu kâh efsanelerdeki kahramanlarla, kâh Osmanlı hükümdarlarıyla karıştırmışızdır. Şimdi de şu asır sonunun, şu çöküş ve çürüyüş devrinin ortaya attığı düzme peygamberlerle, şarlatan politika lideriyle ölçülemelere giriyoruz. "Atatürk sağcı mıydı, solcu muydu?" gibi sorular ortaya sürmekteyiz. Hatta, aramızdan, "Mao mu daha büyüktür, Atatürk mü?" diyenler veya emperyalizme karşı savaşta kazanılan ilk zafer tacını Atatürk'ün başından alıp Nâsır'ın başına koymak isteyenler çıkmaktadır.

Oysa tarihin rivayeti değil, biz yaştakilerin görüp bildiği gerçekler ne diyor? Atatürk, devrim ilkelerini yazar ve yayarken Mao Kızıl Rus ajanlarının önünde diz çöküp en ilkel şekilde Marksizm dersi almakta idi ve ortada ne Mısır diye bir bağımsız devlet, ne de Nâsır adında bir ihtilal lideri vardı. Birinci Dünya Savaşı sonrası iklimi, zaten, ne Mao, ne Nâsır gibi liderlerin türemesine imkan vermezdi. Galip devletler,

daha doğrusu Fransa ile İngiltere yeryüzündeki bütün ülkeleri nüfuzları ve kontrolları altına almışlar; hiçbir millete ağız açmak hakkı tanımıyorlardı. Dört yüz milyon nüfuslu Hindistan, altı yüz milyon nüfuslu Çin, biri doğrudan doğruya sömürge, öbürü yarı sömürge halinde yüzükoyun yatmış susuyordu. Rusya ise korkunç bir iç savaş devresi geçirmekte ve halkından açlığa, sefalete yüzbinlerce kurban vermekte idi.

İşte tarihin böyle facialı korku ve yılgınlık dönemindedir ki, eli-kolu zincire vurulmuş ve on yıldan beri harp ateşi içinde yanıp kavrulmuş Türkiye'nin içinden bir genç generalin sesi duyuldu. Bu ses, sanki o generalin ardında en yeni silahlarla donanmış yüzlerce tümen varmış gibi, sert ve kesindi ve "Ey emperyalistler" diyordu, "Milletlerin hürriyetine dokunmayınız, insan haklarını tanıyınız. Biz bunu sade kendimiz için değil, bütün mazlum ve esir milletler için istiyoruz." Hatta, bazen "yalnız mazlum milletler" demekle kalmıyor, bu sözü "mazlum Şark milletleri" diye de açıklıyordu ve böyle bir sırada ki, bizim eski vatandaşlarımız olan o "şark" milletleri hangi efendiye kulluk edeceklerini bilemiyorlardı.

Fakat, Mustafa Kemal ne söylediğini, nereye gittiğini biliyordu. Evet, ne söylediğini, nereye gittiğini o zamanki halk önderleri, fikir ve aksiyon adamları arasında yalnız o biliyordu. Yalnız O'nun dünya görüşü doğru idi. İki büyük savaş arasında geçen bütün tarihi hadiseler ve bugün içinde bulunduğumuz durum da ispat eder ki, Atatürk galip Batılı devletlerle Almanya, Avusturya, Macaristan imparatorlukları arasında yapılan barış anlaşmalarının çok sürmeyeceği ve yeni yeni anlaşmazlıklara yol açacağı kanaatinde idi. Ömrü vefâ edip de bir iki yıl daha yaşasa idi, bu kanaatinde ne kadar haklı olduğunu bizzat gösterecekti.

Atatürk, aynı zamanda, yeni bir dünya savaşını önlemek için kurulan Milletler Cemiyeti'nin yüklendiği insanlık misyonunu yerine getireceğine inanmıyordu. Çünkü, yukarıda sözü geçen barış anlaşmaları nasıl iyi niyetten uzak ve öç alma hıncına dayanır birer dikta vesikası ise, Milletler Cemiyeti'nin de emperyalist devletlerin menfaatlerini korumaya yarar bir politik müessese olduğu görüşünde idi. Zira, Milletler Cemiyeti kurulur kurulmaz ilk iş olarak her iki büyük üyesine (Fransa ile İngiltere'ye) "manda" adı altında sömürgeler dağıt-

mıştı. Burada biraz geriye dönerek Atatürk'e sorduğum bir soruyu tekrar etmek isterim. Bizim, Milletler Cemiyeti'ne girmemiz bahis konusu olmaya başladığı günlerde idi, kendilerine, "Bu sözde barış müessesesi hakkındaki fikrinizi biliyorum; buna rağmen oraya girmek kararında bulunuşunuzu kendi kendime izah edemiyorum" demiştim. Gülümseyerek bana şu cevabı vermişlerdi: "Bunun sebebi gayet basit; büyük devletlerin niyet ve maksatlarını yakından kontrol etmek için, Fransızca'da "Galip daima haksızdır" diye bir söz vardır. Biraz da o hale düşmemek için." Atatürk'ün gerçekçiliğini aramızda geçen bu konuşma ile daha kesin bir surette açıklamak isterim: Her şeyi hoş görür bir anı idi: "Paşam," demiştim. "Büyük nutkunuzun başında memleketin ve milletin son derece karanlık bir tablosunu çiziyorsunuz, durumu tamamiyle umutsuz gösteriyorsunuz. Ona rağmen nasıl oldu da uzun yıllar süren savaşlardan sonra takati kalmamış ve ordusunun elinden "bütün silahları alınmış" bir milletle hem içeriye, hem dışarıya karşı bir kurtuluş savaşına girişmek azminde bulundunuz?" Atatürk: "Bu azmi bana veren önce Türk askerinin fedakarlığına inancım; sonra da galip devletlerin bu harpten son derece yorgun ve bezgin çıktıklarını görüşüm ve Yunanlılar uğruna yeniden savaşa atılamayacakları kanaatine varışım ve tek başıma Yunanlılarla nasıl olsa boy ölçüşebiliriz umudumdu."

II

Atatürk'ün meslek ve meşrebini mutlaka sonu "izm"li bir terimle ifade etmek lazım gelirse "Realizm" sözünden daha uygun bir kelime bulamayız sanılırdı; eğer bunun yerine, düşmanlarımız da dahil olmak üzere, bütün Batılılar hep bir ağızdan "Kemalizm" demeseydiler ve bu deyime politik edebiyat yayınlarında sık sık sözkonusu olan "Marksizm" ve "Faşizm" gibi doktrin adlarının arasında öbürlerinden çok daha yüksek ve önemli bir yer vermiş olsaydılar.

Lâkin, Atatürk kendi adını bu vesile ile Lenin, Stalin ve Mussolini gibi diktatörler arasında geçmesinden pek memnun görünmezdi. Nitekim, hem bundan otuz iki yıl önce yazdığım titizlikte ne kadar haklı olduğunu şu satırlarla anlatmağa çalışmıştım:

"Bazı yabancı yazarlar Mustafa Kemal'le Lenin arasında bir paralel yapmak istemişlerdir. Hiç şüphe yok ki Lenin dikkate değer bir devrimci idi. Fakat Mustafa Kemal gibi kendi ideolojisini kendisi bul-

muş, kullandığı taktiği kendisi tespit etmiş, yıktığı kadar, yıktığından fazlasını yapmış bir devrimci değildi.

Türk devrimcisi amacını (başkaları tarafından) yazılmamış bir dava halinde ortaya koydu ve onu sırf kendine mahsus metodlarla hayata tatbik etti. Kemalist inkılâbın bütün azametini, bütün kuvvetini her şeyden evvel bu orijinalliğinde aramak lazımdır. Bundan başka, Kemalizm ne komünizm gibi yalnız bir sınıf kavgasının, ne de faşizm gibi yalnız bir devlet disiplini hareketinin adıdır. Kemalizm evrensel bir plâtform üstünde vuku bulmuş, umumi tarihin seyrini kapsayan ve bütün bir insanlığın kaderi ile ilgili bir hadisedir. Yeryüzünde yaşayan milletleri itibari bir tasnif ile bir takım eşitsiz kategorilere, ayıran ve büyük camiaların menfaatlerini küçüklerin veya zayıfların hakkına hakim kılan adaletsiz ve zalim bir enternasyonal hiyerarşi sistemi, ilk defa, bu hadise karşısında sarsıldı, birkaç emperyalist devletin sırf makine kuvveti ile hayvan sürüleri gibi alıp sattığı veya kanlarını emip derilerini yüzdüğü mazlum milletler bu hadiseden (yani Mustafa Kemal'in açtığı Milli Mücadele) ile yaptığı devrimlerden sonra artık insan haysiyetini duymağa ve tarafı, tarafbaşlarını kaldırmağa başladılar."[1]

Lâkin Atatürk'ün oynadığı bu tarihi rolü bizde kaç kişi anlamıştır? Bizans'ın fethi yılının bilmem kaç yüzüncü dönümü törenlerinde II Mehmet'i (tarihi ikiye ayırmış olmakla) alkışlarız. Neden? Çünkü, bizce Rönesans yani Avrupa'nın Ortaçağ'dan Yeniçağ'a, iskolastikden müsbet ilimlere geçişi olayı, Bizans'ın Türkler tarafından fethi sayesinde vuku bulmuştur. Ya bu hayırlı olaydan kimler faydalanmış? Ortodoks kilisesinin fitne ve fesatlarına kapılarak Bizans'tan hudut dışı edilmiş bütün hür düşünceli bilginlere, sanatçılara, şairlere, filozoflara kapılarını açan İtalya ve İspanya gibi bahtiyar memleketler... Rönesans işte o Bizanslı göçmenlerin getirdikleri Greko-Lâtin kültürünün ışıkları ile ilk defa Avrupa kıtasının bu köşesinde parlamaya başlamış ve nihayet bugünkü Batı medeniyetinin aydınlığını yaymıştır.

Biz de Kemalizm hareketinin dünyaya yaydığı milli uyanış ve kurtuluş hareketini tarihin buna benzer bir uyanış ve kalkınış dönemi saysak daha doğru bir görüşte bulunmuş olmaz mıyız?

Ancak, bu görüşün doğruluğunu anlamak için Birinci Büyük Harb'in dünyayı ne kadar bıraktığını gözönünden geçirmemiz lazım

gelir: Ortada yanıp yıkılmadık bir yer, parçalanmadık ya da yabancı boyunduruğu altına girmedik bir millet kalmamıştı. Orta Avrupa'da iki büyük imparatorluk, eski bir deyime göre "harita-i alem"inden silinmişti. "İtalya, sözde galip devletlerden olmakla beraber harp ganimetlerinin paylaşılmasından gadra uğradığı için korkunç bir anarşi içine düşmüştü. Orta Doğu, Uzak Doğu ve uçsuz bucaksız Asya, yeniden bir kaos devrine girmişti. Rusya da başka bir kaosdu. Yeryüzünde otoriteyi, nizamı ve kudreti temsil eden yalnız iki devlet vardı: İngiltere ve Fransa. Bunlar yenilgiden ancak Amerika'nın yardımı ile kurtuldukları halde ilk barış anlaşmasında istedikleri haksızlıklar yüzünden onu da kendilerinden uzaklaştırmışlar, her istediklerini yapmakta serbest kalmışlardı. Yalnız bir istedikleri yerine gelmiyordu; o da Türkiye'nin taksimi.

O vakitler, şu meşhur Padişahlar ve Halifeler devrinde, biz gene taksime mahkûm bir millet korkusu içinde yaşardık ve bunun önüne geçemiyeceğimizi bilirdik. Ama, bu meselede büyük devletlerarası anlaşmazlıklara bel bağlayarak avunur giderdik. Mesela, İngiltere İstanbul'u ve Boğazlar'ı Rusya'ya vermez, çünkü Hindistan yolunu tehdit altında bırakmış olur, derdik. Mesela Avusturya-Macaristan İmparatorluğu İtalya'nın Arnavutluğu almasını istemez, çünkü, kendisinin Adriyatik'ten Akdeniz'e sarkması imkanı zorlaşır diye korkar, derdik. Hele günün birinde dostumuz Almanya'nın Drang-Nach-Osten politikası İngiltere'ye Irak yolunu asla açmaz vs. gibi mahalle kahvesi diplomasileri ile yüreğimize su serper dururduk.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu argümanların bizim için hiçbir hükmü ve mânası kalmamıştı. Zira, ortada, ne Almanya, ne Avusturya-Macaristan İmparatorlukları, ne Rus Çarlığı, ne de bunlar arasındaki "siyasi rekabet" politikası kalmıştı. Fransa ile İngiltere'nin kurduğu iki başlı bir dünya hegemonyası yeryüzünde hüküm sürmeğe başlamıştı. Bu hegemonya başka yerlerde kendini nasıl hissettirdi, bilmiyoruz. Fakat, İstanbul sokaklarında duvarların dili olsaydı General Franchet d'Esperey'nin Fatih Sultan Mehmet'i taklit hevesiyle bir kır at üstünde İstanbul surlarından içeri girişini mi istersiniz; Fransız subaylarının İngiliz arkadaşları ile çalım yarışı yapar kabara kabara dolaşışlarını mı? Yoksa Urfa'da, Antep'te Ermenilerle bir olup Türk mahallelerini topa tutuşlarını ya da zavallı General Giraunyu Adana'da halkın sopalı

hücumlarına maruz bırakarak kalkıp gidişlerini mi istersiniz; size, birbirinden yüz kızartıcı, birbirinden acayip ve acıklı hikayeler anlatılabilirdi.

Atatürk, bunların hepsini görüyor işitiyor; en duygulu tarafı olan milli gururu şerha şerha kanıyor, fakat, gene her birinden lazım gelen ibret dersini alıyordu. Evvela galiplerin başdöndürücü, göz kamaştırıcı bir zafer sarhoşluğu içinde bulunduklarını ve bu yüzden her türlü mesleki ve ahlaki disiplinden yoksun kaldıklarını anlıyordu. Ne beklenebilirdi artık onlardan? Subaylarla, askerleri bu hale gelmiş galip bir ordu, onca, mağlup bir ordudan daha büyük bir güçsüzlüğe düşmüş demekti ve bunun arkasındaki millet öyle bir zevke, safaya ve rahata dalmıştır ki, sınırları boyunca toplar patlasa tatlı uykusundan uyanmaz ve bu haldeki milletlerin başında bulunanlar yaptıkları işler, söyledikleri nutuklarla bu uykuyu daha ziyade derinleştirirlerdi. Şu Lloyd George'un konuşmalarına bakın. Dünyaya meydan okuyor. Deli midir bu adam? Geçen gün Trakya ile Kilikya'yı birbirine karıştırarak "Canım, ne tuhaf yer bu? Fransızlar Suriye'ye, Yunanlılar Yunanistan'a ilhak etmek isteyip dururlar" Mustafa Kemal, o felaket günlerinde bile kendini tutamaz kahkahalarla böyle söylenirdi. Hele Clemenceau'nun hırçınlıkları O'nun dikkatine dokunur. "Bırakın şu bunağı, ciddiye almayın!" derdi.

Bu suretle, Atatürk'ün kafasiyle, Fransa ve İngiltere'yi idare edenlerin kafaları arasında bir akıl yarışı başlamış oluyordu. Üç buçuk yıl süren bu yarışı hangi tarafın kazandığını açıklamaya lüzum görmüyorum. O yarışta "bahsi-müşterek"e katılanların çoğu artık bu dünyada değildir. Fakat, Atatürk ile Kemalizm dış alemde hâlâ aktüel bir konu hararetini muhafaza etmektedir.

III

Atatürk ile Kemalizmin dış alemde hâlâ aktüel bir konu hararetini muhafaza ettiğine inanıyorum. Bunu kesinlikle söylüyorum. Çünkü, Atatürk'ün vefat yılı ve onu takip eden yıllar ben hep dış memleketlerde idim. Ve O'ndan ne büyük, ne samimi bir hayranlıkla bahsedildiğini işitmiştim ve çeşitli milletlerden, çeşitli ülkelerden, batılı, doğulu, diplomat veya politikacı, hatta çok defa halktan nice kimselerin Atatürk gibi akıllı bir devlet adamından yoksun olmanın hüsranı içinde bulunduklarını görmüşümdür. Bunlardan en ziyade

içime dokunanlardan biri Çekoslovakyalı profesör Haha idi. Hitler'in ilk darbesi ile son darbesi arasında geçici olarak devlet bakanlığına getirilmiş bulunan bu adamla, bir yılbaşı kutlamasında el sıkışırken gözleri yaşlı yaşlı bana şöyle demişti: "Başınız sağolsun. Fakat uğradığınız felaket büyüktür. Bir daha eşi bulunmayacak ve tarihte misli nâdir görülen bir devlet kurucusu kaybettiniz." Bağımsızlığı havada sallanan ve belki beş on günlük ömrü kalan Çekoslovakya Cumhuriyeti'nin bu geçici bakanı, aynı zamanda Orta Avrupa'nın ünlü bir tarih bilgini idi.

Bunun üzerinden on iki yıl geçmişti. Tahran'da, Fransa ile Uzak Doğu arasında ticari münasebetlerde bulunan bir Hintli işadamı ile tanışmıştım. Söze bir hatırasını anlatmakla başlamıştı. "1938 Kasım'ının 10'unda ortaklarımla bir iş görüşmesinde bulunmak üzere Saygon'a gitmiştim. Her gidişimde kalabalıkla kaynar görmeğe alıştığım şehrin cadde ve meydanlarını bu sefer, öylesine tenha bulmuştum ki, şaşırıp kalmıştım ve beni karşılamağa gelen arkadaşıma, "Ne var? Bugün bir bayramınız ya da bir tatil gününüz müdür?" diye sormuştum. Hüzünlü bir sesle aldığım cevap şu olmuştu: "Haberiniz yok mu? Bu sabah Mustafa Kemal öldü. Halk o millet kurtarıcısının "istirahat-i ruhu" için dua etmek üzere hep mabedlere koşup kapandılar. Ben de onlara katılmak isterdim ama..." "Hemen müsaade ederseniz ben de beraber" dedim.

Sözünün burasında Hintli işadamına, "Gittiniz mi?" diye sorunca, Hintli işadamı öfkelenir gibi: "Hiç gitmez miyim; hele İngiliz esareti altında bulunduğumuz o zamanlarda?" dedi.

Dışalemde Atatürk'ü böylesine içten sevenlere, ya da yazıları, kitapları ile O'nun devrimlerini değerlendirenlere daha pek çok misaller gösterebilirim. Bunlardan bazılarının birtakım yanlış bilgiler verdikleri ya da ondan devrin üç dört diktatörü arasında bahsetmek patavatsızlığında bulunanlar olmuştur, ama şimdi bizde yapılmakta olduğu gibi onda Faşizm veya Marksizm gibi politik doktrinlerden en ufak bir iz gösteren olmamıştır, hatta tam tersine Atatürk'ün kullandığı, inkılâp metodları bakımından öbür ihtilâl liderlerinden ne kadar ayrı, ne kadar insanî ve medenî bir kişilik taşıdığını belirtmişlerdir.

Bununla beraber, Atatürk kendi adının Stalin'ler, Mussolini'lerin (ve sonradan Hitler'in) yanısıra geçmesine tahammül edemezdi. O'nu

öfkelendiren başka bir övgü şekli de kendisini göklere çıkartırken Türk milletini aşağılatan yazılardı. Nitekim Armstrong adında bir İngiliz subayın yazdığı "Bozkurt" kitabındaki bazı pasajlar O'nu adeta çileden çıkarmış ve hepimizi bu esere karşı bir kampanya açmak için seferber etmişti. Oysa bu eser bizim hoşumuza gitmiyor değildi. Çünkü Atatürk'ten coşkun bir hayranlıkla bahsediyordu. Hele askeri dehasını tarihin en ünlü serdarlarından üstün buluyordu ve diyordu ki: "Ne yazık! Mustafa Kemal kendi kudreti ve azameti oranında bir milletin başında gelseydi, Sezar'ın, İskender'in, Cengiz'in fütuhatlarını gölgede bırakacak zaferler kazanabilirdi."

Hiç aklımdan gitmez, Atatürk bu satırları okuduktan sonra, "Şuna bakın! Biz fütuhat devrini kapatmak için harbettik. Bu şeref bize kafidir" demişti. O zaten, -tevazuundan mı, yoksa aksiyon adamı olduğu kadar fikir adamı olduğundan mı- askeri zaferleri ile öğünmeyi pek sevmezdi. Atatürk'ün Dumlupınar Meydan Muharebesi'nin birinci yıldönümünde ve tam savaşın en kanlı safhasının geçtiği noktada tertiplenen törende sivil kıyafeti ile diğer hatipler arasında derme çatma bir kürsüye çıkarak bize düşmanı artık bir daha baş kaldıramayacak bir darbe ile nasıl ezdiğini anlatırken kullandığı cümleyi insanlığının ve ruh asaletinin bir belgesi olarak hâlâ derin bir heyecan ve saygı ile hatırlarım. Kırk yedi yıl oluyor. Atatürk'ün Yunan ordusunu perişan eden ve harb tarihinde kimbilir ne kadar önemle değerlendirilen o darbeden sadece, "Geçen yıl burada büyük bir inhilal oldu" diye bahsedişi hâlâ kulaklarımda ve bunu söylerken rüzgarda yüzüne çarpan bir bayrağın ucundan tutarak yavaşçacık geriye çekişi hâlâ gözlerimin önündedir.

Evet, Atatürk, Başkumandan, Mareşal, Gazi, Mustafa Kemal kendi eseri olan bu en büyük zaferini kutlamaya çok defa gördüğümüz nefti renkli bir avcı kostümü ile, halktan biri gibi gelmiş, söylediği nutukta da bu zaferin şanını kendi şahsına mal etmekten çekinmiştir.

Fakat, ne yazık ki, bir takım acemi sanatkârlar O'nu resim olarak, heykel olarak kendi Büyük Adam anlayışlarına göre iddialı, kibirli bir devlet bakanı ya da sert, kesin bakışlı bir kumandan halinde şekilleştirmişlerdir. Bunların arkasından yahut önünden gelen kasideci şairlerimiz de O'nu ya Acem basması denilen destanlarda ya da eski minyatürlerdeki cengaverlere benzetmişlerdir. Hele bu şairlerin -kafiye

düşürmek zoru ile mi nedir- Türkçenin kurallarını kırıp geçirircesine Atatürk adını ikiye bölüp "Atam! Atam!" gibi cıvık bir hitaba çevirişleri Atatürk'ü hiç sevmediği bir "laübalilik" çevresi içinde kim olduğu bilinmez bir hale getirmiştir.

IV

Son zamanlarda Atatürk siyasi partiler arasında çekiştirile çekiştirile lime lime olmuş bir bayrak haline getirildi. Bu bayrağın artık bütünü göremiyeceği korkusu ile yüreğim titriyor. Lâkin O'nu kimin eline teslim etmeli? Devletin eline mi? O vakit de öylesine resmileşiyor, öylesine sıcaklığını, canlılığını kaybediyor ki bize önünde el pençe divan durup donmaktan başka yapacak şey kalmıyor. Yılda birkaç defa siyahlar giyinip talimli adımlarla Anıtkabir'e giriliyor; kabir taşının üstüne bir çelenk konuyor; devlet ve hükümet adamları saf saf olup üç dakika saygı duruşunda bulunuyor ve bununla Atatürk'ü anma vazifemiz sona ermiş oluyor.

Hani, O'nun öldüğü gün, bundan otuz iki yıl önce 10 Kasım'da ağlayarak, feryad ederek, saç sakal yolarak, güya Atatürk'ü ecelin pençesinden kurtarmak istiyorlamış gibi, Dolmabahçe Sarayı'nı saran halk nerede? Çok zaman geçti değil mi? Otuz iki yılda kabuk bağlamayan yara yoktur. Fakat henüz düne kadar gençlerimizin "Atatürk, izindeyiz?" sesleri neden birdenbire kısıldı? Acaba bu iz gözle görünmeyecek kadar silindi mi? "Evet" diyeceğim, ama, dilim varmıyor. Fakat olayların dilini tutmak mümkün mü? Atatürk yalnız bizi bir yarı sömürge olmaktan kurtarmamıştı; bununla yetinmemiş, tekrar yarı sömürge haline dönmekten korumak için de bazı Ortaçağ müesseselerinin karanlıklarından da kurtarmıştı. Şimdi bu karanlıkların yeniden üstümüze çöktüğünü hissetmekteyiz. Bu silinen Atatürk'ün bugünkü iç politikamızdaki izi. Yukarıdan beri anlatmağa çalıştığımız gibi Atatürk'ün bizimle beraber bütün esir ve "mazlum milletlere" açtığı kurtuluş mücadelesi olmuş, hiçbiri bizim tarafımızdan desteklenmemiştir. Bunların Birleşmiş Milletler'e düşen davalarına biz ya çekimser kalmışızdır, ya da sömürgeci devletler tarafını tutmuşuzdur. Atatürk ilkelerine ihanetimizin bu en büyüğüdür; çünkü mazlum ve esir milletlerin önderlik beratı "bilfiil" bizim elimizde iken şimdi dünyanın en büyük imparatorluklarından birinin eline geçmiş bulunuyoruz.

Bütün bunlar gösteriyor ki, biz Atatürk'ün ne olduğu, ne yapmak istediğini anlamamışız ve hiçbir zaman anlayamıyacağızdır. MilliMücadelemizi bir anarşi halinden çıkarıp bir devlet ve hükümet strüktürü içine alma amacı ile kurmak istediği Türkiye Büyük Millet Meclisi, baştan beri uzun bir süre yadırganmıştır. Tahsillerini Avrupa üniversitelerinde yapmış en ileri fikirli sayılan hukukçularımız bile böyle bir müessesenin kitapta yeri yok, "İsrai ve teşrii yetkileri haiz ve hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir dövizi altında bir yasama meclisi görülmemiştir" dediler. Saltanat ve hilafetin kaldırılmasına candan taraftar ya sekiz, ya on kişi var ve Hüseyin Cahit gibi bütün ömrü boyunca Padişaha, Halifeye meydan okumakla tanınmış fikir adamlarımız hilafeti savunanların başında idiler. Atatürk'ün ilk silah ve mücadele arkadaşları Cumhuriyet sözü ortaya çıkar çıkmaz kıyameti kopardılar ve muhalefet denilen şey o zamandan itibaren başlamıştır. Mareşal Çakmak, General Kâzım Karabekir gibi büyük ordu erkanı Şapka Kanunu'na karşı idiler. Gericiliği ezmekle görevli İstiklâl Mahkemesi Reisi Ali Çetinkaya, Atatürk'ün Kastamonu Nutku'ndan bir gün evvel mahkemeye şapka ile gelen bir gazeteci arkadaşımızı söğüp sayarak jandarmalarla dışarı attırmıştı. Alfabe reformu içinde de aynı zorluklar başgösterm işti. Eski Arap harflerinin yerine Lâtin harflerinin kullanılması kararını uygulamak için Atatürk altı ay mühlet veriyor: İsmet Paşa ise hiç olmazsa altı yıl mühlet verilmesini istiyordu.

Görüyorsunuz ki: Atatürk bütün devrim ve reform hareketlerinde yanındakilerden daima yüz, iki yüz hatta bazen birkaç kilometre ileride yürümüştür. Atatürk'teki bu dinamizmin üzerindeki tesirini ölümünden sonra yazdığım bir kitapta şöyle tarif etmişimdir:

"...bu ölüm hepimizin canevinde birdenbire duran bir sür'atin sarsıntısı gibi hissedildi. İçinde bulunduğumuz gemi bir kayaya mı çarpmıştı? Bu cümlemizin hayatına mal olacak bir katastrof mu idi?"[2]

O zaman fazla bir iyi niyetle bu soruya "Hayır!" demiştim. Ama, şimdi hatırlıyorum ki uğursuz falım tam bir isabetle doğruya çıkmıştır. Evet "içinde bulunduğumuz gemi o ani duruş sarsıntısı ile" bizi denize silkip Kaptan yerinde Atatürk'ün cenazesi ile birlikte yüzlerce mil yol alarak Umman'a doğru açılmıştır.

Birtakım budalalar varmış; Atatürk geride kaldı diyen. Bunların

adına aşırı solcular deniyormuş, Atatürk, sağ mıydı, sol muydu? Herhalde ileriye koşmakta herhangi bir devrimciden çok daha aşırı idi. Nice yüz yıllık çağ merhalelerini bir atlayışta geçip gitti. Ufuk O'na dar geliyordu.

Bir gün Cumhuriyet Halk Partisi'nin ilkelerini gözden geçiriyordu. O sırada ukalâlık edip demiştim ki: "Paşam, bu her bakımdan bir İnkılâp Partisi'dir. İnkılâp Partisi ise bir ideolojiye, bir doktrine dayanmaksızın yürüyemez." Yüzüme bir masumun yüzüne bakar gibi bakmış ve gülümsiyerek "o zaman donar kalırız" demişti. Atatürk'ün bu sözle ne demek istediğini şimdi her vakitten daha iyi anlıyorum. Açık konuşayım: Atatürk demek istemişti ki "Ben hür düşüncemi ve hür irademi, paslanmış demir kafesler içine hapsedemem. Bu hatayı işlersem milletime ve kendime daima ileriye gitme ve yaratma gücünü kaybettirmiş olurum."

Genç vatandaşlarım; dinleyin, dinleyin bu sözü. Yoksa alınlarımızı Anıtkabir'in duvarlarına dayayıp "Affet bizi Atatürk" diye yalvaracağımız günler yaklaşıyor.

Dipnotlar:

1- Atatürk adlı monografiden.

2- Atatürk adlı monografiden.

Büyük İnkılâp ve Küçük Politika

Her şeyden evvel haber verelim ki, bu küçük eser, bir polemik kitabı değildir. Muharririn siyasî hayatında bir dönüm noktasını da işaret etmiyor.

Millî mücadelenin başlangıcından beri, içinde bulunduğum politika muhitinde edinmiş olduğum sempatileri, fikir arkadaşlarım ve inkılâbın büyüğüne ve inkılâbın büyüklerine karşı -ilk andan itibaren- taşıdığım hörmet ve muhabbet 'hislerini, yüreğimde, hâlâ, mukaddes bir emanet gibi saklamaktayım. Bütün bu sempatiler, bütün bu fikir arkadaşlıkları ve bütün bu hörmet ve muhabbet duyguları bende en ulvî bir vatan aşkıyle beraber yer etmişti. Hiçbir kuvvet, bunları oradan söküp atamaz. Belki, bunların mesnedi olan insanlar değişmiş, belki, bu insanlar, benimle kendi aralarındaki bağları kesip atarak herbiri bir başka yola sapmıştır. Fakat, ben, hayatının en yüksek bir heyecan devresinde adeta mukaddesleştirmiş olduğum ve mukaddes şeyler gibi ebedi bildiğim bu fikir ve duygu manzumesinden harice çıkamam. Zira, varlığımın muvazenesini, ben, onda buldum, o yok olsa bile, ben onu var farz etmeğe mecburum. Tam bir nizamın mahsulü olan "akıl" için "kahos" anlaşılmaz bir şeydir.

Mamafih, bu sahifeleri bazısında onu da anlamağa çalıştığım olmuştur. "Büyük İnkılâp ve Küçük Politika"nın cüretkârane görünebilecek taraflarını da bu sahifeler teşkil edecektir. Fakat, haddizatında, bu bir cür'et değil, bendeki inkılâp şuurunun, bendeki hayat hamlesinin, bütün gerileme, donma, paslanma ve anarşi unsurlarına karşı şiddeti bir aksülamelidir. Vücut, herhangi bir mikropla zehirlenmeğe başladığı; vakit, tıbbın, çok defa, başvurduğu çare o vücutta böyle bir aksülameli uyandırabilmektir.

İstiklâl mücadelesi esnasında bizi tehdit eden tehlikeler elle tutulabilir, gözle görülebilir, belli ve muayyen şeylerde ve bunlar, bize karşı cephe almış, bizimle çarpışmayı kabul etmiş bir vaziyette idiler. Arkadan Halifeci gürühu, yandan İstanbul hükûmeti, önden Yunan orduları, tepeden Avrupa emperyalistleri, bizi, müttasıl vurmağa başlıyorlardı. Ve biz, bunların hepsini görebiliyorduk, seslerini işitebiliyorduk. Maksatlarını hareketlerinden anlıyorduk ve, ona göre tedbirlerimizi alıyorduk.

Bugünkü tehlikeler bu nevidendeğildir. Daha adı bile bulunamamış bir illetin gizli ve sinsi mikropları kanımıza karışmış bulunuyor. Bunun arazı umumi bir çöküş, bir sararıp soluş, bir kesinlik, bir bezginlik ve bütün mafsal yerlerinin kireç sağlamış gibi bir katılaşması, bir hareketten kalmasıdır.

İnkılâp daha on yaşında. Fakat, şimdiden, bünyesinde ihtiyar bir bünyenin bütün zaaflarını taşıyor. Bu halin, yalnız benim nazarı dikkatimi celbetmiş olduğunu iddia edemem. Bunu herkes benim kadar görüyor, benim kadar hissediyor. Fakat, bir nevi tevekkül ve nevmitlik, bir nevi fatalisma bizi, herhangi bir tedbire başvurmaktan menediyor.

İnkılâpçı, hadiselerin tesiri altında kalıp hayatını bu tesire göre tertip eden adam değildir. Bilakis, hadisatı, kendi hayatının prensiplerine ve emirlerine tabi tutan adamdır. Büyük Türk inkılâpçısı, bu memlekette, hiçbir şeyi hatta vatan ve toprak müdafaasını bile kendiliğinden olsun diye beklemedi. Her yandan Türk tarihinin tabii seyrini zorladı.

Bu büyük inkılâpçı, henüz, başımızdadır. Esasen, o mevcut olmasaydı, ben, bu küçük kitabı yazıp çıkarmağa lüzum bile görmezdim; Ben de, herkes gibi bir nevi marazi fatalisma içinde hadiselerin gidişini kendi köşemde lakaytça seyre dalardım. Lakin, düşünüyorum ki, o, dün, ölüm döşeğinde yatan Ana'yı nasıl diriltmesini bildi ise, bugün,

kansızlıktan ve bakımsızlıktan kuruyup giden çocuğu da kurtarmak çaresini bulacaktır. Öbürü onun ne kadar öz anası ise bu da onun o kadar öz yavrusudur.

İşte, beni, bu sahifeleri yazmağa sevkeden şey, bu ümit ve bu iymandır. "Büyük İnkılâp ve Küçük Politika"da başka bir maksat aramağa kalkışanlar boş yere vakit kaybetmiş olurlar.

1

Son Türk İnkılâbına objektif bir gözle baktığımız vakit şunu tespit ederiz; Bu inkılâpta, başka tarihlerde ve başka memleketlerde vuku bulmuş sair inkılâpların aksine olarak, yıkılan nizam ile doğan nizamın bütün zıt unsurları -ilk günden itibaren- birbirine karışmış, hep bir arada kaynaşıp durmaktadırlar. Bu kaynaşmanın, çok defa, bir didişme halini aldığı olur. Fakat, bu didişmeler dahi o zıt unsurların, birbirlerini tasfiye ederek muayyen bir ahenge doğru gittiklerini ifade etmez.

Bu, baştan başa bir kahos'tur ve bu kahos'un içinde tek bir fezada, bir kuyruklu yıldız gibi, belli bir istikamette seyri görülür. Ona, bu başdöndürücü seyri esnasında, uzaktan veya yakından katılmış olan başka yıldızlar da vardır. Fakat, bunlar, ani ve arızi bir cazibeye kapılarak kendi manzumelerinden dışarıya fırlamış bir sürü serseri yıldızlardır. Belki, yolda başka cisimlere çarpıp tarumar olacaklardır. Belki de, boşlukta, sonsuz seyirlerine devam edip gideceklerdir. Lâkin, her iki akibet de daima o kuyruklu yıldızın cazibesine tabi kalacaktır.

Gazi Mustafa Kemal, büyük ve tarihi nutuklarının başlangıcında "Milli mücadeleye beraber başlıyan yolculardan bazıları, milli hayatın bugünkü cumhuriyete ve cumhuriyet kanunlarına kadar gelen tekâmulatında, kendi fikriyat ve ruhiyatlarının ihatası hududu bittikçe bana mukavemet ve muhalefete geçmişlerdir." diyorlar. Biz, bu cümleyi bu yolda tefsir edeceğiz; Gazi, bir yıldırım sür'atiyle hedefine doğru yolalırken kendisine hadden fazla ağırlık veren unsurları birer birer atmıştır. Eğer lüzum ve ihtiyaç hissedip de bunları alıkoymak isteseydi, hepsini muti peykler halinde onun etrafına almış görecektir. Bir misal mi istersiniz? Onu, gene Büyük Nutkun içinde bulacağız:

"Rauf Bey, bir gün Meclis'teki odama gelerek benimle mühim bazı hususata dair görüşmek istediğini ve akşam, Geçi Örende, (Keçiören. A.Ö.) Rafet Paşa'nın evine gidersem daha güzel konuşabileceğimizi söyledi. Rauf Bey'in teklifini kabul ettim. Fuat Paşa'nın da hazır

bulunmasına muvaffakatini istiyzan etti. Onu da münasip gördüm. Rafet Paşa'nın evinde dört kişi içtima ettik. Rauf Bey'den dinledikle-imin hulasası şu idi: Meclis, makamı saltanatın ve belki Hilafetin ortadan kaldırılması noktai nazarının takip edildiği endişesiyle muteezidir. Sizden ve sizin atiyen alacağınız vaziyetten şüphe etmek-tedir. Binaenaleyh, Meclisi ve efkârı umumiye milleti tatmin etmeniz lüzumuna kaniim.

Rauf Bey'den Saltanat ve Hilafet hakkındaki kanaat ve mütalaasının ne olduğunu sordum. Verdiği cevapta şu tasrihatta bulundu: Ben, dedi, makamı saltanat ve Hilafete vicdanen ve hissen merbutum. Çünkü, benim babam Padişahın nanı nimetiyle yetişmiş, Osmanlı ricalinin sırasına geçmiştir. Benim sırasına geçmiştim de kanımda o nimetin zer-ratı vardır. Ben nankör değilim ve olamam. Padişaha muhafazai sadakat borcumdur. Halifeye mecburiyetim ise terbiyem icabıdır. Umumî mutalaam da vardır. Bizde vaziyeti umumiyeyi tutmak güçtür. Bunu, ancak, herkesin irişemeyeceği kadar yüksek görülmeğe alışmış bir makam temin edebilir. O makam da Saltanat ve Hilafettir. Bu makamı lağvetmek, onun yerine başka mahiyetet bir mevcudiyet ikamesine çalışmak felaket ve fusranı muciptir. Asla caiz olamaz."[1]

Rauf Bey'in, Saltanat ve Hilafet hakkındaki fikirleri çok sarih ve katidir. Bu adamın, günün birinde aynı sarah ve katiyetle Saltanatın ilgası lehinde Büyük Millet Meclisi kürsüsünden beyanatta bulunabile-ceğine ihtimal verir misiniz? Rauf Bey, bu kürsüden, o mevzua dair iki defa söz söylemiş ve hatta "Saltanatın lağvolunduğu günün bayram kabul edilmesi teklifini de dermiyan etmiştir."

Nasıl?

Nasıl mı dediniz? Sözü gene Gazi Hazretlerine bırakalım:

"Saltanatı lağvetmeğe karar verdiğim zaman ilk yaptığım işlerden biri de derhal Rauf Bey'i Meclis'deki odama celbetmek oldu. Rauf Bey'in, Refet Paşa'nın evinde, sabahlara kadar dinlediğim kanaat ve mutealalarına hiç muttali değilmişim gibi, ayakta, kendisinden şu talepte bulundum: Hilafet ve Saltanatı birbirinden ayırarak Saltanatı lağvedeceğiz. Bunun muvafik olduğuna dair kürsüden beyanatta bulu-nacaksınız. Rauf Bey'le fazla bir kelime teati etmedik. Rauf Bey, odamdan çıkmadan evvel aynı maksatla davet etmiş olduğum Kâzım Karabekir Paşa da geldi. Ondan da aynı zeminde beyanatta bulun-

masını reca ettim."[2]

Eğer, bu ibretli vakayı hikaye eden zat bütün nezaket ve mahviyet iycabatını bir tarafa koyup, yalnız, hakikati çırılçıplak söylemek isteseydi, burada "reca" yerine "emir" kelimesini kullanması lazım gelirdi ve, o vakit, Rauf Bey'de bize garip ve esrarlı görünen bu ani tahavvülün psikolojik mahiyeti kendiliğinden meydana çıkardı.

Mustafa Kemal, daha Sivas Kongresi'ne riyaset etmezden evvel de reis idi. Daha doğrusu, onun reis olmadığı zamanı kimse hatırlamaz. Onun, bir başka, bir şefe mahsus olan en bariz vasıflarla doğmuş olduğuna inanmak lazım gelir. O parmağını kaldırdı mı, her şey harekete geçer. O susup önüne baktı mı, her şey siner. Bir arkadaşımız, ona dair bir hatırasını şöyle anlatır: "Edirne'nin istirdadını müteakip bir meselenin tetkik ve müzakkeresi için o şehre gitmiştik Vali konağında, Valinin nezdinde bulunuyorduk. Büyük askeri umera ve kumandanlar vardı ve bir köşede genç bir binbaşı oturuyordu. Herkes konuşuyordu. O susuyordu. Fakat, bütün gözler, alttan alta hep onun yüzüne çevriliyor, onun ne diyeceğini bekliyor gibiydi. Bu genç zabitin sessiz huzurun bütün o büyük şahsiyetler üzerinde rahatsız edici bir tesir yapıyordu. Yanımdaki zatın kulağına eğilip sordum: -Bu kimdir? - Binbaşı Mustafa Kemal Bey, dedi."

Gazi'nin harikulade fitratına dair böyle yüzlerce misal bulabiliriz. Gerçi, nafiz ve hâkim şahsiyetinden sızıp etrafına dağılan manyetizmalı tesirin mahiyetini burada tahlil ve izah kabil değildir. Bu, ayrıca ilim ve fen işidir. Ve şimdiye kadar insanların mukadderatına hükmetmiş, tarihin seyrini değiştirmiş bir çok büyük adamların bu tarafları bize meçhul kalmıştır. Her hadiseyi riyazi bir katiyetle ispat etmek iddiasında bulunan materialisma mektebi mensupları bile bu "şef" ve "büyük adam" fenomeni'ne temas edince vüzuh ve ilmiyetlerini kaybeder gibi olurlar.

2

Bir millet, bir cemiyete bir şef gökten inmez. İnsanlar arasında, en büyük insan da bir muhitin, bir anın mahsülüdür. Onu, müselsel hadiseler doğurmuştur. Tarihî determinizmaya göre "Napoleon Bonaparte gelmeseydi", diyemeyeceğimiz gibi "Mustafa Kemal olmasaydı" da

diyemeyiz. O mutlaka gelecekti, bu mutlaka olacaktı. Amma, belki, Bonaparte Korsika'dan çıkmayacaktı; belki, Mustafa Kemal'in doğduğu yer Selanik olmayacaktı. Fakat bunların yerine, mutlaka, aynı evsafta bir adam, Fransa veya Türkiye'nin herhangi bir yerinden gelecekti. Zira, bu nevi insanlar, milletlerin teşehhus etmiş iradeleridir.

İsmet Paşa, İnönü zaferi münasebetiyle Gazi'nin kendisine gönderdiği bir tebrik telgrafına cevabında şu cümleyi yazar:

"Zulüm ve istibdat dünyasının en zalimane hücumlarına karşı yalnız ve şaşkın kalan milletimizin maddi ve manevi bütün kabiliyet ve kuvvetlerini ruhumda ateşle toplayıp harekete getiren Büyük Millet Meclisi'nin Reisi Mustafa Kemal Paşa."[3]

"Büyük Şef'lik hasletinin bu güzel bir tarifidir, ve yegâne Türk inkılâpçısını bu tarife göre kabul ettiğimiz zaman, onun, birbirine bu kadar zıt unsurlarla inkılâp işini, tek başına nasıl yürütmüş olduğuna şaşmayız. Çünki, millet denilen anonim kudretin onunla beraber olduğunu biliriz. Artık bunun önünde Rauf Beylerin , Refet ve Kâzım Karabekirlerin ne hükmü olur? Tarihi hadiselerin bu mukadder akışı içinde, fertlerin temsil ettikleri fikir ve temayüller ne olursa olsun bir nehrin cerayanına kapılmış tahta parçalarında farkı yoktur.

"Milletin bütün kabiliyet ve kudretlerini" kendisinden toplamış olan insan ilk Erzurum Kongresi'nden ta Lausanne Konferansı'na kadar, kâh durgun ve sinsi, kâh velveleli ve coşkun, kâh sayısız girdaplarla dolana dolana akan bir nehir gibi türü türlü dökünтüleri kapıp sürükleyerek engin istiklâl havasını teneffüs ettiğimiz bugünkü sahile atmıştır. Bunlar içinde, Osmanlı Hanedanı'nın sadık kulları vardır. Bunların içinde Hilafetin cezbeli âşıkları vardır. Bunlar içinde manda dilencileri, bunlar içinde paralı bir devletin müstemleke halkından olmaya can atanlar vadır.

İlk Erzurum Kongresi'ne iştirak edip (Heyet-i Temsiliye) azası sıfatını alanların isim ve hüvviyetleri göz önüne getirilince, inkılâp namına bütün tüylerimizin ürpermemesine imkan kalmaz. Bugün, Türk matbuatının ancak hayat ve istihzasına mevzu olan Kudüs Hilafet Kongresi'nin manzarası bunun yanında çok daha muasır bir karakter arz eder. Hoca Raif Efendi, Mutki Aşiret reisi, Hacı Musa Efendi, Şeyh Servet Efendi gibi arkaik insan örneklerinden mürekkep bu heyet, kendi halinde kalsaydı, bizi ancak, kurunu vusta Asya'nın göbeğine

atabilirdi. Fakat, bu heyetin reisi, ondan şu kararları istihsal ediyor:

1- Her türlü ecnebi işgal ve müdahalesine karşı ve Osmanlı hükümetinin inhilali halinde millet müttehiden müdafaa ve mukavemet edecektir.

2- Hududu milliyet dahilinde bulunan bil cümle aksamı vatan bir küldür. Yekdiğerinden infikâk kabul etmez.

3- Vatanın ve istiklâlin muhafaza ve teminine hükümeti merkeziye muktedir olmadığı takdirde temini maksat için bir hükümeti muvakkate teşekkül edecektir. Bu hükümet heyeti milli kongrece intihap olunacaktır. Kongre münakıt değilse bu intihabı Heyeti Temsiliye yapacaktır.

4- Kuvayı Milliye'yi amil ve iradei milliyeti hakim kılmak esastır.

5- Anasırı hıristiyaniye hâkimiyeti siyasiye ve muvazenei içtimaiyemizi muhil imtiyaz iyta olunamaz.

6- Manda ve himaye kabul olunamaz.

Şimdiden, Lausanne sulh konferansının eşiğinde gibiyiz. Erzurum Heyeti Temsiliyesi'nin isim ve hüvviyetlerini görür görmez, bize, Asya'nın ıssız steplerine doğru yol göründü diye, telaşa düşmüştük. Fakat, işte Avrupa'nın en medeni merkezine doğru yol alıyoruz. Bu kararların içinde ne bir tek dua parçası, ne dini bir tabir, ne de bir şeyh veya aşiret reisinin şivesi var. Yemin edebiliriz ki, bu maddelerin her biri, genç reisin kendi kafasından ve kendi elinden çıkmıştır.

Sivas Kongresi'nde, dıştan görünüş biraz daha müstekâmildir. Burada, hacılar, hocalar yerlerini birtakım genç kumandanlara, amirallere, tecrübeli inkılâpçılara, vali ve muharrirlere terk ederler. Fakat, bunlar, ötekilerden daha az tehlikeli irtica unsurları değildir. Çünkü bunların kafaları Fıkıh yerine modern bir mantıkla mücehhezdir ve misallerini hep günün canlı ve hakim realitelerinden almaktadırlar. Bunlardan biri der ki:

"Herhalde bir Amerika kefaletini kabul etmek mecburiyetindeyiz. Yirminci asırda beş yüz milyon lira borcu, harap bir memleketi, pek münbir olmayan bir toprak ve ancak on, on beş milyon lira varidatı olan bir kavim için bir müzahareti hariciye olmaksızın idamei hayat etmek imkânı bulunmaz."[4]

Bunlardan bir diğeri der ki: "Bütün milletler bizi tamamen müstakil bile bırakacaklarını söyleseler gene müzaharete mühtacız. Dört yüz ila

beş yüz milyon lira borcumuz var. Bu parayı kimse kimseye bağışlamaz. Bize, bunu ödeyiniz diyecekler. Halbuki, bizim varidatımız bunun faizini bile ödemeye kafi değildir. O zaman müşkül bir vaziyette kalacağız. Bunun için, müstakil yaşayamaya vaziyeti maliyemiz müsait değildir. Sonra, yanıbaşımızda bizi taksim etmeği emel edinmiş hükümetler vardır. Onların ihtirasatına karşı mahvoluruz. Parasız, ordusuz ne yapabiliriz? Onlar tayyare ile havada uçuyor. Biz, kağnı arabasından kurtulamıyoruz. Onlar dreytnot yapıyorlar. Biz yelkenli bir gemi bile yapamıyoruz. Bu haller ile bugün istiklâlimizi kurtarsak bile gene günün birinde bizi taksim ederler."[5]

Bunlardan bir başkası da bütün bu sözleri şöyle bir karara bağlıyor:

"Bu manda meselesi hakkında, şimdiye kadar gerek matbuat ve gerek sair mahfil tarafından bir çok şeyler söylendi. Vakıa, heyeti aliyeniz, müzahareti hariciye esasını kabul buyurdu ise de bu müzahareti kimseden isteyeceğimiz tasrih edilmedi. Amerika olduğu iyma tarikıyle anlaşılıyorsa da da benim kanaatimce doğrudan doğruya zikrinde bir mahzur olamaz."[6]

Bu hatiplerin, bu sözleri söylemek için İstanbul'dan kalkıp ta Sivas'a kadar neden geldiklerine hayret edilir. Kurt postuna bürünmüş bu yumuşak başlı kuzuların en tabii yeri İstanbul değil midir? O ağılda istedikleri kadar meleyebilirlerdi. O sakin ve rahat yeri terk edip de bu yalçın Anadolu yollarına üşüşmelerinin sebebi acaba ne olsa gerektir? Hangi saik, köhne Osmanlı ricalinden hiç farkı olmayan bu politikacıları Türk milletinin bu ateşli davası içine almıştır?

Bu sualin cevabını, ancak, o devrin içtimai ruhî ahvalini tahlil ettiğimiz zaman verebiliriz.

3

1908 10 Temmuz inkılâbı şuursuz ve sistemsiz bir hareketti. Bu harekete önayak olanları çoğu "küçük politika" merdivenlerinin basamaklarından şahsi ikbale, mesnede, veya servete ermek için tırmanan "arriviste"lerden başka bir şey değildir. Binbaşı Enver Bey, bu gibilerin en bariz örneklerinden biriydi. Hemen bütün İttihat ve Terakki erkânına -beş on kişi istisna edilecek olursa- Enver'in ihtirasiyle kımıldayan kimseler nazariyle bakabiliriz. Muayyen sistemlerin, yüksek ideallerin boş bıraktığı ruhlarda ve kafalarda, ancak, böyle macera yelleri esebilir. Bu yel, harbi umumide büyük bir fırtına halini aldı. 10

Temmuz inkılâpçılarının kimini yedi kat gökyüzüne çıkardı, kimini yedi kat yerin dibine attı. Lâkin, bunlar arasında bir zümre kaldı ki, henüz, ne yüksek ikbal zirvelerinin sarhoş eden havasını, ne de bu hava kadar gurur verici tarihi ve şanlı felaketlerin kahramanlığını tatmıştı.

İşte, bunlar Mustafa Kemal'in açtığı kurtuluş yolunda kendilerine bir muvaffakiyet imkanı aramağa çıktılar. Vatanın tehlikeye düşüşü, onlar nazarında, kendi önlerini kapayan birinci sınıf politikacıların ortadan kalkmasından başka bir şeyi ifade etmiyordu.

Lâkin, bu adamların bir büyük eksikliği vardı. Hiçbiri, İttihat ve Terakki erkânının enerjisine ve pişkinliğine malik bulunmuyordu. Onun için, hepsi de maksatlarına vasıl olmak için, en kolay ve en az tehlikeli yolu arayıp bulmağa çabalıyordu.

Hiç şüphesiz, ne Refet Paşa ve Rauf ve Kara Vasıf Beyler yeni bir harbe atılmak ihtimalini göze alamazdı. Bir kompromi ile davayı tatlıya bağlayıp için içinden sıyrılmayı tercih ederlerdi. Amerika mandası istemek ise, hatıra gelecek tedbirlerin en kolayı idi.

Bu manda zihniyeti, ilk Sivas Kongresi'nden ta Dumlupınar zaferine kadar muhtelif isimler ve şekiller alarak bütün kurtuluş mücadelesince devam eder. Çünkü, bu zihniyet bir nevi Osmanlı terbiyesinin mahsulüdür. Biz, o neslin evlatlarıyız ki, memlekette bir felaket havası estiği zaman, babalarımızın gözleri, batı ufuklarından bir ecnebi donanmasının direklerini gözetlerdi ve bunlar, birbirinin kulağına eğilip: "Canım, kasavet çekme. Hiç İngiliz bırakır mı? Hiç Fransız müsaade eder mi? Mutlaka birinden biri gelip bir çaresini bulur" derdi.

O zaman devletin başında bulunanların da bundan başka türlü konuştuklarını zannetmeyiz. Bütün Babıâli siyaseti, Osmanlı İmparatorluğu'nun mukadderatını bildik devletler arasındaki rekabetlere bağlama esasına müstenitti. Kara Vasıf Bey'in Sivas Kongresi'nde, "Bizi taksim ederler. Bizi taksim ederler" diye tekrarladığı söz, hemen üç çeyrek asırdan beri devam eden Babıâli edebiyatının harcıâlem temrinlerinden biridir.

"Bizi taksim ederler" Kim? Ne için? Bu, malûm bile değildir ve Türk milletinin iradesi, bütün bu davada asla mevzubahis olamaz.

Her biri, işte, o Osmanlı devletinin kahos'undan fırlamış bu adamlar indinde, zaten parçalanmış, belli başlı bütün müdafaa noktaları işgal edilmiş, ordusu dağılmış bir memleketi silahla kurtarmağa kalkışmanın

manası bir delilikten ibaret olmak lâzım gelmez mi?

Denilebilir ki, Mustafa Kemal, bu deliliğe tek başına atıldı. Arkasında kesif bir kalabalık, ona, yumruklarını sıkıyor, dişlerini gıcırdatıyor, homurdanıyor, bazen sabrı taşıp "Dur" diye bağırıyordu. Lâkin, ona, millet denilen, gözle görülmez, elle tutulmaz esrarengiz kudretten vahiy gelmişti. Mutlaka, nübüvvetinin icabatını ifa edecekti.

Büyük Nutkun bir tarafında, nakledildiğine göre günün birinde, Ali Fuat Paşa, Gazi'ye sormağa gelmiş:

-Senin aport'ların kimlerdir?

Büyük ve münzevi rehberin hiç bir zaman aport'ları olmamıştır. Onun emrine tabi olup, her dediğini yapanlar bulunmuştur. Onun elinde bir alet gibi işleyenler olmuştur. Fakat, onun maksadını kendi maksadı, onun idealini kendi ideali gibi benimseyip, onun mevcudiyetinde fena bulmuş tek bir adama, son Türk inkılâbı tarihinde hemen hiç rasgelinmez.

En yakın gençlik arkadaşları bile onun yalnız huyuna ve mizacına ait hususiyetlerini öğrenmekle kalmış ve, ruhunun derinliklerine nüfuza kadir olamamıştır. Fethi Bey'in son politika macerası Gazi'nin bu en eski ve en samimi arkadaşının bile kendisini hakkıyla tanımış olmaktan ne kadar uzak bulunduğunu bize ispat etmedi mi?

Burada, Gazi'nin insanlık tarafını tanıyıp, tanınamak mevzuubahis değildir. Gazi'yi Türk inkılâbının canlı ve müşahhas bir mümessili sıfatiyle anlamış olmak lazımdır. Bu idrakten mahrumiyet, bizi, Türk inkılâbının ruh ve manasını sezip kavramaktan menetmiştir. İşte inkılâbın başından bugüne kadar içinden bir türlü sıyrılamadığımız tezebzübün ve bizi, milli hareket seyrinin takip ettiği istikamete rağmen daima soldan sağa doğru iten kör kudretin menbaını, burada aranmalıdır.

Bizde inkılâp hamlesine, daima, iki türlü irticanın kemend vurduğu görülür. Bunlardan biri medresenin, öbürü Babıâli'nin mahsulüdür.

Tanzimat, medresenin yanıbaşında mektebi açmakla, taassup ve irtica zihniyetine yeni bir şekil vermiş oldu. Klasik softa tipine bir rokoko softa tipi daha ilave etti. Bunlardan birinin yüzü Şarka, öbürününkü Garbe dönüktür. Biri, sanki, cübbe ve şalvarlı, öbürü fesli, setre pantalonludur. Biri, hadisten ayetten mialler getirerek konuşur. Öbürü,

frenkçe tabirler kullanmaktan meramını ifade edemez. Birisi, Fıkıh, öbürü hukukla âmildir. Bunun dediğini, o, onun dediğini bu anlayamaz. Karşı karşıya geldiler mi, aralarında, mutlaka, feci birtakım münakaşa ve münazaalar çıkar ve bunu, ne birinin Fıkhı, ne öbürünün Hukuku halledebilir.

İşte, biz, birbirine bu derece zıt görünen bu iki tip insanı ve bu iki tip insanın temsil ettiği zümreleri inkılâp karşısında elele vermiş, bir arada yürür görüyoruz. Niçin, nasıl? diye şaşırıp kalmayalım. Bu iki insan tipi, iki ikiz kardeş gibi bir birinin eşi ve yoldaşı idi. Ne kafataslarının teşekkülü, ne beyinlerinin teşekkülü, ne beyinlerinin nesci, ne muhakeme ve mütalaa tarzları itibariyle aralarında ufak bir fark bulmak kabil değildi. Birinin arabi ibarelerle (ulemayi islamiye)den bahsedişiyle, öbürünün frenkçe istilalarla (mutebahhirini eferenciye)den dem vuruşu beyninde yalnız bir mevzu başkalığı vardır. Bu başka başka mevzuları, her iki kafa da aynı dar mantık, aynı taassup, aynı pasiflikle kendisine maletmiştir. Dünyanın bütün raliteleri dile ve harekete gelse de o mevzuları bu kafalardan sökûp çıkarmağa çalışsa aynı müşkilata uğrar. Çünkü, bunlar o nevi kafalardır ki, içlerine neyi alsalar bir buzdolabının kalıpları gibi kaskatı dondururlar. Yani, her malumatı, her fikri, her nazariyyeyi bir (nas) haline sokarlar.

Onun içindir ki, bunlardan bir kısmını Büyük Millet Meclisi'nin meşrutiyetine, öbür kısmını Halifesiz bir devletin meşrutiyetine ikna edebilmek için Gazi'nin çekmediği müşkülat kalmamıştır ve bu yoldaki hareketleri, daima, emrivakıylerle, taktiklerle yapmak istirarında kalmıştır.

"- Tevhidi kuva nazariyesi hangi kitapta görülmüştür?"

"- Hilafetin Saltanattan ayrılması şer'an ne surette kabul olabilir?"

Mektepli softa ile medreseli softanın ağızlarından, hemen, bir anda çıkan bu iki sual, genç inkılâbın başı üstünde iki paslı kılıç halinde çatışıyor.

16 Mart hadisesi vuku bulmuştur... İstanbul polis müdiriyeti Meclisi Mebusanı kapatmış, azalarından bazılarını tutup İngiliz kuvvetlerine teslim etmiştir. Arta kalanların mühim bir kısmı da ya dağılmış, ya saklanmış veyahut Anadolu'ya kaçabilmek çarelerini arıyor. Osmanlı paytahtı, adeta, batan bir gemiyi andırıyor. Herkes, kendine göre bir selamet sahili bulmağa çabalıyor.

Tam bu sırada, Gazi'nin Anadolu içlerinden sesi duyuluyor.

"Merkezi devletin dahi Düveli İtilafiye tarafından resmen işgali, kuvvet teşriiye ve adliye ve icraiyeden ibaret olan kuvayı milliyei devlet olan kuvayi milliyei devleti muhtel etmiş ve bu vaziyet karşısında ifayı vazifeye imkan göremediğini hükümete resmen tebliğ ederek, Meclisi Mebusan, dağıtılmıştır. Şu halde makamı devletin masuniyetini, milletin istiklâlini ve devletin tahsilini temin ederek tedabiri teemül ve tatbik etmek üzere millet tarafından salahiyyeti fevkaladeyi haiz bir meclisin Ankara'da içtimaa daveti ve dağılmış olan mebusandan Ankara'ya gelebileceklerin dahi bu meclise iştirak ettirilmesi zaruri görülmüştür." v.s.[7]

Bu sese İstanbul'dan koşan koşana... İstanbul Meclisi Mebusan reisi Celalettin Arif Bey de bu koşanlar arasındadır. Mektepli softa tipinin en belli örneklerinden biri olan bu zat, canını kurtarmak için Düzce'den Ankara'ya doğru yol alırken hukukıy ve kanunî endişelerini bir an elden bırakmıyor. Her merhalede bir, durup, canını kurtarmak imkanını kendisine bahşeden büyük inkılâpçı ile yaptığı telgraf muhaberelerinde "bir meclisi fevkaledenin içtimaı ne kadar mesip ise de böyle bir meclisin elden geldiği kadar kanuna temas etmesi lazımdır" diyor.

Şaşkın kanunşinas, bir dakika düşünmüyor ki, kendisini o büyük cüssesiyle yalçın Anadolu dağlarına tırmandırmakta olan hadise ne dereceye kadar kanunidir.

Gazi, büyük nutkunda der ki: "Celalettin Arif Bey, Ankara'ya geldikten sonra kendisiyle ve diğer bazı 'kanunşinasan' ile bu meseleye dair (yani icrai ve teşrii selahiyyetleri kendinde toplamış bir meclis teesisi meselesi) oldukça uzun süren müzakere ve münakaşalar cereyan etti. Fakat, aldanmıyorsam, Celalettin Arif Bey, hiç bir vakit, benim, Büyük Millet Meclisi'nin mahiyet ve selahiyeti hakkındaki noktai nazarıma iştirak etmemiştir."

Büyük Nutkun sahibi, kendi noktainazarına iştirak etmeyen "kanunşinas"lardan daha bir çok isim sayabilir. Eğer, Celalettin Arif Bey, bu noktai nazara-ki inkılâbın esasıdır- iştirak etmediğini zaman zaman göstermekte devam etti ve öbürleri bu ayrılıklarını sakladı ise, biz, buna, nihayet, o insanlarla bu adam arasında bir mizaç farkı olarak bakabiliriz.

Nitekim, yıllar geçecektir. Hadisat, hep büyük inkılâpçının fikir ve

iradesine göre inkişaf edecektir. Zafer olacaktır. Fakat, memleketin "kanunşinasanı" ile inkılâp arasında (icrai ve teşrii selahiyyetleri kendinde toplamış bir meclis olabilir mi, olamaz mı?) münakaşası, kâh Lutfi Fikri Bey'in broşüründe, kâh şu veya bu gazetecinin makalelerinde, kâh hatta, Millet Meclisi kürsüsünde, o günden bugüne kadar sürüp gelecektir.

Son inkılâp tarihimiz dikkatle mütalaa edilecek olursa, görülür ki, inkılâbın başı kara kuvvet dediğimiz asıl irtica unsuruyla, bunlarla olduğu kadar, uğraşmak mecburiyetinde kalmamıştır. Din ile-dünya işlerini, kitapla hayat arasındaki davadan daha kolay halletmiştir.

5

Birinci Büyük Millet Meclisi'nin, hoca efendilerinden mürekkep olan bir Encümeninde, saltanatın Hilafetten ayrılıp kaldırılması meselesine dair cereyan eden bir müzakare esnasında Gazi ile bu hocalar arasındaki sahneyi hatırlayalım:

"Üçüncü encümen bir odada içtima etti. Riyasetine hoca Müfit Efendi'yi intihap eyledi. Meseleyi müzakere etmeğe başladılar. Şeriye encümenine mensup hoca efendiler, Hilafetin saltanattan münfek olamayacağını maruf safsatalarla istinat ettirerek iddia ettiler. Bu müddeiyatın cerh ve nakzında serbest idareikelam edenler ortaya çıkan görünmediler. Biz, çok kalabalık olan odanın bir köşesinde münakaşayı dinliyorduk. Bu tarzda bir müzakerenin maksut neticeye iktiranına intizar etmek bibude idi. Bunu anladık. Nihayet, müşterek encümen reisinden söz aldım. Önümdeki sıranın üstüne çıktım. Yüksek sesle şu beyanatta bulundum: -Efendiler, dedim, hâkimiyet ve saltanat, hiç kimse tarafından hiç kimseye ilim icabıdır diye müzakere ile, münakaşa ile verilmez. Hâkimiyet ve saltanat kuvvetle, kudretle ve zorla alınır. Osmanoğulları zorla Türk milletinin hakimiyet ve saltanatına vazıülyet olmuşlardı ve bu tasallutlarını altı asırdan beri idame eylemişlerdi. Şimdi de Türk milleti, bu mütecavizlerin batlerini ihtar ederek hakimiyet ve saltanatını isyan ederek kendi eline bilfiil almış bulunuyor. Bu bir emri vakidir. Mevzuubahs olan millete saltanatın hakimiyetini bırakacak mıyız, bırakmayacak mıyız? meselesi değildir. Mesele, zaten emri vakiolmuş bir hakikati ifadeden ibarettir. Bu behemmehal olacaktır. Burada içtima edenler, meclis ve herkes meseleyi tabii görürse fikrimce muvafik olur. Aksi takdirde

gene hakikat usûlü dairesinde, ifade olunacaktır. Fakat, ihtimal, bazı kafalar kesilecektir."[8]

Ve bu suretle, Gazi, hilafet ve saltanat meselesini bir çırpıda kesip atmıştır. Çünkü, bu çürük düğümün, hakikaten, bazı kafaların kesilmesiyle çözüleceğine kanıdı. Bütün o hoca Efendiler, neyi müdafaa ve temsil ediyorlardı? -Zaten kendiliğinden çökmüş bir saltanat müessesesiyle, artık, yeni âlem içinde hiç bir mana ifade etmeyen ve dünyanın her tarafında bir müstehzae haline giren bir nevi ilim ve akıl sistemini...

Hiç şüphesiz, bu, modern müdevvenata müstenit bir hukuki mesele olsaydı bu kadar kolay halledilemeyecekti. Çünkü Büyük İnkılâpçının, sanırım, biraz da istihza ile, (kanunşinasan) adını taktığı kimselerin istinat ettikleri bilgi ve fikir sistemi, henüz, içine katılmak istediğimiz medeniyet aleminin canlı harsını teşkil etmekte ve bu harsın mahsulü olan müesseseler, henüz, ayakta durmaktadır.

Gerçi, Avrupa'nın cehennemi techizata istinat eden zalim ve kahhar siyasetine karşı bile boyun eğmemiş olan büyük Türk İnkılâpçısı, o âlemin bürokratik ve harsî mehabeti önünde de ezilecek takımdan değildi. Nitekim, çok defa, rejim şekli bahsi geçtikçe. "Bizim rejimimizin şekli bize mahsustur. Şu veya bu milleti taklit etmiyoruz." dediği vakidir.

Gazi, imkân bulsaydı, bu rejim meselesini ta ilk gününden daha radikal bir tarzda halletmesini ve devlet binasını,[9] kendi inkılâp prensiplerimizin ve kendi hakikatlerimizin -çünki, her milletin kendine göre hakikatleri vardır- emrettiği şekilde kurmasını bilirdi. Fakat, burada, tarihi determinisma, işe karışıyor.

Son Türk İnkılâbı vuku bulduğu sırada, henüz, Tanzimat devri nihayet bulmuş değildi. Hâlâ da bulmuş değildir. Devlet ve idare sahasında hakim olan unsurlar hep Babıâli'den, yani Tanzimat devrinden bize intikal etmiş unsurlardır. Ve bunların hepsi iliklerine kadar bürokrattır. Osmanlı İmparatorluğu'nun (müdevvenatı kanuniyesi)ni bunların beyninden çıkardınız mı, her birinin kafası boş bir kalıp haline girer ve bu boş kalıpları yeni şeyle doldurmak uzun zamana mütevakkıftır.

Halbuki, Gazi, İnkılâbın ilk safhalarını biridikten sonra, hemen, normal bir devlet kurmak istirarında idi. Bu normal devlet ise, ancak, idarenin askeri manzarasına bir nihayet verip onu sivrileştirmekle kabil

olacaktı ve memleketin bütün sivilleri de bu bürokratlardan ibaretti. Onun için, denilebilir ki, Osmanlı saltanatını ve müstehasedin müesseselerini kökünden söküp atan Türk İnkılapcısı, o müesseselerin bir eşi ve -belki- en tehlikelisi-çünki, en canlı ve muasır-olan Babıâli'yi bütün ruhu ve bütün kadrolarıyle olduğu gibi kabul ve muhafaza etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Tarihi determinismaya göre, buna; muhitin bir hadisenin vukuuna müsait ve hazır olmaması denilir. Ne gariptir ki, zamanın seyrini değiştiren büyük Türk İnkılapçısı, tarihin, yalnız bu kanunu önünde irkilmiş ve bu zaruri irkiliş Türk İnkılâbının dinamik hamlesini durduran sebeblerden biri olmuştur.

Türk İnkılâbının dinamik hamlesinden ne anlıyoruz? Bunun manasını dört kelimelik bir formül ile taarif etmek mümkündür. Türk İnkılâbının dinamik hamlesi, Osmanlı tarihinin seyrine karşı durmak bilmeyen bir yürüyüştür. Bu "yürüyüş", askeri adımlarla başlayıp devam ettiği müddetçe bir lahza aksamadı. Coşkun bir sel halinde önüne ne rasgeldiyse söküp koparark, itip kakarak ve nehrin,ters akan dal galarını hep, geriye doğru atarak, aktı, aktı. Fakat, ne vakit ki, İstanbul'un dar ve bozuk sokaklarından geçerek köhne Babıâli'nin eşiğine vardı, orda, tehlikeli bir vakfa ile duraladı. Güya, o mezar-binanın içinden esen soğuk ölüm rüzgarı bu coşkun seli, bir anda dondurmuştu.

Bu kadarla kalsa iyi. Fakat, veametli fantasmagori devam etti. O geniş lahtin içindeki hücrelerde örümcek ağına sarı yatmakta olan cenazeler, birer birer ayağa kalktı. Her biri yeşile çalmış redingotları sırtlarında, sustası bozuk kaloş potinleri ayaklarında ve tomarlarla evrak-resmiye koltuklarının altında, sahneye çıktılar. Her biri, eski Babıâli kadrosu içindeki koltuğuna oturdu. O küflü ve tozlu kağıtlar, yeniden, masalar üzerine serildi ve kalemler gıcırdamaya başladı. Bunlar, genç Türkiye Cumhuriyetinin idaresini ellerine almışlardı. Artık, eski plana göre yeni hükümet kurulmuştu.

Fakat, memleket, artık, eski memleket, halk, artık eski halk değildi. İnkılâbın ortaya attığı prensipler-ki hepsi, geniş bir hürriyet havası içinde doğdular-bu küf kokan mahzende neşvünüma imkânını bulamazdı. "Lausanne sulh mahadesi"- ni meydana getiren müteaddi zihniyet, korku, tevekkül, uyuşma ve feragât üzerine müesses eski diplomisi usüllerine dönemezdi. Siyasi istiklali takip etmesi lazımgelen

iktisadi istiklal mücadelesi için eski müstemleke idaresinin ekonomik cihazları son derece iptidai idi.

Buna rağmen, muasır ve inkılâpçı Türkiye'de kurunuvustaî çıkrık işlemeğe başladı. Bunun sekiz on yıllık randımanını son fasılda sayıp dökeceğiz.

6

İlk Sivas kongresindeki riyaset meselesinden -hatta, beki de Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'u terk edeceği gün Rauf Beyin, onu, bu seferden alıkoymak istemesiyle başlayıpta son Fethi Bey-İsmet Paşa düellosuna kadar devam eden ihtilafların adına, kısaca, "bizantinizma" namını veriyoruz. Bunun türkçesi "saray entrikaları" demek olup bir ikbal ve iktidar mevkii etrafındaki boğuşma ve didişmeleri ifade eder. İnkıraza uğrayan her cemaatte "bizantinizma" ilk dağılış ve çürüyüş alametidir. Fakat, biz, burada bir inkılâp mevzuu üzerindeyiz. Ne Roma'da Karakalla devrini, ne de istanbul'da Paliolog saltanatın anlatıyoruz. Hatta, Bizans İmparatorluğunun bir temadisi demek olan Osmanlı İmparatorluğu bile bizim bahsimizden hariçtir. Çünkü, bir şehrin içinde, kötü bir saraydan ibaret kalan bu imparatorluk da artık, tarihe intika etmiştir.

Demek ki, başlayan bir tarihin tahlilini yapıyoruz. Ve bu tahlili yaparken o anda en müthiş inkıraz unsurlarından birini buluyoruz. Bu, merak ve endişe ile tetkik olunacak bir hadisedir.

Sivas kongresi kurulurken riyasete Mustafa Kemal Paşa'nın geçmesi neden bir mesele teşkil ediyor? Safderun olmayalım. Bunun manası şudur; Batan bir gemide bile, herkes kumanda mevkiini ele geçirmek istiyor.

Mustafa Kemal Paşa'nın askeri ve şahsi prestiji ise bunu kendinden nezetmeğe manidir. Ne yapmalı? Derhal, küçük entirikalar, dolambaçlı teklifler, müraice çevirme ve çelme hareketleri başlıyor. Bu da muvaffak olamayınca, Mustafa Kemal, daha ilk celseden itibaren, karşısında, enikonu bir muhalefet cephesi buluyor.

"Manda" isteyip istememek, Meclisi İstanbul'da veya Anadolu'da toplayıp toplamamak, paytahtla alakayı kesip kesmemek gibi meseleler ortaya atılıyor. Bunlarm hiçbiri bir prensip davası değildir. Fakat, her biri Mustafa Kemal'i iz'ac için icat edilmiş vesilelerdir.

Bunlar, bu boş didişmelerle, burada, meşgulken Erzurum'dan veya

Kars'tan diğer bir kumandanın halecanlı ve telaşlı sesi duyuluyor: "Aman, ne Biz (yani Mustafa Kemal Paşa) ne de Rauf Bey, hükûmetle herhangi bir vazife deruhte etmeyiniz. Mebuslar arasında grupunuzun başında kalınız."

O zaman ortada, daha ne hükûmet, ne Meclis, ne de grup vardır. Lâkin, siyasi ihtiras bunların hepsine takaddüm ediyor. Yedi kat cehennemin dibine batmış olan İstanbul şehrinde kalan bile ıssız Anadolu yaylalarının üstünde cereyan eden hailede hiç kimseye bir şeref hissesi vermek istemiyor. Bu şehirde, İngiliz polisinin gözü altında toplanan içtimalarda insanlar birbirinin kulağına fısıldıyor: 'Aman, dikkat edin, hiç bir baş sivrilmesin. Hiçbir isim etrafında neşriyat yapmayalım. Sonra, başımıza ikinci bir Enver Paşa çıkar." Sanki, bütün vatan davasının yegâne parolası bu imiş; sanki, memleket yalnız bununla kurtulacakmış gibi...

Ne vakit ki, bütün hadiseler, birbiri ardısıra, Mustafa Kemal'in, yalnız onun işaret ettiği tarzda vuku bulmağa, ne vakit ki onun şahsiyetinin kudreti bütün milli harekete silinmez damgasını vurmağa başladı, o vakit, küçük ihtiras dalgaları, binanın birinci katından ikinci kata doğru alçaldı. Fakat, bu alçalışla onun şiddet ve savleti daha ziyade artmış oldu.

Düşman kuvvetleri önünde henüz teşekkül eden askeri cephenin ilk hadisesi iki kumandan arasındaki ihtilaf olmuştur, bu ihtilaf, bir istratejia davasında çıkmış olsaydı mazur ve tabii görülebilirdi. Fakat, Refet Paşa, kendisinin de prensip itibariyle red etmediği askeri bir lüzum üzerine Cenup ve Garp cephelerinin tek bir cephe haline konulup bu cephe kumandanlığına İsmet Paşa'nın tayin edilmesi üzerinedir ki, adeta bir çocuk gibi küsmüş ve kendisine teklif edilen Müdafaai Milliye vekaletini red ederek Ilgaz ormanlarına çekilmiştir.

Burada sözü, gene Gazi Hazretlerine bırakmak ihtiyacını hissediyorum: "Refet Paşa, esas irtibariyle gene askeri bir vazife deruhte etmek taraftarı idi. Fakat, benim tarzı tesviyemi beğenmedi. Diyordu ki: Müdafaai Milliye vekili olan Fevzi Paşa'nın makamından istifa etmesine sebep yoktur. İsmet Paşa'nın Erkanı Harbiyei Umumiye riyasetinden istifasını zaruri görüyor ve bana da bu aralık bir vazife vermeği düşünüyorsanız tarzı tesviyenin ona göre tanzimi mümkündür.

"Ben, birden bire Refet Paşa'nın mütalaasında mündemiç maksada,

nasılsa, intikal edemedim. Çünkü, biraz sonra anlar gibi olduğum noktai nazar hatırıma gelmemişti. Mutereddit olduğum noktayı tavzih için bizzat kendisine sordum. Dedim ki; Yani siz mi Erkanı Harbiye reisi olmak istiyorsunuz?

"Gerçi, vazıh bir cevap vermedi ama, ben, maksadının tamamen bundan ibaret olduğun kabul ettim.[10]

Bunun üzerinden beş altı ay ya geçmiş ya geçmemişdi ki, tesadüf, beni, bu hadisenin garip ve garip olduğu kadar feci bir safhasına şahit kıldı. Eskişehrin sukutu gecesiydi. İsmet Paşa, Kütahya-Altıntaş ric'atinden sonra kuvvetlerini Sakarya'nın şarkında, düşman hattından mümkün olduğu kadar uzak bir mevzide toplamağa çalıyordu.

Biz, Ankara'da eski Erkanı Harbiye'nin bulunduğu binada, bir odadayız. Tam yanımızdaki odada Gazi ile Fevzi Paşa bir harita üstüne eğilmiş askeri harekatı saati saatine takip ve tetkik ediyorlar. Aşağıda telgraf mütemadiyen işliyor ve cepheden gelen malumatı yandaki odaya, yandaki odadan çıkan emirleri cepheye tebliğ ediyor: Vakit, gecedir. Hem de gecenin ilerlemiş bir saati. Sarı bir ay aydınlığı, pencereden görünen çıplak peyizajı, sapsarı yamaçları, aşağıdaki derenin sögütleriyle karşı tepenin keskin çizgilerini sıtmalı ve donuk, bir renkle aydınlatıyor. Sessizlik o kadar mutlak ki, alt kattaki telgrafın mütemadi tıktakları olmasa yüz kilometre ötede, gerileyen ordu ile ilerleyen ordunun ayak seslerini işitecek gibiyiz.

Birbirimizle hiç konuşmuyoruz. Yüreğimizdeki çöküntünün altında bunalmışız. Hatta, içimizden biri, Halide Hanım, başını pencereden dışarıya uzatmış, zannedersem, ağlıyor. Tam bu sırada, içeriye, gülerek, şakalaşarak Refet Paşa girdi. Onu, hiç o akşamki kadar neşeli görmemiştim. o kadar ki, ilk bakışta, musibetten aklını kaybettiğine zahip oldum. Halide Hanıma doğru yürüdü: "Ne dersiniz Hanım efendi, Turan'a yol göründü mü?" dedi. Ağzından çıkan her kelime bir kahkahanın üstünde hopluyordu.

Halide Hanım maruf romanında şoyle bir cümle vardı:

"Turan, sevgili ülke, söyle, sana yol nereden ?" '

Refet Paşa, bu cümleyi bir besteli mısra gibi terennüm ediyor ve ikide bir "işte, bunun böyle olacağı evvelden belli idi" tarzında birtakım mütalaalar söylüyordu.

Ben, o sıralarda, politika denilen şeyde şimdikinden çok daha toy

idim. Vatan müdafaası gibi müşterek ve hayati bir dava etrafında toplanmış olan insanların bazı benlik ve haysiyet meselelerini bu davadan daha üstün tutabileceğini asla tahayyül edemiyordum. Fakat, zaman bana öğretti ki, en büyük tarihi hadiselerin içinde de bu nevi den küçük ihtiraslar kaynaşıp durabiliyor. Bu kısır ve menfi didişmeler, bir harbin en ön siperlerinde, ölümle karşı karşıya, boğaz boğaza gelindiği anda bile dinmiyor. İnsanları mezarlarına kadar takip ediyor.

Gazi'nin büyük nutukları dikkatle okunduğu vakit nazarı dikkate çarpan hadiselerin en başında bu şahsi mücadelelerin hikâyesi gelir. Milli kahramanı, bir taraftan, İsmet Paşa'nın dediği gibi, "bütün bir zulüm ve istibdat dünyası ile çarpışırken", diğer taraftan kendi içimizdeki nifak ve fesatlarla uğraşır görürüz. Denilebilir ki, bu içten didişmeler, Gazi'yi, sarayın, Babıâli'nin, Çerkes Etem'in ve itilaf devletleri Siyasetinin savletlerinden çok daha fazla işgal etmiş, yormuştur.

Hangi birine dert anlatsın? Bir Kâzım Karabekir Paşa meselesini hallederken, arkasından bir Nurettin Paşa meselesi, derken bir Refet Paşa-İsmet Paşa davası çıkıyor. Bunlar yoluna girer gibi görünürken bir de bakıyoruz ki, bir Ali İhsan Paşa vakasının karşısındayız.

7

Büyük Millet Meclisi ise cephe gerisinde binbir türlü ihtiras ile kaynaşıyordu. Burada, doğrudan doğruya Mustafa Kemal Paşa'nın şahsına karşı vaziyet alanlar bile var. O kadar ki, düşman, ta Ankara'nın 78-80 kilometre yakınına gelip sokulduğu, geceleri top sesleri şehrin en iç mahallelerinden bile duyulduğu ve hükümet ani bir işgal endişesiyle Kayseri'ye nakle başladığı bir sırada Türkiye'nin yegâne büyük askerini başkumandanlığa getirmek münakaşayı mucip bir mesele haline geliyor.

Gerçi o zaman Büyük Millet Meclisi Mustafa Kemal'i, ordunun başına hemen ittifakla getirmiştir. Hatta, ilk teklifi yapan bir muhalif mebus olmuştur. Fakat, Büyük Şef'i harikulade bir hassasiyetle bize naklettiği şu çirkin hakikate bakın:

"... Taakip ettiğimiz davayı millinin kaybolmuş olduğuna hükmetmişlerdi. Bu sebeplerle duydukları hiddet ve şiddeti benim üzerimde teskin etmek istiyorlardı. İstiyorlardı ki, kendi tasavvurlarına göre münhezim olmuş ve inhizamı devam edecek ordunun başında benim de

şahsiyetim münhezim olsun." [11]

Yolu üstüne kurulmuş tuzakların hepsi gibi bunu da uzaktan, pekala, keşf eden bu cins aslan, iki taraflı düşmanlarına, lâzımgelen cevabı, yirmi beş gün sonra, kanlı savaş meydanından verecektir.

Lakin, bunun tesiri de çok sürmiyecektir. Sakarya zaferinden iki üç ay sonra ve, bu sefer, Malta'dan canlarını henüz kurtarıp gelmiş olan iki zat, Rauf ve Kara Vasıf Beyler derhal muhalefete geçeceklerdir.

Bir prensip meselesinden dolayı mı? Ne gezer. Gene şahıs davası.

Mustafa Kemal Paşa tamamiyle ordunun başında kalacaktır. Müdafaai Milliye vekili, aynı zamanda Erkanı Harbiye reisi olacaktır. Meclis reisliği ile İcra Heyeti reisliği bir şahısta toplanacaktır.

Zahirde bir idari prensip meselesi gibi görünen bu münakaşanın asıl saiki şudur:

Mustafa Kemal Paşa'yı, dahili ve harici siyaseti idareden menetmek, yeni selahiyetlerini tahdit etmek, Refet Paşa'ya, çok zamandan beri hasretini çektiği Umumi Erkam Harbiye Riyasetini vermek ve Rauf Beyi de tek başına devletin başında bırakmak.. Ve bu mevkii paylaşma kavgası ne vakit oluyor? Henüz, düşman askerleri kulağımızın dibinde trampete çalarken, henüz İngiliz devleti fahimesinin başında bulunan dünya diktatörünün aleyhimizdeki nutukları havayinesimi içinde birer zehirli ok gibi vızırdarken...

Bir gün gelecek zafer olacaktır ve işte, o vakit, asıl o vakit, kızılca kıyamet kopacaktır.

Bu sefer de gene İsmet Paşa'nın temsil ettiği Lausanne cephesinin arkasında, hep, bu kıyametin uğultularını, hırıltılarını, diş ve tırnak gıcırtılarını duyarız.

Türk milleti asırlarca tersine gitmiş mukadderatının yüksek bir dönüm noktasıdır. Genç bir Türk generali, masum bir Anadolu çocuğu, Avrupa'nın ta göbeğinde beşeriyetin bütün şeytani kudretlerini kendilerinde teksif etmiş, herbiri yüzlerce defa feleğin çemberinden geçmiş, bethah, kurnaz ve düşman siyaset adamlarından müteşekkil bir heyete karşı, kimsesiz milletinin haklarını müdafa ediyor. Bu hakların herbiri bir canavarın ağzındadır, onları birer birer koparmağa çabalıyor.

Lâkin, ne gariptir ki, bu adamın, temsil ettiği yeni Türkiye hükümeti nezdinde yalnız bir tek taraftarı, dayanabileceğ tek bir istinatgâhı vardır: Gazi Mustafa Kemal...

Hükümetin reisi onun sorduğu suallere cevap bile vermez. Konferansın seyri hakkındaki malumatına zerre kadar kulak asmaz. Yalnız, sulha ait her davayı çözülmez bir düğüm haline sokmak için elinden gelen her fenalığı yapar.

Kah, "Sulha mani olan esaslı ve muallak mesail bizce bir küldür" der. Kah, Yunan tamirat meselesi gibi bir fer'in üzerinde ısrarla tevakkuf eder. Bazen de ne evet, ne hayır, hiç bir şey söylemez. Adeta, küskün bir tavırla heyeti murahhasaya arkasını çevirir. Bu, bütün manâsıyle siyasi bir "sabotaj" dır.

İsmet Paşa öfke ve endişe içinde Gazi'ye teveccuh ediyor; "Hükümetle aramızda ihtilafi esari vardır. Mutabakat olmazsa avdet mecburiyet ve kararındayım"[12] diyor.

Gazi büyük bir birader tavrı ile, fakat, asla tarafgirlik emaresi göstermeksizin İsmet Paşa'nın sinirlerini yatıştırmağa öbür tarafın inat ve temaruzunu yenmeğe çalışılıyor. Lâkin, malum olduğu şekilde bir İsmet-Rauf düellosunun önüne geçemiyor. İsteseydi, belki, geçebilirdi, ama bu şahsi kavga, öbürleri gibi, onun için daima tâli bir mesele halinde kalmıştır. o sırada asıl kurtarılması lâzım gelen şey sulhtur. Türk milletinin nice zamandır, açlık, sefalet, ıstırap ve gözyaşları içinde beklediği sulhtur. O, zekasının bütün çalakisini bunun ihtihsaline hasrediyor ve nihayet, Büyük Nutuk'ta, bütün tafsilatiyle okuduğumuz taktik sayesinde İsmet Paşa'ya sulhü imzalıyor.

Artık Rauf Bey histerik bir kişi gibi ihtilaçlar içindedir. O zamana kadar birtakım siyasi formüller altında gizlemeğe çalıtığı asıl ıstırabını meydana vuruyor. İsmet Paşa'nın muvaffak bir heyeti-murahhasa reisi sıfatiyle Ankara'ya geleceği gün yaklaştıkça: -Ben kendime hakim değilim. Yapamayacağım[13] diyor.

İşte, bundan sonra, ta o kanlı safhaya kadar devam eden şey artık hep bu histeri'dir. Ve bunun adına, biz, bizantinizma dedik.

Lâkin, bu hastalığı tesbit edip adını koymakla meseleyi halletmiş olmayız. Evvela şunu söyleyelim ki, Avrupa'nın parlamenter rejimlerinde akislerini dinlediğimiz fırka ve sınıf münazaraları, bizim için, bu hususta bir misal teşkil edemez. Bunlar, iyi kötü, birtakım siyasi fikir ve sistemlerle, sınıf menfaati tezatlarından doğmuş esaslı münakaşalara irca edilebilir. Halbuki, bir taraftan "Cihan Harbi'nin namahdut ıstıraplarından kurtulmak ve milletimizin cihan sulhünü te-

siste ne büyük bir âmil olduğunu ispat eylemek maksadiyle"[14] "Mondros mütarekenamesini imza" ettiğini söyleyen, diğer taraftan ise İsmet Paşa'ya "Sulh tehlikeye düşse de gene metabimin bir zerresinden vazgeçemeyiz"[15] diyen Rauf Bey'in hangi fikir sistemine mensup olduğunu anlamak müşküldür.

Sakarya müdafaa harbi ile, Kocatepe taarruz harbi arasında sabırsızlanıp "Sulh istemek için bir kere daha Avrupa'ya başvurmak" isteyenlerle, "bizim asıl düşmanlarımız Fransız ve İngilizlerdir. Binaenaleyh, beyhude yere Yunanlılarla didişip duracağmıza Cenup ve Şark hudutlarından Suriye ve Irak'a hücum etsek" diyenler, hep aynı muhalefet safında değil mi idiler? Ta Sivas Kongresi'nden sonra Serbest Fırka mücadelelerine kadar Türk inkılâbının bağrında çarpışan iki zıt zihniyet, hangi sınıf menfaati, hangi fikir ve sistem tezadını temsil eder?

Anadolu-Bağdat demiryollarının devlet tarafından alınıp alınmaması müzakere ve münakaşa edildiği günlerde idi. İsmet Paşa, o zaman, bu hattın şirkete bırakılması tezini, bugünkü liberal Fethi Bey de mutlaka devlet tarafından alınıp işletilmesi antitezini müdafaa ediyorlardı.

Çünkü, o zaman İsmet Paşa hükümet mevkinde idi. Fethi Bey değildi ve Fethi Beyin İsmet Paşa ya karşın bir vaziyet alabilmesi için mutlaka onun dediğinin aksini söylemesi lâzım geliyordu.

Türk İnkılâp Tarihi, böyle binlerce tezatlar ve birbirini tutmaz hareketlerle doludur. Bunun en belli başlı sebeplerinden biri, inkılâbımızın bir inkılâpçı kadrosundan ve bir hareket ve taktik planından mahrumiyetidir. Onun içindir ki, bu inkılâbın tarihini tetkik ederken, onun vahdet ve şuurunu, yalnız, bir tek adamdan bulabiliyoruz: Gazi Mustafa Kemal...

Denilebilir ki, inkılâp tarihi, bu bir tek kahramanın ulvi ve hazin sedrgüzeştinden ibarettir. O hercümercin içinde, nereden gelip nereye gittiğini ve ne yapıp ne yapmayacağını bilen bir o'dur. Lakin, bu hükmü verirken, biz, yalnız Büyük Şef'in şahsi kudret ve azametini bir kere daha tasdik etmiş olmuyoruz, aynı zamanda inkılâbımızın en zaif noktalarından birine de parmağımızı basmış oluyoruz.

Mustafa Kemal olmasaydı, Türk milleti, müstevliye karşı toprağını müdafaa edecekti. Hiç esareti tanımamış olan Türkün ruhunda bu reaksiyon kuvveti onun tabii duygularından, tabii sevaikından biridir. Ve Erzurum, Sivas kongrelerinin nüfuzu teessüs etmeden evvel garbi

Anadolu'nun birçok yerlerinde kendiliğinden birtakım müdafaa hatları kurulmuştu. Fakat, bunlar, kendi hallerine bırakılsalardı, ne olacaktı? Nihayet, bitmek tükenmek bilmeyen bir gerilla'ya inkılâp edecekti. Bu münferit teşebbüsleri bir araya toplayıp vatan müdafaasını, muntazam bir devlet ve ordu halinde idare etmektedir ki, Büyük Şef Türk milletini zafere isal etti, ve, bu zaferin prestijine dayanarak bildiğimiz bir sıra inkılâp hareketlerini meydana getirdi.

Fakat, bu sahada her nedense, vatan müdafaasında olduğu gibi, muntazam ve disiplinli bir organizmaya vücut vermek lüzumunu hissetmedi. O kadar ki, birçok muhim teşebbüslerinden, ancak, mahremiyetinde bulunanları haberdar etmekle kaldı. Size, hilafetin ilgasından ve hanedanının memleket haricine çıkarılmasından on gün hatta, belki de üç dört gün evveline kadar, böyle bir hareket hazırlığından Meclis ve Fırka içinde hiç kimsenin haberi olmadığını söyleyecek olursam, bilmem ki, inanır mısınız?

Bu harikulade hadisenin en büyük ispatını, o sıralarda neşredilmiş bir devlet bütçesinin Hanedan maaşlarına dair faslında bulabilirsiniz. Hükümet tarafından teklif ve Büyük Millet Meclisi Bütçe Encümeni tarafından tasdik ve tadil olunup Heyeti Umumiyeye sevkedilen bu bütçede hanedan azası, maaşlarıyla beraber bütün resmi ve an'anevi unvanlarını muhafaza etmektedir. "Şehzadei civanbaht Süleyman Efendi Hazretleri", "Fatma Sultan Aliyetuşşan Hazretleri" ilh. Ve o zaman bu cedvelin tertip tarzı aleyhinde yazıp "Akşam gazetesinde neşrettiğim bir makale, bir kaç arkadaşım müstesna olmak üzere hemen bütün Meclis tarafından hiddet ve galeyanla karşılanmıştı.

On beş gün sonra, aynı hiddet ve galeyana o "aliyetüşşanların " o "civanbahtlar"ın hudutlarımızdan dışarı atılması hakkında ateşli nutuklar söylendi.

Bu hatırayı, burada zikretmekle iki şeyi ifade etmek istiyorum: O zamanki Millet Meclisi'nin, ruhunda taşıdığı bütün inkılâp hamlesine rağmen, henüz, ne kadar eski routine-itiyatların, göreneklerin tesiri altında bulunduğunu ve inkılâp sistematik bir plan dahilinde vuku bulmadığı için fikirlerin ve hislerin ne kadar teşeettüte düştüğünü...

Biz, inkılâbın en büyük düşmanı olan bizantinizma'nın, işte, bu teşettütten çıktığına kaniiz. Bugün, inkllâbın aşağı yukarı onuncu yılına bastığımız halde bile henüz sıyrılamadığımız tezatların sebebini de

bunda aramak lazım gelir. Eğer, bizantinizma dediğimiz illet yalnız politika sahasında ve mevkii iktidar etrafında bir didişmeden ibaret kalsaydı ona belki bu kadar ehemmiyet vermezdik. Fakat, bu illet, milli mukadderatımızı yeni bir buhrana doğru sürüklenmesini intaç edebilir. Sekiz yıldan beri, Türk milletinin medeni ve iktisadi inkişafına mani olan düğümlerden henüz hiçbirinin çözülememesi ve günden güne halledilemez bir muamma haline girmesi de bu yüzdendir.

Bizantinizma, bir taraftan, başta Gazi olmak üzere, bütün Türk inkılâpçıların enerjisini ve prestijini kemirip duruyor. Diğer taraftan, faaliyet sahasında müsbet işlerin başarılmasına mani oluyor.

Bizantinizma büyük bir tasarruf unsuru olan zamanın da düşmanıdır. Milli inkişaf yolundaki bu on kıymetli yılı o yuttu. Birçok taze millet kuvvetlerinin ve milyonlarca milli servetin nankör ve çorak sahalarda akıp kurumasına sebep olan da odur.

8

Bu sahifelerde, belki geçen sahifelerdeki şeyleri tekrar edeceğiz. Fakat daha ziyade vuzuha doğru gitmek kaygısıyle....

Cumhuriyetin bellibaşlı birkaç rüknü, ön de İsmet Paşa olmak üzere, "bizantinizma"nın ne büyük bir tehlike olduğunu sezmemiş değillerdir. Lakin, bunu yenmek için buldukları çare, bizatihi bir tehlike olan bürokrasi'dir. Bürokrasi, Türk İnkılâbı'na, gene inkılâpçıların ağzından şu mutantan sözlerle kement vurdu: Normal devreye girmek, devlet otoritesini tesis etmek...

Normal devreye girmek ne demektir?

İnkılâp anormal bir hal miydi?

Sonra yılların kürsü nutuklarında sık sık geçen bu tabirlerin ne mana ifade ettiklerini anlamak güçtür. Fakat, eğer hadisat, bu nutuklardan çıkmış ise, bugün, kolaylıkla anlayabiliriz ki, normal hale avdetin manası, eski Babıâli kadrolarının ihyası ve eski idarecilik zihniyetinin yeniden teessüsü imiş. Hakikaten, hükümet erkanının, bize, normal hale avdetimizi müjdeledikleri günden beri kendimizi, her gün biraz daha, köhne Osmanlı devletinin havası içinde hissediyoruz. Hepimize, derin esnemeler ve uzun gerinmelerle emsalsiz bir rekabet veren o mübarek hava...

Onu nasıl hissetmeyebiliriz? Bütün gençliğimiz pembe tenlerini, yumuşak ellerini hep ona medyum değil midir? Yürüyüşümüzdeki o

vekar, düşünüşlerimizdeki o teenni, teşebbüslerimizdeki o ihtiyat, o yerden temennalı nezaketler, nihayet, bize, her şeyin daima yolunda gittiği zahabını veren o ulvi "pasivite", hep, o havada neşvünema bulmadı mı? İşte, sert poyrazların ve gündoğusu kasırgalarının birbiriyle çarpıştığı yalçın Anadolu yaylalarında geçirdiğimiz üç-dört yıllık bir maceradan sonra, ey, sütlimanlık, gene sana dönüyoruz. Normal bir devreye giriyoruz. Aman, herkes, yerinde rahat dursun. Kimse kimsenin keyfini bozacak bir harekette bulunmasın. Hele şu sükûnet içinde, şu idare makinasının ağır ağır, tatlı tatlı nasıl ilerlemekte olduğunu dinleyelim.

Görüyor musunuz, Müsteşar Bey, masasının başında, kafasını bir dakika kaldırmaksızın, her gün, sekizer saat mütemadiyen nasıl çalışıyor? Yandaki odada Hukuk Müşaviri Bey koca koca ciltlerden durmaksızın, ne kesif "ahkam"lar çıkarıyor? Eskiden, inkılâbın anormal devirlerinde, bu vekalet, dört-beş odalı bir daireden ibaretti. Şimdi, kırk oda kâfi gelmiyor. Her birinin içi tıklım tıklım memurla dolu ve herbiri arı kovanı gibi işliyor. Mütemadiyen birtakım kağıtlar okunuyor. Birtakım kağıtlar imzalanıyor. O odadan bu odaya birtakım tomarlar gidip geliyor.

Fakat, siz diyeceksiniz ki, bu vekalet dört odadan ibaretken içinden daha çabuk iş çıkardı. Diyeceksiniz ki filan yerdeki köprünün yeniden inşası için cereyan eden muamele altı aydan beri hâlâ hitama ermedi. Nafia ile Dahiliye arasında bir idare-i Hususiye meselesi filan yolun tamirini iki Yıldan beri imkânsız bir hale sokmuş, bu yüzden filan vilayetin kasabaları ile köyleri arasındaki münakalat tamamiyle kesilmiş. Diyeceksiniz ki, alelade bir gümrük formalitesi filan limanınızın bütün ihracat hareketini durdurmuş, aylarca tüccarın feryat ve şikayetlerine merkezden bir cevap almak mümkün olmamış, v.s.

Buna mukabil size denilecektir ki, bütün bunlar teferruat. Siz, asıl, makinanın heyeti umumiyesi nasıl işliyor, manzarası ne muntazam, ona bakın.

Filhakika, manzara yalnız muntazad değil, mehabetli, vakur ve kurumlu da... Babıâli'nin bütün o babayane haşmetine vâris görünüyor. Artık, eskisi yani, anormal inkılâp devrinde olduğu gibi, erbabı mesalihten herhangi biri, bir müdiri umuminin odasına giremez. Artık, vekillerin yanlarına yanaşmak birtakım kuyut ve şuruta tabidir.

Sırf inkılâbın ateşi içinden yetişme erkan bile çoktan bu dekorun tan-

tanasına kapılıp Babıâli harsini temsil etmeğe başladı. Bunlar bile memurlarının oda kapısı önünde reveranslar yaparak ve ayakta elpençe divan durarak kendilerinden emir telakki etme vaziyetlerini hoş görür oldular. Eh, devlet otoritesi bu. Herkes haddini bilmeli, yerli yerinde oturmalı. Mesuliyet almış insanlara karşı hörmet ve tanzimde bulunmasını bilmeli.

Meclis ve mebusların da bu devlet otoritesini tanımaları farzı ayindir. Bir vekilden öyle sık sık istizah yapılamaz. Gidilip makamında bir şeyden şikayet edilemez. Devlet erkanının bu gibi şeylerle kaybedecek zamanı yoktur. Bir hacetimiz varsa Meclis'teki posta kutularına mektup halinde atabilirsiniz. Kürsüde, bir şey sormadan evvel müsaade alsanız fena olmaz.

İşte, Babıâli bürokrasinin istilzam ettiği "hierarşi" de bu surette, kendiliğinden hasıl olmağa başlıyor. Bu yeni teessüs etmeğe başlıyan "hierarşi" de Büyük Millet Meclisi'nin mevkiini tayin etmek biraz müşküldür. Bürokratik zihniyet, kendini hiç belli etmeksizin, tesirini burada da gösteriyor. Hep şekle ve teferruata ait bahisler, yavaş yavaş umumi ve prensipal mevzuların yerini tutuyor. Bir kanun layihasına isim bulmak, bir fıkranın içindeki virgülün yerine değiştirmek uzun, akademik münakaşalara meydan açıyor. Bu suretle, zaman denilen büyük iş âmili, Anadolu'nun suları gibi beyhude yere akıp gidiyor, akıp gidiyor.

Ve bu yüzden daha nice enerjiler heder olmaktadır. Diyebiliriz ki, inkılâbın en ceyyit, en atılgan kuvvetleri normallik ve devlet otoritesi namına yapılan bu "hierarşizasyon" neticesinde adeta kadro harici bırakılmış ve her biri küflendirici bir adalete mahkum kılınmıştır. İşte, gene bu yüzdendir ki, inkılâpçılık zihniyeti, inkılâpçılık hamlesi kementlenmiş oluyor.

Halbuki, memleketin iktisadi ve içtimai kalkınma hareketi, ancak ve ancak bu zihniyet ve bu hamle sayesinde yapılabilirdi. Eğer Gazi, o zamanki hukukşinasların dediği gibi, Osmanlı kanuniesasisine, Osmanlı hükümeti tarzı idaresine, kanunlarına, nizamlarına tabi olmak şartiyle hareket etseydi, bugünkü medeni ve müstakil Türkiye'yi meydana getirebilir miydi?

Bu Türkiye, tamamiyle Babıâli havası dışında vücut bulurken, meydana, kendi bünyesinin teşekkül tarzının hususi prensiplerini de getir-

mişti. Yeni devlet idaresi bu prensiplere göre kurulmak lazım geldiği gibi, iktisadi ve içtimai kalkınma dediğimiz asıl teceddüt hareketinin anahatları da bu prensiplerden çıkarılmalıydı.

9

Türk inkılâpçıları, kendi alınlarının teri ve kendi kanlarının pahasına yarattıkları bir eseri sivil ve laik irticanın eline teslim etmekle, hakikaten, akıl sır ermez bir gaflette bulunmuşlardır.

Lakin, her hadise gibi bu da sebepsiz vuku bulmadı.

Çoğu ordudan, bir kısmı da militan politikacılıktan yetişmiş olan Türk inkılâpçıları, askeri bir iş olan İstiklâl Harbi'ni ve siyasi bir hareket olan rejim tebeddülünü yapıp bitirdikten sonra, devlet idaresi (administration) denilen sanatta kendilerini tecrübesiz ve bilgisiz hissettiler. Osmanlı İmparatorluğu'nun devlet işleri içinde yetişmiş ve o devletin, "müdevvenatı-kanuniye" sini bilip öğrenmiş kimselere vücutları zaruri insanlar gibi bakmağa başladılar. Esasen, bunlardan bazıları, ilk inkılâbın ilk safhasında kendi arzu ve iradelerine rağmen, inkılâp emrine alınmışlardı. Bunlar, kâh harişle yeni başlayan diplomatik temaslarımızda, kâh içerdeki "mülkiye" umurunda, Babıâli "mahzeni-evrakı "nın kadük ve esrarengiz metinlerini deşifre etmek suretiyle bize lazımgelen vesaiki bulup çıkarmasını biliyorlardı.

İsmet Paşa, bu nevi mutahassıslardan birkaçını, Osmanlı devletine ait hesapların tasfiyesi esnasında istifade etmek maksadiyle, Lausanne Konferansına da götürdü. Hatıra gelebilirdi ki, Babıâli ulemasının, inkılâp ricaline edecekleri hizmetlerin, bu, en sonuncusu olacaktır. Fakat, öyle olmadı. Bu, Babıâli'nin heyet umumiyesiyle, bütün kadroları ve bütün teamülatıyle, Türkiye Cumhuriyeti'ne intikalinin bir mukaddimesini teşkil etti. Bazı inkılâplarda, eski rejim adamlarından bir kısmının yeni rejime geçtiği vakidir. Fakat, yeni rejim, bunları derhal kendisine intibak ettirir. Onları, muti bir alet halinde kullanmasını bilir. Bizde ise, bunun tamiyle aksi olmuştur. Eski rejimin adamları, yeni rejimin şahsiyetlerini kendi nüfuz ve tesirleri altına almışlardır. Kendi çalışma, düşünme ve görme usullerini bunlara kabul ettirmişlerdir.

Ortada, bazı fevkalâde tedbirlerin alınmasını icap eden canlı bir zaruret mi var? Olabilir. Fakat, bunun fevkinde, usulü idarenin ruhu olan teamül ve nizamat da vardır. Bakalım, sizin almak istediğiniz ted-

bir buna mutabık mıdır? Bu sual karşısında, sanki, esrarengiz bir kuvvetle afsunlanmış gibi, inkılâpçı şef şaşırıp kalıyor ve kendi rolü asıl buradan başlamak lazım gelirken burada bitiyor. Biraz bekleyin. O, bununla da kalmayacak, yavaş yavaş, kendi iradesini bağlayan "teamül ve nizamat"ın mutaassıp bir taraftan kesilecektir. Filan yerde bir valiyi, nafiaya sit bir işi idarei hususiye bütçesinden yaptırmağa kalkıştı diye, tevbih ve tektir edecektir veyahut ciheti mülkiye, ciheti adliyeye sormadan bir katilin veya bir şakinin hürriyeti şahsiyesini selbetti diye Büyük Millet Meclisinde uzun bir münakaşa ve müzakere mevzuu açılacaktır.

Babıâli, zihniyeti, yalnız dahili siyasetimize hakim olmakla kalmadı, harici siyasetimizde de genç Türkiye Cumhuriyetinin müteaddi hamlesini ve şahsi enerjisini kırdı. Lausanne'da bütün bir husumet dünyasına koymasını bilen orijinal Türk diplomasisi, yavaş yavaş, Babıâli, hariciyesinin klasik ve battal metotlarına avdet etmeğe başladı. Cemiyeti akvamvari bir "pasifisma sulhculuk" cilası altında küçük uzlaşmaları, dostluk tezahürleri, hayide kombinezon ve manevralarıyla dişi tanzimat diplomasisi yeniden dirildi. Yeniden Türkün mukadderatını kendi iradesinden ziyade beynelmilel politikanın antagonizmalarına bağlamak ve bunlardan istifadeye çalışmak yolları itibar kazandı. Her yerde artık bir daha kalkmamak üzere ölmüş olan Makiavel, genç Türkiye Cumhuriyeti topraklarında bir basıbadelmevt" sırrına ermek imkanını buldu.

Lakin, Osmanlı imparatorluğu'nda eksik olan Makiavel değildi, Mustafa Kemal'di. O Mustafa Kemal ki, küre-i arzı çepçevre sarmış olan çelikten emperialisme ağını bir hamlede parçalayan yegâne insandır. Şimdi, bu ağın yalnız Türkiye'ye düşen kısmı yırtık duruyor. Fakat, bu nokta, bütün mazlum milletler için tek kurtuluş türcesidir.

Bu büyük, bu akıl durdurucu hadisenin manasını köhne ve esir Babıâli hariciyesinin memurları mı anlayacaktı? Bunlar mı, cihanın dört bir köşesinde Mustafa Kemal Türkiyesinin engin ve şamil prestijini muhafaza edeceklerdi? Bundan beş altı yıl evveline kadar o prestijin bütün Avrupa ve Amerika matbuatında ne gibi neşriyatın muharriki olduğunu ve bu neşriyatın şimdi ne tarz aldığını tetkik ederseniz, onun eserini temsil etmek için harice gönderdiğimiz kimselerin menfi rolünü pek takdir etmiş olursunuz.

İnkılâbın ruhu olan maariften bahse bilmem ki lüzum var mıdır? Eski devirden bize menkul bürokratik şekiller içinde; bu mesele, gittikçe çözülmez bir muamma haline girmektedir. Her gelen maarif vekili, bütün hüsnüniyetine, bütün azmine, bütün şevkine rağmen -ki gelenlerin hepsi ve evsardı haizdi- kendisini daha iki adımda bir "gayrimümkün" karşısında buluyor. Tedris teşkilatından idare teşkilatına kadar eski Osmanlı imparatorluğu'nun ihtiyaçlarına ve üslubuna göre kurulmuş bu hantal makina, bir taraftan genç kafaları, diğer taraftan taze iradeleri aşındırmaktan başka bir şeye yaramaz.

İnkılap ortaya bir çok meseleleri almıştır. Bunların başlıcası: Darülfünun, tedrisat programlarında ahenk ve sistem, dil ve alfabe, ümmilikle mücadele v.s. gibi işlerdir.

Maarif idaresi bunlardan hiçbirini halledememiştir. Hepsi muallakta duruyor. Bir taraftan, İstanbul darülfününu, inkılâp ile hiç alakası olmayan kafalar yetiştirip dururken, diğer taraftan birbirini tutmaz mevad ile dolu orta tedrisat programları gençliği kötürümleştiriyor. Yeni muhitte yeri olmayan ve hatta belki de istiklal harbi tarihini bilmeyen bir takım Osmanlı tabaaları çıkarıyor.

Yeni şeraite göre Türk dilinin henüz ne bir grameri, ne de bir lugati vardır. Dünya yüzünde bu kadar az tedvin edilmiş bir dil olarak belki biraz da Çerkesçeyi sayabiliriz. Bizi mazi an'anelerine bağlayan bağlar çözüldükçe bu asil dil gitgide yalnız konuşulan ve fakat, okunup yazılamayan birtakım soysuz lehçeler derekesine düşecektir. Yeni alfebenin ise halka ne dereceye kadar kabul ettirildiğini anlamak için postahaneye bir sansür koymanız ve üstleri yeni harflerle donanmış zarfların içindeki mektupları görüp saymanızı tavsiye ederim. Yalnız kendi tecrübeme istinaden, size, şimdiden, kemali katiyetle söyleyebilirim ki, bazı resmi muharrerat da dahil olmak üzere memleket içinde teati edilen yazılı kartların yüzde sekseni hâlâ Arap harfleriyledir.

İşte, altı yedi yıldan beri tatbik edilen bürokrasi sisteminin elim neticeleri... Bazı muhalifler, şu veya bu kusurlar için şu veya bu şahsa çatarlarken biz içimizden gülüyoruz. Bütün o şahıslar da bu sistemin kurbanıdırlar.

Ne yazık ki, bu tarzı idareyi birçok kimseler "devletçilik"le müradif telakki etmektedir. Babıâli bürokrasisi, Türk inkılâbını dört bir yanından bağladığı gibi bu inkılâbın en tabii bünyesi demek olan "devletçi-

lik" usulünü de itibardan düşürmüştür.

Devleçilik, evet. Lâkin Osmanlı Devleti değil.

10

İnkılâbımızın tarikini tetkik ederken başlıca şu neticeleri çıkardık:

1- Türk inkılâbı baştan sona kadar "kahotik" bir manzara arzeder. Bu harekete iştirak etmiş olan unsurlar, karışık, gayri mütecanis ve birbirine zıttır. Yalnız bir adam, tek bir adamı bu hercümercin içinde nereye gideceğini ve ne yapacağını biliyor.

2- İnkılâp sahasındaki bu altüstlük, bu kargaşalık yeni rejimde pek erkenden "bizantinizma" ya yol açmıştır.

3- Bizantinizma bir inhilal âmilidir. İnkılâpçılar, bundan kurtulmak için bürokrasiye iltica etmişlerdir. Bürokrasi, dar geri ve havasız bir idare şeklinin adıdır. İnkılâbın kaynayan ruhu bu kalıp içinde donakalmıtır.

Türk inkılâbı muayyen ve müdevven bir fikir sisteminden doğmadığı için bittabi kahotik bir tekevvülün mahsulü olacaktı. Bittabi, buna iştirak edenler arasında bir görüş ve anlayış vahdeti bulunmayacaktı. Bu harekete katılanların kimi, düşman istilası altında kalan topraklarımızı harbederek kurtarmak; kimi, Osmanlı Saltanatı davasına siyasi kanallardan bir hal çaresi aramak, kimi de, sonu yok gerillalarla düşmanı bezdirip kendiliğinden çekilmeğe mecbur etmek istiyordu. Bazısı, bunların hiç birini düşünmüyor. Kendisine, sadece, itilaf kuvvetlerinin zülmünden uzak bir köşe anyordu. Ve kimsenin aklından, Anadolu'da müstakil bir devlet teşkili gayesi geçmiyordu. Çünkü, inkılâbın asıl sahibi, meydana getireceği eseri bir sır gibi saklıyordu. Gayesine doğru adım adım yürüyordu. Başka türlü de yapamazdı. Zira, O da, etrafını alan bütün bu insanların, bir afetten kaçmış kazazedeler gibi betbaht, şaşkın ve perakende bir kalabalıktan ibaret olduğunu biliyordu.

Gazi, bu derde, ancak bir çare ile karşı koyabilirdi. Sıkı, disiplinli ve seçme bir inkılâpçı kadrosuyle... Gerlçi, böyle bir kadro mevcut idi. Fakat, o yalnız vatan müdafaasıyle meşgul bulunuyordu: Ordu.

Siyaset sahası ise baştan sona kadar hep "nefiriam"la idare edildi. Baştan sona kadar bir başıbozuk kargaşalığından kurtulamadı. Gazi, cephe ardını da pekâlâ askeri bir nizam ve intizam içine alabilirdi. Bu hususta ne feragatinefis sahibi insanlardan, ne kendisine caniyle ve

başıyle merbut kimselerden ne de coşkun ve şuurlu bir gençlikten mahrumdu. İnkılâp tarihinde bu nokta, bugüne kadar, hâlâ karanlığını muhafaza etmektedir. Belki, günün birinde bu muammayı da gene Gazi'nin kendisi aydınlatacaktır. O günün pek uzak olmamasını temenni ederim.

O günün pek uzak olmasını temenni edelim: Çünkü, vasıl olduğumuz hükümetlere göre büyük Türk inkılâbı cihandaki alemşümul manasını ve memleketteki yaratıcı hamlesini kaybetmekte ve Türkiye Cumhuriyeti dar sınırları içinde gitgide statik bir mahiyet almadadır.

Biz, bu hadiseyi muayyen bir formül ile tarif etmek için "Türkiye Cumhuriyetinin bürokratlaşması" diyoruz.

Türkiye hükümeti erkânının, küçük ve perakende siyasi mücadelelerin önüne geçmek ve kendilerine sakin bir havada çalışabilmek imkanını vermek için Osmanlı devletinden istiare ettikleri bu idare şekli, ne Türk İnkılâbının, ne de yeni hayat icaplarının emrettiği şeraite uyar.

Türk milleti, bundan on iki yıl evvel açtığı harple, İsmet Paşa'nın - cephede iken- "bütün bir zulüm ve istibdat dünyası" diye tarif ettiği azgın Avrupa emperialismasına karşı yalnız kendi hakkını değil bütün mazlum milletlerin hakkını da müdafaa ediyordu. Gerçi, Türk milleti bunu sarahaten ilan etmemiştir. Fakat, o hadisenin tarihi kanunlar noktai nazarından manası ancak budur.

Binaenaleyh, bütün tarih ve bütün cihan önünde omuzumuza yüklenmiş olduğumuz bu muazzam vazifeyi, "fonction "a, mutabık ve o çapta bir siyaset cihazı kurmamız lazım gelir. Bunu istemek yalnız bir milli gururu ifade etmez. Biz, tarihi pir zaruretin tesiri, parasının kıymeti veya devlet bütçesinin yekûnuna göre bir ehemmiyet verip onu küçük bir Balkan devletinin çerçevesi içine sokmağa çalışanlar istikbalin vereceği hükümden çekinmelidirler. Çünkü, bunlar, bir dev yavrusunu bir cücenin zırhı içine tıkarak, daha genç yaşında, onu sakatlandırmış olacaklardır.

Türk milleti, Avrupa emperialismasına karşı ihraz ettiği zaferden sonra yaptığı bir sıra inkılâpla ancak şunu ispat etmek istemiştir: Herhangi bir müterakki ve medeni Avrupa milletiyle musavi olduğunu... Ve bu musaviliğini cemiyet hayatının hemen her sahasında ispat etmiştir. Yalnız, mesele iktisadi inkişaf noktasına gelince dayanıp

kalmıştır. Yani bu kapital dava önünde Türk inkılâpçısının iradesi sarsılmıştır. Bizi Avrupa milletlerinden, en az, bir asırlık bir zaman uçurumu ayırmış bulunuyor. Bunu bir hamlede geçmek mümkün değildir. Fakat, teşkilatlı, planlı, hızlı ve kollektif bir çalışma sayesinde bu mesafenin mühim bir kısmını az vakitte geçeceğimizi ümit etmekteyiz.

Böyle hızlı ve milletçe çalışma, alelade zamanlara mahsus kadük (battal) ve statik bir idare şekliyle mümkün değildir. Bu fevkal'ade hareket ancak fevkalade vesaitle yapılabilir.[16]

Dipnotlar:

1- Büyük Nutuk, sahife 490.
2- Büyük Nutuk, sahife 490.
3- Büyük Nutuk, sahife 421.
4- Büyük Nutuk, sahife 82.
5- Büyük Nutuk, sahife 84.
6- Büyük Nutuk, sahife 84.
7- Büyük Nutuk, sahife 314.
8- Büyük Nutuk, sahife 494.
9- Burada mevzuubahis olan şey "administration"dur.
10- Büyük Nutuk, sahife 428.
11- Büyük Nutuk, sahife 443.
12- Büyük Nutuk, sahife 553.
13- Büyük Nutuk, sahife 565.
14- Büyük Nutuk, sahife 563.
15- Büyük Nutuk, sahife 548-551.
16- Bu yazı dizisi, 1933'te Cumhuriyet'in onuncu yılında yayımlanmak üzere yazılmış, ama nedense yayımlanmamıştır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun ölümünden sonra, eşi Leman Karaosmanoğlu'nun bulup Milliyet gazetesinde tefrika ettirdiği (13-22 Aralık 1976) dizi, hiçbir değişiklik yapılmadan olduğu gibi alındı.

Mehmet Ali Aybar

Ulusal Kurtuluşların Başladığı Gün

Ulusal bayramlarımızın en büyüğünü kutluyoruz: Yeni Türkiye Devleti 43 yıl önce bugün kuruldu. 23 Nisan'a "Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı" diyoruz. Biz, 23 Nisan'a "Ulusal Egemenlik ve Ulusal Kurtuluşlar Bayramı" adı verilmesini isterdik.

Gerçekten de 23 Nisan 1920, ulusal sınırlarımızı aşan bir oluşun başlangıç tarihidir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin kuruluşu, Sultani hükümet biçiminden, halk iradesine dayanan ulusal devlet ve hükümet biçimine bir geçiş, olağan bir iç politika olayı değildir. Ona bu gözle bakanlar, Kurtuluş Savaşımızın evrensel değerini kavramamışlardır. Kaldı ki, 23 Nisan'a bir iç mesele gözü ile bakılsa da, onu yalnız bir politik olay olarak değerlendirmek, gerçeklere aykırı düşer. Çünkü 23 Nisan bir biçim değişikliği değil, bir öz değişikliğidir. 23 Nisan'ı hazırlayan olaylar hatırlanırsa, bunun halktan gelen aşağıdan yukarı bir hareket olduğu ve tarihimizde ilk defa yurtsever aydınlarla halkın elele verdiği ortaya çıkar.

Fakat 23 Nisan 1920'nin insanlık tarihi bakımından taşıdığı büyük değer, sömürgeci devletlerin kurduğu baskı düzenini altüst edecek bir oluşumun ilk adımı olmasında gizlidir. Türkiye Büyük Millet Meclisi

hükümeti, emperyalizme karşı savaşan bir yarı sömürge halkının kurduğu ilk ulusal devlettir. Kurtuluş Savaşımız da, emperyalizme karşı açılan ve insanlık tarihinin şüphesiz dönüm noktalarından birini teşkil eden, zincirleme kurtuluş savaşlarının birincisidir.

Bizim Kurtuluş Savaşımıza gelene kadar, ulusal direnişçiler ya bir "vasal"lıktan kopma, ya da despot bir kralı devirme biçimindeki politik amaçlı ve her halde kapitalist sistemin mantığı içinde kalan, asla ona karşı geliş karakteri taşımayan hareketler olmaktan ileri gitmemiştir.

Ulusal kurtuluş hareketlerinin evrensel bir karakter kazandığını, sömürgeciliğin tasfiyesini amaç bilen, halktan gelme, halkların yürüttüğü bir savaş biçimini alması için 23 Nisan 1920'yi beklemek gerekmiştir. Bu, elbette bir tesadüf eseri değildir. Osmanlı Devleti'nin en az 150 yıldır bir yarısömürge durumuna düşmüş olması, emperyalist kuvvetler hesabına sürüklendiğimiz I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmamız, büsbütün yokolma tehlikesi ile karşı karşıya bulunmamız gibi olaylar, ulus olarak varlığımızı korumak, ulusal bağımsızlığa kavuşmak konusunda halkımızı bilince kavuşturmuştur. Ve bütün bu oluşlar emperyalizm zincirinin Türkiye'den geçen halkasını hemen koparacak kadar zayıflatmıştır. Ama ne olursa olsun bu halkayı ilk kopartmanın ve birbirini izleyen öteki kopuşlara yolaçmanın paha biçilmez şerefi Türk halkına ve onun ölümsüz Başkumandanı Gazi Mustafa Kemal'e, büyük Atatürk'e ve Kuvay-ı Milliyeci aydınlar kadrosuna aittir.

Gerçekten de ulusal Kurtuluş Savaşımızın yöneticileri işin taa başından beri politik amaçların ötesinde ekonomik, sosyal ve kültürel amaçlar gütmüşler, toplumun temel yapısını değiştirmek kararı ile hareket etmişlerdir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti anayurdu düşman işgalinden kurtarmak, Misak-ı Milli sınırları içinde ulusal bağımsızlığa kavuşmak için savaşırken aynı zamanda yeni devletin bir halk devleti olduğunu ve bu niteliği ile toplumun temel yapısında köklü dönüşümlere girişileceğini açıklıyor ve ulusal Kurtuluş Savaşımızı belli bir sisteme karşı yürüttüğünü, evrensel karakterde olduğunu kuvvetle belirtiyordu.

Birinci Büyük Millet Meclisi'nin 2 Kasım 1920 günlü bildirisinden alınmış aşağıdaki satırlar bunu açıkça ortaya koymaktadır:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi, milli hudutlar dahilinde hayat ve

istiklali temin ahdiyle teşekkül etmiştir. Binaenaleyh hayat ve istiklalini yegâne ve mukaddes emel bildiği Türkiye Halkını emperyalizm ve kapitalizm tahakküm ve zulmünden kurtararak irade ve hakimiyetinin sahibi kılmakla gayesine vasıl olacağı kanaatindedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin hayat ve istiklaline kasteden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzüne karşı müdafa ve bu maksada münafi hareket edenleri tedip azmiyle, müesses bir orduya sahiptir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, halkın öteden beri maruz bulunduğu, sefalet sebeplerini yeni vesait ve teşkilat ile kalkındırarak yerine refah ve saadet ikame etmeyi başlıca hedef bilir. Binaenaleyh toprak, adliye, maliye, iktisat ve evkaf işlerinde ve diğer mesailde içtimai uhuvvet ve teavünü (sosyal kardeşlik ve yardımlaşmayı) hakim kılarak, halkın ihtiyacına göre, teceddüdat (yenilikler) ve tesisatı vücude getirmeye çalışacaktır."

Beri yandan halkımız da ilk defa kendisi için dövüştüğünü duyarak savaşmaktaydı. Düşman ordularının gerisinde bir başka düşmana, yüzyıllardır kanını emen bir görünmez düşmana, bir sisteme, sömürücülüğe, sömürgeciliğe karşı savaştığını halkımız sezinliyordu. Atatürk aşağıya aldığımız şu sözlerle, halkın bu sezgisine tercüman olmuştur:

"Biz; hayatını, istiklalini korumak için çalışan erbabı sa'yız (emekçileriz), zavallı bir halkız. Mahiyetimizi bilelim. Kurtulmak, yaşamak için çalışan ve çalışmaya mecbur olan bir halkız!... Yoksa arkaüstü yatmak ve hayatına sa'ydan muarra geçirmek isteyen (çalışmadan yaşamak isteyen) insanların bizim heyeti içtimaiyemiz içerisinde yeri yoktur, hakkı yoktur! Halkçılık, nizamı içtimaisini sa'yine (emeğine), hukukuna istinad ettirmek isteyen bir mesleki içtimaidir... Bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı heyeti milliyece mücadeleyi caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız."

Kurtuluş Savaşımız, insanlık tarihinde yeni bir yaprak açmıştır. Ulusal Kurtuluş Savaşımızın dünya ölçüsündeki etkilerini ve sömürge halkları için taşıdığı büyük değeri, hayret edilecek bir uzak görürlülükle, Atatürk zaferden hemen sonra, 1 Eylül 1924'te, Dumlupınar Mehmetçik Anıtı önündeki konuşmasında şöyle belirtmişti:

"Tarihimiz birçok büyük ve çok parlak zaferlerle doludur. Fakat

Türk Milleti'nin burada ihraz ettiği zafer kadar netice-i kat'iyeli ve bütün tarihe, yalnız bizim tarihimize değil, cihan tarihine yeni cereyan vermekte kat'i tesirli bir meydan muharebesi hatırlamıyoruz".

Atatürk'ün : "Cihan tarihine yeni cereyan vermekte" sözleri ile, sömürge halklarının bugün şahit olduğumuz zincirleme kurtuluş hareketlerini kastettiği şüphesizdir. Yalnız şu da var ki, 23 Nisan'ın 43. yıldönümünde, köylüsü ve kentlisi ile emekçi halkımız "öteden beri maruz bulunduğu sefalet" ve cehalet içinde yaşamaya devam ettiğine göre başka halklara ışık tutan ve onun kanıyla kazanılan Kurtuluş Savaşı, halkımıza beklediği hayat şartlarını getirmemiştir. Toplumumuzun temel yapısında bir nitelik değişikliği, hiç değilse bizi tam bağımsızlığa kavuşturacak yönde bir nitelik değişikliği olmamıştır. Şu halde Kurtuluş Savaşımız I. Büyük Millet Meclisi'nin yukarıki bildiride belirtilen amaçlarına kavuşmamıştır.

Kurtuluş yolunu yeniden aradığımız şu günlerde bunun nedenlerini, ilk çizilen yoldan niçin, nasıl ayrıldığımızı, bilimsel değerde incelemelerle bir an önce ortaya koymamız gerekiyor.

Bütün Meselelerin Düğüm Noktası: Bağımsızlık

Bütün meselelerimiz bağımsızlık noktasında düğümleniyor. Bizim için bugün en önemli dava, Türkiye'yi tam bağımsız bir politika yörüngesine oturtacak kuvvetlerin bu seçimlerde ağır basabilmeleridir. Çünkü Türkiye için hayati önemde olan bütün öteki meseleler ancak Atatürk'ün dış politikasına dönülmesi ile çözüm yoluna girecektir.

1947-48 yıllarından sonra adım adım bir yabancı devletin, adını da açıklayayım: Birleşik Amerika'nın nüfuz ve hakimiyeti altına girdik. Bugün hiçbir devlet dairesi yoktur ki doğrudan doğruya veya dolaylı olarak orada, Amerika'nın gözü, kulağı ve eli bulunmasın. Bugün hiçbir ekonomik, hatta sosyal faaliyet alanımız yoktur ki Amerika'nın menfaatları korunmasın, sesi duyulmasın. Bu sızma politikası ilk yardım anlaşmaları ile yani Truman Doktrini ve Marshall Planı'na bağlı ikili yardım andlaşmaları ile başlamıştır. Askeri ve sivil Amerikan heyetlerinin başkente gelip yerleşmeleri ve bu sözleşmeler gereğince yapılan yardımları yerinde denetlemek bahanesi ile her işimize el atmaları, 1947-1948 yıllarından bu yana gittikçe artmış ve daha şümullü bir hal almıştır. Şüphesiz Amerika'nın nüfuz ve hakimiyeti altında bulunmamız her zaman Washington'ın doğrudan

doğruya buyruklarına muhatap olmamız şeklinde olmamaktadır. Amerika'nın buyrukları çoğu zaman yardım heyetleri içinde vazife almış bulunan uzman sıfatlı ajanların telkinleri, tavsiyeleri, dayatmaları ile şekillenmektedir. Ya da bu buyruklar Washington'ın menfaatlerine, milli ekonominin can damarlarını ellerinde bulunduranların, yani toprak ağaları ile büyük sermaye çevrelerinin kanalından geçerek gerçekleşmektedir.

Türkiye'nin sırf milli menfaatlerimizi göz önünde tutarak tam bağımsız şekilde davranmasının engellenmekte olduğu son zamanlarda türlü vesilelelerle herkesin gözle göreceği, elle tutacağı kadar açığa çıkmıştır. Kıbrıs Buhranı sırasında cereyan etmiş, bağımsızlıkla bağdaşmayan bazı olaylar hepimizin hatırındadır, burada tekrarına lüzum görmüyorum. Petrol meselesindeki durum da bunun başka bir delilidir. Amerikan uzmanlarına hazırlatılmış bugünkü petrol kanununun çıkarlarımıza aykırı olduğu rakamlarla ispat edilmiş iken Büyük Meclis'te bu kanunun savunuculuğunu yapanlar çıkmıştır. Enerji Bakanı Amerikan petrol kumpanyalarının sanki adamıymış gibi konuşmuştur. Önümüzdeki seçimlerde çoğunluğu sağlayıp tek başına iktidar kurma iddiasında bulunan Adalet Partisi'nin Genel Başkanı ise Amerikan ve İngiliz petrol kumpanyalarına verilmiş olan imtiyazların geri alınamayacağını söyleyecek kadar ileri gitmektedir.

Bütün bunlar gösteriyor ki 30 Ağustos zaferinden 43 yıl sonra emperyalizm ve milletlerarası sermaye memleketimize yeniden yerleşmek imkanlarını bulmuştur.

Borçlanma politikasının Türkiyemizi iflasa sürüklediği açık bir hakikat iken yeni borçlar peşinde koşulması da yine yabancı ile ortaklık kurmuş ve ona aracılık eden sermaye çevrelerinin kendi çıkarlarını memleketin mahvı pahasına da olsa ön planda tuttuklarına yeni bir delil teşkil eder.

İkinci Dünya Savaşı'nda pek çok kullanılmış bir deyimle bugün Türkiyemizde "Amerikan Beşinci Kolunun" kaderimize hükmettiği ve gizli ellerin her işimize hakim olduğunu söyleyebiliriz. Bundan dolayı bu seçimler Türkiye için bir ölüm-kalım meselesi olarak karşımızda bulunuyor. Türkiye'de yabancı nüfuz ve hakimiyetini reddeden bütün siyasi ve gayrisiyasi kuruluşların ve namuslu bütün yurtseverlerin Anglo-Amerikan emperyalizmine karşı tek bir cephe halinde mücadele

etmelerini zorunlu görmekteyiz.

Toprak reformu, dış ticaretin, bankacılığın, sigortacılığın millileştirilmesi, hızla sanayileşme ve türlü sosyal problemlerin çözümü ile gerçekten çözümü ile gerçekten kalkınma davalarımız her şeyden önce Türkiye'nin yüzde yüz bağımsız olmasına ve Atatürk dış politikasına dönülmesine bağlı bulunmaktadır. Tam bağımsız olmadıkça ne toprak reformu, ne öteki reformlar ne de ekonomik kalkınma asla gerçekleştirilemeyecek ve bu konuda söylenen sözler politik bir yatırım olmaktan ileri gidemeyecektir.

Kıbrıs Buhranı iç politikamızda bir billurlaşmaya yolaçmıştır. 8-9 aydan beri yeniden Kuvva-i Milliye ruhunun canlanışına şahit oluyoruz. Memleketimizdeki bütün ilerici kuvvetler bir defa daha bir kurtuluş hareketi içinde bulunuyorlar. Şüphesiz bu hareketin en bilinçli ve en uçta mücadele eden örgütü Türkiye İşçi Partisi'dir. Onunla beraber aynı doğrultuda olan öğrenci derneklerini, Sosyalist Kültür Derneği'ni, Öğretmenler Federasyonu'nu ve yöneticileri uyanmış bazı sendikaları bu hareketin itici kuvvetleri arasında saymak icap eder. Yön; sosyal adalet, toplum, Anadolu ve Trakya'da çıkan küçük mahalli gazetelerin pek çokları da bu Milli Kurtuluş Hareketi içindedirler. Dergileri ve hiç şüphesiz hepimizin adlarını bildiğimiz ve unutmayacağımız toplumcu yazarları bu hareketin itici kuvvetlerinin başında anmak gerekir. Fakat bu hareket asıl gücünü Kuvva-i Milliye ruhunun bütün ateşini kafalarında ve yüreklerinde taşıyan emekçi ve çilekeş halkımızdan almaktadır.

Böylece Türkiyemizde siyasi partileri Kurtuluş Savaşı Türkiyesi dış politikasına dönülmesini gerçekten isteyip istememelerine göre iki gruba ayırabiliriz. Yukarıda da uzun boylu anlatıldığı gibi bugün için başta gelen meselemiz tam bağımsızlıktır. Türkiye'nin, Amerikan nüfuz ve hakimiyetinden kurtulmasını isteyip istememeye göre siyasi teşekkülleri ikiye ayırabiliriz.

Üçüncü koalisyon hükümeti zamanında başlayan Sovyetler Birliği ile yakınlaşma politikası bu tasnifi somut şekilde dile getirmemize yarar kanısındayım. Sovyetler Birliği ile yakınlaşma politikası sayın Başbakan Suat Hayri Ürgüplü tarafından da yürütülmektedir. Ancak 4. Koalisyon Hükümeti'nde böyle bir politikaya açıkça cephe almış bulunan MP ile bu politikayı yalnız ticari münasebetlerin hacmini arttırmak

şeklinde gören diğer partilerin de varlığı gözden kaçırılmamalıdır.

Mesele her şeyden önce politik mahiyet taşımaktadır. Ve Türkiyemizi Atatürk dış politikası yörüngesine oturtmak için Sovyetler Birliği ve Birleşik Amerika ile aynı mesafede münasebetler kurup devam ettirmektir. Böyle bir politika bağımsızlığın şartı olduğu kadar aynı zamanda teminatıdır da... Atatürk'ün dış politikası Türkiyemizin dış emniyetini önce komşularımızla dostluk münasebetleri kurma prensibine dayanmakta idi. Nitekim Türkiye'nin dış politikası Atatürk'ün hayatı boyunca Türk-Sovyet Dostluk Anlaşması'na, Balkan ve Sadabad Paktları'na dayandırılmıştır. Görülüyor ki bütün devletlerle eşitlik ve karşılıklı saygıya ve karşılıklı menfaata dayanan münasebetler kurulmasını, Atatürk'ün dış politikası bağımsızlığımızın ve milli güvenliğimizin temeli saymıştı. Bugün aynı politikayı başarıyla yürütmemiz için hiç bir engel yoktur, tam tersine böyle bağımsız bir politikanın uygulanması bugünkü dünya şartları içinde çok daha kolaydır.

Böyle bir politika Türkiye'nin milletlerarası münasebetlerde yalnız kalması sonucunu verir mi?

Atatürk'ün dış politikasına dönüş Türkiyemizi ne yalnızlığa mahkum eder, ne de bizim savunma gücümüzü azaltır. Tam tersine bağımsız bir dış politika izleyen Türkiye, özellikle Üçüncü Dünya Devletleri arasında sempati ve dostlukla karşılanacağından yeni bağlar kurulmasına yol açar. Dış politikamızın doğrultusunu yanılmadan belirlemeliyiz. Bu doğrultu devletimizin mahiyetine ve gelişme ve ilerleme amaçlarımıza uygun bulunmalıdır.

Türkiye Cumhuriyeti, tarihin yazdığı ilk Milli Kurtuluş Savaşı'nın sonunda kurulmuştur. Türkiye halkçı bir devlettir; devrimci bir devlettir ve geri kalmış bir ülkedir. Geri kalmışlık, emperyalist ve kapitalist devletlerin sömürücü müdahaleleri ile meydana gelmiştir. Ve de Kurtuluş Savaşı bu müdahalelere karşı yapılmış ve kazanılmıştır. Bundan dolayı dış politikamız bu gerçekleri göz önünde tutarak çizilmek gerekir. Bugün dünyada bağımsızlıklarına yeni kavuşan veya kavuşmak için savaşan halklar, milletler gittikçe ağır basan bir kuvvet teşkil ediyorlar. Bunlar yeni kazandıkları bağımsızlıklarını ancak anti-emperyalist bir politika izlemekle koruyabileceklerini pek iyi biliyorlar. Gelişme ve kalkınma yolu olarak da kapitalist olmayan bir kalkın-

ma yolu izliyorlar. Hedefleri sosyalist bir düzen kurmaktır. Bundan 43 yıl evvel Milli Kurtuluş Savaşı yapmış ve kazanmış olan Türkiyemiz Atatürk'ün ölümünden sonra bağımsız dış politikadan ayrıldığı ve toprak reformu, dış ticaretin millileştirilmesi, hızla sanayileşme gibi köklü dönüşümleri de bir türlü tezgahlayıp sonuçlandıramadığı için bugün yeniden bağımlı bir duruma düşmüştür. Mesele, içinde bulunduğumuz fâsit daireyi kırmaktır. Bunun için de çilekeş emekçi halkımızı politik bir güç halinde söz ve karar sahibi etmekten başka çıkar yol yoktur.

10 Ekim seçimleri yukarıda açıkladığım gibi bir dönüm noktası teşkil edecektir. Türkiye'nin tam bağımsızlığını savununlarla Amerika'nın dümen suyunda gidenler arasında bir mücadele şeklinde geçeceği için önümüzdeki seçimler bundan öncekilere benzemeyecektir. Fakat bu seçimlerin asıl özelliği, seçimlere halkın kurduğu toplumcu bir partinin Türkiye İşçi Partisi'nin katılması ve Parlamento'ya milletvekili sokacak güçte bulunmasıdır. Türkiye İşçi Partili milletvekillerinin Büyük Meclis'e girmesi politikamızı aynı menfaat çevrelerinin yozlaşmış didişmesi olmaktan kurtaracaktır. Büyük Meclis'e Türkiye İşçi Partili milletvekilleri halk yararına tekliflerle geldikçe öteki partiler ister istemez hizaya gelmek zorunu duracaklardır.

Adalet Partisi tek başına iktidara gelmek iddiasındadır. Memleket meselelerinin ancak bu şekilde, yani kuvvetli bir hükümetle çözüleceğini ileri sürmektedir. Memleket meseleleri şüphesiz kuvvetli bir hükümet tarafından çözülür. Ancak bu kuvvetin ne anlama geldiği ve ne nitelikte olacağı hususunda anlaşmak gerekir.

1950'den 1960'a kadar DP hükümetleri şüphesiz kuvvetli hükümetlerdi. Mecliste büyük bir çoğunluğa dayanıyorlardı. Oysa bu hükümetler hep bildiğimiz gibi Türkiye'yi bağımlı bir ülke haline getirdiler ve bize 2014 yılına kadar ödeyeceğimiz bir borç bırakarak Türkiyemizi iflasa sürükleyerek göçüp gittiler. Şu halde kuvvetli hükümet her hal ve karda halkın oylarının çoğuna sahip olan hükümet anlamını taşımaz. Bu oyların kendi menfaatlerini açık seçik gören halk kitleleri tarafından verilmiş olması ve işbaşına gelen hükmetin de yabancıya aracılık edenlerin ve toprak ağalarının menfaatlerini değil, emekçi halkın menfaatlerini savunması, bunun için de toplumculuğa giden kapitalist olmayan yolda yürümesi şarttır.

Öyle görünüyor ki 10 Ekim seçimleri sonunda Türkiyemiz yine koalisyon hükümetleri tarafından idare edilecektir. Ama Türkiye İşçi Partisi'nin sahneye çıkmasından sonra bu koalisyon ister istemez programları ve yolları birbiriyle açıkça çelişmeyen partiler arasında kurulacaktır.

Şüphesiz koalisyonlar somut meseleler üzerinde anlaşma olursa kurulacağına göre bu mesele seçimlerden sonra günün konusu haline gelecektir. Fakat şimdiden Türkiye İşçi Partisi'nin bağımsız dış politika konusunda her adımı desteklemeğe kararlı olduğunu açıklayabilirim. 4 yıl zarfında halkın ve tam bağımsız politikanın savunuculuğunu yapanlar herhalde gittikçe ağır basacaklardır.

Sayın Suat Hayri Ürgüplü'nün Sovyetler Birliği'ne yaptığı resmi ziyaret hakkında bütün siyasi partilere bilgi vermesi bir Anayasa hükmüdür. Gerçekten Anayasamızın 56. maddesi siyasi partileri ister iktidarda, isterse muhalefette olsunlar demokratik düzenin vazgeçilmez unsurları saymıştır. Oysa Sayın Başbakan, siyasi parti liderlerinden ancak bir kısmına izahat vermiş, koalisyonda bulunmasına rağmen MP liderine izahat vermeyeceğini; SDP ile Türkiye İşçi Partisi'ne de izahat vermek lüzumunu şimdilik duymadığını ifade etmiştir.

Anayasamızın yukarıya aldığımız hükmü karşısında ve demokratik bir düzende Başbakanların bu şekilde keyfi davranmalarına imkan yoktur. Başbakanın bütün siyasi parti liderleri ile sık sık temas etmesinde, onların da görüşlerini almasında ve kendisinin de onlara, politikası hakkında açıklamalarda bulunmasında sayılmayacak kadar büyük faydalar vardır.

Yukarıdan beri açıklamağa çalıştığım asıl hayati nokta, Atatürk'ün dış politikasına dönüşün bizim için bir ölüm kalım meselesi oluşudur. Sovyetler Birliği ile yapılan temaslar bu bakımdan son derece önemli olduğu için Başbakan'ın parti liderlerini mizaç ve meşrebine göre tasnif etmesinde herhangi bir isabet yoktur ve herhalde böyle bir davranış demokratik prensiplerimizle bağdaştırılamaz.

Cumhuriyet Bayramı'nı Kutlarken

Cumhuriyet kurulalı 26 yıl oldu. Bundan 26 yıl önce Türk halkı saldırgan emperyalist ordularını eşine az rastlanan kahramanca savaşlar vererek yendiler. Kuvva-i Milliye ruhu muzaffer oldu. Ve tarihe karışan Osmanlı İmparatorluğu yerine, bağımsız yeni bir devlet kuruldu. 29 Ekim 1923'te kurulan bu yeni idarenin hususiyeti, ayırt edici vasfı ne idi acaba?

Türkiye Cumhuriyeti emperyalizmle savaşarak doğmuş ve emperyalizme karşı koyarak kurulmuş ve gelişmiş olduğu için, hiç şüphe yok ki, yeni idarenin ayırt edici vasfı, hususiyeti de, emperyalizm düşmanı olmasında, emperyalizme karşı durmasında idi.

Ama emperyalizm düşmanı olmak, emperyalizme karşı durmak, yurda düşman silahlı kuvvetleri saldırdıkça onlarla savaşmaktan ibaret değildir. Bağımsız Milletler, emperyalist silahlı kuvvetlerin saldırışına uğramadan yıllarca evvel, iktisaden boyunduruk altına alındığı için, korunma çarelerinin de buna göre olması gerektir.

Bu gerçeği biz herkesten iyi biliriz. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü, bunun en canlı örneğidir. Emperyalist devletler Osmanlı devletinin bağımsız hayatına son darbeyi indirmezden evvel, onu yüz

yıllarca can damarlarından sömürdüler, mecalsiz düşürdüler.

Kaldı ki, bugünkü şartlar emperyalizm ahtapotunun bağımsız bir devleti silahlı kuvvetlerini hiç harekete getirmeden sömürgeleştirmesini mümkün kılıyor: İşte inhisarcı Amerikan emperyalizmi. İkinci Dünya Savaşı'nın doğurduğu şartlardan faydalanan Amerikalılar, bağımsız bir çok milleti, dostluk ve yardım bahanesi ile sömürgeleştirmek yolundadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü, Kapitülasyonların; Kapitülasyonlarla beraber memlekete giren yabancı malların ve yabancı sermayenin hazırladığını pek iyi bildiği içindir ki, kurtuluş savaşları biter bitmez, Atatürk hepimizi yeni bir savaşa çağırmıştı: İktisadi kurtuluş savaşı...

Osmanlı İmparatorluğu'ndan devraldığımız yabancı sermaye kalıntılarını, imtiyazlı şirketleri, Düyunu Umumiye İdaresi'ni aynı şevkle memleketten bir bir söküp atmış; Osmanlı Bankası'nı zararsız hale getirmiştik. Ve yerli istihsalimizi gümrük duvarları ile korurken, bir yandan da hızla sanayileşme yolunu tutmuştuk.

Gerçekten bağımsız bir millet olmak için başka yol da yoktu zaten. Yabancı sermayesi memleketi sömürmeye devam ettikçe emperyalizmin boyunduruğundan kurtulamazdık: Yabancı sermayeli şirketler satın alındıkça bayram ettiğimiz, yeni kurulan fabrikalarımızı iftiharla açtığımız günleri hep hatırlarız.

Oysaki bugün muvafığı ve muhalifi ile nüfuz sahibi çevrelerimiz tam tersine bir yol tuttular; bütün yapılanları bozuyorlar. Yabancı sermayesini memlekete çekmek için yeni nizamlar konuldu. Devlet Bakanımız Barlas, gümrüklerin bile kaldırılacağını söylüyor. Devlet eli ile sanayileşme hareketi durduruldu. Amerikan dostlarımızın tavsiyesi üzerine kuvveti tarıma veriyoruz. Osmanlı İmparatorluğu'nun kara günlerini özlemiş gibi bir halleri var bu efendilerin. Ve halkın dikkatini başka tarafa çekmek, halkı oyalamak için de bir Demokrasi oyunu oynanıyor.

Ama Hürriyet ve Demokrasi gibi büyük sözler, seçim emniyeti gibi parlak vaatler arkasında gizlenen gerçekler yine de sırıtıyor...

Çünkü memleketin hali meydanda. Amerikan Donanması'nın limanlarımıza mütareke senelerinin havasını getiren ziyaretleri yeter. Her gün artan işsizlik ve geçim zorluğu meydanda: Bunun da bizden

alındığından çok, Amerika'nın bize mal sürmesinden ileri geldiği aşikar. Onun için politikacılar ne yaparlarsa yapsınlar, Türk halkı, Amerikan emperyalizminin pençesine düştüğümüzü de; her yönden irticanın hortladığını da; muvafığı ve muhalifi ile nüfuz sahibi çevrelerin Atatürk yolundan döndüğünü de; o şaşmaz sağduyusu ile kavrıyor. Ve tıpkı 26 yıl önce olduğu gibi kurtuluş yolunun inkılapçı hedeflere yürüyerek emperyalizme karşı koymakta olduğunu duyuyor, biliyor...

Kurtuluş Savaşı

Kurtuluş Savaşına çok zor koşullarda başlandı. O günleri görenlerin sayısı çok azaldı. Gençler o günleri kitaplardan öğreniyorlar. Her kitap da doğru değil. Hele 50'li yıllardan sonra yazılanlar, Kurtuluş Savaşı'nın niteliğini, herhangi bir savaştan onu ayıran temeldeki farkı vurgulamıyorlar. Bu savaşın tam bağımsızlık için bir savaş olduğunu ve asıl düşmanın Yunan kuvvetleri gerisindeki sömürü düzeni olduğu belirtilmiyor. Oysa o yıllarda savaşın bu özelliği her fırsatta açıklanır, emperyalizme karşı savaş verdiğimiz sık sık vurgulanırdı. Yalnız İstanbul hükümeti ve bağlı olanlar, bunu görmezlikten gelir ve işgal kuvvetleri ile hoş geçinmenin yolunu ararlardı.

Kurtuluş Savaşımız'ın başka, yepyeni bir savaş olduğunu dile getiren iki belge sunacağım:

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 21 Ekim 1926 tarihli bildirgesinde şöyle denilmektedir:

(...) Türkiye Büyük Millet Meclisi, Milli hudutlar dahilinde hayat ve istiklalini temin ... ahdiyle teşekkül etmiştir. Binaenaleyh hayat ve istiklalini, yegane ve mukaddes emel bildiği Türkiye halkını, emperyalizm ve kapitalizm tahakküm ve zulmünden kurtararak irade

ve hakimiyetinin sahibi kılmakla gayesine vasıl olacağı kanaatindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin hayat ve istiklaline suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzlerine karşı müdafaa ve bu maksada aykırı hareket edenleri tedip azmiyle kurulmuş bir orduya sahiptir. Emir ve kumanda salahiyeti Büyük Millet Meclisi'nin manevi şahsiyetindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, halkın öteden beri maruz bulunduğu sefalet sebeplerini yeni vasıtalar ve teşkilat ile kaldırmak, yerine, refah ve saadet getirmeyi başlıca hedef addeder. Binaenaleyh toprak, maarif, adliye, maliye, iktisat ve evkaf işlerinde ve diğer meselelerde sosyal yardımlaşma ve kardeşliği hakim kılarak, halkın ihtiyaçlarına göre yeniklikler ve tesisler vücuda getirmeğe çalışacaktır. Bunun için de siyasi ve içtimai (sosyal) umdelerini (ilkelerini) milletin ruhundan almak ve tatbikatta milletin temayüllerini ve ananelerini gözetmek fikrindedir.

Binaenaleyh Türkiye Büyük Millet Meclisi memleketin idari, iktisadi, içtimai ihtiyaçlarına müteallik hükümleri peyder pey tetkik ve kanun şeklinde tatbik mevkiine koymağa başlamıştır.

Bir milletvekilinin 'bildirgede sözü edilen kapitalizm, kuşkusuz dış kapitalizm' demesi üzerine, komisyon sözcüsü şu yanıtı vermişti:

"Hayır, ayrım yapılmamıştır. Biz, kapitalizmin, emperyalizmin her türlüsüne karşıyız."

O günlerde kapitalizm ve emperyalizm konusunda Mustafa Kemal Paşa da şöyle konuşuyordu:

"Fakat mesleki içtimai (sosyal öğreti, sosyoloji) itibariyle düşündüğümüz zaman, biz hayatını, istiklalini kurtarmak için çalışan erbabı sayız (emekçileriz), zavallı bir halkız. Mahiyetimizi bilelim. Kurtulmak, yaşamak için çalışan ve çalışmaya mecbur olan bir halkız! Binaenaleyh her birimizin hakkı vardır. Salahiyeti vardır. Fakat çalışmak sayesinde bir hakkı iktisabederiz (elde ederiz). Yoksa arka üstü yatmak ve hayatını saydan muarra (çalışmadan) geçirmek isteyen insanların bizim hayatı içtimaiyetimiz içerisinde (toplumumuz arasında) yeri yoktur, hakkı yoktur! (alkışlar) O halde ifade ediniz efendiler! Halkçılık, nizamı içtimaisini (sosyal düzenini) sayine (emeğine), hukukuna istinadettirmek isteyen bir mesleki içtimaidir (bir sosyal

öğretidir). Efendiler! biz bu hakkımızı mahfuz bulundurmak, istiklalimizi emin bulundurabilmek için, heyeti umumiyemize, heyeti milliyemize bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı heyeti milliyece mücadeleyi caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız. Binaenaleeyh bu ve bu gibi teşvikatla ve izahatla hükümetimizin istinadetttiği esasın ilmi içtimaiye müstenit (sosyal bilime dayalı) bir esas olduğunu bariz bir surette görürüz! Fakat ne yapalım ki demokrasiye benzemiyormuş, sosyalizme benzemiyormuş , hiçbir şeye benzemiyormuş! Efendiler biz benzememekle ve benzetmemekle iftihar etmeliyiz. Çünkü biz bize benziyoruz efendiler! (alkışlar)

Verdiğimiz savaşın adı: Bağımsızlık Savaşı, Kurtuluş Savaşı idi. Kimden kurtulacaktık? Kimlerden bağımsız olacaktık? Emperyalizm ve kapitalizmden. Bu açık açık söyleniyordu.

Atatürk ayrıca, yaşamak, kurtulmak için çalışan ve çalışmak zorunda olan emekçi bir halk olduğumuzu vurguladıktan sonra, çalışmadan yaşamak isteyenlerin toplumumuzda yeri olmadığını söylüyor ve halkçılık, 'toplumun düzenini emeğe dayandıran bir doktrindir' diyordu.

Emperyalizme, kapitalizme karşı savaşan ve toplum düzenini emeğe dayandıran bir rejim sosyalist bir rejimdir. Ve de halkçı olduğu için de demokrasiye yönelik bir rejimdir.

Atatürk, ne demokrasiye ne sosyalizme benzemiyormuş derken de Avrupa'daki rejimlere ve Sovyetler Birliği'ne benzemediğimizi belirtmek istiyordu herhalde. Çünkü bu açıklamalarını sosyal öğretiye yani sosyolojiye dayandıran bir kişinin demokrasiyi, sosyalizmi yadsıması ters bir iş olur. Bence biz bize benziyoruz diyen Atatürk, demokrasinin ve sosyalizmin bizim tarihsel koşullarımız içinde biçimleneceğini ifade etmek istemiştir. Tartışmasız olan yanı ise yukarıdaki alıntının kurtuluş savaşı yıllarında Atatürk'ün emeğe dayalı, hakkın hukukun çalışarak elde edileceği ve de çalışmadan sırtüstü yatanların içinde yer alamayacağı bir rejim düşündüğüdür. Çıkan sonuç budur.

Ama Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihi ne yazık ki bu çizgide gelişmedi. Sırtüstü yatarak yaşamak isteyenler zamanla köşeleri tuttular ve çalışan insanların yani emekçilerin efendisi oldular. Atatürk sağken sadece tam bağımsızlık ilkesi, onun da siyasal bağımsızlık ve buna

doğrudan ters etki yapan konularda derece derece bağımsızlık ilkesi uygulandı. Ve Türkiye adım adım kapitalizme kaydı. Kara Kemal Bey'in ve İttihatçılar'ın hayal ettikleri burjuva sınıfı yasalarla desteklenerek egemenliğini kurmaya başladı.

Kurtuluş Savaşı Türkiye'sinin tam bağımsızlık felsefesini Atatürk en açık biçimde Franklin Borulleri'la yaptığı konuşma sırasında dile getirmiştir. Bunu aynen aktarmayı yararlı görüyorum:

"Âlim, cahil, milletin bütün fertleri, hepsi belki işin içindeki güçlükleri iyice kavramadıkça, bugün yalnız bir nokta etrafında toplanma ve sonuna kadar kanını akıtmaya karar vermiştir. O nokta, tam bağımsızlığımızın sağlanması ve sindirilmesidir.

Tam bağımsızlık demek, elbette, politika, maliye, ekonomi, adalet, askerlik, kültür gibi her alanda tam bağımsızlık ve tam serbestlik demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde tam bağımsızlıktan yoksunluk, ulusun ve ülkenin gerçek anlamıyla bütün bağımsızlıktan yoksunluğu demektir.

Biz bunu sağlamadan ve elde etmeden barışa ve esenliğe erişemeyeceğimiz kanaatindeyiz."

Evet tam bağımsızlık ilkesi böyle bir bütündür. Politika, maliye, ekonomi, adalet, askerlik, kültür vb... alanlarda bağımsız olmaktan oluşan bir bütün. Ve bu bütünü oluşturan alanlardan birinde bağımlı olmak bağımsızlığın bütünüyle yok olmasına yol açardı. Atatürk özellikle mali bağımsızlık üzerinde ısrarlıydı. Mali bağımsızlığın koca devleti nasıl çökerttiğini yakından görmüş izlemişti.

Atatürk şöyle diyordu:

Efendiler! Herşeyden evvel hayat ve istiklalimizi teminden ibaret olan gayeyi milliyemize vusuldan (ulaşmaktan) başka birşey düşünemeyiz. Binaenaleyh, bizce haizi ehemmiyet olan nokta, kudreti maliyemizin buna kafi olup olmayacağıdır. 1920 ve 1921 senelerinin fiili tecaribine (deneyimlerine) ve müsbet hesabatına ve bugünkü ahvali dahiliye ve iktisadiyetimizin bu geçen iki seneye nisbeten, kıyas kabul etmez neticede iyi bir halde bulunmasından hasıl olan katii ümitlere istinaden erzedebilirim ki, memleketimizin menabii varidatı davayı millimizin emniyetle ihtihsalini kafildir. Kuvvei maliyemiz bugüne kadar olduğu gibi hariçten borç yapmaksızın dahi fakirane olmakla beraber, memleketi idari ve gayesine isal edilecektir (...)

Efendiler! Bugünkü mücahedatımızın gayesi istiklali tamdır. İstiklaliyetin tamamiyeti ise ancak istiklali mali ile mümkündür. Bir devletin, maliyesi istiklalden mahrum olursa, o devletin bütün şuabatı hayatiyesi (yaşamı, şubeleri) mefluç olur (felç olur). Çünkü her devlet ancak mali güçle yaşar. Mali istiklalin korunması için birinci şart, bütçenin iktisadi bünye ile mütenasip ve mütevazi (dengeli) olmasıdır. Binaenaleyh, bünye-i devleti yaşatmak için, dışarıya başvurmaksızın, memleketin gelir kaynakları ile idare, çare ve tedbirlerini bulmak lazım ve mümkündür. (1 Mart 1922)

Kurtuluş Savaşı'nın en hararetli günlerinde Atatürk böyle düşünüyordu. Ama daha sonra aynı titizlik gösterilmemeye başlandı. "Köylü efendimizdir" deniyordu, ama toprak reformu yapılmıyordu. Sanayileşeceğiz deniyordu, ama gelişigüzel, daha doğrusu tüketime dönük fabrikalar kuruluyordu. Sanayileşmenin, üretim aracı üreten sanayi dalları kurmak olduğu ya bilinmiyordu, ya da bilmezlikten geliniyordu.

Zavallı bir halk olduğumuz ve çalışmadan, yani başkalarının sırtından yaşayanlara toplumumuzda yer olmayacağı hakkındaki sözler iyice unutulmuş görünüyordu. Kaygan bir meyilli satıh üzerindeydik artık. İniyorduk ve hızlanarak iniyorduk. Nihayet İzmir İktisat Kongresi gelip çattı.Ve Atatürk Açış konuşmasında yabancı sermayeye davet çıkardı.

Çiftçi, esnaf, sanatkar, tüccar ve işçi temsilcileri önünde yaptığı konuşmada Atatürk, ekonominin önemini vurguluyordu. Ancak emperyalizme ve kapitalizme karşı ulusça savaşmanın zorunlu olduğunu vurgulayan eski konuşmaların çizgisinden farklı bir çizginin gündeme getirildiği gözden kaçmıyordu. 1920-21'lerdeki konuşmalarda çalışan, çalışmak zorunda olan zavallı bir halktık; ancak çalışanların hakkı vardı; sırtüstü yatıp çalışmadan yaşamak isteyenlerin, bizim toplumumuz içinde yeri yoktu, hakları yoktu. Oysa bu konuşmasında Atatürk, sosyal gerçekleri değişik biçimde değerlendiriyordu. Bir yandan sosyal sınıfların varlığını kabul ediyor, ancak bu sınıflar arasında çatışma bulunmadığını vurguluyordu. Şöyle konuşuyordu Atatürk:

Bizim halkımız menfaatleri yekdiğerinden ayrılır sınıflar halinde değil, bilakis mevcudiyetleri ve muhassalai mesaisi (ve çalışmasının sonucu) yekdiğerine (biri ötekine) lazım olan sınıflardan ibarettir. Bu

dakikada samilerim (dinleyenlerim) çiftçilerdir, sanaatkarlardır, tüccarlardır ve amelelerdir (işçilerdir). Bunların hangisi yekdiğerinin muarızı (karşı koyanı) olabilir. Çiftçinin sanatkara, sanatkarın çiftçiye ve çiftçinin tüccara ve bunların hepsine, yekdiğerine, ve ameleye (işçiye) muhtaç olduğunu kim inkar edebilir. Bugün mevcut fabrikalarımızda ve daha çok olmasını temenni ettiğimiz fabrikalarımızda kendi amelemiz (işçimiz) çalışmaktadır. Müreffeh ve memnun olarak çalışmalıdır ve bütün saydığımız sınıflar aynı zamanda zengin olmalıdır ve hayatın lezzeti hakikisini tadabilmelidir ki, çalışmak için kudret ve kuvvet bulabilsin. Binaenaleyh programda bahsolunduğu zaman, adeta denebilir ki, bütün halk için bir "Say Misakı Millisidir". Ve böyle bir say misakı millisi mahiyetinde olan program etrafında toplanmaktan hasıl olacak olan şekli siyasi ise, alelade bir fırka (parti) mahiyetinde tasavvur edilmemek lazım gelir. Badessulh (barıştan sonra) vukua gelebilecek olan böyle bir şekli siyasinin şimdiye kadar olduğu gibi milletin azmi ve imanı ile ve vahdet (birlik) ve tesanüdün (dayanışmanın) birbirine müzahir olmasıyla muvaffak olacağı hakkındaki kanaatim kavidir ve tamdır.

Toplumsal sınıflar ve meslek grupları hakkındaki bu değerlendirmeleri ele almadan, aynı konuşmada Atatürk'ün yabancı sermayeye ilişkin sözlerini de aktarmak istiyorum. Atatürk şöyle konuşurdu:

"Sizler, memleketin ihtiyacını ve milletin kabiliyetini ve bunun karşısında bütün dünyada mevcut olan çok kuvvetli iktisat teşkilatını nazari itibare alarak, yapılması lazım gelen tedbirleri ve tatbiki elzem olan bütün yenilikleri kemali vuzuhla ifade etmelisiniz (...) Efendiler, iktisadiyat sahasında düşünürken ve konuşurken zannolunmasın ki, ecnebi (yabancı) sermayesine hasım (düşman) bulunuyoruz. Hayır, bizim memleketimiz vasidir (geniştir). Çok say (emek) ve sermaye ihtiyacımız vardır. Binaenaleyh kanunlarımıza riyayetkar olmak şartıyla ecnebi sermayelerine lazım gelen teminatı vermeye her zaman hazırız ve şayani arzudur ki, ecnebi sermayesi bizim sayimize (emeğimize) ve serveti sabitemize (doğal zenginliklerimize) rağbet etsin. Bizim için ve onlar için faydalı neticeler versin: Fakat eskisi gibi değil. Filhakika mazide ve bilhassa Tanzimat devrinden sonra, ecnebi sermayesi müstesna bir mevkiye malik oldu. Ve ilmin manasıyla

denilebilir ki, devlet ve hükümet ecnebi sermayesinin jandarmalığından başka bir şey yapmamıştır. Artık her medeni devlet gibi, yeni Türkiye dahi buna muvaüffakat edemez. Burasını esir ülkesi yaptırmaz."

Politika gerçeğe dayanır. Önce gerçek kabul edilir, sonra belirli bir açıdan (ulus çıkarları ya da sınıf çıkarları açısından) bu gerçek değerlendirilir, yorumlanır. Gerçek yadsınarak politika yapılamaz. Türkiye'de bu nokta hala kavranmış değildir. Örneğin toplumumuzda çıkarları çatışan sosyal sınıflar bulunduğunu bir türlü kabul etmek istemeyiz. Toplumumuzda sınıflar var. Çıkarları çatıştığı için, aralarında mücadele sürüp gidiyor, 1936'da yürürlüğe konan ceza maddelerine karşın. Türkiye'de kör-topal da olsa ulusal çıkarlarımıza ters de düşse kapitalizm uygulandığına göre, işçi sınıfı da var; burjuva sınıfı da var... Ve sistemin doğası gereği, bu iki sınıf birbirleriyle mücadele halinde. Gelin görün ki yalın gerçek kabul edilmiyor. Atatürk gibi seçkin zeka bile Türkiye'deki sınıfların çıkarlarının çatışmadığını, tüm sınıfların birbirlerine karşı olmadıklarını, tam tersine dayanışma içinde olduklarını söyleyebiliyor.

Gerçekler kabul edilmeden, ne sorunlara çözüm bulunabilir, ne de uluslararası ilişkilerde Türkiye'nin çıkarları başarıyla savunulabilir.

Bağımsızlıktan Bağımlılığa

Atatürk ölene dek Türkiye bağımsız bir dış politika izledi. Dostluk ve saldırmazlık paktları imzalandı. Öncelikle komşu devletlerle. Emperyalist büyük devletlerle ilişkiler uzun yıllar mesafeli olmuştur. İlk anlaşma Sovyetler Birliği ile imzalandı (1921). Girişte şöyle deniyordu: "Ulusların kardeşliği ilkesini ve kavimlerin kendi geleceklerini özgürce saptamak hakkını tanımakta birleşmiş olan Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti ile Rusya Sovyetler Sosyalist Federal Cumhuriyeti hükümeti genişleme ve istila siyasetine karşı olan savaşımlarındaki dayanışmanın ve iki ulustan birinin karşılaşağı zorlukların ötekinin durumunu da ağırlaştıracağını bilerek, aralarında her zaman dostluk ilişkilerinin ve her iki ulusun karşılıklı çıkarlarına dayanan sürekli dostluk bağlarının yerleşmiş olduğunu görmek özlemiyle bir Dostluk ve Kardeşlik anlaşması yapmaya karar vermişler ve bu amaçla yazılı yetkili temsilcilerini seçmişlerdir".

16 madde ve 3 ekten oluşan bu anlaşmada iki tarafın sınırlarına ilişkin açıklamaların yanısıra, o güne dek batılı devletlerle yapılmış tüm anlaşmaların karşılıklı çıkarlarına uygun olmadığı da vurgulanmaktadır. Ayrıca Boğazlar statüsünün, başta Türkiye'nin çıkarları

olmak üzere Karadeniz'de sahili bulunan devletlerin çıkarlarının da gözetildiği bir uluslararası sözleşmeye bağlanacağı belirtilmektedir.

Kapitülasyonların geçersiz olduğu ilan edilmekte ve şu önemli açıklamaya da yer verilmiştir. 4. madde şöyle diyor:

"Bağıtlı taraflar, Doğu uluslarının ulusal kurtuluş hareketleriyle Rusya işçilerinin yeni bir sosyal düzen için savaşımı arasındaki yakınlığı gözlemleyerek bu ulusların özgürlük ve bağımsızlık hakları ve diledikleri hükümet rejimi ile yönetilmek haklarını açıkça belirtirler".

Böylece Sovyetler Birliği'ndeki sosyalist hareketle ulusal kurtuluş hareketlerinin birbirine bağlı olduğu konusu bir anlaşma metninde sanıyorum ilk kez vurgulanıyordu.

Sovyetler Birliği ile dostluk ilişkileri sürdürülmesi, Atatürk dış politikasının başlıca ilkesi olmuştur. 1921'de imzalanan anlaşma 1925'te yenilenmiş; 1931'de iki yıl, 1935'te de on yıl uzatılmıştır. 1945'te Sovyetler Birliği tarafından sona erdirilmiştir.

1939 yılına kadar uzanan dönemde Türkiye dış polikası, ikili dostluk ve saldırmazlık anlaşmaları ve Milletler Cemiyeti'nin kollektif güvenlik ilkesi ışığında yürütülen bir barış politikasıdır. Sovyetler'le dostluk ilişkilerinin sürdürülmesi, hiç kuşkusuz bu barışçı politikanın yürütülmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Ne var ki, siyasal bağımsızlık, ekonomi ve maliyede bağımsızlığa yönelik adımlar atılmadan sonsuza dek korunamaz. Bu da, ekonomide yeni görüşlerin, yeni uygulamaların yakından izlenmesini, bilinmesini gerektirir. Oysa, 1930'lar Türkiyesi'nde sorunlara genellikle ideolojik açıdan bakılıyor; çözümler tepeden inme buyruklarla aranıyordu. Şef sistemlerinin bilançosu olumlu olmuyor, özellikle ekonomide boşuna zaman yitirilmesine yol açıyordu. Sovyetler'den özenerek biz de beş yıllık planlar uyguladık. Ama geri kalmışlık zincirini kırmaya yönelik rasyonellikten yoksun planlardı bunlar. Siyasal bağımsızlığı koruyacak maddesel bir temel oluşturulamadı. Belki de beylerin böyle bir amacı yoktu.

Atatürk ölmeden Fransa ve İngiltere ile ittifak görüşmeleri başlatıldı (2 Ekim 1938). Düşünebiliyor musunuz, Kurtuluş Savaşımız'ın lideri ve başkomutanı, İngiliz ve Fransız emperyalistleri ile aynı ittifak içinde yer alacaktı. Savaş kapıdayken biz İngiliz ve Fransızlarla el ele veriyorduk. 1941'de ise Hitler Almanyası ile dostluk anlaşması imza-

lıyorduk. Bu arada, Sovyetler Birliği ile yirmi yıldır süren dostça ilişkilere kara gölgeler düşürecektir.

Sovyetler, Hitler ile anlaşamıyordu. İkinci kez Moskova'ya gelen Alman Dışişleri Bakanı Ribentrof, Molotov'la Alman-Sovyet dostluk anlaşmasını imzalıyordu. Ve sözlü bir protokolle bu iki devlet Polonya'nın aralarında bölüşülmesine karar veriyorlardı.

Churchil'in Adana'ya kadar gelerek İnönü'yü savaşa girmesi için zorlaması sonuç vermiyordu. Üçlü ittifaka karşın Türkiye savaşa girmiyordu.

Ama hala Kurtuluş Savaşı ruhunun öldüğüne inanmak istemeyenler vardı. Garb cephesi kumandanı ve Lozan başdelegesi İnönü'nün hesaplar yaptığı düşünülüyordu. Ama savaş bitince herşey çırılçıplak gözler önüne serilecekti. İnönü, Türkiye'yi Batı ile bütünleştirmeye kararlıydı. Önce Tan olayı ile davetiye çıkardı. Kabul edilmelidir ki, Sovyetler Birliği de İnönü'nün işini kolaylaştırmak için her şeyi yapıyordu. 1921'den beri yinelenerek yürürlükte tutulan Türk-Sovyet dostluk anlaşmasının yinelenmeyeceğini açıklıyor; önerileri geri çeviriyor, üstelik iki nota vererek Boğazlar'da üs istiyordu (8.8.1946 ve 24.9.1946 tarihli notalar). Ayrıca Sovyetler Birliği, dolaylı biçimlerde, kimi doğu illerimiz hakkında isteklerde bulunuyordu. Bunu Sovyet yazarlarının yayınladıkları kitaplarda ileri sürüyorlardı.

Tam Bağımsızlık

Biz Türkiye sosyalistleri, Kurtuluş Savaşı Türkiye'sinin uzantısıyız. Benim yaşımda olanlar o karanlık günleri hatırlarlar. Kurtuluş Savaşımız'ın kaygılı, acılı günlerini de, zaferin sevincini de unutamazlar. Tam bağımsızlık bizler için bir ilkeden de öte, yaşamın bir parçasıdır. Bir genç yazarla bağımsızlık konusunda söyleşiyorduk. Şöyle bir mantık yürüttük:

"ABD ile Türkiye bağımsız iki devlet olarak masa başına oturdular ve anlaşmalar imzaladılar. Amerika kimi taahhütlerde bulundu; Türkiye de buna karşılık kimi taahhütlerde bulundu. Kimse karşısındakine birşey dayatmadı, zorla kabul ettirmedi. Tuttumuşsunuz bağımsızlık diye. İkili andlaşmalar, iki egemen varlığın eseridir. Türkiye, Sovyetler'in tehdidi altındayken, Amerika askeri ve ekonomik yardım vaadinde bulundu ve bu yardımları hemen yaptı. Bunun bağımsızlığımızla bağdaşmayan yanı nerede?" diye sordu. Sorun soyut mantıkla ele alınacak bir konu değildir. Kaldı ki, soyut mantık bile gerçeklerden hareket edilerek yürütülür. Türkiye ABD ile terazinin aynı kefesine konamaz. ABD bir süper güçtür; Türkiye azgelişmiş bir ülke. Ama herhangi bir azgelişmiş ülke değil. Stratejik,

jeo-politik önemi büyük bir azgelişmiş ülkedir Amerika için. Demek ki hiç de eşit durumda değiller. Devletler Hukuku'nda bu gibi andlaşmaların gerçekte eşit durumda olmayan varlıklar olduğu kabul edilir. Tarihimizden bir örnek vereyim: Kapitülasyonlar adından da anlaşıldığı gibi bu tür bağıtlardır. Evet 1947'den beri Türkiye ile ABD arasında imzalanan ikili andlaşmalar eşit durumda olmayan varlıklar arasında imzalanmış. Bu andlaşmaların Türkiye'ye yüklediği ödevlerle, ABD'ye yüklenenler arasında, ne nicelik ne nitelik bakımından eşitlik bulunmadığı pek açık bir gerçektir: Bu andlaşmalar gereği Türkiye'de bir dizi ABD askeri üssü kurulmuştur. Bu üslerde nükleer silahlar depolanmıştır. Bu silahları ABD dilediği zaman kullanabilir. Bunun bir de örneği yaşanmıştır. 1960 mayısında İncirlik Hava Üssü'nden havalanan bir ABD uçağı, Sovyet toprakları üzerinde düşürülmüş ve pilotu canlı olarak ele geçirilmişti. Sovyetler Birliği uçağın Türkiye'den havalandığını açıklayınca, hiçbirşeyden haberi olmayan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, bu iddiaları kesinlikle reddetmiş, ama ertesi gün Amerikalı pilotun sağ olduğu ve uçağın İncirlik Üssü'nden havalandığını, onun söylediği anlaşılınca; Fatin Rüştü'ye susmaktan başka çare kalmamıştı.

Evet Türkiye dışa bağımlı bir azgelişmiş ülkedir. Ve Türkiye bu andlaşmaları feshedene kadar bağımlılığı sürecektir. Siz bakmayın Türk hükümetlerinin arada bir seslerini yükselttiklerine... İsmet Paşa da bu yolu denemişti. Şimdi de Amerika'nın sadık müttefiki olan Sayın Özal başkaldıran pozunda. Ama herşey yolunda girecek ve Sayın Özal, sadık müttefik rolünü oynamaya devam edecektir.

Türkiye'yi bağımsızlığına ancak sosyalist bir iktidar kavuşturabilir. Hem Amerika'dan, hem Rusya'dan aynı uzaklıkta bir dış politika izlenmesini savunan ve ideolojik bağımsızlığın, ulusal bağımsızlık kavramının vazgeçilmez bir öğesi olduğunu vurgulayanlar yalnız Türkiye'ye özgü sosyalizmi savunanlardır.

Türkiye İşçi Partisi'nin programında bağımsızlık konusunda şöyle deniyordu:

"(...) Kurtuluş Savaşı daha önce verdiğimiz savaşlardan hiçbirine benzemez. Bu savaşın hedefi anayurdu düşman istilasından kurtarmaktan ibaret değildi. Asıl hedef, halkımızın sömürgeci ve sömürücülerin boyunduruğundan kurtulması, bağımsız Türkiye'nin kurulmasıy-

dı. 'İstiklalimizi emin bulundurabilmek için heyeti umumiyemizce, heyeti milliyemizce bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve yutmak isteyen kapitalizme karşı heyeti milliyece savaşmayı uygun gören bir doktrini izleyen insanlarız' diyordu Mustafa Kemal Paşa, (1 Aralık 1921) ve biz o yolda savaşmıştık. (...) Kurtuluş Savaşı felsefesinin gerçek mirasçısı olan Türkiye İşçi Partisi, dış politikada ve milli savunma politikasında aşağıdaki esasları savunur" denilerek bu esaslar somut biçimde açıklanıyordu.

Sosyalist Devrim Partisi programı da, Atatürk'ün 1 Aralık 1921 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki konuşmasıyla başlar ve ulusal savunma ve tam bağımsızlık hakkında şu görüşler savunulur:

Ulusal Savunma

Ulusal savunmamızda, çağımızın ulusal kurtuluş savaşı felsefesine dayalı yöntemler gözönünde bulundurulacaktır. Saldırgan üstün güçteki düşmana karşı, yurdunu savunan halkın savaşı, üstünlüğünü ortaya koymuştur. Nizami ordu yanında halk savaşı yöntemleri de geliştirilmelidir. Bizim gibi modern silahlarını kendisi yapamayan devletler için, halk savaşı yöntemleri hayati bir zorunluluk taşımaktadır. Bir yandan da savaş sanayimizi modern silahları yapacak düzeye getirmek için ciddi çaba harcanacaktır. Bu alandaki girişimler ekonomik ve sosyal kalkınmamızla uyumlu olacak, genel gelişme ve büyümeyi aksatmayacaktır.

Emperyalist Devletlerle, Büyük Devletlerle Bütünleşme, Askeri İttifak Yok:

Emperyalist devletlerin, büyük devletlerin önderliğindeki ekonomik, siyasal, parasal, ticari, kültürel bütünleşmeyi amaçlayan sözleşmelere; askeri ittifak ve bloklara girilmesine kesinlikle karşıyız. Bu gibi birleşmelerde, her bakımdan güçsüz olan küçük devletler zararlı çıkarlar. Büsbütün bağımlı duruma düşerler. Sosyalist Devrim Partisi iktidara gelir gelmez bu gibi sözleşme ve andlaşmaları hemen feshedecektir. Avrupa Ortak Pazar Sözleşmesi, NATO ittifakı, Amerika ile imzalanmış ikili anlaşmalar, CENTO ittifakı feshedeceğimiz uluslararası belgelerin başında gelmektedir.

Büyük devletlerle askeri ittifaklar imzalamak bize her zaman pahalıya malolmuştur. Tarihimizden gereken dersi almalıyız. İttihat ve

Terakki'nin ileri gelenleri Osmanlı Devleti'ni, I. Dünya Savaşı'na Almanların bir oldu bittisi sonunda soktular. Alman emperyalizminin çıkarları uğrunda dört yıl savaştık; kuşaklar tükettik ve bir imparatorluğu yitirdik. Buna rağmen II. Dünya Savaşı'ndan hemen önce İngiltere ve Fransa ile üçlü ittifakı imzaladık. Buna göre kimi koşullar gerçekleşirse, bu sefer de onların safında savaşa girecektik. Bereket versin koşullar gerçekleşmedi de emperyalistlerin buyruğunda savaşa katılmadık. II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, Sovyetler'in kimi isteklerinden telaşa kapılan zamanın hükümeti, Türkiye'yi Amerikan emperyalizminin kucağına atmıştır. Amerika'ya Türkiye'de askeri üs kurma ve askeri personel bulundurma hakkını tanıyan ve daha başka ödünler veren ikili anlaşmalar imzalandı. Kimi sosyalistler bu durumu o tarihte protesto ettiler, bunun tehlikelerini ortaya koydular. Ve yıllar sonra Millet Meclisi'nde TİP adına yapılan ilk konuşmada, ikili anlaşmalarla Amerika'ya tanınan ödünlerin ulusal bağımsızlığımızla asla bağdaşmadığı, üstelik Türkiye'yi bir nükleer hedef haline getirdiği açıklandı. O tarihte büyük tepkilere yol açan bu konuşmanın, aradan on yıl geçtikten sonra kısmen de olsa yetkili bir ağızdan doğrulandığına tanık oluyoruz: 12 Mart Muhtırası'na imza koyan komutanlardan biri, Amerika'nın yardımı kesmesi ve silah sevkiyatına ambargo koyması üzerine, tesislerden en fazla Amerika'nın, daha sonra NATO'nun, en az da Türkiye'nin faydalandığını açıklamış "bu tesisler nükleer ve konvansiyonel savaşlar için ilk hedeftir ve Türkiye için tehlike teşkil etmektedir" demiştir (9.2.1975 günlü gazeteler).

Biz ilke olarak büyük devletlerle askeri ittifak imzalanmamasını, ülkemizde üs, yabancı askeri personele ödün verilmemesini savunuyoruz. Barış zamanı da bu gibi ittifaklar asla yapılmayacaktır. Ulusal bağımsızlığımızı ülke bütünlüğümüzü korumak için girişeceğimiz bir savaşta, koşullar bir büyük devletle ittifak etmemizi zorunlu hale getirebilir. Böyle bir zorunlulukla karşılaşıldığında da yukarıki ilke ışığında ve ulusal bağımsızlığımızı güvenceye alarak, silahlı kuvvetlerimiz yabancı komutanlar emrine verilmeden sınırlı bir işbirliğine gidilebilecektir.

Tam Bağımsız Dış Politika

Dış politikada tam bağımsızlık, ülke bütünlüğü, eşitlik, içişlere karışmama, karşılıklı çıkar ve saygı esaslarına titizlikle bağlı kalı-

nacaktır. Bu Kurtuluş Savaşımızda izlediğimiz anti-emperyalist çizgi doğrultusunda ve o tarihten bu yana geçen olaylardan ders alınarak uygulanacak olan bir politikadır. Dış politikamız, ulusumuzun meşru hakları ve çıkarları gözönünde tutularak saptanacaktır. Emperyalizmin boyunduruğundan kurtulmaya çalışan mazlum uluslarla, halklarla dayanışmaya ve işbirliğine gereken önem verilecektir. Sosyalist Devrim Partisi ulusal bağımsızlığın kazanılması ya da korunması için emperyalizme karşı girişilen kurtuluş savaşlarını haklı ve meşru sayar. Bağımsızlığı ve ülkesi çiğnenen ulusların yanında yer alır; saldırganı, protestodan başlayan tüm uluslararası müeyyideler zincirini, günün gereklerine göre harekete geçirmek için çaba harcar.

Türkiye'nin hiçbir devletin toprağında gözü yoktur. Sosyalist Devrim Partisi yukarıda sayılan esaslar dairesinde tüm devletlerle normal ilişkiler kurmak ve sürdürmek ister. Ancak her zaman emperyalizmin dünya ve Türkiye için ne kadar korkunç bir afet olduğu bilinci içinde hareket eder. Uluslararası anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözülmesinden yanadır; saldırı savaşı hazırlanması ve açılmasını insanlığa karşı işlenmiş bir suç sayar. Ve Nurenberg Mahkemesi kararları ışığında, saldırı savaşı hazırlamak, açmak ve yürütmekten suçlu olan devlet adamlarının yargılanması gereğine inanır. Dünya barışını gerçek temeller üzerine oturtulması için uğraşır, nükleer ve konvansiyonel silahların uluslararası denetim altında sınırlandırılmasını ve giderek kesin silahsızlanmaya ulaşılmasını dış politikasının ana hedefleri arasında görür. Atom enerjisinin barışçı amaçlarla insanlık yararına kullanılması için gerekli girişimlerde bulunulmasını; nükleer enerjiden tüm ulusların yararlanmasını sağlayacak uluslararası bir örgütün vücuda getirilmesini zorunlu görür. Sosyalist Devrim Partisi dünya ticaretinin emperyalist devletlerin egemenliğinden kurtarılması ve yoksul halkların soyulmasına son verilmesi için, yoksul devletler arasında işbirliği yapılması gereğine inanır. Yoksullara dayatılan fiyatların kırılmasını amaçlayan tedbirler alınmasını ister.

Uğur Mumcu

Devrimci Cumhuriyet

Cumhuriyetimiz, emperyalizme karşı verilen silahlı bir savaş sonunda kurulmuştur. Bu yüzden, devletin temelinde antiemperyalist bilinç yatmaktadır. "Atatürk milliyetçiliği"de bu düşünceden kaynaklanmaktadır.

Kurtuluş Savaşı sırasında TBMM'ce yayımlanan 21 Eylül 1921 tarihli bildiride şu inançlar dile getirilmekteydi; okuyalım:

- ...TBMM, milletin hayat ve istiklaline suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzatına karşı müdafaa ve bu maksada münafi (aykırı) hareket edenleri tedip (suç işleyenleri başkalarına örnek olacak şekilde biçimde cezalandırma) azmi ile müesses kurulmuş bir orduya sahiptir. Emir ve komuta selahiyeti Büyük Millet Meclisi'nin şahsiyeti maneviyesindedir.

Kurtuluş Savaşı'nın amacı o günlerde Mustafa Kemal Paşa tarafından şöyle tanımlanmaktaydı:

-...Biz bu hakkımızı mahfuz bulundurmak, istiklâlimizi emin bulundurabilmek için heyeti umumiyemizce, heyeti milliyetimizce bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı heyeti mücahadeyi (savaşı) caiz gören bir mesleği takip

eden insanlarız... (Söylev ve Demeçler, CİS, s.36, 1.12.1921)

Ulusal kurtuluş lideri, emperyalist orduların ülkemizi niçin işgal ettiklerini şu özlü sözlerle anlatıyordu:

- ...Bu devir, milletimizin fiilinde muttariden (sırayla) imhasını sermayedarların kendi menfaatlarına muvafık (uygun) zannettikleri devirdi. (Atatürk, Tamim ve Telgraflar, 2. 7. 1920, s.344)

Bu sözler Ulusal Kurtuluş Savaşı liderinin o günkü düşüncelerini 24 Nisan 1921 günü şöyle dile getirmekteydi, "ibretle" okuyalım:

- ...Almanlarla dost olduk, Almanlar memleketimize ordumuza ve hükümetimize kadar girdiler. Fakat Almanların bazıları onur ve bağımsızlığımızı bozan tavır almaya başladıkları anda, herkesten önce ve hemen, hiçbir kayıt ve koşula bakmaksızın, ruhen ve hatta fiilen isyan ettim. Bu isyanım yüzünden idi ki, Birinci Dünya Savaşı sırasında bu hareketimin taraftarı olmayanlara karşı durum aldım. (Atatürk, Söylev ve Demeçler, s.25)

Bu inanç ve düşünceler, Mustafa Kemal tarafından "TBMM'nin bütün programlarının ilkesi şu iki esastır; tam bağımsız, kayıtsız, koşulsuz ulusal egemenlik..." diye tanımlanmaktaydı. (Söylev ve Demeçler C.3 s.28)

Cumhuriyetimizin kökeninde, "emperyalizme ve kapitalizme karşı savaş" amacıyla kurulmuş bir meclis, bu meclisin emrinde, emperyalizme ve kapitalizme karşı savaşacak ulusal ordu mayalanmıştı. Kuvva-i Milliye, ulusal kurtuluşçu ordunun sivil halkla bütünleşmesi demek değil miydi?

Cumhuriyetimizin temelinde, ulusal kurtuluşçu ordu ve bu ordu ile bütünleşmiş örgütlü halk gücü bulunmaktadır. Atatürk'ün "milliyetçi" ve "halkçı" düşüncelerinin kaynağı da bu bütünleşmedendir. Atatürk devrimciliğinin siyasal ve ideolojik kaynağı da buradadır.

Atatürk'ün "tam bağımsızlık" ilkesi iki yönlüdür. Bağımsızlığın bir yönü, "kapitalist emperyalizme" karşıdır. İkinci yönü de Ankara'daki Sovyet elçiliği ile içli dışlı olan "Tokat Mebusu Nazım Bey olayı" ile ortaya çıkan "Sovyetlere karşı bağımsızlık"tır.

Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı sırasında silah ve para yardım gördüğü Sovyetler'e karşı da bağımsızlığı temel amaç yapmıştı Sovyetler'in bu yolla devlet üzerine "siyasal ipotek" koymasını c kesin bir tavırla engellemiştir. Atatürk'ün bu tavrı, askeri yardım a

nan devletlere karşı niçin ve nasıl bağımsız davranılması gerektiğinin de bir "Atatürk ilkesi" olarak bizlere miras bırakmıştır.

Ancak ne yazık ki, bir çok ilkesinde olduğu gibi bu ilkesinden de ders alan olmamıştır! Üç yıl süren büyük bir savaş sonunda devlet kuran Atatürk, hiçbir zaman bir "askeri diktatör" olmak istememiş, sağlığında birkaç kez, çok partili yaşama geçmek için girişimlerde bulunmuştur. "Devrimcilik" ilkesini, bütün dünyada totaliter rejimlerin yükseldiği, nasyonal sosyalizmin yaygınlaştığı yıllarda benimsenmesi de Cumhuriyet tarihimiz için çok önemli bir olaydır. Yine tabii bu olaydan ders almasını bilenler için!..

Bugün "Cumhuriyet" derken, Cumhuriyet'in kökeninde yer alan "anti-emperyalist Kurtuluş Savaşı"nı; laikliği, devletçiliği, halkçılığı, milliyetçiliği ve devrimciliği, bir "ulusal devrim" sürecinin vazgeçilmez dayanakları olarak anımsamamız gerekir.

O zaman sorunuz:

- Cumhuriyet'i Cumhuriyet yapan ilkeler bugün dimdik ve dipdiri ayakta mıdır?

Hayır!

Cumhuriyet "tam bağımsızlık" ilkesinin, düşünce ve örgütlenme yasağı olmayan "tam bağımsız ve demokrat" bir Türkiye'de yerleştiği gün çok daha anlamlı olacaktır.

Kurtuluş Savaşı'nı yöneten ve devrimci cumhuriyetimizi kuran Kuvva-i Milliye Paşalarını her gün bir kat daha artan saygıyla anıyoruz.

Cumhuriyet'i Savunmak

Demirel, son zamanlarda sık sık "Cumhuriyeti korumak"tan söz etmektedir. Yakında bütün suçlarından dolayı yargılanacak olan İçişleri Bakanı Menteşeoğlu ise, son eylemlerin Cumhuriyet'i yıkmaya yöneldiğini tekrarlamaktadır. İktidarın, irili ufaklı bütün sözcüleri ağız birliği ile Cumhuriyet'i koruduklarından söz etmektedirler. Anlaşılan siyaset sahnesine yeni bir kavram çıkarılmaktadır.

Mantık son derece basit: Adalet Partisi iktidardadır. Fakat bu iktidarı yıkmak için bir takım eylemler sürdürülmektedir. Öyleyse bu eylemlerin amacı Cumhuriyet'i yıkmaktır. Bütün demokrasiciler, bütün milliyetçiler Cumhuriyet'i korumalıdırlar. İşbirlikçi iktidar böyle buyuruyor.

Anayasa bu iktidarın Anayasası mıdır? Cumhuriyet bu iktidarın Cumhuriyeti midir? Bu devlet, Kemalist Cumhuriyet ilkeleri ile mi yönetilmektedir? Kimdir bu Cumhuriyet'i koruyanlar ve kime karşı korumaktadırlar?

Türk ekonomisi uluslararası sermayenin ahtapot kolları arasındadır. Yabancı sermaye imparatorluğu Türk ekonomisini yönetmektedir. Petrolümüz, madenimiz üzerine yabancı sermaye diktatoryası kurul-

muştur. İkili antlaşmalar, Anayasa'ya aykırı biçimde uygulanmakta ve bu antlaşmalarla ulusal egemenliğimiz kısıtlanmaktadır. Bu koşullarda "milli devlet"ten ve bu milliliğe dayalı Cumhuriyet'ten söz edilmektedir. Bizim inandığımız Cumhuriyet, yabancı sermayeye karşıdır. Demirel'in Cumhuriyeti ise yabancı sermayeden yanadır. Anayasa'nın Cumhuriyeti ise, tam bağımsızlığa dayalıdır. Demirel'in Cumhuriyet'tir diye savunduğu düzen, yabancı sermaye Cumhuriyeti'dir. Bu Cumhuriyet'in ne Anayasa'da ne de bu Anayasa'nın dayandığı ulusal devlet anlayışında yeri yoktur. Ulusal devletin Kemalist Cumhuriyeti'ne karşı, uluslararası sermayenin çıkarları savunulmaktadır.

Anayasa demokratik Cumhuriyet ilkesini benimsemiştir. İşçilere, köylülere ve devrimci aydınlara, kurşunla, polis copuyla ve kelepçeyle karşı koyan bir iktidar, demokratik Cumhuriyet'in iktidarı değildir. Demirel yönetimi "ben, yabancı sermayenin ve toprak ağalarının iktidarıyım" dememekte, savunduğu sınıfların çıkar düzenini "Cumhuriyet'i savunmak" şeklinde nitelemektedir. Bu Cumhuriyet, topraksız köylülerin mi yoksa toprak ağalarının mı Cumhuriyeti'dir? Bu Cumhuriyet yer altında çalışan işçilerin mi yoksa, usulsüz kredilerle milyonlar vuran patronların mı Cumhuriyeti'dir? Anayasa, "devlet, çalışanların insanca yaşayacağı düzeni kurar" diyor. Işıksız köylerin, hastanesiz ilçelerin bulunduğu bir ülkede, Demirel kimin çıkarlarının adına Cumhuriyet'tir demektedir? Cumhuriyet, insanları aç bırakmanın, devrimcileri kurşunlamanın özgürlüğünü mü vermektedir iktidarlara?

Anayasa laik Cumhuriyet'ten söz etmektedir. İmam Hatip Okullarının, izinsiz Kuran Kurslarının, din sömürücüsü siyasetçilerin bulunduğu bir ülkede, bu iktidar laik Cumhuriyet'i savunuyor demek mümkün müdür? Bu iktidarın bir ayağı din sömürüsüne dayanmaktadır. Ekonomik sömürü, dinsel duyguların okşanması ile sürdürülmektedir. Demirel'in Cumhuriyet'tir diye savunduğu düzen, din sömürücülerinin özgürlükleridir. Seçmenlere dindar görünmek için Meclis bahçesine cami yapıldığı günleri yaşamaktayız. Demirel'in Cumhuriyeti ile, Anayasanın laik Cumhuriyeti ayrı kavramlardır ve biri ötekinin tersidir. Bu laik Cumhuriyet Demirel yönetimince savunulmaz; ancak Demirel düzenine karşı savunulur. Mason

localarından Kuran Kurslarına kadar her türlü karanlıkta dolaşanların laik Cumhuriyeti korumaya hakları yoktur.

Anayasa sosyal devlet anlayışına dayanmaktadır. Sosyal devlette, sınıflar arası denge temel amaçtır. Bir yanda yoksulların düzeni öte yanda Mığırdıç Şellefyanların, Hacı Ali Demirellerin kredi dünyaları. Demirel'in savunduğu Cumhuriyet Mığırdıç Şellefyanların, Hacı Ali Demirellerin Cumhuriyeti'dir. Bu Cumhuriyet, sömürücülere karşı "demokratik", sömürülene karşı "diktatörlük"tür.

Türkiye Cumhuriyeti, ulusçu, halkçı ve Kemalist olmak zorundadır. Ve olacaktır. Bugünkü düzen, uluslararası sermaye ve toprak ağalığına dayalıdır. Demirel'in savunduğu düzen, Anayasa'nın, demokratik, sosyal, hukuk devletinin "milli" Cumhuriyeti değildir. Biz Kemalist devletin Cumhuriyeti'ni savunuyoruz. Cumhuriyet öncesi Damat Ferit yönetimi neyse, bugünkü Demirel yönetimi de odur. Devrimcilerin ilk ulusal görevleri bu Kemalist Cumhuriyeti korumaktır.

Mustafa Kemal Cumhuriyetçileri görev başına...

Anayasayı Çiğneme Sanatı

Son bütçe görüşmelerinde ilginç bir gerçek açıklandı: Başbakan Demirel'in görevi kötüye kullanıp kullanmadığını araştıran "Hazırlık Komisyonu"ndan önemli bir belge gizlenmiştir. Belgenin fotokopileri gazetelerde yayınlandı. Demek ki, "Hazırlık Komisyonu" yeterli belgelerle araştırma yapmamıştır. Bu belgeyi kim saklamıştır ve neden saklamak ihtiyacını duymuştur? Olay, bu noktada, ilginç yorumlara ve gözlemlere açılmaktadır.

Adalet Partisi Meclis'te çoğunluğa sahiptir. Bu nedenle, meclis içi denetim araçları işlememektedir. Meclis araştırması, genel görüşme ve gensoru önerileri, iktidar partisi çoğunluğunca iktidar partisince red olunmaktadır. Siyasal iktidarın denetimi, parti çoğunluğu oylarıyla engellenmektedir. Bu koşullarda, Demirel'i meclis içinde denetleyerek sonuç almak mümkün olmamaktadır. Demirel bunu çok iyi bilmekte ve "bulursunuz 226'yı, değiştirirsiniz beni" demektedir. Bu, açık bir meydan okumadır.

Anayasa mahkemesi, yasama organının işlemlerini denetlemek için kurulmuştur. Fakat siyasal iktidar, Anayasa Mahkemesi'nin kararlarına karşı direnmektedir. Savcılarla ilgili bir yasa Anayasa

Mahkemesi'nce iptal edilmiştir, ama aynı yasa bir kez daha meclisten çıkarılmıştır. Bunu iptal ettirmek için yeniden Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuştur, ama siyasal iktidar, aradaki süreden faydalanarak dilediği atamaları yapabilmektedir. Oysa Cumhurbaşkanı Sunay, bu yasa için yazdığı veto gerekçesinde bu tutumun Anayasa'ya aykırılıktan çıkıp, Anayasa'yı ihlâl olacağını belirtmiştir.

Anayasa, parlamenterlerin yeni personel yasasından sonra zamlı maaş almalarını engellemektedir. Buna rağmen parlamenterler, ilgili yasa maddesi iptal edilinceye kadar zamlı maaş almışlardır. Çünkü Anayasa Mahkemesi kararları geriye yürümektedir. Parlamenterler böylece, yasama yetkisini kötüye kullanarak haksız kazanç sağlamışlardır. Anayasa Mahkemesi iptal kararı ile bu Anayasa dışı kazancı önleyince siyasal partiler Anayasa değişikliği için imza toplamaya başlamışlardır. Bir yasa Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilecek, yasama meclisi ise toplanacak, iptale esas olan Anayasa maddesini değiştirecek. Bu, Anayasa'ya karşı siyasal partilerce yürütülen sistemli ve kasıtlı bir Anayasa suçudur. Belki yarın Anayasa Mahkemesi'ni kaldırmak için de imza toplanacaktır. Anayasa'yı çiğnemek, siyasal partilerimizin bir "ince zenaatı" olmuştur.

Siyasal iktidar, "sandıktan çıktığı" günden beri yüksek mahkemelerin kararlarını dinlememenin bilinçli tutumu içindedir. Danıştay kararları uygulanmamış, bu yüzden hazineden binlerce lira ödenmiştir. Oysa Anayasa, yargı kararlarının geciktirmeksizin uygulanması gerektiğini söylemektedir. Bu hükmün cici demokrasimizde hiçbir etkinliği yoktur. "Kanun devleti"ne dayanan Demirel yönetimi, Anayasa kurallarını hukuk devletinin gereklerinden saymamaktadır. Hukuk devletiyiz; fakat yargı kararlarını uygulamayız! Kanun devletiyiz; siyasal cinayetlerin katillerini yakalamayız! Eğer bir ülkede yargı kararları uygulanmıyorsa yargı denetiminin varlığından söz edilemez. Anayasa hangi hükümleri taşırsa taşısın, egemenler Anayasa'yı uygulamıyor. Şimdi Anayasa, siyasal partilerin çöp tenekelerine atılmış buruşuk kağıtlar gibidir.

Anayasa Mahkemesi'nin kararlarına karşı çıkan, Danıştay kararlarını dinlemeyen bir iktidarın Anayasa'nın sosyal halkalar ve ödevler bölümünün uygulanmasını istemek mümkün müdür? Bu iktidar Anayasa'yı uygulamak için değil, uygulamamak için sandıktan çık-

mıştır. Toprak ağalarının bulunduğu bir partiyle toprak reformu yapılabilir mi? Uluslararası sermayeye dayalı bir partiyle yer altı ve yer üstü kaynaklarımız devletleştirilebilir mi? 27 Mayıs düşmanı bir parti ile devrim ilkeleri yürütülebilir mi? Bugünkü düzen, anti-Kemalist karşı devrimin kini ve bilinciyle örgütlenmiştir.

Anayasa'nın hiçbir hükmü yerine getirilmez. Danıştay kararları dinlenmez. Mebus maaşları için Anayasa değişir, meclis bahçesine cami yapılır. Komisyonlardan suistimal belgeleri kaçırılır. Meclis içi ve yargı denetimi yolları kapatılır. Milyonluk krediler, cülus bahşişleri gibi dağıtılır. Gençler, işçiler kurşunlanır, köylüler dipçiklenir...

Yaşasın çok partili düzenimiz. Yaşasın bizi bu günlere kavuşturan büyüklerimiz. Ve yaşasın kapalı kapılar ardındaki devrimcilerimiz.

Milliyetçilik Bu Mu?

Milliyetçilik tarih boyunca üzerinde en çok söz edilen kavramlardan biridir. Siyasal ve ekonomik gelişmeler yeni aşamalara doğru tırmanırken, kimlerin milliyetçi oldukları gün geçtikçe daha da önem kazanmaktadır. Çünkü "kaderde-kıvançta-tasada" ortak olması gereken insanların yaşam kaderleri başka başka koşullarla oluşmaktadır. Bir ülkede kırk bin köy okulsuz, yolsuz ve ışıksızsa, insanlar hastane kapılarında kıvrana kıvrana ölüyorlarsa, işçiler Batı ülkelerinin ışıklı kentlerinde sokak süpürüyorlarsa kimlerin milliyetçi oldukları çok ama çok önemlidir.

Milliyetçilik, ulusal sınırlar içinde yaşayan yurttaşların insanca yaşamaları için verilen savaşın adıdır. Yoksa; sömürücü toprak ağalarıyla, yabancı şirketlerin, kafataslarında seçim sandığı taşıyan siyasetçilerle Mığırdıç Şellefyanları ve Konya Müftülerinin düzeni değildir. Çünkü, sömürücülerin milliyeti olmaz, onlar için önemli olan sadece ve sadece sınıfsal ve kişisel çıkarlardır.

Kapitalizm gerçek bir enternasyonalizmdir. Bugün dünya ekonomisi uluslararası sermaye örgütlerine bağlıdır. Avrupa ekonomisi bile şirket payları yoluyla Amerikan kapitalizminin eline geçmiştir. Bir dolar ya

da mark krizinin bütün dünya ekonomilerini etkilediği bir siyasal dönemde, kapitalizmin gerçek gücünü çok yakından izlemek gerekir. Bu gücün, "milliyetçi" değil, "enternasyonal" bir dayanışma yarattığı bir ekonomik olgu olarak kabul edilmektedir. Türkiye'de geçer akçe olan bir suçlama ile ifade edersek, gerçekten "kökü" dışarda olanlar uluslararası sermayeden güç alan siyasal çevre ve örgütlerdir demek gerekir.

"Milliyetçilik", ülkesinin halkını iç ve dış sömürücülerin ahtapot kollarından kurtarmak isteyenlerin ülküsüdür. "Halkçılık" ise, milliyetçiliğin toplumsal yönünü belirler. Milliyetçi olmayan bir halkçılık olamaz. Ancak halkçı olmayan bir milliyetçiliğin de söz konusu olmaması gerekir. Halkçı olmayan bir milliyetçilik, sadece bir siyasi dolandırıcılık konusudur ve adı "Faşizm"dir!

"Halk" birçoklarının sandığı gibi Marksizmin bir kavramı değildir. Marksizm, "sınıf" kavramına dayanır. Halk, Marksizmde bir anlam taşımaz, çünkü bir sınıf tanımlamamaktadır. "Halk" ulusal kurtuluş savaşlarının terminolojisidir. "Halkçılık", dış sömürüye dayanan bir düzende, milliyetçiliğin dayandığı sosyal temeldir.

İç ve dış sermaye çevrelerinin egemenliğini savunanlar, imam sarığını seçim sandıklarına sarıp siyaset meydanlarına çıkanlar, yabancı petrol şirketlerinin savunuculuğunu yapanlar, hiç milliyetçi olabilirler mi? Bu uluslararası sermayenin açık pazarında, yabancı sermaye işportacılığı yapanlar milliyetçilik bayrağına sığınabilirler mi? Boğaziçi'nin lüks kumar salonlarında mor binlikleri iskambil kağıtları gibi açanlar okulsuz, yolsuz ve ışıksız köylerle dolu bu yurdun milliyetçisi sayılabilirler mi? Atalarımızın dört kıtada at koşturduklarından söz edip, Münih sokaklarında çöp toplayan Anadolu çocuklarından utanmayanlara milliyetçi denilebilir mi?

Böyle bir düzende yaşıyoruz işte. Millet düşmanlarının milliyetçi, Atatürk düşmanlarının Atatürkçü, halk düşmanlarının halkçı sayıldığı bir ülkede gerçek milliyetçilere düşen görev, korkmadan, yılmadan, usanmadan Türk halkının çıkarlarını savunmaktır. Bu memleket, yabancı sermaye uşaklarının, din sömürücülerinin, siyaset demirbaşlarının değil, tüm Türk halkınındır. "Milliyetçilik" ise sömürücülerin değil, Mustafa Kemal devrimcilerinin bayrağıdır.

Devrimci Lider

Kurtuluş Savaşımız başlı başına görkemli tarih sayfasıdır. Mustafa Kemal, bu ulusal kurtuluşun öncüsüdür. Emperyalizme karşı Kuvayı Milliye örgütleri ve yurtsever ordu eliyle kazanılan savaş, ulusal devrimlerle çağdaşlaşma savaşına girişti.

Yaşayan her canlı gelişir. Türk toplumu da 1920'lerden bu yana büyük gelişmeler göstermiştir. Şüphesiz gelişiyoruz. Ancak bu gelişme, elli milyon Türk insanını "çağdaş uygarlık düzeyi"ne çıkarabilmiş midir? Hayır. İşte Atatürkçülüğü bu açıdan değerlendirmek gerekir. Atatürk devrimleri ile başlayan çağdaşlaşma, Atatürk'ün ölümünden sonra hızını yitirmiş; daha sonra da bir "karşı devrim" süreci içinde toplum, büyük çalkantılarla bu günlere gelinmiştir. Bugünün egemen düşüncesi laikliğin tam tersi olan " Türk-İslam sentezi"dir. Bu ideolojik görüş yine Atatürk devletçiliğine taban tabana ters düşen liberal ekonomi anlayışıdır.

Bir yandan "Suudilik" yoluyla İslamlaşma; İslamlaşma ile birlikte "Nakşibendilik" başta olmak üzere, mezhep örgütleri kanalı ile din duygularının siyasete sokulması, öte yandan liberal ekonomi ve borç siyaseti ile uluslararası kapitalizm ile bütünleşmek, ne yazık ve acıdır ki,

bugün "Atatürkçülük" diye sunulabilmektedir.

Atatürk, ulusal kurtuluş devrimcisidir. Ve bu ulusal kurtuluş emperyalizme karşı savaş veren bütün yoksul uluslar için de bir kurtuluş ışığı olmuştur. "Tam bağımsızlık" ulusal kurtuluşçuluğun iki sözcüğe sığdırılmış simgesidir. Atatürk'ün tam bağımsızlık anlayışı iki yönlüdür. Bu bağımsızlığın birinci yönü kapitalist emperyalizme karşıdır. Tam bağımsızlık, Sovyet Devrimi'ne karşı da siyasal ve ideolojik bağımsızlığı içerir. Bugün Avrupa'daki hiçbir sosyalist parti, Atatürk devrimciliği kadar ekonomiye müdahaleyi öngörmez, Avrupa'daki hiçbir sosyalist parti Atatürkçü düşüncedeki antiemperyalizm kadar uluslararası sermaye ile çatışmaz.

Şu sözlerini okuyalım: "Yaşamak isteyen milletimizin talebi basit bir kelimede mündemic ve gayet meşrudur: İstiklal!.. Avrupa'nın rüesayı idareden (yöneticilerinden) ve sermayedarlarından ayrı olan asıl milletlere bizim hayatımızı bize çok görmüyorlar. Eğer bugün Fransız milleti ve hatta İngiliz milleti ile muhasama (düşmanlık) halinde bulunuyorsak, bu milletlerin seslerini işittirememelerinden ve kendi rüesayı idarelerinin istila ve sermaye emelleri için bizi imha etmelerine ses çıkarmamalarındandır. Bu devir...milletimizin fiilen ve muttariden (birbirini izleyerek) imhasını, sermayedarların kendi menfaatlerine muafık (uygun) zannettikleri devirdir..."(Tamim ve Telgraflar, s.357)

Görülüyor ki, Atatürk emperyalizmin kökeninde uluslararası sermayenin bulunduğunu 1920'lerde söylüyor ve başında bulunduğu hükümetin "emperyalizme karşı müdafaa ve mücadele kastı ile kurulduğunu"da açıklıyor. Bugün uluslararası kapitalizmi ile bütünleşen İMF ipotekli alaturka liberalizmimizin Atatürkçülük ile uzaktan ve yakından ilgisi yoktur. Atatürkçülük, ulusal devrimler yoluyla çağdaşlaşma demektir. Bu çağdaşlaşma, özgürlükçü demokrasi içinde gerçekleşecektir. Çağdaş uygarlığa da bu yolla ulaşılacaktır. Bütün bunları bir yana bırakın; siz gidin, yüz binlik Ankara'da Atatürk'ün kurduğu hipodromlara ve Orman Çiftliği'ne bakın. O günden bu yana Atatürk'ün eliyle kurulan hipodromun ve Orman Çiftliği'nin, nasıl parsellendiğini, nasıl bölündüğünü gözlerinizle görün. İlkelerine kadar inmeye ne gerek var; daha bizler, Atatürk'ün çiftliğini bile koruyamamışız, ilkelerini nasıl koruyacağız? Ulusal Kurtuluş devrimcisi Mustafa Kemal Atatürk'ü ölümün yıl dönümünde her gün daha da artan saygılarla anıyoruz...

Yazarlar hakkında

Doğan Avcıoğlu:

1926 yılında Bursa'nın Mustafa Kemal Paşa ilçesinde doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Paris Siyasal Bilimler Okulu'nda eğitim aldı. Merkez Bankası raportörlüğü ve Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü asistanlığı görevlerinde bulundu.

20 Aralık 1961'de 1042 aydının imzasıyla "Yön Bildirisi"ni yayınlayan Avcıoğlu, Türkiye'yi uzun yıllar etkileyecek Kemalizm, sosyalizm, antiemperyalizm hakkındaki görüşlerini Yön dergisiyle geliştirmeye başladı. Türkiye'nin ilk nitelikli sosyalist dergisi olan Yön, Avcıoğlu'nun başyazarlığında, dönemin devrimci fikir hayatına bambaşka bir bakış açısı getirdi. Avcıoğlu'nun; Atatürkçülük, Ordu, parlamentoculuk, "cici demokrasi", Batıcılık üzerine yazdıkları önemli bir etki yarattı.

21 Ekim 1969'da haftalık "Devrim"i çıkarmaya başladı. "Devrim"in sloganı da "idare-i maslahatçılar esaslı inkılâp yapamazlar" oldu. Devrim, özellikle iktidar sorununun ele alındığı; müttefikler, program ve düşmanlarımızın tartışıldığı etkili bir yayın oldu. 12 Mart müdahalesiyle dergi kapatıldı.

Avcıoğlu, 4 Kasım 1983'te Büyükada'da hayata gözlerini yumdu.

Kitapları:

Türkiye'nin Düzeni, 31 Mart'ta Yabancı Parmağı, Devrim Üzerine, Milli Kurtuluş Tarihi (4 Cilt), Devrim ve 'Demokrasi' Üzerine, Türklerin Tarihi (5 Cilt)

Niyazi Berkes:

21 Ekim 1908'de Lefkoşe'de doğan Berkes, İÜ Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi.

Türkiye tarihi ve toplumsal yapısı üzerine yaptığı çalışmalarla 60'lı yılların fikir hayatına önemli katkılarda bulundu. Yön dergisinde işlediği Batıcılık, ulusçuluk ve toplumsal devrimler konularıyla, Batıya bakış açısında belirleyici bir etki yarattı.

18 Aralık 1988'de öldüğünde arkasında kaydadeğer bir birikim bıraktı: Türkiye'de Çağdaşlaşma, 100 Soruda Türkiye İktisat Tarihi (2 Cilt), İslamiyet-Milliyetçilik ve Sosyalizm, Batıcılık-Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler, Türk Düşününde Batı Sorunu, Atatürk ve Devrimleri, Teokrasi ve Laiklik...

Mehmet Ali Aybar:

5 Ekim 1908'de İstanbul'da doğdu. İÜ Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1947'de Hür ve Zincirli Hürriyet isimli haftalık gazeteleri çıkardı.

1962'de Türkiye İşçi Partisi (TİP) Genel Başkanlığı'na getirildi. 1965 ve 1969'da İstanbul milletvekili seçildi. "Türkiye'ye özgü sosyalizm" ve "güleryüzlü sosyalizm" fikirlerini geliştirdi.

Parti içi anlaşmazlıklar nedeniyle 1971'de partiden istifa etti. 1975'te daha sonradan Sosyalist Devrim Partisi adını alan Sosyalist Parti'yi kurdu.

Kemalizm ve sosyalizm hakkındaki fikirleriyle sosyalist hareket içinde tam bağımsızlıkçı anlayışın önemli bir temsilcisi oldu.

Kitapları: Bağımsızlık-Demokrasi-Sosyalizm, 12 Mart'tan Sonra Meclis Konuşmaları, Örgüt Sorunu, Neden Sosyalizm, TİP Tarihi (3 Cilt)

Şevket Süreyya Aydemir:

1897'de Edirne'de doğdu. 1915'te gönüllü olarak 1. Dünya Savaşı'na katıldı. Kafkas Cephesi'ndeyken Marksizmi benimsedi. Moskova'da Türkiye Komünist Partisi'ne (TKP) girdi. 1923'te Türkiye'ye döndü.

1932-34 yılları arasında milliyetçi-devletçi bir program öneren Kadro dergisini yayınlamaya başladı. Dönemin önemli ideologlarından

biri oldu.

25 Nisan 1976'da Ankara'da öldü. Kitapları: Cihan İktisadiyatında Türkiye, İnkılâp ve Kadro, Suyu Arayan Adam, Tek Adam (3 Cilt), İkinci Adam (3 Cilt), Menderes'in Dramı, Enver Paşa (3 Cilt), İhtilalin Mantığı.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu:

27 Mart 1889'da Kahire'de doğdu. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdi.

1916'da tedavi için gittiği İsviçre'de yazılarıyla Milli Mücadele'yi destekledi. 1921'de Ankara'ya çağrıldı. Cumhuriyet'in ilanından sonra Mardin (1923-31) ve Manisa (1931-34) milletvekilliklerinde bulundu. Kadro dergisinin kurucuları arasında yer aldı. Dergi kapanınca pekçok yerde elçilik yaptı. 1961-65 yılları arasında tekrar Manisa milletvekili seçildi. Ulus gazetesi başyazarlığında bulundu.

Türk toplumunun Tanzimat'tan sonra geçirdiği değişimleri incelediği romanlarıyla ön plana çıktı. Milli Mücadele ve sonrasını anlattığı romanları Karaosmanoğlu'na pek çok ödül getirdi.

13 Aralık 1974'te Ankara'da öldü. Eserleri arasında; Yaban, Atatürk, Ankara ve Politikada 45 Yıl Cumhuriyet döneminin önemli kaynakları arasında yer aldı.

Uğur Mumcu:

22 Ağustos 1942'de Kırşehir'de doğdu.

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Yön, Türk Solu, Emek, Devrim, Ant dergilerinde yazdı. Yeni Ortam'da başladığı köşe yazarlığını 1975'ten sonra Cumhuriyet gazetesinde sürdürdü.

Ödünsüz Atatürkçü ve sosyalist kimliğiyle emperyalizme karşı mücadelede etkin bir rol oynadı. Antiemperyalizm, Atatürkçülük, milliyetçilik, devrimcilik, laiklik hakkmdaki yazılarıyla pek çok insana rehberlik etti.

24 Ocak 1993'te arabasına konan bir bombayla öldürüldü.

Kitapları arasında; Bağımsızlık-Demokrasi ve Sosyalizm, Rabıta, Silah Kaçakçılığı ve Terör, 40'ların Cadı Kazanı, Suçlular ve Güçlüler, Devrimci ve Demokrat, Kürt/İslam Ayaklanması

Atatürkçülük, Türkiye'nin çok tartıştığı bir kavram. Bu ülkenin kurucusunun fikirlerinin hâlâ tartışılıyor olması son derece üzücü bir durum, çünkü Atatürkçülük tartışılacak bir kavram değil, yaşanmış bir tarih. Bu tarihin, yani Türkiye'nin Atatürkçü döneminin unutturulmuş olması bugün yaşadığımız tartışma ortamının nedeni.

Atatürkçülük Nedir, böyle bir ortamda, Atatürkçülüğe dönüş çağrılarının yapıldığı ve Atatürkçülüğün yeniden bir kurtuluş yolu olarak görüldüğü bir dönemde çıkıyor.

Kitapta, yaşadıkları dönemde Atatürkçülüğe büyük katkısı olan düşünürlerimizin kapsamlı değerlendirmelerini bulacaksınız. Doğan Avcıoğlu, Niyazi Berkes, Şevket Süreyya Aydemir, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Mehmet Ali Aybar ve Uğur Mumcu, Atatürkçü Türkiye mücadelesinin unutulmaz isimleri. Unutturulmak istenen Atatürkçülüğü onların yazılarında en canlı şekilde bulacaksınız.